



**„Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych
między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem”**

RAPORT CZĄSTKOWY

Komponent 2

WARUNKI ŻYCIA I DOSTĘPNOŚĆ USŁUG PUBLICZNYCH

WOJEWÓDZTWO WARMIŃSKO-MAZURSKIE



Fundusze Europejskie
Pomoc Techniczna



**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Fundusz Spójności



Raport opracowany przez konsorcjum:



Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego
Polska Akademia Nauk

ul. Twarda 51/55, 00-818 Warszawa



Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej

30-387 Kraków, ul. Gronostajowa 7

w ramach partnerskiego projektu *Powiązania funkcjonalno-przestrzenne ośrodków miejskich* realizowanego przez Województwo Pomorskie oraz województwa: kujawsko-pomorskie, łódzkie, małopolskie, warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie.

Autorzy:

Dr hab. Piotr Rosik, prof. IGiPZ PAN

Prof. dr hab. Tomasz Komornicki

Dr Rafał Wiśniewski

Mgr Patryk Duma

Mgr Sławomir Goliszek

Warszawa, 2 sierpnia 2019

Projekt współfinansowany z Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz z budżetu państwa.

Wykaz skrótów

- AWFis – Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu
- BDL – Bank Danych Lokalnych
- BDOT – Baza Danych Obiektów Topograficznych
- BIP – Biuletyn Informacji Publicznej
- CIT – Podatek dochodowy od osób prawnych
- COS – Centralny Ośrodek Sportu
- DDP – Dzienny Dom Pobytu
- DPS – Dom Pomocy Społecznej
- EAA - European Athletic Association
- EAC – Europejska Agenda Cyfrowa
- GOPS – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
- GP – droga główna ruchu przyspieszonego
- GUS – Główny Urząd Statystyczny
- IAAF – Międzynarodowe Stowarzyszenie Federacji Lekkoatletycznych
- IGiPZ PAN – Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania
- JST – Jednostki Samorządu Terytorialnego
- KGP – Komenda Główna Policji
- KRUS – Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
- LA – Lekkoatletyka
- MKS – Miejski Klub Sportowy
- MOPS – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej
- MOSiR – Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji
- NCN – Narodowe Centrum Nauki
- NFZ – Narodowy Fundusz Zdrowia
- PCPR – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
- PIT – Podatek dochodowy od osób fizycznych
- POL-on – Zintegrowany system informacji o nauce i szkolnictwie wyższym
- POZ – Podstawowa Opieka Zdrowotna
- PUM – Powierzchnia użytkowa mieszkania
- PZLA – Polski Związek Lekkiej Atletyki
- ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
- SOPZ – Szczegółowy opis Przedmiotu zamówienia
- SOR – Szpitalny Oddział Ratunkowy
- SPZOZ – Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej
- ŚDS – Środowiskowe Domy Samopomocy
- UKE – Urząd Komunikacji Elektronicznej
- WTZ – Warsztat Terapii Zajęciowej
- WWiK – Wskaźnik wypadkowości i kolizyjności
- ZAZ – Zakład Aktywności Zawodowej
- ZCKSMPS – Zbiór Centralny Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej
- ZUS – Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Spis treści

I. CZĘŚĆ I. METODYKA BADANIA	5
1. Wstęp.....	6
2. Warunki życia.....	7
3. Dostępność usług publicznych – wskaźniki wyposażenia	9
4. Dostępność usług publicznych – wskaźniki dostępnościowe	12
5. HIERARCHIZACJA. Metodyka hierarchizowania ośrodków miejskich.....	14
6. SYNTETYZACJA. Syntetyczna miara oceny warunków życia i dostępności usług publicznych	16
II. CZĘŚĆ II. REZULTATY BADANIA	19
1. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE.....	20
2. INFRASTRUKTURA MIESZKANIOWA	27
3. ZAMOŻNOŚĆ MIESZKAŃCÓW.....	35
4. BEZPIECZEŃSTWO.....	42
5. INFRASTRUKTURA SIECIOWA	45
6. OCHRONA ZDROWIA	51
7. POMOC I INTEGRACJA SPOŁECZNA	61
8. EDUKACJA ORAZ ZORGANIZOWANA OPIEKA NAD DZIEĆMI DO LAT 3	66
9. KULTURA I SZTUKA, SPORT I REKREACJA.....	84
10. ADMINISTRACJA WSZYSTKICH SZCZEBLI	98
III. CZĘŚĆ III. WNIOSKI I REKOMENDACJE.....	109
1. Uwarunkowania syntezy.....	110
2. Warunki życia.....	110
3. Dostępność usług publicznych.....	111
4. Ocena ogólna warunków życia i dostępności usług publicznych	114
5. Dostępność transportowa do wybranych usług publicznych	114
6. Wnioski – ujęcie kompleksowe	117
7. Rekomendacje	118
Literatura	130

CZĘŚĆ I

METODYKA BADANIA

1. Wstęp

W ciągu ostatnich 30 lat w Polsce miały miejsce przemiany transformacyjne skutkujące przekształceniami w strukturach funkcjonalno-przestrzennych. Początkowo następowała polaryzacja rozwoju społeczno-gospodarczego oraz dekoncentracja miejsc pracy (restrukturyzacja wielu dużych zakładów przemysłowych). Z czasem selektywnie rosnąć zaczęła atrakcyjność niektórych ośrodków (zwłaszcza metropolitalnych), co pobudziło procesy migracyjne. **Struktura przestrzenna utraciła swój dotychczasowy hierarchiczny charakter.** Po akcesji do Unii Europejskiej zmiany w zakresie rozmieszczenia aktywności gospodarczej były już wolniejsze. Intensyfikacji uległy natomiast ruchy ludności (migracje, dojazdy do pracy, codzienna mobilność fakultatywna). Jednocześnie korekty w ofercie usług pożytku publicznego nie zawsze nadążały za tymi procesami. Ukształtowała się mozaikowa struktura przestrzenna. Jednostki o bardzo dobrej sytuacji ekonomicznej sąsiadują dziś często z tymi, w których występuje depopulacja i dekapitalizacja infrastruktury mieszkaniowej, technicznej i społecznej. Czynniki zapewniające odpowiednie warunki życia, a także podaż podstawowych usług okazały się niedopasowane do rozmieszczenia i struktury ludności.

Jednym z **celów polityki przestrzennej** jest zachowanie policentrycznego układu osadniczego tak Polski, jak i poszczególnych regionów. Aby było to możliwe konieczne jest utrzymanie atrakcyjności osiedleńczej poszczególnych miast. Jej miarą są dziś nie tyle same miejsca zatrudnienia, ale przede wszystkim szeroko rozumiane warunki życia, na które składa się zarówno środowisko przyrodnicze, dochody ludności, substancja mieszkaniowa, jak też dostęp do wielu usług podstawowych. W tej sytuacji bardzo istotne jest właściwe rozpoznanie nowych struktur przestrzennych oraz procesów kształtowania się nowych układów hierarchicznych. Pozwala ono na **terytorialnie precyzyjne kierowanie interwencji publicznej** w m.in. w zakresie polityki mieszkaniowej, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, edukacji, kultury lub infrastruktury sieciowej. Daje także możliwość kształtowania lokalnej polityki transportowej (zwłaszcza w zakresie wsparcia dla transportu publicznego). W efekcie umożliwia prowadzenie zintegrowanej polityki przestrzennej, szczególnie na szczeblu regionalnym. Takiemu właśnie rozpoznaniu służy niniejsze badanie (komponent 2).

Komponent 2 dotyczy oceny poziomu i warunków życia w miastach przez pryzmat wybranych czynników, ze szczególnym uwzględnieniem **dostępności usług publicznych** o charakterze społecznym oraz funkcjonowania instytucji publicznych, które w znacznym stopniu determinują atrakcyjność miast głównie dla mieszkańców, a w pewnym stopniu także inwestorów, przedsiębiorców, czy turystów. Wykonano analizę dziesięciu obszarów badawczych oraz wymienionych w ich ramach szczegółowych zagadnień badawczych. Przyjęto dwie grupy tematyczne (I) **warunki życia** oraz (II) **dostępność usług publicznych**.

I. Wybrane czynniki warunków życia:

1. Środowisko przyrodnicze
2. Infrastruktura mieszkaniowa
3. Zamożność mieszkańców
4. Bezpieczeństwo

II. Dostępność usług publicznych:

5. Infrastruktura sieciowa
6. Ochrona zdrowia
7. Pomoc i integracja społeczna
8. Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3
9. Kultura i sztuka, sport i rekreacja

10. Administracja wszystkich szczebli

Podział na dwie grupy tematyczne ma swoje konsekwencje w przyjętych metodach badawczych. Warunki życia determinują bezpośrednio jakość życia w określonych lokalizacjach, pozostając charakterystykami miejsc. Tym samym nie było konieczności wykonania dodatkowych analiz dostępnościowych uwzględniających sytuację poza granicami miast. Natomiast dostępność do usług jest również elementem jakości życia, ale odnosi się także do obiektów świadczących usługi poza miejscem zamieszkania. Istotna staje się w tym przypadku również lokalizacja względem tych obiektów, a zarazem powiązania transportowe w relacji miejsce zamieszkania – miejsce świadczenia usług. Z tego względu dla wybranych obszarów tematycznych w ramach dostępności usług publicznych wykonano dodatkowe analizy dostępności oparte na bardziej wysublimowanych metodach niż analiza wyposażenia w usługi przy uwzględnieniu dokładnej bazy adresowej usług.

Zakres przestrzenny badania objął całe województwo, najczęściej (w zależności od dostępnych danych) z uwzględnieniem średnich dla całego kraju. Szczególny nacisk został położony na analizę wszystkich miast w regionie w podziale na typy, najczęściej odnosząc sytuację do średniej w danym typie miast dla całego kraju.

Zakres czasowy dla wskaźników ujętych w formie dynamicznej objął przede wszystkim okres 2007-2017, z naciskiem na aktualność wyników badawczych (tam gdzie jest możliwe uzyskanie danych statystycznych) oraz punkt odniesienia, którym jest początek pierwszego pełnego okresu programowania w ramach funkcjonowania Polski w strukturach Unii Europejskiej. Analiza dynamiczna dotyczyła wybranych zmiennych, które są dostępne w dłuższych szeregach czasowych.

2. Warunki życia

Pierwsza i druga część badania z zakresu Komponentu 2 opiera się na analizie statystycznej oraz analizie przestrzennej wykorzystującej szeroki zestaw wskaźników opisujących poszczególne aspekty warunków życia czy funkcjonowania usług publicznych. Podstawową listę wskaźników zawierają odpowiednie tabele odnoszące się do poszczególnych wyróżnionych dziesięciu obszarów badawczych (przedstawione konsekwentnie poniżej przy omawianiu kolejnych obszarów).

Poziom i warunki życia w miastach determinowane są wieloma czynnikami. Są wśród nich czynniki o charakterze obiektywnym, wynikające ze stanu środowiska (przestrzeni fizycznej, w której funkcjonuje człowiek), organizacji przestrzennej, w tym ładu urbanistycznego oraz stanu i jakości infrastruktury społecznej i technicznej. Na poziom życia wpływają też istotnie aspekty subiektywne, związane ze zidentyfikowanymi potrzebami społecznymi i – patrząc szeroko – charakterem kapitału ludzkiego i społecznego miast (por. Komponent 1). Badanie poziomu i warunków życia obejmować musi więc zróżnicowane zagadnienia.

Wybrane czynniki **warunków życia**:

1. **Środowisko przyrodnicze** – sześć wskaźników, w tym trzy wchodzące w skład wskaźnika syntetycznego
2. **Infrastruktura mieszkaniowa** – sześć wskaźników, w tym wszystkie sześć wchodzących w skład wskaźnika syntetycznego
3. **Zamożność mieszkańców** – pięć wskaźników, w tym trzy wchodzące w skład wskaźnika syntetycznego
4. **Bezpieczeństwo** – dwa wskaźniki, oba w składzie wskaźnika syntetycznego

Łącznie w ramach warunków życia dokonano analizy **19** wskaźników, z których **14** weszło w skład wskaźnika syntetycznego (tab. I).

Tab. I Wskaźniki wykorzystywane w analizie poziomu i warunków życia (boldem zaznaczono wskaźniki wchodzące do syntezy)

Lp.	Wskaźnik	Opis szczegółowy	Źródło danych, aktualność	Stymulanta/destymulanta	Uwagi
1.1	Dostępność terenów zieleni I	Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem	BDL GUS, 2017	stymulanta	
1.2	Dostępność terenów zieleni II	Udział powierzchni parków, ogrodów zoologicznych, ogrodów botanicznych i lasów w powierzchni ogółem w buforze od centrum miasta (1,2,3 i 4 km)	BDOT, 2013	stymulanta	
1.3	Obszary prawnie chronione	Obszary prawnie chronione w mieście i w jednostkach sąsiadujących (np. gmina obwarzankowa)	BDL GUS, 2017	stymulanta	wskaźnik ważony jakością i ważnością różnych form ochrony obszarowej przyrody wg bonitacji Degórskiego (2015); zmodyfikowany
1.4	Jakość powietrza atmosferycznego I	Wskaźnik zanieczyszczeń gazowych na km ²	BDL GUS, 2017	destymulanta	dostępność dla miast na prawach powiatu
1.5	Jakość powietrza atmosferycznego II	Wskaźnik zanieczyszczeń pyłowych na km ²	BDL GUS, 2017	destymulanta	dostępność dla miast na prawach powiatu
1.6	Gospodarka ściekowa	Udział ludności niekorzystających z oczyszczalni ścieków	BDL GUS, 2017	destymulanta	
2.1	Wyposażenie w instalacje techniczne I	Procent mieszkań bez wodociągu	BDL GUS, 2017	destymulanta	
2.2	Wyposażenie w instalacje techniczne II	Procent mieszkań bez łazienki	BDL GUS, 2017	destymulanta	
2.3	Wyposażenie w instalacje techniczne III	Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania	BDL GUS, 2017	destymulanta	
2.4	Wyposażenie w instalacje techniczne IV	Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik zastępczy wobec braku danych o procencie mieszkań podłączonych do sieci kanalizacyjnej
2.5	Niedobór mieszkań	Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik zastępczy wobec braku danych o liczbie gospodarstw domowych
2.6	Powierzchnia użytkowa mieszkań	Powierzchnia użytkowa mieszkań (PUM) na 1 mieszkańca (w m²)	BDL GUS, 2017	stymulanta	
3.1	Poziom wynagrodzeń	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	BDL GUS, 2017	stymulanta	dane tylko dla miast na prawach powiatu
3.2	Dochody z pracy	Dochody budżetu gmin z podatku PIT na 1 mieszkańca	BDL GUS, 2017	stymulanta	wskaźnik dla gmin; dochody nie dotyczą sektora rolniczego, co w przypadku większości miast nie ma większego znaczenia
3.3	Bezrobocie rejestrowane	Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym (18-64M, 18-59K)	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik dla gmin
3.4	Ubóstwo społeczne I	Udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik dla gmin
3.5	Ubóstwo społeczne II	Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik dla gmin
4.1	Poziom przestępczości	Liczba przestępstw ogółem	Komenda Główna Policji, 2017	destymulanta	wskaźnik dla gmin
4.2	Bezpieczeństwo drogowe	Wskaźnik wypadkowości i kolizyjności (WWiK)	Komenda Główna Policji, 2017	destymulanta	

3. Dostępność usług publicznych – wskaźniki wyposażenia

Usługi publiczne i ich dostępność to dla ludności miejskiej kluczowy warunek wysokiego poziomu życia. Poziom usług publicznych buduje także atrakcyjność dla inwestorów i rozwoju gospodarczego, a ich struktura determinuje rolę miasta w obsłudze ludności jednostki terytorialnej, stanowiąc podstawę dla określenia pozycji w systemie osadniczym oraz administracyjnym regionu.

W przypadku usług Wykonawca zaproponował alternatywne uzupełniające wskaźniki oparte na dostępności czasowej do określonych usług i/lub obiektów będące dopełnieniem i uzupełnieniem analizy, względnie w niektórych przypadkach, przy braku innych danych również odrębnym wskaźnikiem (każdorazowo wskaźnik dostępności jest oznaczony przez dodanie „ ”). Pozwala to na uzyskanie pełniejszego obrazu uwzględniającego takie elementy jak łatwość dotarcia do usług, względnie możliwość wyboru po stronie usługobiorcy.

Badanie stanu, jakości i dostępności usług publicznych przeprowadzono na podstawie najnowszych dostępnych danych BDL GUS lub danych pozyskanych z innych źródeł (najczęściej był to rok 2017). Uzupełniające wskaźniki odnoszące się do analizy dostępności zostały wykonane na podstawie danych zebranych dla 2015 r. Analiza dotyczyła kluczowych dla funkcjonowania i rozwoju miast obiektów infrastruktury społecznej, obejmując sześć obszarów badawczych (tab. II).

Liczba wskaźników branych pod uwagę w analizie dostępności usług publicznych w ramach poszczególnych obszarów tematycznych to:

5. **Infrastruktura sieciowa** – pięć wskaźników, w tym cztery wchodzące w skład wskaźnika syntetycznego
6. **Ochrona zdrowia** – siedem wskaźników, w tym jeden wchodzący w skład wskaźnika syntetycznego i cztery wskaźniki dostępnościowe
7. **Pomoc i integracja społeczna** – pięć wskaźników
8. **Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3** – czternaście wskaźników, w tym sześć wchodzących do wskaźnika syntetycznego i pięć wskaźników dostępnościowych
9. **Kultura i sztuka, sport i rekreacja** – trzynaście wskaźników, w tym siedem wchodzących do wskaźnika syntetycznego i dwa wskaźniki dostępnościowe
10. **Administracja wszystkich szczebli** – dziesięć wskaźników dostępnościowych

Łącznie w ramach dostępności usług publicznych dokonano analizy **54** wskaźników, z których **18** weszło w skład wskaźnika syntetycznego (tab. II).

Tab. II Wskaźniki wykorzystywane w analizie stanu, jakości i dostępności usług publicznych (boldem zaznaczono wskaźniki wchodzące do syntezy, kursywą – wskaźniki dostępności)

Lp.	Wskaźnik	Opis szczegółowy	Źródło danych, aktualność	Stymulanta/destymulanta	Uwagi
5.1	Ścieżki rowerowe	Długość ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszk.	BDL GUS, 2017	stymulanta	
5.2	Sprawność (efektywność) sieci	Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci	BDL GUS, 2017	stymulanta	
5.3	Niedopasowanie długości sieci kanalizacyjnej do wodociągowej	Różnica w długości sieci - długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej	BDL GUS, 2017	destymulanta	wskaźnik zastępczy wobec braku danych o procencie mieszkań podłączonych do sieci kanalizacyjnej
5.4	Dostępność sieci internetowej I	Penetracja budynkowa zasięgami Internetu stacjonarnego ogółem	UKE, 2017	stymulanta	

5.5	Dostępność sieci internetowej II	Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s	UKE, 2017	stymulanta	
6.1	Przychodnie	Liczba mieszkańców na jedną przychodnię	BDL GUS, 2017	destymulanta	
6.1'	<i>Dostępność przychodni</i>	<i>Średni czas przejazdu do najbliższej przychodni (w min)</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
6.2	Szpitalne	Liczba szpitali w sieci szpitali	Ministerstwo Zdrowia, 2017	stymulanta	w bazie Ministerstwa Zdrowia są tylko szpitale należące do sieci szpitali
6.2'	<i>Dostępność szpitali</i>	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego szpitala (w min)</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
6.3'	<i>Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług (dostępność)</i>	<i>Dostępność kumulatywna w izochronie 30-minutowej typów specjalistycznej opieki medycznej (koszyk usług)</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
6.4'	<i>Szpitalne oddziały ratunkowe (dostępność)</i>	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego SOR-u (w min)</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
6.5	Opieka paliatywna i hospicyjna. Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze	Liczba hospicjów i zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych	Ministerstwo Zdrowia, 2017	stymulanta	
7.1	Domy pomocy społecznej	Liczba ludności przypadająca na jedno miejsce w domu pomocy społecznej	BIP, ROPS, 2018	destymulanta	
7.2	1. Środowiskowy dom samopomocy 2. Dzienny dom pobytu	Analiza wyposażenia (liczba placówek)	BIP, ROPS, 2019	stymulanta	
7.3	1. Warsztaty terapii zajęciowej 2. Zakłady aktywności zawodowej	Analiza wyposażenia (liczba placówek)	BIP, ROPS, 2017	stymulanta	
7.4	1. Regionalne placówki terapeutyczne i opiekuńczo-wychowawcze. 2. Centrum i klub integracji społecznej 3. Centrum, ośrodek i punkt interwencji kryzysowej 4. Punkt konsultacji przy MOPS/GOPS	Analiza wyposażenia (liczba placówek)	BIP, ROPS, 2018-2019	stymulanta	
7.5	Ośrodki adopcyjne	Analiza wyposażenia (liczba placówek)	BIP, ROPS, 2018	stymulanta	
8.1	Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce	Dzieci w wieku 0-3 na jedną placówkę (żłobek, klub dziecięcy i oddział żłobkowy)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.1'	<i>Dostępność do żłobków i klubów dziecięcych</i>	<i>Czas dojazdu do najbliższego żłobka i klubu dziecięcego (min)</i>	<i>GIService, 2015</i>	<i>destymulanta</i>	
8.2	Przedszkola	Dzieci w wieku 3-7 na jedną placówkę (przedszkole, punkt przedszkolny, zespół wychowania przedszkolnego)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.2'	<i>Dostępność do przedszkoli</i>	<i>Średni czas dojazdu do trzech najbliższych przedszkoli (min)</i>	<i>GIService, 2014</i>	<i>destymulanta</i>	
8.3	Szkoły podstawowe	Dzieci w wieku 7-15 na jedną placówkę (szkoła podstawowa)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.3'	<i>Dostępność do szkół podstawowych</i>	<i>Średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych (min)</i>	<i>GIService, 2014</i>	<i>destymulanta</i>	
8.4	Licea	Osoby w wieku 15-19 na jedną placówkę (liceum)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.5	Technika	Osoby w wieku 15-20 na jedną placówkę (technikum)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.4' i 8.5'	<i>Licea i technika (analiza dostępności)</i>	<i>Średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych (min)</i>	<i>GIService, 2014</i>	<i>destymulanta</i>	

8.6	Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe	Osoby w wieku 15-17 na jedną placówkę (szkoła zawodowa/szkoła branżowa)	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.6'	Dostępność do zasadniczych szkół zawodowych/szkół branżowych	Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych/szkół branżowych (min)	GIService, 2014	destymulanta	
8.7	Szkoły artystyczne	Liczba mieszkańców w wieku 6-23 lata na jedną szkołę artystyczną	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.8	Szkoły policealne	Liczba mieszkańców w wieku 20+ na jedną szkołę policealną	BDL GUS, 2017	destymulanta	
8.9	Uczelnie wyższe, jednostki naukowo-badawcze i biblioteki naukowe	Liczba uczelni wyższych, jednostek naukowo-badawczych i bibliotek naukowych	POL-on, 2019	destymulanta	
9.1	Kina	Liczba osób przypadająca na jedną salę kinową	BDL GUS, 2017	destymulanta	
9.1'	Dostępność do kin	Średni czas przejazdu do najbliższego kina (w min)	GIService, 2016	destymulanta	
9.2	Teatry	Liczba placówek teatralnych i liczba widzów w tych placówkach	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.2'	Dostępność do teatru	Średni czas przejazdu do najbliższego teatru (w min)	GIService, 2016	destymulanta	
9.3	Muzea	Liczba osób zwiedzających muzea i oddziały przypadająca na 10 tys. mieszkańców	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.4	Biblioteki	Czytelniczy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.5	Ośrodki kultury	Liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.6	Grupy artystyczne	Członkowie grup artystycznych na 1000 mieszkańców	BDL GUS, 2017	stymulanta	
9.7	Pływalnie kryte	Liczba i rodzaj niecek basenowych	Ministerstwo Sportu i Turystyki, 2015	stymulanta	
9.8	Hale sportowo-widowiskowe	Liczba i pojemność hali	Ministerstwo Sportu i Turystyki, 2016	stymulanta	
9.9	Stadiony lekkoatletyczne	Liczba pełnowymiarowych stadionów lekkoatletycznych	PZLA, 2019	stymulanta	
9.10	Ćwiczący mężczyźni	Ćwiczący mężczyźni na 1000 mężczyzn	BDL GUS, 2016	stymulanta	
9.11	Ćwiczące kobiety	Ćwiczące kobiety na 1000 kobiet	BDL GUS, 2016	stymulanta	
10.1'	Urzędy gminne	Średni czas dojazdu do właściwego urzędu gminnego	GIService, 2015	destymulanta	
10.2'	Starostwa powiatowe	Średni czas dojazdu do właściwego starostwa powiatowego	GIService, 2015	destymulanta	
10.3'	Urzędy wojewódzkie	Średni czas dojazdu do właściwego urzędu wojewódzkiego	GIService, 2015	destymulanta	
10.4'	Urzędy marszałkowskie	Średni czas dojazdu do właściwego urzędu marszałkowskiego	GIService, 2015	destymulanta	
10.5'	Oddziały regionalne ZUS	Średni czas dojazdu do właściwego oddziału regionalnego ZUS	GIService, 2015	destymulanta	
10.6'	Inspektorat i biuro terenowe ZUS	Średni czas dojazdu do właściwego inspektoratu lub biura terenowego ZUS	GIService, 2015	destymulanta	
10.7'	Oddział regionalny KRUS	Średni czas dojazdu do właściwego oddziału regionalnego KRUS	GIService, 2015	destymulanta	
10.8'	Placówka terenowa KRUS	Średni czas dojazdu do właściwej placówki terenowej KRUS	GIService, 2015	destymulanta	
10.9'	Izba skarbowa	Średni czas dojazdu do właściwej izby skarbowej	GIService, 2015	destymulanta	
10.10'	Urząd skarbowy	Średni czas dojazdu do właściwego urzędu skarbowego	GIService, 2015	destymulanta	

4. Dostępność usług publicznych – wskaźniki dostępnościowe

Niniejsza publikacja zawiera najważniejsze wyniki badań przeprowadzonych w ramach projektu GIService – *Zastosowanie GIS w badaniach dostępności przestrzennej usług – koncepcje, metody, implikacje*, zrealizowanego w latach 2014–2017 w IGiPZ PAN pod kierownictwem dr hab. Marcina Stępnika w ramach grantu sfinansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (DEC–2013/09/D/HS4/02679). W projekcie, po raz pierwszy na szeroką skalę zostało zastosowane wielowymiarowe podejście, zgodnie z którym dostępność do poszczególnych typów usług publicznych jest mierzona z wykorzystaniem różnych, specjalnie dopasowanych metod. W Polsce oficjalne dane (np. publikowane przez GUS) dotyczące usług publicznych zazwyczaj uwzględniają wskaźniki *de facto* a-przestrzenne, nieuwzględniające ani różnicowań wewnątrz danej jednostki ani sytuacji w sąsiednich jednostkach. Z tego względu wskaźniki dostępności oparte na różnych podstawowych oraz zaawansowanych metodach badawczych są właściwym uzupełnieniem wskaźników wyposażenia.

Zostały wykorzystane następujące metody:

1. Czas dojazdu do najbliższej placówki.
2. Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek.
3. Czas dojazdu do właściwej placówki.
4. Dostępność skumulowana (izochronowa) – liczba celów podróży (np. placówek ochrony zdrowia) w zasięgu danej izochrony dojazdu.

W zależności od przedmiotu analizy, w różny sposób mogą (bądź muszą) być różnicowane cele podróży, co także wpływa na dobór danego wskaźnika dostępności. Z tej perspektywy pomiar dystansu (czasu przejazdu) pomiędzy źródłem a celem podróży uwzględnia następujące rodzaje:

1. **Czas dojazdu do najbliższej placówki** – w sytuacji, gdy użytkownik może skorzystać z dowolnej placówki a same placówki są sobie równoważne. Jest to najprostszy możliwy wskaźnik dostępności, co powoduje, że do jego zalet możemy zaliczyć bardzo małe wymagania sprzętowe, a także niewielkie wymagania względem wykorzystanych danych (niezbędna jest jedynie lokalizacja placówek). Spełnia on swoje wymagania w momencie, gdy nie różnicujemy celów podróży, czy to ze względu na ich wielkość czy też ze względu na szczegółowy zakres świadczonych usług.
2. **Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek** – w tym wariantcie także cele podróży nie są różnicowane pomiędzy sobą, jednak w porównaniu do pierwszego typu, uwzględniana jest więcej niż jedna placówka. Dzięki temu, taka metoda pomiaru umożliwia zasymulowanie możliwości wyboru placówek lub też zasymulowania wymuszenia korzystania z innej niż najbliższa placówka (np. w wyniku braku miejsc lub np. nieświadczania danego podtypu usługi publicznej). Ponadto, omawiana metoda pomiaru umożliwia obliczenie poziomu dostępności w przypadku braku szczegółowych danych dotyczących granic rejonów obsługi poszczególnych placówek; Jest to wskaźnik będący zmodyfikowaną wersją pierwszego z omawianych wskaźników. Z wcześniejszych prac wynika, że przestrzenne zróżnicowanie poziomu dostępności uzyskane dzięki zastosowaniu omawianego wskaźnika jest mniej heterogeniczne i w lepszym stopniu odzwierciedla możliwości skorzystania z różnorodnej oferty poszczególnych placówek usługowych.
3. **Czas dojazdu do właściwej placówki** – zmodyfikowana wersja, wymagająca obliczenia czasu przejazdu wyłącznie pomiędzy predefiniowanymi parami lub zbiorami punktów. Ma to uzasadnienie szczególnie w momencie, gdy użytkownik może skorzystać z danej usługi jedynie w konkretnej placówce (np. ze względu na rejonizację). Wskaźnik ma większe wymagania dotyczące zakresu niezbędnych danych, jako że przed przystąpieniem do analiz niezbędne jest „sparowanie” ze sobą poszczególnych placówek i rejonów przez nie obsługiwanych. Z drugiej strony ma on jeszcze mniejsze wymagania sprzętowe, gdyż wymaga obliczenia czasu przejazdu jedynie pomiędzy konkretną, wcześniej określoną parą punktów (lub zbiorów punktów), co może wpłynąć na znaczne skrócenie całkowitego czasu obliczeń. W przypadku tego wskaźnika nie jest brana pod uwagę

lokalizacja pozostałych punktów świadczących dany rodzaj usług, gdyż nie mają one najmniejszego wpływu na poziom dostępności danej osoby, lub z danego miejsca. Podsumowując, jest to bardzo prosty i efektywny wskaźnik w sytuacji, gdy mamy do czynienia z usługami publicznymi objętymi rejonizacją.

4. **Dostępność skumulowana (izochronowa)** – wskaźnik bazuje na wyznaczonej izochronie określającej co jest dostępne, a co nie, z danego miejsca zamieszkania. Podstawowa wersja wskaźnika dostępności mierzonej izochronami pokazuje do ilu placówek usługowych danego rodzaju można dojechać z danego miejsca zamieszkania w określonym czasie. Cechą indywidualną tego wskaźnika jest to, że wartości, które pokazuje przede wszystkim odzwierciedlają możliwość wyboru placówki, tj. im więcej punktów usługowych danego rodzaju, tym w większym stopniu użytkownik może dopasować ofertę do własnych, indywidualnych potrzeb, kierując się dowolnie określonymi przesłankami (odległością, łatwością dojazdu czy jakością świadczonych usług). Taka metoda wyznaczania dostępności nie jest niestety pozbawiona wad związanych przede wszystkim z jego dychotomiczną naturą: albo dana placówka mieści się w zasięgu danej izochrony – i wówczas w całości jest zaliczana do placówek osiągalnych z danego miejsca zamieszkania) albo nie – i wówczas traktowana jest jako nieistniejąca (z punktu widzenia mieszkańca danego obszaru). Z jednej strony może to powodować bardzo duże skoki wartości pomiędzy obszarami „wewnątrz” i „na zewnątrz” od danej izochrony, nawet jeśli różnica w czasie dojazdu pomiędzy dwoma punktami jest bardzo niewielka (np. 19 i 21 minut w przypadku izochrony 20-minutowej). Z drugiej strony, brakuje zróżnicowania dostępności wewnątrz danej izochrony, tj. dwie placówki zlokalizowane w odległości 1 i 19 minut, w taki sam sposób wpływają na poziom dostępności do danej usługi. Ponadto, wskaźnik nie pokazuje potencjalnej konkurencji, zarówno pomiędzy użytkownikami (o dostęp do danej placówki), jak i pomiędzy świadczeniodawcami (o użytkowników). Jego zaletą jest natomiast bardzo duża prostota interpretacji, co powoduje że mimo swoich wad jest dosyć powszechnie stosowany. Ponadto, do zalet wskaźnika można zaliczyć też to, że w wielu przypadkach poziom dostępności liczony metodą izochronową wykazuje bardzo dużą korelację z poziomem dostępności obliczanym bardziej złożonymi metodami, np. wskaźnikiem dostępności potencjałowej.

Tab. III Zakres powiązania metod badania dostępności z wybranymi wskaźnikami

Lp.	Wskaźnik	Metoda badawcza	Opis szczegółowy
6.1'	<i>Dostępność przychodni</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższej przychodni (w min)</i>
6.2'	<i>Dostępność szpitali</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego szpitala (w min)</i>
6.3'	<i>Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług (dostępność)</i>	Dostępność skumulowana	<i>Dostępność kumulatywna w izochronie 30-minutowej typów specjalistycznej opieki medycznej (koszyk usług)</i>
6.4'	<i>Szpitalne oddziały ratunkowe (dostępność)</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego SOR-u (w min)</i>
8.1'	<i>Dostępność do żłobków i klubów dziecięcych</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Czas dojazdu do najbliższego żłobka i klubu dziecięcego (min)</i>
8.2'	<i>Dostępność do przedszkoli</i>	Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek	<i>Średni czas dojazdu do trzech najbliższych przedszkoli (min)</i>
8.3'	<i>Dostępność do szkół podstawowych</i>	Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek	<i>Średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych (min)</i>
8.4' i 8.5'	<i>Licea i technika (analiza dostępności)</i>	Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek	<i>Średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych (min)</i>
8.6'	<i>Dostępność do zasadniczych szkół zawodowych/szkół branżowych</i>	Czas dojazdu do trzech najbliższych placówek	<i>Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych/szkół branżowych (min)</i>
9.1'	<i>Dostępność do kin</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego kina (w min)</i>
9.2'	<i>Dostępność do teatru</i>	Czas dojazdu do najbliższej placówki	<i>Średni czas przejazdu do najbliższego teatru (w min)</i>
10.1'	<i>Urzędy gminne</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwego urzędu gminnego</i>
10.2'	<i>Starostwa powiatowe</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwego starostwa powiatowego</i>
10.3'	<i>Urzędy wojewódzkie</i>	Czas dojazdu do właściwej placówki	<i>Średni czas dojazdu do właściwego urzędu wojewódzkiego</i>

10.4'	Urzędy marszałkowskie	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwego urzędu marszałkowskiego
10.5'	Oddziały regionalne ZUS	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwego oddziału regionalnego ZUS
10.6'	Inspektorat i biuro terenowe ZUS	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwego inspektoratu lub biura terenowego ZUS
10.7'	Oddział regionalny KRUS	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwego oddziału regionalnego KRUS
10.8'	Placówka terenowa KRUS	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwej placówki terenowej KRUS
10.9'	Izba skarbowa	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwej izby skarbowej
10.10'	Urząd skarbowy	Czas dojazdu do właściwej placówki	Średni czas dojazdu do właściwego urzędu skarbowego

5. HIERARCHIZACJA. Metodyka hierarchizowania ośrodków miejskich

Hierarchizacja ośrodków miejskich jest sprawą skomplikowaną. W niniejszym opracowaniu podjęto się próby połączenia klasyfikacji opartej o lokalizację liczby usług zaproponowanej w załączniku nr 1 do SOPZ (umownie zwanej danej klasyfikacją ośrodków według podaży typów usług) z klasyfikacją obiektywną wypracowaną w IGiPZ PAN, umownie nazwaną klasyfikacją funkcjonalno-administracyjną).

Punktem odniesienia dla **hierarchizacji funkcjonalno-administracyjnej** jest przyjęty na wstępie podział na typy ośrodków (typy 1-5 są podstawowe, podtypy a, b, c są uzupełniające) (tab. IV):

1. Warszawa;
2. miasta regionalne:
 - a. Wielka Piątka (Czwórka), w tym Trójmiasto
 - b. Rdzenie metropolii wymagające restrukturyzacji (Katowice, Łódź, Szczecin), dla Katowic 14 miast na prawach powiatu
 - c. Pozostałe miasta wojewódzkie
3. miasta subregionalne (spełniające jedno z możliwych kryteriów – dawna siedziba województwa w latach 1975-1998, miasto na prawach powiatu, liczba ludności ponad 50 tys. mieszkańców (poza aglomeracjami);
4. miasta powiatowe:
 - a. aglomeracyjne (znajdujące się w MOF według Śleszyński (2013) oraz Tarnowskie Góry ze względu na GZM
 - b. nieaglomeracyjne
5. miasta pozostałe:
 - a. aglomeracyjne
 - b. >10 tys. nieaglomeracyjne
 - c. <10 tys. nieaglomeracyjne.

W celu prawidłowej oceny pozycji hierarchicznej miast przyjęto następujące założenie bazowe. Hierarchizacja wykonana została (w sensie statystycznym) każdorazowo w odniesieniu do sytuacji w regionie (średnie ważone liczbą ludności dla typów miast w regionie) oraz w odniesieniu do całego kraju (średnie ważone liczbą ludności dla typów miast dla kraju). Każdorazowo (dla każdego z 32 wskaźników, dla każdego typu miast w regionie) badano odchylenia 32 zmiennych względem wartości średnich dla typów na poziomie krajowym. Efektem jest tabela ukazująca odchylenia poszczególnych wskaźników dla danego typu miast w regionie względem wartości średnich dla typów na poziomie krajowym.

Tabela IV. Klasyfikacja miast w województwie warmińsko-mazurskim*.

Typ		Podtyp		Liczba miast	Miasta
symbol	nazwa	symbol	nazwa		
1	Metropolitalne	–	–		–
2	Wojewódzkie (metropolitalne i regionalne)	a	metropolitalne ukształtowane		–
		b	metropolitalne kształtujące się		–
		c	regionalne	1	Olsztyn
3	Subregionalne	–	–	2	Elbląg, Ełk
4	Ponadlokalne (powiatowe)	a	aglomeracyjne		–
		b	nieaglomeracyjne	16	Bartoszyce, Braniewo, Działdowo, Giżycko, Gołdap, Iława, Kętrzyn, Lidzbark Warmiński, Mrągowo, Nidzica, Nowe Miasto Lubawskie, Olecko, Ostróda, Pisz, Szczytno, Węgorzewo
5	Lokalne	a	aglomeracyjne	1	Barczewo
		b	pozostałe (>10 tys. mieszk.)	5	Biskupiec, Dobre Miasto, Lubawa, Morąg, Pasłęk
		c	pozostałe (<10 tys. mieszk.)	24	Biała Piska, Bisztynek, Frombork, Górowo Iławieckie, Jeziorany, Kisielice, Korsze, Lidzbark, Mikołajki, Miłakowo, Miłomłyn, Młynary, Olsztynek, Orneto, Orzysz, Pasym, Pięno, Reszel, Ruciane-Nida, Ryn, Sępólno, Susz, Tolkmicko, Zalewo

* Z dniem 1.01.2019 r. prawa miejskie otrzymał Wielbark, jednak w niniejszym opracowaniu dane kończą się na ogół w 2017 r., dlatego to miasto nie jest analizowane w niniejszym opracowaniu.

Źródło: opracowanie własne.

Drugim sposobem hierarchizacji jest **klasyfikacja ośrodków według podaży typów usług** (numeracja względem załącznika nr 1 do SOPZ została zmodyfikowana na potrzeby porównawcze z klasyfikacją funkcjonalno-administracyjną). W świetle klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług określa się:

2- Ośrodki ponadregionalne koncentrujące usługi o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym (liczba usług od 40 w górę);

3 - Ośrodki regionalne, koncentrujące usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak i usługi oddziałujące na cały region lub jego część (liczba usług od 30 w górę);

4 - Ośrodki subregionalne, koncentrujące usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak również subregionu (liczba usług od 25 w górę);

4' - Ośrodki ponadlokalne o oddziaływaniu ponadgminnym, koncentrujące usługi dla bezpośredniego zaplecza (liczba usług od 20 w górę);

5 - Ośrodki lokalne, koncentrujące w miejscach zamieszkania usługi podstawowe (liczba usług poniżej 20).

Porównanie dwóch sposobów hierarchizacji, tj. funkcjonalno-administracyjnej i według podaży typów usług ma miejsce w tabeli rekomendacyjnej w trzeciej części opracowania.

6. SYNTETYZACJA. Syntetyczna miara oceny warunków życia i dostępności usług publicznych

Do oceny syntetycznej warunków życia i dostępności usług publicznych wykorzystano metodę standardyzacji. W celu standardyzacji wykorzystano podstawową miarę standardyzacji jaką jest stosunek różnicy między wartością zmiennej niestandardyzowanej i średnią z populacji a odchyleniem standardowym populacji (formuła 1).

$$Z = \frac{x - \mu}{\sigma} \quad (1)$$

gdzie:

x – zmienna niestandardyzowana,

μ – średnia z populacji,

σ – odchylenie standardowe populacji.

Należy dodać, że w odróżnieniu od hierarchizacji, gdzie średnie były oparte o średnie ważone dla typów miast, w przypadku syntetyzacji średnie są oparte o liczbę jednostek (923 miasta), tak by można było porównać wyniki między komponentem I i II. Dla zmiennych mających charakter destymulanty dodano dodatkowo minus przed formułą by wartości dodatnie zawsze odpowiadały pozytywnej sytuacji a wartości ujemne – negatywnej. Na dalszym etapie procedury badawczej otrzymane wartości standardyzowane zgrupowano w decyle i w ujęciu decylowym wartości przedstawiono na mapach. W ocenie syntetycznej tak jak w hierarchizacji zastosowane zostały tylko te miary (a zarazem zmienne), które mają **charakter ogólnodostępny** (są dostępne w BDL lub innych bazach dla całego kraju, to jest przynajmniej dla zbioru wszystkich miast) i wobec których nie ma uwag lub wątpliwości metodycznych. W ten sposób uzyskano **32** zmienne wykorzystane do oceny syntetycznej i hierarchizacji dla wskaźników opartych na **wyposażeniu** oraz **21** zmiennych opartych na wskaźnikach **dostępnościowych**.

W celu prawidłowej oceny syntetycznej warunków życia i dostępności usług publicznych w miastach przyjęto następujące założenia bazowe:

1. **Syntetyzacja dla wskaźników wyposażenia** dotyczyła odrębnie:
 - 1.1. **Poszczególnych obszarów tematycznych** 1-10 (w tym 1-4 warunki życia i 5-10 dostępność usług publicznych; z wyjątkiem obszaru pomoc i integracja społeczna gdzie nie udało się zebrać danych dla zbioru miast z całego kraju oraz administracja wszystkich szczebli, która bazuje na wskaźnikach dostępnościowych).
 - 1.2. **Jakości i warunków życia** (średnia miara z obszarów badawczych 1-4) oraz **wyposażenia w usługi publiczne** (średnia miara z wybranych obszarów badawczych 5-10 dla wskaźników wyposażenia).
2. **Syntetyzacja dla wskaźników opartych na metodach badania dostępności** dotyczyła:
 - 2.1. **Poszczególnych obszarów tematycznych** (5-10 dostępność usług publicznych; z wyjątkiem obszarów: infrastruktura sieciowa oraz pomoc i integracja społeczna).
 - 2.2. **Dostępności usług publicznych** (średnia miara dostępności transportowej usług z wybranych obszarów 5-10).

Dla **wskaźników wyposażenia** skonstruowano wskaźniki syntetyczne dla ośmiu obszarów tematycznych – po cztery dla warunków życia i cztery dla dostępności usług publicznych (dla pomocy i integracji społecznej oraz dla administracji wszystkich szczebli dla których brak jest wskaźników cząstkowych nie konstruowano wskaźników syntetycznych). Zaproponowano następujące miary syntetyczne (por tab. IV):

1. **Miara syntetyczna warunków życia** w zakresie określonego obszaru badawczego (1-4) – w oparciu o zmienne z tego obszaru.
2. **Miara syntetyczna wyposażenia w usługi** w zakresie określonego obszaru badawczego (5-10) – w oparciu o zmienne z tego obszaru.
3. **Miara syntetyczna warunków życia i wyposażenia w usługi.**

Dla **wskaźników opartych na metodach badania dostępności** skonstruowano wskaźniki syntetyczne dla czterech obszarów tematycznych. Zaproponowano ponadto miarę syntetyczną w postaci: **miary syntetycznej dostępności usług** na podstawie **wskaźników dostępności** w zakresie określonego obszaru badawczego (5-10) – w oparciu o wybrane zmienne alternatywne z tego obszaru.

Tab. IV Wskaźniki wyposażenia wchodzące w skład syntezy i hierarchizacji oraz wskaźniki dostępnościowe wchodzące w skład syntezy

Obszar tematyczny	Wskaźniki wyposażenia – synteza i hierarchizacja (32 wskaźniki)	Wskaźniki dostępnościowe – synteza (21 wskaźników)
Warunki życia – wskaźniki cząstkowe		
1. Środowisko przyrodnicze	1.1. Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej 1.3. Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących 1.6. Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków	x
2. Infrastruktura mieszkaniowa	2.1. Instalacje techniczne I. Procent mieszkań bez wodociągu 2.2. Instalacje techniczne II. Procent mieszkań bez łazienki 2.3. Instalacje techniczne III. Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania 2.4. Instalacje techniczne IV. Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej 2.5. Niedobór mieszkań. Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie 2.6. Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca	x
3. Zamożność mieszkańców	3.2. Zamożność mieszkańców. Dochody z pracy 3.3. Zamożność mieszkańców. Bezrobocie rejestrowane 3.5. Zamożność mieszkańców. Otrzymujący zasiłek rodzinny	x
4. Bezpieczeństwo	4.1. Poziom przestępczości 4.2. Bezpieczeństwo drogowe	x
Dostępność usług publicznych – wskaźniki cząstkowe		
5. Infrastruktura sieciowa	5.1. Ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności 5.2. Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci 5.4. Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem 5.5. Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s)	x
6. Ochrona zdrowia	6.1. Przychodnie	6.1'. Dostępność przychodni 6.2'. Dostępność szpitali 6.3'. Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług (dostępność) 6.4'. Szpitalne oddziały ratunkowe (dostępność)
7. Pomoc i integracja społeczna	x	x
8. Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3	8.1. Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce 8.2. Przedszkola 8.3. Szkoły podstawowe 8.4. Licea 8.5. Technika 8.6. Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe	8.1'. Dostępność do żłobków i klubów dziecięcych 8.2'. Dostępność do przedszkoli 8.3'. Dostępność do szkół podstawowych 8.4' i 8.5'. Licea i technika (analiza dostępności) 8.6'. Dostępność do zasadniczych szkół zawodowych/szkół branżowych

9. Kultura i sztuka, sport i rekreacja	9.1. Kina 9.3. Muzea 9.4. Biblioteki 9.5. Ośrodki kultury 9.6. Grupy artystyczne 9.9. Ćwiczący mężczyźni 9.10. Ćwiczące kobiety	9.1'. Dostępność do kin 9.2'. Dostępność do teatru
10. Administracja wszystkich szczebli	x	10.1'. Urzędy gminne 10.2'. Starostwa powiatowe 10.3'. Urzędy wojewódzkie 10.4'. Urzędy marszałkowskie 10.5'. Oddziały regionalne ZUS 10.6'. Inspektorat i biuro terenowe ZUS 10.7'. Oddział regionalny KRUS 10.8'. Placówka terenowa KRUS 10.9'. Izba skarbowa 10.10'. Urząd skarbowy
Wskaźniki syntetyczne		
Warunki życia	I. Środowisko przyrodnicze (średnia z 3 wskaźników) II. Infrastruktura mieszkaniowa (średnia z 6 wskaźników) III. Zamożność mieszkańców (średnia z 3 wskaźników) IV. Bezpieczeństwo (średnia z 2 wskaźników) + Wskaźnik syntetyczny warunków życia (średnia z obszarów tematycznych I-IV)	x
Dostępność usług publicznych	V. Infrastruktura sieciowa (średnia z 3 wskaźników) VI. Ochrona zdrowia (1 wskaźnik) VII. <i>Pomoc i integracja społeczna (brak wskaźników do syntezy)</i> VIII. Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3 (średnia z 6 wskaźników) IX. Kultura i sztuka, sport i rekreacja (średnia z 7 wskaźników) X. <i>Administracja wszystkich szczebli (brak wskaźników do syntezy)</i> + Wskaźnik syntetyczny dostępności usług publicznych (średnia z obszarów tematycznych V-VI i VIII-IX)	V. <i>Infrastruktura sieciowa (brak wskaźników dostępnościowych do syntezy)</i> VI. Ochrona zdrowia (średnia z 4 wskaźników) VII. <i>Pomoc i integracja społeczna (brak wskaźników dostępnościowych do syntezy)</i> VIII. Edukacja oraz zorganizowana opieka nad dziećmi do lat 3 (średnia z 5 wskaźników) IX. Kultura i sztuka, sport i rekreacja (średnia z 2 wskaźników) X. Administracja wszystkich szczebli (średnia z 10 wskaźników)
Komponent II - synteza	Wskaźnik syntetyczny warunków życia i dostępności usług publicznych (średnia ze wskaźników syntetycznych warunków życia i dostępności usług publicznych)	Wskaźnik syntetyczny dostępności usług publicznych bazujący na wskaźnikach dostępności (średnia ze wskaźników syntetycznych z obszarów tematycznych VI i VIII-X)

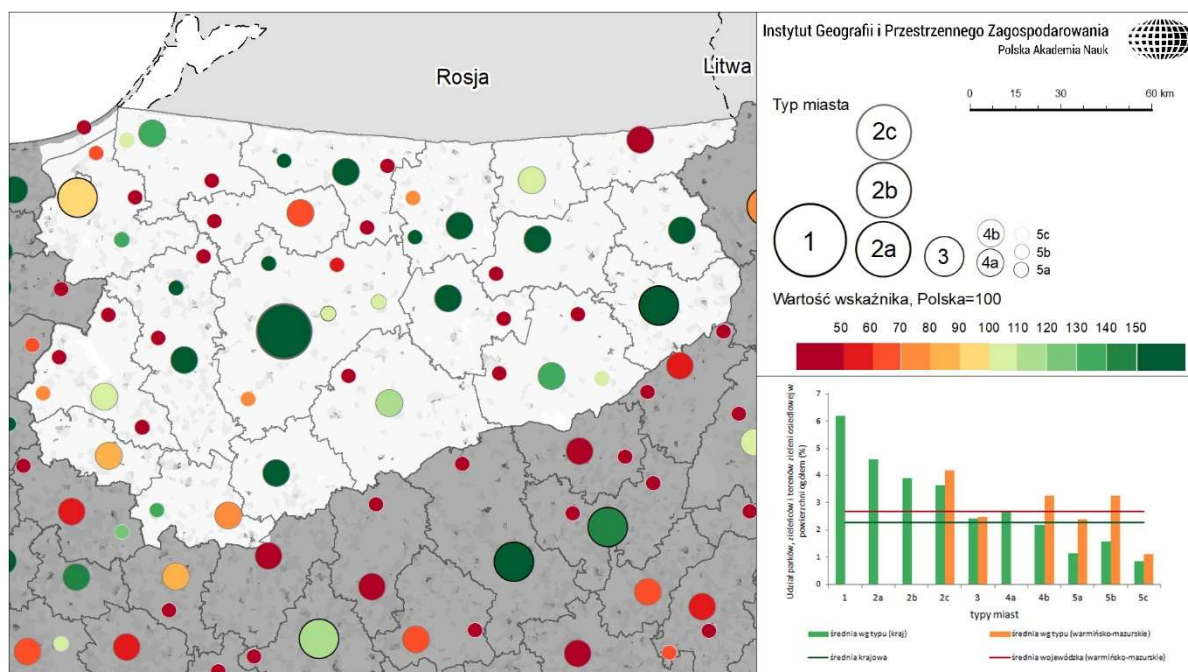
CZĘŚĆ II

REZULTATY BADANIA

ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

1.1. Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej

Potencjał rekreacyjny miasta i jego okolic może być określany jako: „zdolność środowiska przyrodniczego do zaspokajania potrzeb człowieka związanych z wypoczynkiem, odtwarzaniem sił biopsychologicznych oraz doznaniem estetycznymi” (Kistowski 1993). W celu określenia potencjału rekreacyjnego / dostępności terenów rekreacyjnych posłużono się w pierwszym wskaźniku tego typu dostępnością terenów zieleni z wykorzystaniem danych gromadzonych w Banku Danych Lokalnych, w postaci udziału parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem miasta w 2017 r. Wskaźnik z oczywistych względów jest stymulantą. Rozkład wskaźnika między typami miast jest bardzo wyraźny na korzyść miast dużych, w tym przede wszystkim miast wojewódzkich. Im mniejsze jest miasto, tym udział terenów zieleni jest również mniejszy, niezależnie od regionu Polski.



Ryc. 1.1 Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem w mieście, 2017.

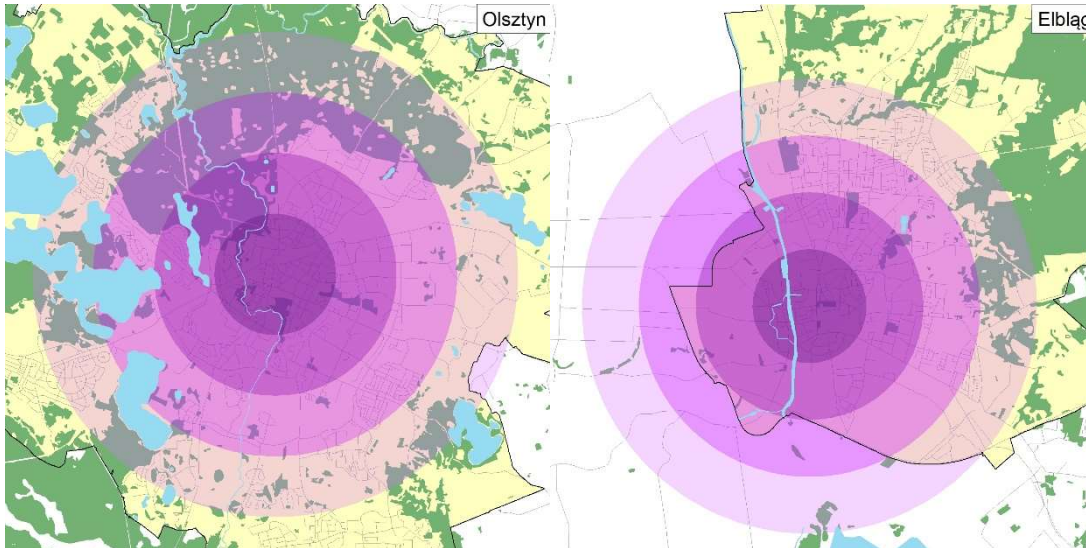
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średni udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem w mieście (%) w skali kraju wyniósł jedynie 2,3%. W województwie warmińsko-mazurskim wskaźnik jest odpowiednio wyższy i wynosi około 2,7%. W Olsztynie wskaźnik wyniósł 4,2% powierzchni miasta. W miastach subregionalnych udział terenów zielonych jest również dość zróżnicowany – od 2,1% w Elblągu, do 3,9% w Ełku. W mniejszych miastach udziały te, zgodnie z tendencją krajową, są już wyraźnie niższe, niemniej należy pozytywnie podkreślić duży udział terenów zielonych w takich miastach jak Górowo Iławieckie (10,3%) i Dobrze Miasto (10,1%). Generalnie sytuacja w miastach w centrum i na wschodzie województwa wydaje się być lepsza niż za zachodzie, aczkolwiek trzeba mieć na uwadze, że problem dotyczy również miast turystycznych. Jest to jedna z przesłanek by większy nacisk kłaść na inne wskaźniki, w tym na trzeci ze wskaźników dostępności terenów rekreacyjnych uwzględniający również sytuację w tym zakresie poza miastem.

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco. Do największych zmian udziału parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem w mieście doszło w Dobrym Mieście (wzrost o 8,3 punktu procentowego), Morągu (wzrost o 2,8) i Barczewie (wzrost o 1,6). Natomiast w Elblągu nastąpił spadek udziału aż o 21 punktów procentowych.

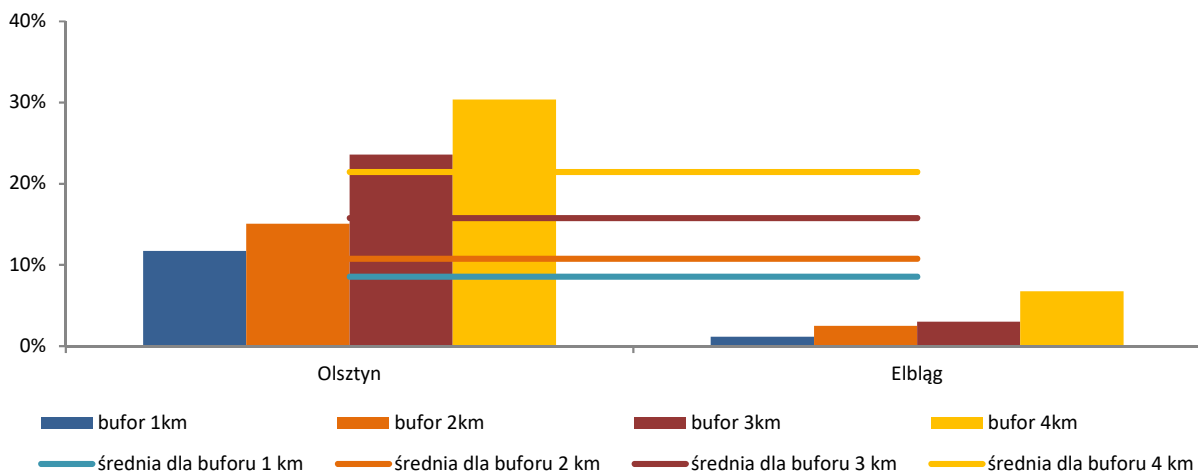
1.2. Udział parków, lasów i ogrodów w buforze wokół centrum

Drugi ze wskaźników dotyczących sfery rekreacyjnej dotyczy udziału parków, lasów, ogrodów zoologicznych i botanicznych w buforze od centrum miasta¹. Źródłem danych była baza danych obiektów topograficznych (BDOT). Jako centrum miasta przyjęto miejsce, w którym zlokalizowany jest ratusz. Z powierzchni bufora odjęto obszary wodne (morze, rzeki i jeziora).



Ryc. 1.2.1 Udział parków, lasów i ogrodów zoologicznych i botanicznych w buforze 1 km, 2 km, 3 km i 4 km wokół centrum miast na prawach powiatu, 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT.



Ryc. 1.2.2 Udział parków, lasów i ogrodów zoologicznych i botanicznych w buforze 1 km, 2 km, 3 km i 4 km wokół centrum miast na prawach powiatu – wykres porównawczy, 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDOT

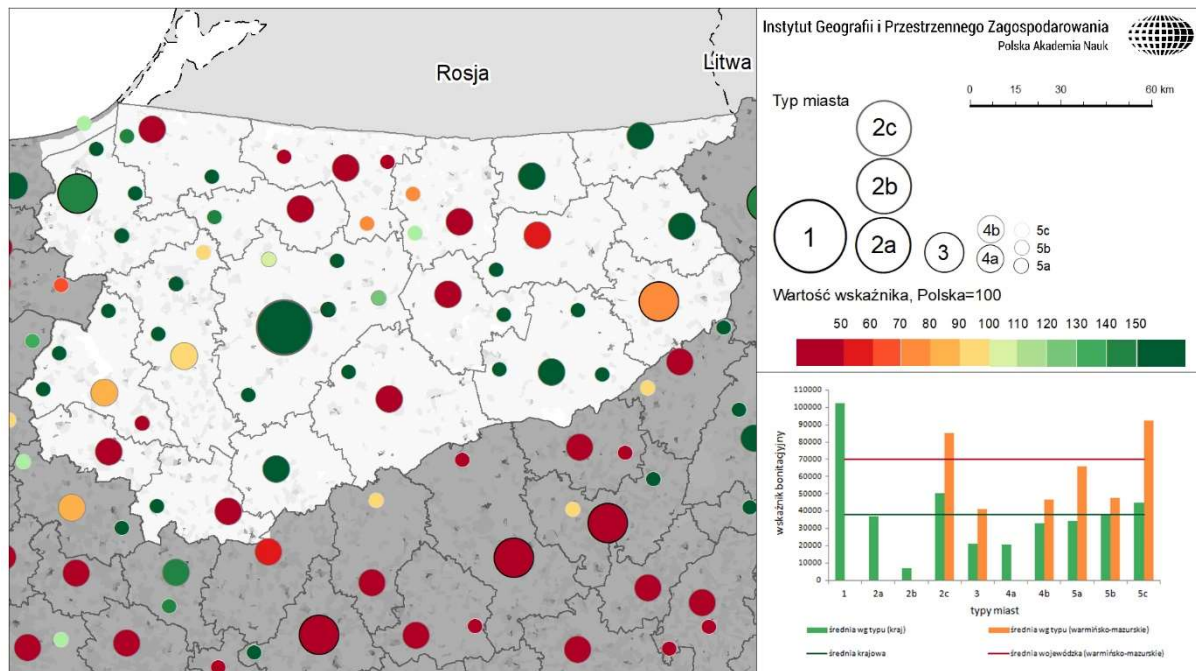
Centra miast na prawach powiatu w województwie warmińsko-mazurskim są dość zróżnicowane pod względem możliwości korzystania z terenów zielonych. W Olsztynie jest bardzo dużo terenów zielonych, już w najbliższym otoczeniu centrum miasta, a jeżeli dodać do tego liczne jeziora

¹ Badanie przeprowadzono dla grupy miast na prawach powiatu dla sześciu regionów (19 miast). Wskaźnik jest stymulantą. Wraz ze zwiększaniem się buforu wokół centrum z 1 km do 4 km, odpowiednio zwiększa się średni udział powierzchni zajętej przez parki, lasy lub ogrody zoologiczne, z 9% dla 1 km do aż 21% dla 4 km (średnia nieważona dla 19 miast na prawach powiatu w sześciu analizowanych regionach kraju).

to można wnioskować, że Olsztyn pod tym względem jest w ścisłej czołówce miast pod względem atrakcyjności dla podróży rekreacyjnych. Z kolei w przypadku centrum Elbląga sytuacja wygląda dużo gorzej ponieważ zwarte tereny zielone rozpoczynają się dopiero w odległości większej niż 4 km od centrum miasta.

1.3. Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących

Trzeci ze wskaźników dotyczących sfery rekreacyjnej dotyczy największego przestrzennie obszaru i może być ważny dla mieszkańców miast głównie w kontekście weekendowych podróży rekreacyjnych, realizowanych w kierunku obszarów chronionych przyrodniczo. Obszary prawnie chronione zlokalizowane są zarówno w mieście, jak i w najbliższym jego otoczeniu. Obliczono tym samym łączną sumę ważoną obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem w mieście i w jednostkach sąsiadujących stanowiących zaplecze przyrodniczo-rekreacyjne miasta (gminy obwarzankowe), bazując na mierze syntetycznej ukazującej jakość środowiska naturalnego w postaci zmodyfikowanego bonitacyjnego wskaźnika nasycenia obszarami chronionymi opracowany przez Degórskiego (2015). Jego podstawą jest przydzielenie punktów jednostkom, zależnie od powierzchni poszczególnych typów obszarów chronionych. Ocena cenności przyrodniczej obszarów bazuje na wskaźniku form ochrony prawnej w poszczególnych gminach z nałożoną wagą dla występujących form ochrony (Degórski 2015)². Do konstrukcji wskaźnika wykorzystano dane z BDL GUS dotyczące powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionej. Wskaźnik ma charakter stymulacyjny. Biorąc pod uwagę rozkład wskaźnika przyrodniczo zyskują obszary lesiste (Polska północna), a także niektóre duże miasta. Z kolei gorzej sytuacja wygląda na terenach przemysłowych. Gorzej wypadają również miasta w typie 3 (subregionalne) i 4a.



Ryc. 1.3 Wskaźnik bonitacji. Suma ważonej powierzchni chronionej w mieście i gminach sąsiadujących, 2017.

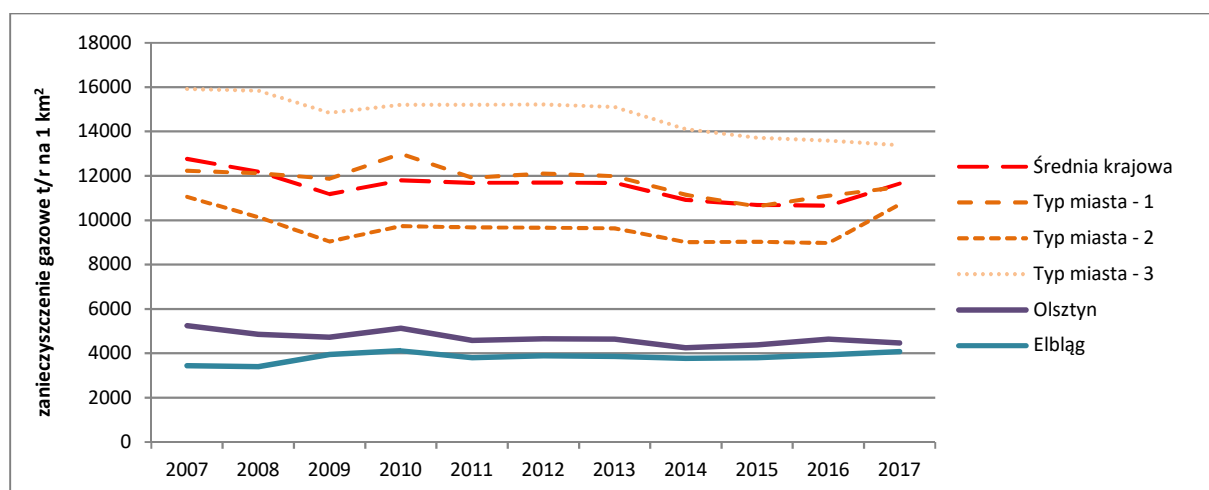
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

² Zaproponowany wskaźnik syntetyczny dla gmin z zastosowaniem wag dla poszczególnych kategorii przyjmuje postać: $\sum (Pa \cdot 3 + Pb \cdot 2 + Pc)$, gdzie: a - park narodowy, rezerwat przyrody – waga 3, b - parki krajobrazowe (z wyłączeniem rezerwatów i pozostałych form ochrony przyrody) – waga 2, c - obszary chronionego krajobrazu (z wyłączeniem rezerwatów i pozostałych form ochrony przyrody) – waga 1.

W miastach województwa warmińsko-mazurskiego wskaźnik bonitacji jest na bardzo wysokim poziomie (185% średniej krajowej), aczkolwiek w obrębie regionu sytuacja jest dość zróżnicowana. Najwyższa wartość wskaźnika jest w atrakcyjnych przyrodniczo Mikołajkach (prawie 6x więcej niż średnia krajowa). W Olsztynie wskaźnik jest również ponad dwukrotnie wyższy. Z miast subregionalnych dostępność terenów rekreacyjnych gorsza jest w Ełku (73% średniej) niż w Elblągu (144%), a z mniejszych miast szczególnie źle jest w Działdowie (1%), gdzie zarówno w mieście, jak i gminach ościennych niemalże nie ma terenów chronionych przyrodniczo.

1.4. Jakość powietrza. Zanieczyszczenia gazowe

W ramach analizy wzięto pod uwagę emisję zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych³ (taki wskaźnik jest dostępny w ramach Banku Danych Lokalnych). Wartość wskaźnika obliczana jest w tonach rocznie na 1 km². Niestety, informacja ta jest dostępna jedynie na poziomie powiatowym. Ponieważ powiat jest jednostką zbyt dużą by stawiać równość między zanieczyszczeniem gazowym w powiecie i w mieście powiatowym zdecydowano o wyborze wyłącznie miast na prawach powiatu do analizy przeprowadzonej w ujęciu dynamicznym dla całego okresu 2007-2017 w porównaniu do średniej krajowej (dla 66 miast na prawach powiatu) oraz średniej dla typów miast 1, 2 oraz 3. Zmienna jest destymulantą. Im wyższy poziom zanieczyszczeń gazowych, tym gorsza sytuacja i pilniejsza interwencja.



Ryc. 1.4 Zanieczyszczenia gazowe t/r na 1 km² w miastach na prawach powiatu w latach 2007-2017.

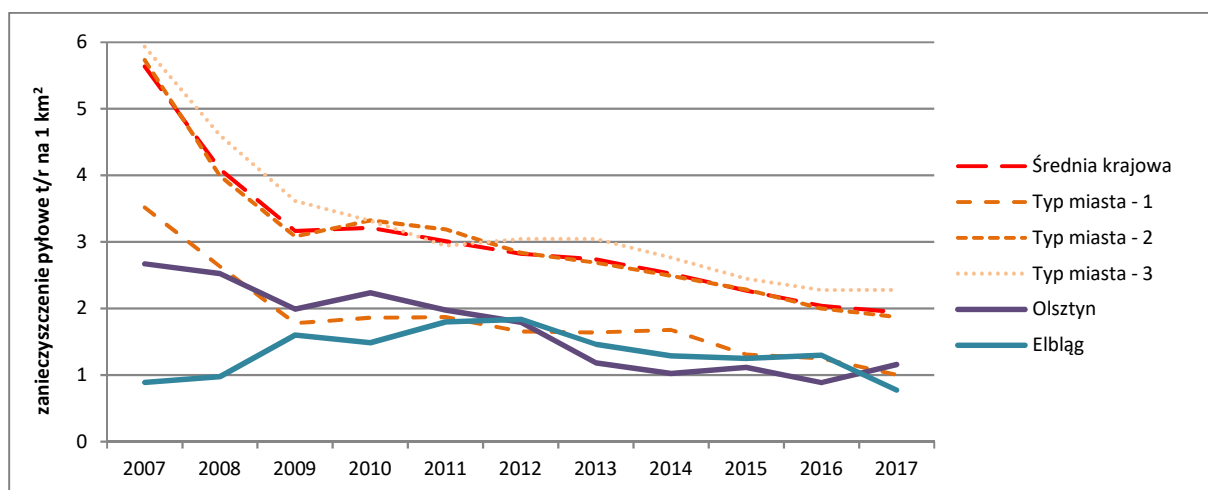
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Zanieczyszczenia gazowe w miastach na prawach powiatu w województwie warmińsko-mazurskim kształtują się na dużo niższych poziomach niż średnie dla Polski w poszczególnych typach. Zarówno w Olsztynie, jak i w Elblągu nie ma większych problemów z zanieczyszczeniami gazowymi w zakładach szczególnie uciążliwych.

³ Według definicji GUS zanieczyszczenia gazowe to emisja do atmosfery substancji gazowych, których stężenie przekracza średnią zawartość tych substancji w powietrzu czystym, negatywnie oddziałując na zdrowie człowieka oraz na stan i jakość środowiska. Do charakterystycznych zanieczyszczeń powietrza występujących w formie gazowej należą: dwutlenek siarki (SO₂), tlenki azotu (NO_x), tlenek węgla (CO), dwutlenek węgla (CO₂), węglowodory (C_nH_m) oraz tzw. „utleniacze”. Utleniacze są substancjami zanieczyszczającymi wtórnymi, powstałymi na drodze reakcji fotochemicznych podstawowych zanieczyszczeń. Zalicza się do nich ozon, dwutlenek azotu, formaldehyd, akroleinę i inne.

1.5. Jakość powietrza. Zanieczyszczenia pyłowe

W ramach analizy, podobnie jak w przypadku zanieczyszczeń gazowych, uwzględniono emisję zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych⁴ (taki wskaźnik jest dostępny w ramach Banku Danych Lokalnych). Wartość wskaźnika obliczana jest w tonach rocznie na 1 km². Niestety, analogicznie jak w przypadku zanieczyszczeń gazowych, informacja ta jest dostępna jedynie na poziomie powiatowym. Ponieważ powiat jest jednostką zbyt dużą by stawiać równość między zanieczyszczeniem pyłowym w powiecie i w mieście powiatowym zdecydowano o wyborze wyłącznie miast na prawach powiatu do analizy przeprowadzonej w ujęciu dynamicznym dla całego okresu 2007-2017 w porównaniu do średniej krajowej (dla 66 miast na prawach powiatu) oraz średniej dla typów miast 1, 2 oraz 3. Zmienna jest destymulantą. Im wyższy poziom zanieczyszczeń pyłowych, tym gorsza sytuacja i pilniejsza interwencja.



Ryc. 1.5 Zanieczyszczenia pyłowe t/r na 1 km² w miastach na prawach powiatu w latach 2007-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Emisja zanieczyszczeń pyłowych w miastach na prawach powiatu w województwie warmińsko-mazurskim, tj. w Olsztynie i w Elblągu jest na relatywnie niskim poziomie, znacznie niższym od średniej krajowej. Tendencja jest również pozytywna i w ostatniej dekadzie obserwuje się stały spadek zanieczyszczeń pyłowych w miastach regionu.

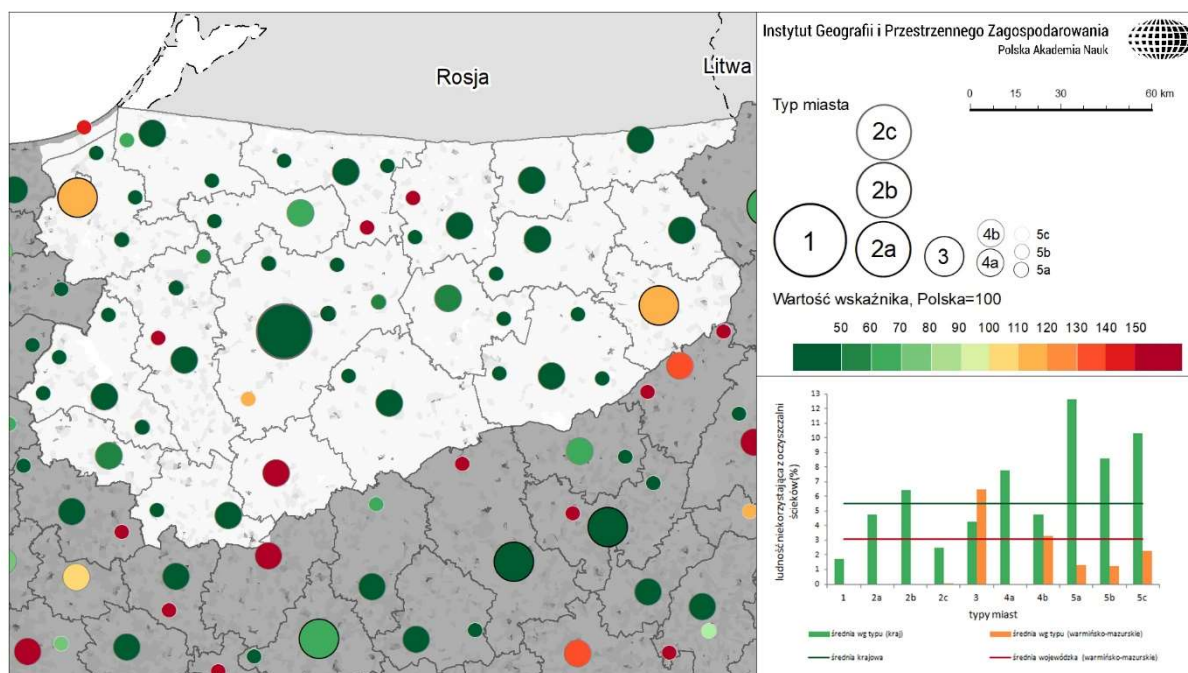
1.6. Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków

Wykorzystano wskaźnik udziału liczby ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków⁵. Wskaźnik jest destymulantą, co oznacza, że im niższa jego wartość, tym lepiej. Źródłem danych był

⁴ Według definicji GUS zanieczyszczenia pyłowe to emisja do atmosfery stałych cząstek o rozdrobieniu makroskopowym i koloidalnym, których stężenie przekracza średnią zawartość tych substancji w powietrzu czystym, negatywnie oddziałując na zdrowie człowieka oraz na stan i jakość środowiska. Zanieczyszczenia pyłowe dzieli się w zależności od wymiarów ziaren na: pyły o rozdrobieniu makroskopowym o wymiarach ziaren od 1 do 1000 m² oraz pyły o rozdrobieniu koloidalnym o wymiarach ziaren od 0,001 do 1 m². W zależności od źródła pochodzenia pyłu lub formy jego występowania stosuje się podział na: pyły dyspersyjne, tzn. powstałe wskutek mechanicznego rozdrabniania ciał stałych (np. pył węglowy przy kruszeniu i mieleniu węgla w zakładach energetycznych) oraz pyły kondensacyjne, powstałe w wyniku skraplania się i zestalania par różnych substancji chemicznych (np. sadza), występujące tylko w klasie o rozdrobieniu koloidalnym. Powstawanie zanieczyszczeń pyłowych wiąże się nierozdzielnie ze wszystkimi procesami produkcyjnymi i procesami spalania. Szczególnie duże ilości pyłów powstają przy spalaniu paliw stałych.

⁵ Według definicji GUS oczyszczalnie ścieków to zespoły podstawowych obiektów technologicznych, służących bezpośrednio do oczyszczania ścieków oraz znajdujących się na wspólnym terenie obiektów pomocniczych

Bank Danych Lokalnych GUS. Generalnie porównując różne typy miast można zauważyć tendencję, że im większe miasto, tym niższy jest udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków. Co interesujące, w mniejszych miastach położonych na obszarze aglomeracji (miasta typu 4a i 5a) udział niekorzystających z oczyszczalni ścieków jest wyższy niż w innych miastach typów 4 i 5.



Ryc. 1.6 Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średni udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków w Polsce wyniósł w 2017 r. 5,5%. W województwie warmińsko-mazurskim wskaźnik był odpowiednio niższy (3,1%), co można uznać za informację bardzo pozytywną. W regionie nie ma dużych problemów z korzystaniem z oczyszczalni ścieków. W Olsztynie prawie wszyscy mieszkańcy (z wyjątkiem 100 osób) korzystają z oczyszczalni. Bardzo dobra sytuacja jest również w mniejszych miastach, w zasadzie niezależnie od lokalizacji w regionie. Wyjątkiem na niekorzyść są miasta subregionalne (Elbląg i Ełk), gdzie 6,4-6,6% mieszkańców nie korzysta z oczyszczalni oraz wybrane małe miasta, przede wszystkim Nidzica (49%).

1.7. Podsumowanie (hierarchizacja)

1.1. Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej. Wskaźnik jest wyższy niż średnia krajowa co należy uznać za bardzo pozytywne. W regionie we wszystkich przypadkach wartości wskaźnika przekraczają średnią dla danego typu miast. Największe różnice dotyczą małych miast (typ 5a i 5b – dwukrotna różnica), następnie niektórych miast powiatowych (4b) i Olsztyna, w mniejszym stopniu pozostałych typów (3 i 5c – nieznaczne różnice). Wskaźnik 1.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnu (najślabszy wynik). W regionie są to tylko dwa miasta, tj. Zalewo i Młynary.

niezbędnych dla dostawy energii elektrycznej, wody, stworzenia odpowiednich warunków do pracy i obsługi oczyszczalni. Ze względu na rodzaj stosowanych sposobów oczyszczania ścieków i związanych z nimi procesów, oczyszczalnie dzieli się na: mechaniczne, chemiczne, biologiczne, z podwyższonym usuwaniem biogenów.

1.2. Udział parków, lasów i ogrodów w buforze wokół centrum. Wartości wskaźnika dla Olsztyna są powyżej średniej, natomiast w Elblągu sytuacja jest znacznie gorsza niż średnia dla 19 miast na prawach powiatu.

1.3. Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących. Wskaźnik bonitacji jest w regionie na bardzo wysokim poziomie. Dla wszystkich typów miast przyjmuje wyższe wartości niż średnie dla typów. Szczególnie dobra sytuacja jest w Olsztynie (typ 2c) oraz w miastach w typie 5c. Wskaźnik 1.3 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnu (najślabszy wynik). W regionie jest to tylko jedno miasto – Działdowo.

1.4. Jakość powietrza. Zanieczyszczenia gazowe. Zanieczyszczenia gazowe w miastach na prawach powiatu w regionie kształtują się na dużo niższych poziomach niż średnie dla Polski w poszczególnych typach.

1.5. Jakość powietrza. Zanieczyszczenia pyłowe. Emisja zanieczyszczeń pyłowych w miastach na prawach powiatu w regionie jest na relatywnie niskim poziomie, znacznie niższym od średniej krajowej.

1.6. Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków. Tylko w przypadku miast subregionalnych (typ 3) wartość wskaźnika znacznie przekracza średnią krajową dla tego typu. W pozostałych przypadkach (2c, 4b, 5a, 5b, 5c) wartość wskaźnika jest niższa od średniej, najwięcej w przypadku miasta wojewódzkiego (ponad 40-krotna różnica) i małych miast: 5a – prawie 10-krotnie, prawie 7-krotnie i 5c – 4,5-krotnie. Wskaźnik 1.6 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnu (najślabszy wynik). W regionie jest to tylko jedno miasto: Nidzica.

W tabeli 1.7 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne – ujemne. Zła sytuacja jest w miastach w typie 3 we wskaźniku 1.6 (odchylenie negatywne o 53% względem średniej wartości wskaźnika w tym typie miast w Polsce).

Tab. 1.7 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

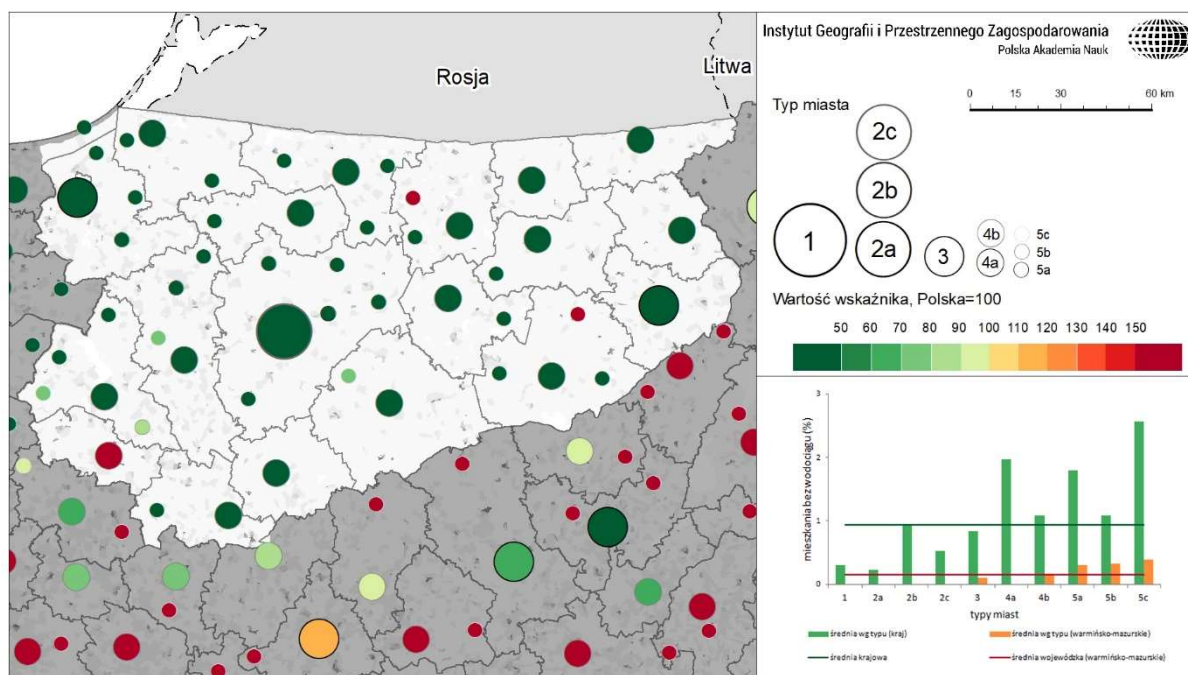
	2c	3	4a	4b	5a	5b	5c
1.1.	15	2	x	49	113	106	28
1.3.	70	97	x	40	91	25	105
1.6.	98	-53	x	30	90	85	78

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

INFRASTRUKTURA MIESZKANIOWA

2.1. Instalacje techniczne I. Procent mieszkań bez wodociągu

Wskaźnik odnosi się do procentu mieszkań bez wodociągu, jest on z oczywistych względów destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika, tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji⁶. W porównaniu do innych analizowanych instalacji sanitarno-technicznych wyposażenie w wodociąg jest najbardziej rozpowszechnione w skali kraju. Z tego względu tylko dla niektórych miast jest to pod koniec drugiej dekady XXI wieku problem. W skali kraju widać wyraźny podział odpowiadający podziałowi Polski w okresie zaborów. Zdecydowanie lepsza sytuacja pod względem wyposażenia mieszkań w wodociąg jest na obszarze byłego zaboru pruskiego, a na obszarze pozostałych zaborów – w dużych miastach, z wyjątkiem centralnej Polski gdzie wyposażenie w wodociąg stanowi nadal pewien problem, również w dużych miastach.



Ryc. 2.1 Procent mieszkań nie wyposażonych w wodociąg, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

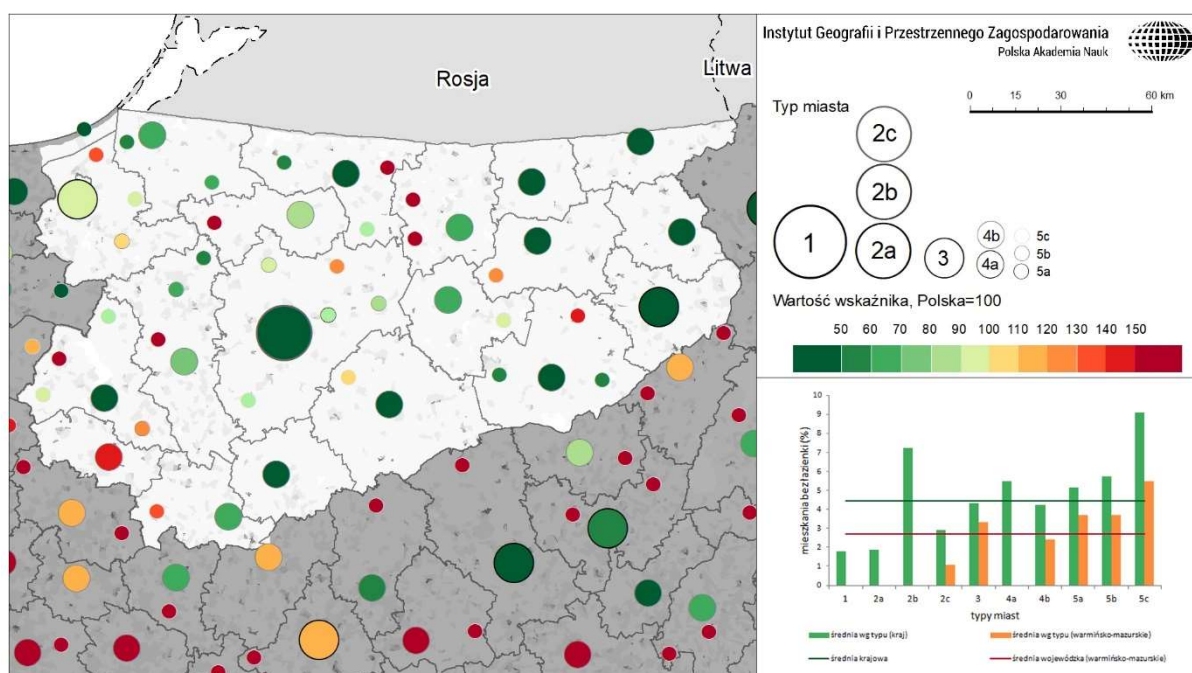
Średni procent mieszkań bez wodociągu w województwie warmińsko-mazurskim (0,15) jest niższy od średniej krajowej, która wynosi około 1% (0,94) co ze względu na destymulantę można uznać za duży pozytyw. W całym województwie nie ma ani jednego miasta, gdzie mniej niż 98% mieszkań byłoby podłączonych do wodociągu, a jedynie w Nowym Mieście Lubawskim, Orzyszu i Korszach łączny udział mieszkań podłączonych do wodociągu wynosi między 98 a 99%. W pozostałych miastach udział mieszkań nie podłączonych do wodociągu jest mniejszy niż 1%. Generalnie, województwo warmińsko-mazurskie zlokalizowane jest na obszarze byłego zaboru pruskiego, gdzie sytuacja w zakresie wyposażenia w wodociąg jest bardzo dobra. Z tego względu tylko w pojedynczych małych miastach można mówić w tym zakresie o pewnym problemie.

⁶ Według definicji GUS mieszkaniem wyposażonym w wodociąg jest mieszkanie, w obrębie którego znajduje się kran z wodą bieżącą. Przez wodociąg należy rozumieć instalacje wodociągowe (wraz z urządzeniami odbioru znajdującymi się w mieszkaniu) doprowadzające wodę z sieci (za pomocą czynnych połączeń) od przewodu ulicznego lub z urządzeń lokalnych (własne ujęcia wody).

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco. Do największych zmian procentu mieszkań bez wodociągu doszło w Miłomłynie (0,9 punktu procentowego).

2.2. Instalacje techniczne II. Procent mieszkań bez łaźienki

Źródłem danych dla tej zmiennej, podobnie jak w przypadku innych zmiennych dotyczących wyposażenia w instalacje sanitarno-techniczne, zarówno dla 2007 i 2017 r. jest Bank Danych Lokalnych GUS⁷. W Polsce występuje duże zróżnicowanie przestrzenne w zakresie wyposażenia w łaźienkę, przy czym obok podziału historycznego, na tradycyjnie lepiej wyposażone tereny byłego zaboru pruskiego (szczególnie w północnej części), dochodzi nawet bardziej wyrazisty podział wewnątrzregionalny. Generalnie lepsza sytuacja charakteryzuje duże miasta, z wyjątkiem miast o tradycji przemysłowej, szczególnie w przemyśle włókienniczym oraz w górnictwie.



Ryc. 2.2 Procent mieszkań nie wyposażonych w łaźienkę, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

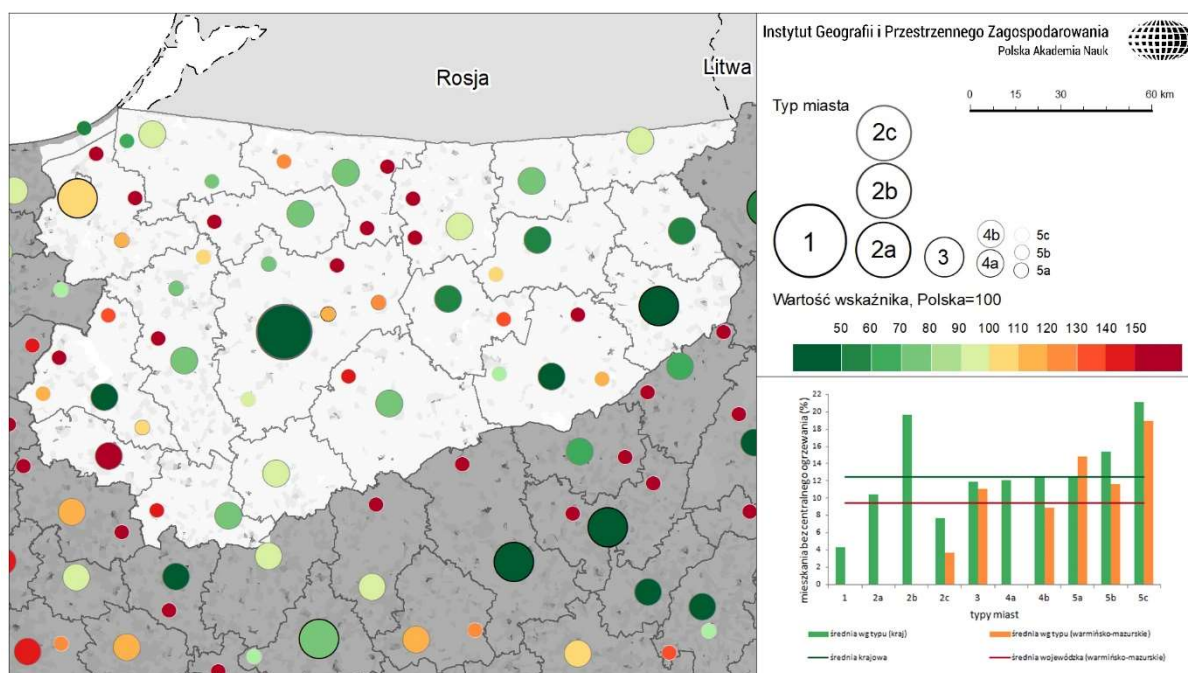
Średni procent mieszkań bez łaźienki w województwie warmińsko-mazurskim (2,72) jest niższy od średniej krajowej, która wynosi około 4,45%. W każdym z wyróżnionych typów miast sytuacja w województwie warmińsko-mazurskim jest lepsza (niższa wartość wskaźnika) niż średnia dla danego typu dla kraju. W Olsztynie jedynie 1,1% mieszkań nie ma dostępu do łaźienki. Z miast subregionalnych gorzej w tym względzie jest w Elblągu niż w Ełku (odpowiednio 4,1 i 1,8). W miastach powiatowych i innych w typie 4 sytuacja nie jest najlepsza w Nowym Mieście Lubawskim (6,6% mieszkań bez łaźienki). Najgorzej w tym zakresie jest w wybranych małych miastach (typ 5), przede wszystkim w Korszach (13,3% mieszkań bez łaźienki) i Miłomłynie (10,2%). Generalnie, trudno wskazać obszary, lepiej lub gorzej wyposażone w łaźienkę, gdyż rozkład przestrzenny wskaźnika w województwie ma charakter mozaikowy.

⁷ Według definicji GUS mieszkaniem wyposażonym w łaźienkę jest mieszkanie, w obrębie którego znajduje się pomieszczenie, w którym zainstalowana jest wanna lub prysznic, bądź oba te urządzenia oraz urządzenia odprowadzające ścieki do sieci kanalizacyjnej lub do urządzeń lokalnych (zbiorniki bezodpływowe).

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco, choć są od tej reguły wyjątki. Do największych zmian procentu mieszkań bez łazienki doszło w Orneccie i Tolkmicku (spadki powyżej 7 punktów procentowych).

2.3. Instalacje techniczne III. Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania

Źródłem danych dla tej zmiennej, zarówno dla 2007 i 2017 r. jest Bank Danych Lokalnych GUS⁸. W Polsce występuje duża korelacja w kontekście zróżnicowania przestrzennego między wyposażeniem w łazienkę a wyposażeniem w centralne ogrzewanie. Również w tym przypadku generalnie lepsza sytuacja charakteryzuje duże miasta, z wyjątkiem miast o tradycji przemysłowej. Mniej widoczny jest natomiast podział związany z przyczynami historycznymi (podział według granic zaborów).



Ryc. 2.3 Procent mieszkań nie wyposażonych w centralne ogrzewanie, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średni procent mieszkań bez centralnego ogrzewania w województwie warmińsko-mazurskim (9,41) jest niższy od średniej krajowej, która wynosi około 12,47% co ze względu na destymulante można uznać za sytuację pozytywną. We wszystkich wyróżnionych typach miast sytuacja w województwie warmińsko-mazurskim jest lepsza (niższa wartość wskaźnika) niż średnia dla danego typu dla kraju. W Olsztynie, który jest liderem w regionie i jednym z najlepiej wyposażonych w tym względzie stolic województw w Polsce jedynie 3,7% mieszkań nie ma centralnego ogrzewania. Z kolei na poziomie miast subregionalnych gorzej jest w Elblągu (13,5) niż w Ełku (6,2). Na poziomie miast powiatowych i innych w typie 4 najgorzej jest w Nowym Mieście Lubawskim (19,9% mieszkań bez centralnego ogrzewania), a w pozostałych małych miastach (typ 5), w ponad 30% mieszkań nie jest

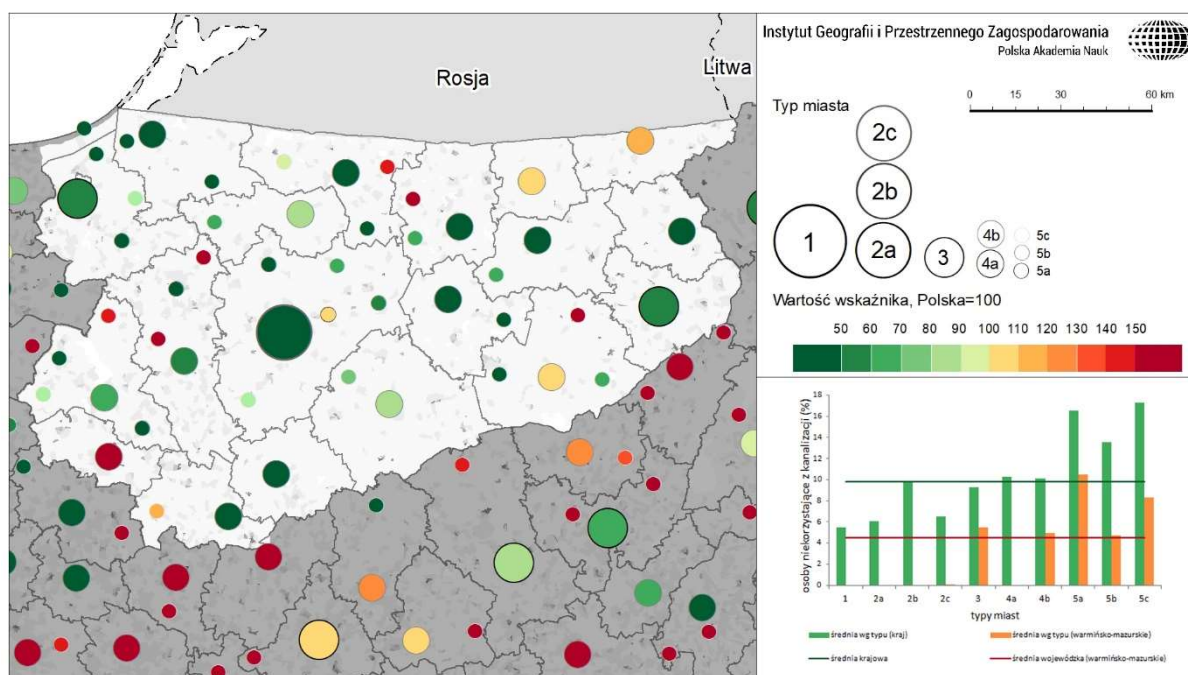
⁸ Według definicji GUS mieszkaniem wyposażonym w centralne ogrzewanie jest mieszkanie podłączone do instalacji doprowadzającej ciepło (gorącą wodę, parę wodną lub gorące powietrze) z centralnego źródła jego wytwarzania tj. elektrociepłowni, ciepłowni, kotłowni osiedlowej lub kotłowni lokalnej w budynku wielomieszkaniowym. Do centralnego ogrzewania zalicza się również elektryczne ogrzewanie podłogowe. Uznaje się również za wyposażone w centralne ogrzewanie takie mieszkanie, do którego ciepło doprowadzane jest z własnej kotłowni w budynku indywidualnym, jak również mieszkanie posiadające instalację etażową, znajdującą się w obrębie mieszkania łącznie z urządzeniem grzewczym.

podłączonych do centralnego ogrzewania – są to Sępólno, Jeziorany oraz Tolkmicko. Generalnie, rozkład wskaźnika w regionie ma charakter mozaikowy, z nieco lepszą sytuacją na wschodzie regionu.

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco, choć są od tej reguły wyjątki. Do największych zmian procentu mieszkańców bez centralnego ogrzewania doszło w Miłomłynie, Tolkmicku i Młynarach (spadki powyżej 7 punktów procentowych).

2.4. Instalacje techniczne IV. Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej

W Banku Danych Lokalnych GUS (dane za 2007 i 2017 r.) brakuje informacji o procencie mieszkańców bez dostępu do kanalizacji⁹, w związku z tym wykorzystano analogiczny wskaźnik, ale w odniesieniu do ogółu mieszkańców. Ze względu na fakt, iż wskaźnik odnosi się do procentu ludności nie korzystającej z kanalizacji, jest on z oczywistych względów destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika, tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji. W Polsce w ujęciu regionalnym zauważalny jest lepszy dostęp do kanalizacji w dużych miastach, choć np. rdzenie metropolii wymagające restrukturyzacji oraz ośrodki subregionalne mają podobną wysokość wskaźnika jak miasta powiatowe i inne w typie 4. Zauważalna jest również relatywnie lepsza sytuacja w Polsce północnej i zachodniej w związku z podziałem historycznym (choć nie jest to podział tak wyraźny jak przy wodociągach).



Ryc. 2.4 Procent ludności nie korzystającej z sieci kanalizacyjnej, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średni procent ludności nie korzystającej z sieci kanalizacyjnej w województwie warmińsko-mazurskim (4,46) jest znacznie niższy od średniej krajowej (9,77) co ze względu na destymulantę można uznać za pozytywną informację. W każdym z typów miast w warmińsko-mazurskim jest lepsza sytuacja niż średnia dla typu dla kraju. Stolica regionu – Olsztyn jest jednym z niewielu miast w Polsce niemalże całkowicie (bez 63 mieszkańców) obsługiwanych przez sieć kanalizacyjną. W miastach subregionalnych jest nieznacznie gorzej: w Elku wskaźnik wynosi 5,7 a w Elblągu 5,4. W grupie miast powiatowych i innych w typie 4 najgorzej jest w Nowym Mieście Lubawskim (18,5), Gołdapi (10,8) i Pisz (10,5). W

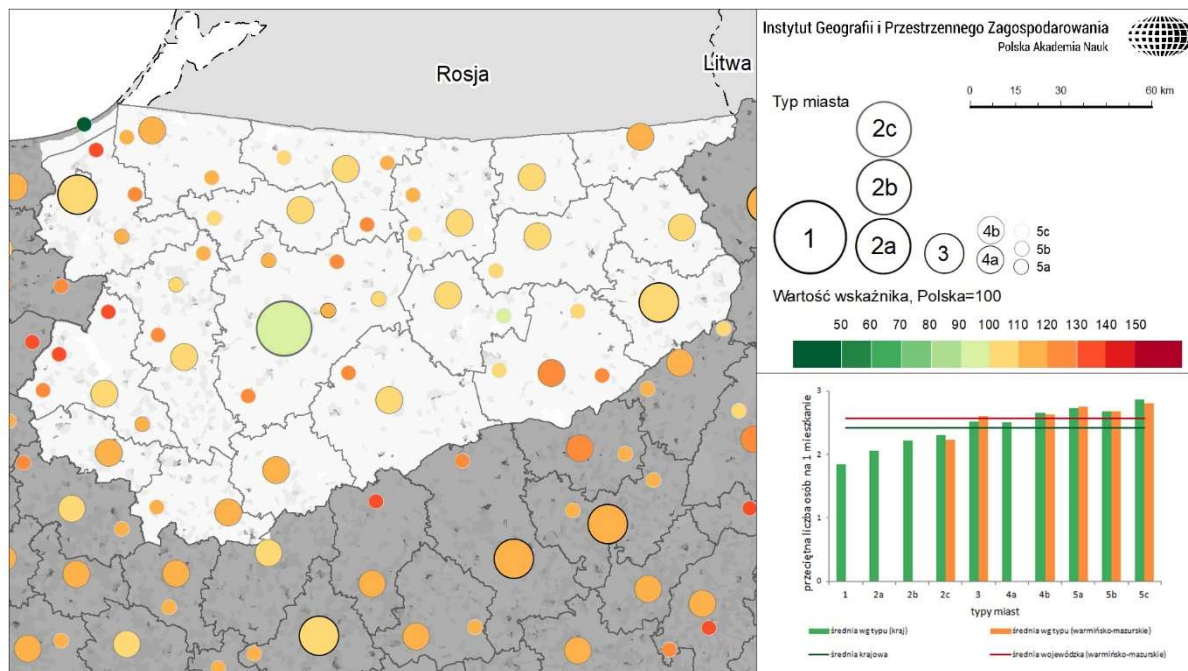
⁹ Sieć kanalizacyjna czynna to według definicji GUS system kanałów krytych (podziemnych) odprowadzających ścieki z budynków i innych obiektów do odbiorników lub urządzeń do oczyszczania ścieków.

grupie pozostałych miast (typ 5) najgorsza sytuacja z dostępem do kanalizacji jest w Korszach (22,0) i Orzyszu (20,2). Generalnie, pozytywnie jest w całym województwie z wyjątkiem poszczególnych miast. Brak tu jednak w tym względzie większych prawidłowości przestrzennych dotyczących poszczególnych części regionu.

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast zmienił się znacząco. Do największych zmian procentu ludności nie korzystającej z sieci kanalizacyjnej doszło w Nowym Mieście Lubawskim (spadki powyżej 30 punktów procentowych).

2.5. Niedobór mieszkań. Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie

Liczba osób przypadających na jedno mieszkanie jest wskaźnikiem ukazującym niedobór mieszkań. Jest to destymulanta, co oznacza, iż im mniejsza liczba osób na jedno mieszkanie, tym teoretycznie lepsza dostępność mieszkań w danym mieście. Wskaźnik ten jest niski w dużych miastach, które cechuje mała liczba osób w gospodarstwach domowych. Może też dotyczyć regionów depopulacyjnych (GUS podaje informacje również o mieszkaniach niezamieszkałych). Ponadto wskaźnik jest wrażliwy na inne czynniki, takie jak udział wynajmowanych mieszkań (szczególnie wysoki w miastach akademickich oraz miejscowościach turystycznych), a także udział domów jednorodzinnych (należy przypomnieć, że „mieszkaniami” w ujęciu statystycznym jest zarówno dom, jak i lokal mieszkalny). Tym samym największa liczba osób przypadających na 1 mieszkanie dotyczy szczególnie obszarów wiejskich, z dominującym budownictwem jednorodzinnym, szczególnie w regionach konserwatywnych, z tradycją wielopokoleniowej rodziny, o wysokich wskaźnikach dzietności i pozytywnym saldzie migracji. Źródłem danych za 2007 i 2017 r. jest Bank Danych Lokalnych. Średnie wartości wskaźnika według typów miast potwierdzają tezę o stałym wzroście wartości wskaźnika wraz ze spadkiem znaczenia miasta w hierarchii osadniczej oraz „oddalania się” od aglomeracji.



Ryc. 2.5 Przeciętna liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie, 2017.

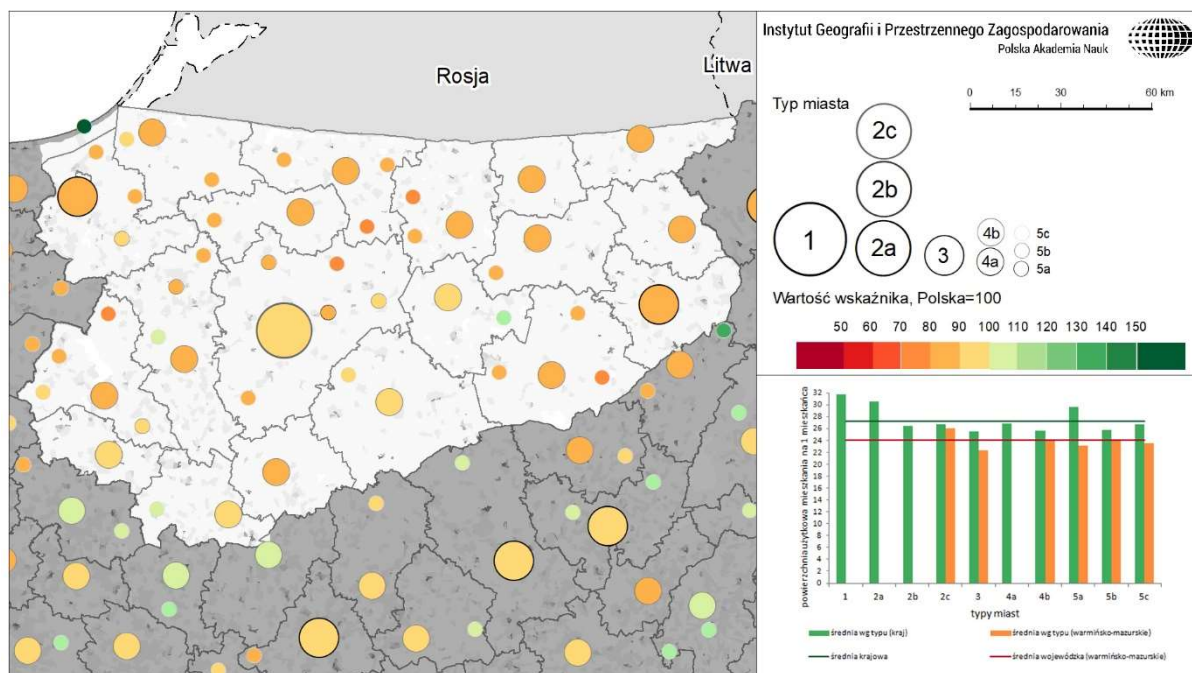
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średnia liczba osób na 1 mieszkanie w województwie warmińsko-mazurskim (2,57) odbiega in minus od średniej krajowej (2,42). Najlepszą sytuacją w regionie cechują się Olsztyn 2,23 osoby/1 mieszkanie oraz Mikołajki (2,33). Dobra sytuacja w Mikołajkach jest typowa dla miejscowości turystycznych, które cechuje niska liczba mieszkańców przypadająca na 1 mieszkanie. Olsztyn i

Mikołajki to jedyne miasta w regionie, gdzie wskaźnik jest niższy niż średnia krajowa. Spośród miast subregionalnych i innych w typie 3 podobna sytuacja ma miejsce w Elblągu (2,58) i Ełku (2,65), z miast powiatowych i innych w typie 4 najgorzej jest w Pisz (2,97), a w pozostałych miastach (typ 5) w Tolkmicku (3,2) i Zalewie (3,2). Generalnie, w zachodniej części województwa sytuacja wygląda nieco gorzej niż w pozostałych obszarach regionu.

2.6. Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca

Wskaźnik powierzchni użytkowej mieszkania (PUM)¹⁰ na 1 mieszkańca jest stymulantą, co oznacza, iż im wyższe wartości wskaźnika, tym lepsze warunki mieszkaniowe. Wskaźnik ten jest szczególnie wysoki w dużych miastach, ośrodkach wojewódzkich, a także w obszarach aglomeracyjnych, aczkolwiek już w przypadku ośrodków subregionalnych jego średnie wartości dla kraju utrzymują się na podobnym poziomie jak dla miast średnich i małych. Zróżnicowanie to nie jest jednak tak duże jak w przypadku liczby osób przypadających na jedno mieszkanie, ponieważ w małych miastach, gdzie dominują domy nad lokalami mieszkalnymi, duża liczba osób w gospodarstwie domowym ma do własnej „dyspozycji” większą powierzchnię użytkową, przez co wskaźnik PUM jest bardziej spłaszczony między typami miast. W Polsce obserwuje się stały wzrost wskaźnika PUM. Źródłem danych za 2007 i 2017 r. jest Bank Danych Lokalnych.



Ryc. 2.6 Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średnia powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca w województwie warmińsko-mazurskim (24,04) znacząco odbiega in minus od średniej krajowej (27,22) co jest związane z dużą liczbą małych, relatywnie wiekowych domów i lokali mieszkalnych. We wszystkich analizowanych typach miast województwo wygląda gorzej niż średnia krajowa. W Olsztynie sytuacja nie jest najgorsza (26,1), choć nie tak dobra jak w najlepszych pod tym względem w regionie Mikołajkach, które są jedynym miastem w województwie warmińsko-mazurskim, gdzie wartość wskaźnika przewyższa 30 (30,8). Bardzo słabo natomiast wyglądają miasta subregionalne, tj. Elbląg

¹⁰ Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca jest sumą powierzchni wszystkich pomieszczeń w mieszkaniu lub budynku mieszkalnym, w którym znajduje się tylko jedno mieszkanie, bez względu na ich przeznaczenie i sposób użytkowania.

(22,5) i Efk (22,1). Z miast powiatowych i innych w typie 4 najgorzej jest w Bartoszycach (22,7) i Pisz (22,6), a z pozostałych miast (typ 5) – w Jezioranach (19,6). Generalnie na północy województwa wydaje się być nieznacznie gorzej, aczkolwiek można powtórzyć, że generalnie w regionie sytuacja nie jest dobra w zakresie powierzchni użytkowej mieszkań.

W latach 2007-2017 generalnie wskaźnik w większości miast nie zmienił się znacząco, choć są od tej reguły wyjątki. Do największych zmian powierzchni użytkowej mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca doszło w Miłomłynie (wzrost powyżej 6 m²).

2.7. Podsumowanie (hierarchizacja)

2.1. Instalacje techniczne I. Procent mieszkań bez wodociągu. Średni procent mieszkań bez wodociągu w miastach regionu jest dużo niższy od średniej krajowej, co ze względu na to, że zmienna ma charakter destymulacyjny można uznać za duży pozytyw. We wszystkich typach sytuacja jest bardzo dobra. Można uznać, że wyposażenie w wodociąg nie stanowi dla regionu problemu. Wskaźnik 2.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie brak jest miast w ósmym, dziewiątym i dziesiątym decylnym, co oznacza bardzo dobrą sytuację.

2.2. Instalacje techniczne II. Procent mieszkań bez łazienki. Średni procent mieszkań bez łazienki w regionie jest niższy od średniej krajowej. We wszystkich typach miast sytuacja w tym względzie jest lepsza lub dużo lepsza niż średnie dla kraju dla poszczególnych typów. Szczególnie dobra sytuacja jest w Olsztynie (typ 2c). Wskaźnik 2.2 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie brak jest miast w dziesiątym decylnym, co oznacza bardzo dobrą sytuację.

2.3. Instalacje techniczne III. Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania. Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania w regionie jest niższy od średniej krajowej. Prawie we wszystkich typach miast sytuacja jest lepsza lub dużo lepsza (Olsztyn, typ 2c). Wyjątkiem są miasta w typie 5a gdzie średnia wartość wskaźnika przewyższa średnią dla typu w kraju. Wskaźnik 2.3 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie są to trzy miasta – Jeziorany, Tolkmicko i Sępólno.

2.4. Instalacje techniczne IV. Ludność nie korzystająca z sieci kanalizacyjnej. Procent ludności nie korzystającej z sieci kanalizacyjnej w regionie jest znacznie niższy od średniej krajowej. Bardzo dobra sytuacja jest w Olsztynie (niemalże 100% ludności podłączonej do kanalizacji), ale we wszystkich typach miast jest znacznie lepiej względem średnich dla typów dla kraju. Wskaźnik 2.4 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie brak jest miast w dziesiątym decylnym, co oznacza bardzo dobrą sytuację.

2.5. Niedobór mieszkań. Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie. Średnia liczba osób na 1 mieszkanie w województwie odbiega in minus od średniej krajowej. W regionie odnotowane wartości wskaźnika dla poszczególnych typów miast są jednak niemal identyczne z wartościami średnimi dla danych typów. Wskaźnik 2.5 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie brak jest miast w dziesiątym decylnym, co oznacza bardzo dobrą sytuację.

2.6. Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca. Średnia powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca w regionie znacząco odbiega in minus od średniej krajowej. W województwie we wszystkich typach miast notowane są wartości niższe od średniej krajowej dla

poszczególnych typów. Największe różnice dotyczą typu 5a (różnica 6 m²/1 mieszkańca), następnie typu i 5c (w obu przypadkach różnica 4 m²/1 mieszkańca). Wskaźnik 2.6 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnu (najślabszy wynik). W regionie jest to aż 20 miast, w tym Elbląg, Ełk, Pisz, Bartoszyce i Braniewo.

W tabeli 2.7 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne – ujemne. W regionie nie ma dużych odchylen negatywnych i jest bardzo dobra sytuacja w zakresie infrastruktury mieszkaniowej z wyjątkiem ostatniego wskaźnika powierzchni użytkowej mieszkania (PUM) na 1 mieszkańca.

Tab. 2.7 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

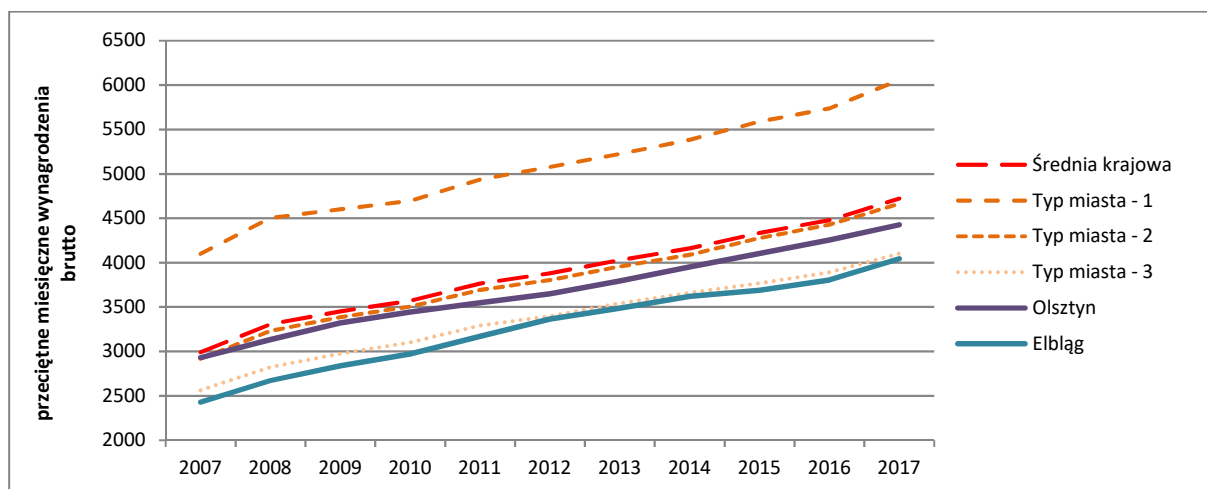
	2c	3	4a	4b	5a	5b	5c
2.1.	max	88	x	85	83	70	85
2.2.	62	23	x	43	29	36	40
2.3.	52	7	x	28	-18	25	11
2.4.	99	41	x	51	37	66	52
2.5.	3	-3	x	1	-1	0	2
2.6.	-2	-12	x	-7	-22	-7	-12

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulancie wartości ponad średnią, przy destymulancie wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulancie wartości poniżej średniej, przy destymulancie wartości powyżej średniej)

ZAMOŻNOŚĆ MIESZKAŃCÓW

3.1. Poziom wynagrodzeń

Podstawową zmienną warunkującą zamożność mieszkańców są wynagrodzenia¹¹. Niestety, informacja ta jest dostępna jedynie na poziomie powiatowym. Ponieważ powiat jest jednostką zbyt dużą by stawiać równość między poziomem wynagrodzenia w powiecie i w mieście powiatowym zdecydowano o wyborze wyłącznie miast na prawach powiatu do analizy przeprowadzonej w ujęciu dynamicznym dla całego okresu 2007-2017 w porównaniu do średniej krajowej (dla 66 miast na prawach powiatu) oraz średniej dla typów miast 1, 2 oraz 3. Zmienna jest stymulantą. W Polsce najwyższymi wynagrodzeniami brutto charakteryzują się duże miasta wojewódzkie, przede wszystkim Warszawa oraz inne miasta z tzw. heksagonu (tj. Warszawy, Krakowa, Górnego Śląska, Wrocławia, Poznania i Trójmiasta), ale również szereg miast przemysłowych, szczególnie takich, w których dominują duże spółki państwowe.



Ryc. 3.1 Dynamika poziomu wynagrodzeń w miastach na prawach powiatu w latach 2007-2017.

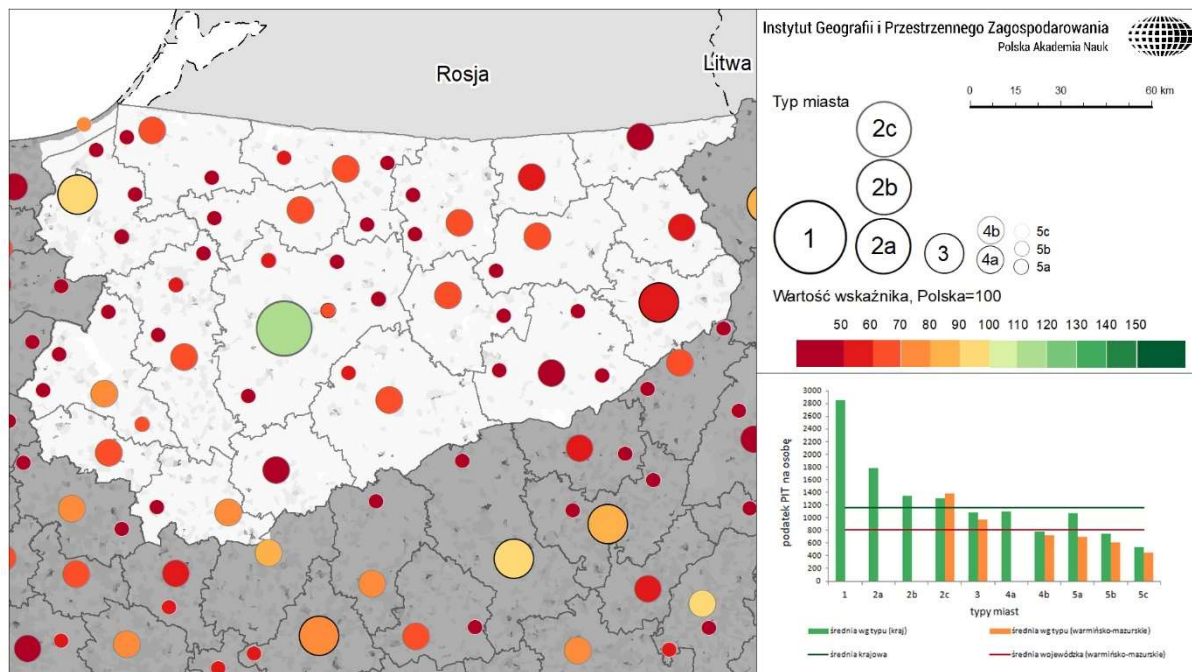
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w miastach na prawach powiatu w województwie warmińsko-mazurskim są dość zróżnicowane, aczkolwiek niższe od średnich dla odpowiadających im typów. W Olsztynie (4428 zł w 2017 r.) wynagrodzenia są odpowiednio niższe od przeciętnych wynagrodzeń dla miast wojewódzkich (typ 2), a w Elblągu (4044 zł) – odpowiednio niższe od przeciętnych wynagrodzeń dla miast subregionalnych (typ 3), aczkolwiek można zauważyć pozytywny trend zbliżania się poziomu wynagrodzeń w Elblągu do średniej dla miast subregionalnych.

¹¹ Główny Urząd Statystyczny podaje dane dla przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto, co konkretniej oznacza stosunek sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku lub w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie, po wyeliminowaniu osób wykonujących pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą.

3.2. Dochody z pracy

Udział gmin w podatku PIT¹² w ostatnich latach rósł: od 37,67% w 2015 r. do 37,89% w 2017 r. Generalnie wskaźnik ten, oczywiście w przeliczeniu na 1 mieszkańca dobrze odzwierciedla sytuację w zakresie zróżnicowania dochodów i jest dobrym uzupełnieniem dla wskaźnika przeciętnych wynagrodzeń, a przy tym jest dostępny na poziomie gminnym. Wskaźnik jest stymulantą, co oznacza, że im wyższa jego wartość, tym sytuacja w danej gminie (mieście) jest lepsza. Źródłem danych jest Bank Danych Lokalnych GUS. Punktem odniesienia są średnie dla gmin, w których zlokalizowane są miasta w danym typie. Wskaźnik jest silnie zależny od stopnia hierarchii osadniczej, lepsza sytuacja jest zauważalna również w aglomeracjach.



Ryc. 3.2 Dochody budżetu gmin z podatku PIT na 1 mieszkańca, 2017.

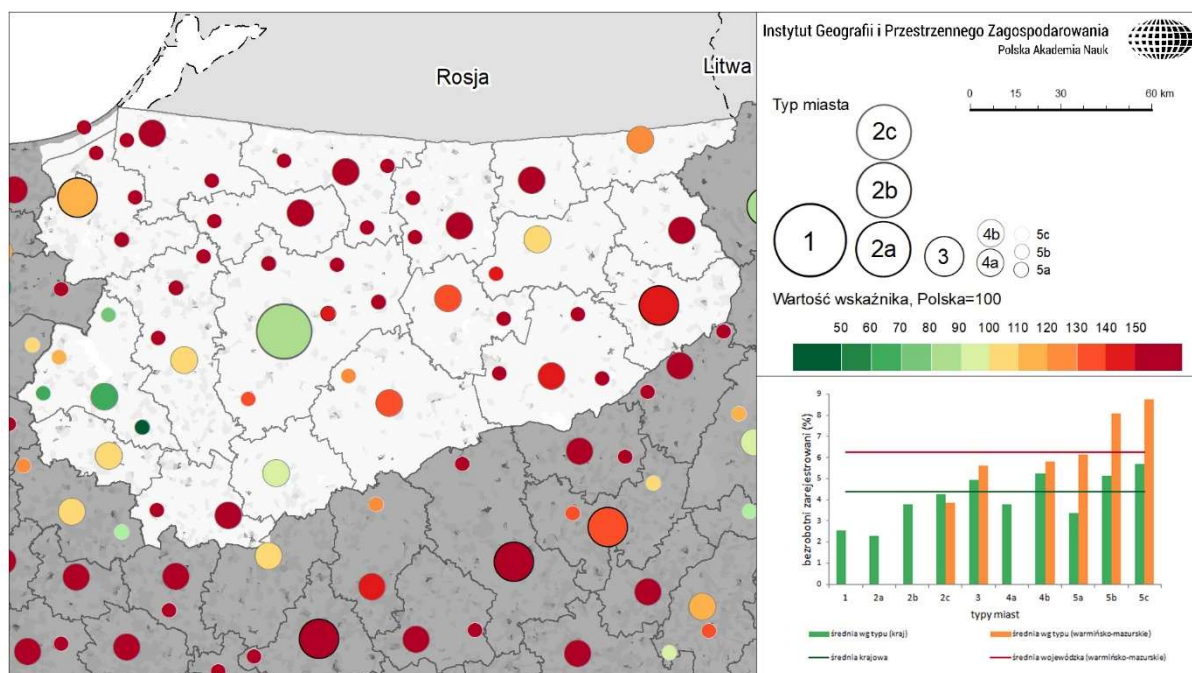
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

Dochody budżetu gmin z podatku PIT na 1 mieszkańca w województwie warmińsko-mazurskim (816 zł) są wyraźnie niższe od średniej krajowej, która wynosi 1159 zł. We wszystkich typach miast poziom dochodów jest znacznie niższy od średniej krajowej. Wyjątek stanowi tu Olsztyn, gdzie wartość wskaźnika kształtuje się na poziomie 1386 zł. W miastach subregionalnych wyraźnie gorzej jest w Elku (636 zł) niż w Elblągu (1145 zł). W miastach powiatowych i innych w typie 4 zła sytuacja jest szczególnie w Gołdapi, gdzie dochody budżetu gminy z podatku PIT na 1 mieszkańca wyniosły 495 zł. Najgorzej w tym zakresie jest w małych miastach (typ 5), przede wszystkim w Kisielicach (jedynie 319 zł). Generalnie, widoczne są duże dysproporcje między Olsztynem, i może Elblągiem, a resztą miast w województwie.

¹² Według ustawy z 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1530, z późn. zm.), źródłami dochodów własnych jednostek samorządu terytorialnego są m. in.: wpływy z podatków, opłat, dochody z majątku jst, spadki, zapisy i darowizny na rzecz jst, dochody z kar pieniężnych i grzywien określonych w odrębnych przepisach, odsetki od pożyczek udzielanych przez jst (...), odsetki od nieterminowo przekazywanych należności stanowiących dochody jst, odsetki od środków finansowych gromadzonych na rachunkach bankowych (...) i inne. W rozumieniu ustawy dochodami własnymi jednostek samorządu terytorialnego są również udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) oraz z podatku dochodowego od osób prawnych (CIT).

3.3. Bezrobocie rejestrowane

Źródłem danych dla bezrobocia rejestrowanego dla 2017 r. jest Bank Danych Lokalnych GUS¹³. Wskaźnik jest destymulantą, co oznacza, że im wyższe wartości, tym pilniejsza jest interwencja w celu poprawy sytuacji na rynku pracy, oraz pośrednio, również eliminacji ubóstwa oraz poprawy zamożności związanych z wysokim udziałem liczby osób bezrobotnych. W Polsce istnieje silne zróżnicowanie wewnątrz- i międzyregionalne poziomu bezrobocia. Zdecydowanie najlepsza sytuacja w tym względzie jest w ośrodkach regionalnych (z paroma wyjątkami), a także w wybranych regionach, np. w Wielkopolsce.



Ryc. 3.3 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w województwie warmińsko-mazurskim dla gmin miejskich i miejsko-wiejskich (6,3%) jest wyższy od średniej krajowej dla tych gmin, która wynosi 4,4%, co jest głównie wynikiem złej sytuacji w mniejszych miastach województwa, szczególnie na północy i wschodzie regionu. W Olsztynie sytuacja jest na tle innych miast województwa relatywnie dobra (3,8%). W miastach subregionalnych nieznacznie gorzej jest w Elku (6,5%) niż w Elblągu (5,2%). W miastach powiatowych i innych w typie 4 zła sytuacja jest szczególnie w Bartoszycach, gdzie udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wyniósł 8,6%. Najgorzej w tym zakresie jest w małych miastach (typ 5), przede wszystkim w Sępólnie (ponad 14,4%), Pieniężnie i Bisztyńku (ponad 12%), Lidzbarku, Górowie, Korszach i Fromborku (ponad 11%).

¹³ Według definicji GUS stopa bezrobocia rejestrowanego to udział zarejestrowanych bezrobotnych w cywilnej ludności aktywnej zawodowo, tj. bez pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego. W niniejszym badaniu, ze względu na dostępność danych na poziomie gminnym przyjęto, że jako stopę bezrobocia rejestrowanego uznaje się udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym, przy czym wzięto pod uwagę wiek 18-64 dla mężczyzn i 18-59 dla kobiet.

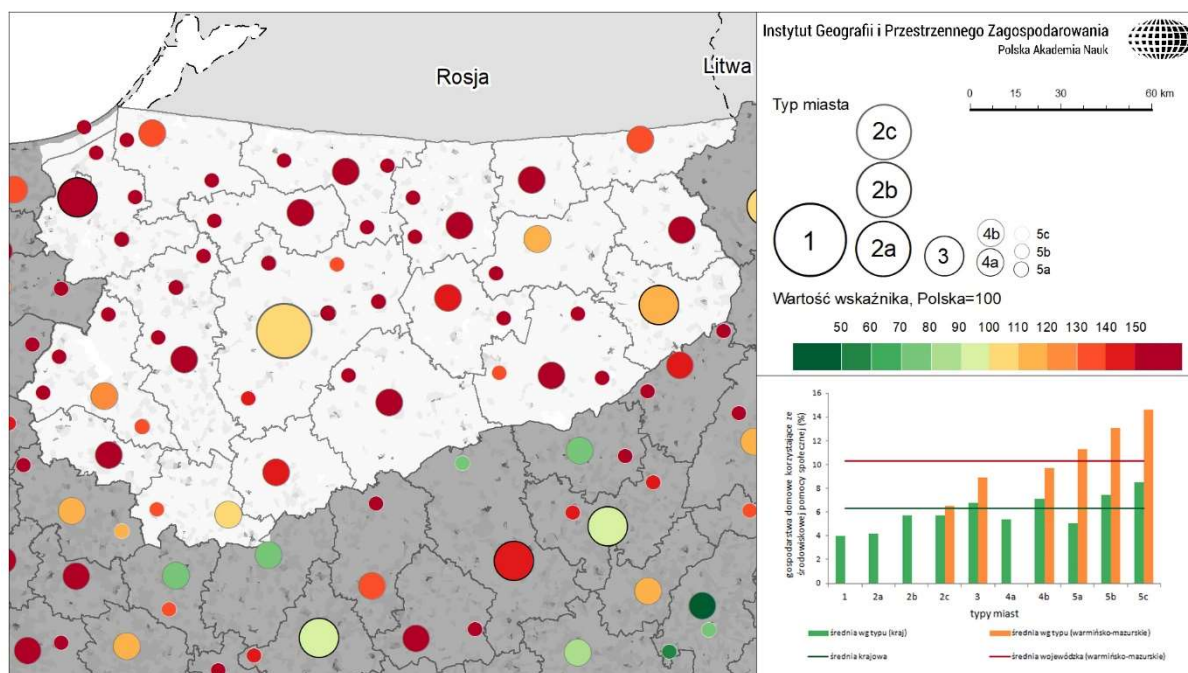
W latach 2011-2018 znacząco spadła liczba bezrobotnych w regionie. W ujęciu bezwzględnym najwyższe spadki w miastach przedstawiono w tabeli 3.1.

Tab. 3.1. Miasta regionu według największej zmiany bezwzględnej liczby bezrobotnych

Nazwa	liczba bezrobotnych w 2011 r.	liczba bezrobotnych w 2018 r.	zmiana
Elbląg	7 245	3 358	-3 887
Olsztyn	6 240	3 087	-3 153
Ełk	4 933	2 186	-2 747

3.4. Korzystający z pomocy społecznej

Wskaźnik o charakterze destymulanty obrazuje udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego. W Polsce w zakresie korzystających z pomocy społecznej¹⁴ zauważalny jest wyraźny podział związany ze szczeblem hierarchicznym struktury osadniczej, tzn. w dużych miastach, a także w miastach w aglomeracjach udział gospodarstw korzystających z pomocy społecznej jest wyraźnie niższy niż w miastach mniejszych.



Ryc. 3.4 Udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego, 2017.

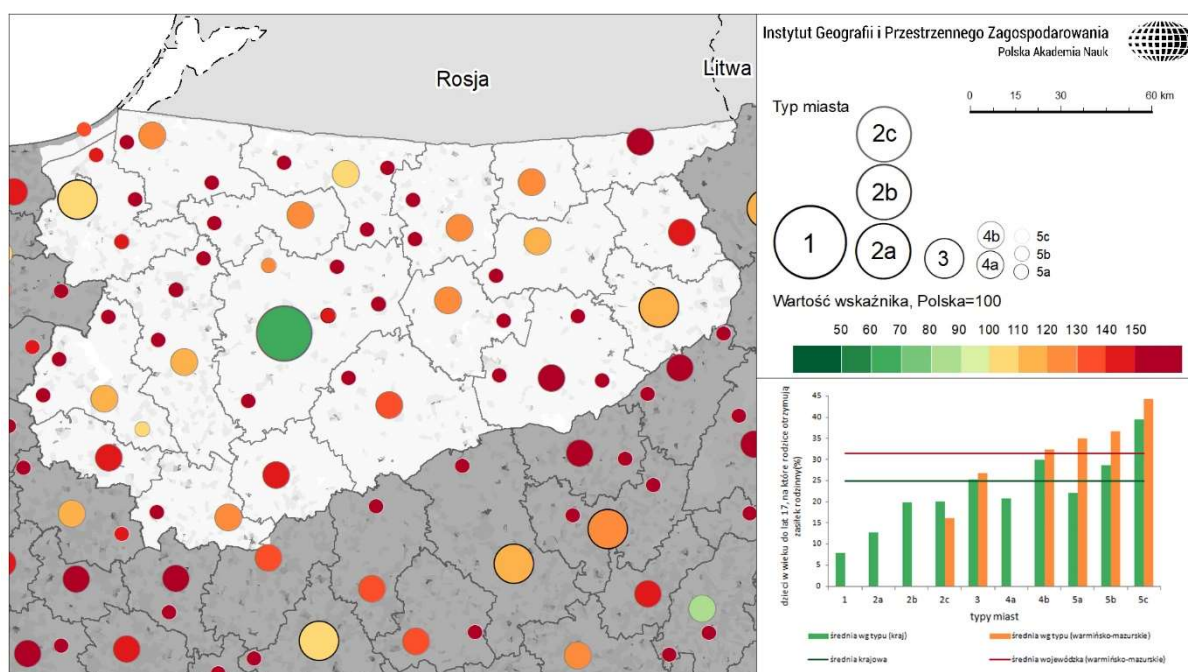
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

¹⁴ Środowiskowa pomoc społeczna to pomoc udzielana ludności w miejscu zamieszkania za pośrednictwem ośrodka pomocy społecznej. Szacunki są wykonane przez GUS na podstawie Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej (ZC KSMPS) Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, zawierającego informację o zrealizowanych świadczeniach środowiskowej pomocy społecznej i odbiorcach tej pomocy – gospodarstwach domowych i ich członkach oraz osobach bezdomnych. Dla gmin miejsko-wiejskich brak informacji dla części miejskiej i części wiejskiej tych gmin, w związku z tym średnie są obliczane dla wszystkich gmin na obszarze których zlokalizowane są miasta przy uwzględnieniu krajowego wskaźnika przeciętnej liczby osób w gospodarstwie domowym. Dane zawierają rzeczywistą liczbę gospodarstw domowych, które w danym roku skorzystały ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej. Każde gospodarstwo domowe zostało ujęte tylko raz, bez względu na rodzaj i liczbę otrzymanych świadczeń oraz niezależnie od tego czy w gospodarstwie wieloosobowym świadczenie otrzymała jedna, czy więcej osób.

Udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego w województwie warmińsko-mazurskim (10,3%) jest znacząco wyższy od średniej krajowej, która wynosi 6,3%. We wszystkich typach miast sytuacja wygląda gorzej, ale szczególnie niepokojące są wyniki dla miast najmniejszych. W Korszach i Górowie Iławeckim ponad 20% gospodarstw korzysta ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego. Z kolei najlepiej jest w Olsztynie (6,5%), nieco gorzej w Ełku (7,3%) i w Elblągu (9,7%). Generalnie jednak cały region wygląda niekorzystnie w porównaniu z resztą kraju.

3.5. Otrzymujący zasiłek rodzinny

Wskaźnik dotyczy udziału dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku¹⁵. Omawiany wskaźnik o charakterze destymulanta wykazywał znaczne zróżnicowanie terytorialne. Podobnie jak w przypadku udziału korzystających z pomocy społecznej, także i w tym przypadku widoczny jest podział związany ze szczeblem hierarchicznym struktury osadniczej, tzn. w dużych miastach, a także w miastach w aglomeracjach wskaźnik jest wyraźnie niższy. Źródłem danych na poziomie gminnym jest Bank Danych Lokalnych GUS.



Ryc. 3.5 Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL (dane dla gmin).

Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w skali kraju dla grupy gmin, w których zlokalizowane są miasta (gminy miejskie i miejsko-wiejskie) wynosi 24,8%. W województwie warmińsko-mazurskim wskaźnik wyniósł 31,5% co oznacza, że jest dużo wyższy od średniej krajowej. Z wyjątkiem Olsztyna (wartość wskaźnika 16%) we wszystkich typach miast wartości w regionie są wyższe niż średnie na poziomie krajowym. W miastach

¹⁵ Jak wskazuje GUS w opracowaniu *Świadczenia na rzecz rodziny w 2017 r.* przeciętnie miesięcznie zasiłek rodzinny wypłacano na 2,2 mln dzieci, przy czym najliczniejszą grupę stanowiły dzieci w wieku 6–12 lat (38% ogólnej liczby dzieci z zasiłkiem rodzinnym) oraz poniżej 6 lat (30,5% ogólnej liczby dzieci z zasiłkiem). Generalnie w całej Polsce, łącznie z gminami wiejskimi, udział dzieci w wieku poniżej lat 18, na które rodzice otrzymali zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w 2017 r. wynosił 29,3%.

subregionalnych, tj. Elblągu i Ełku wskaźnik przekracza 25% (w Ełku nawet ponad 28%). W miastach powiatowych i innych w typie 4 zła sytuacja jest szczególnie w Piszcu, gdzie udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku wyniósł ponad 40%. Najgorzej w tym zakresie jest w małych miastach (typ 5) w zasadzie niezależnie od części regionu, przede wszystkim w Suszu (53%), Kisielicach (51%) oraz w Korszach (51%).

Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w latach 2008-2017 uległ znaczącemu zmniejszeniu. W regionie największe spadki zaobserwowano w Sępopolu (spadek o 27 punktów procentowych) i Rynie (26 p.p.).

3.6. Podsumowanie (hierarchizacja)

3.1. Poziom wynagrodzeń. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w miastach na prawach powiatu w regionie są dość zróżnicowane, aczkolwiek niższe od średnich dla odpowiadających im typów, co dotyczy zarówno Olsztyna, jak i Elbląga.

3.2. Dochody z pracy. Dochody budżetu gmin z podatku PIT na 1 mieszkańca w regionie są wyraźnie niższe od średniej krajowej. Powyższy wniosek dotyczy również większości typów miast z wyjątkiem Olsztyna, gdzie wartość wskaźnika jest na nieco wyższym poziomie niż średnia dla typu 2c. Szczególnie duża różnica na niekorzyść jest dla typu 5a. Wskaźnik 3.2 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie jest to dziesięć miast: Susz, Biała Piska, Korsze, Jeziorany, Zalewo, Bisztynek, Sępopol, Kisielice, Ryn oraz Miłakowo.

3.3. Bezrobocie rejestrowane. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w województwie jest wyższy od średniej krajowej. Podobnie jest również w relacji do średnich dla typów miast. Zależność ta jest widoczna dla wszystkich typów z wyjątkiem miasta Olsztyna, gdzie wskaźnik jest niższy niż średnia dla typu 2c. Wskaźnik 3.3 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie jest to trzynaście miast, w tym Pasłęk, Węgorzewo, Lidzbark, Orneta, Biała Piska, Korsze, Jeziorany, Bisztynek, Pieniężno, Sępopol, Miłakowo, Górowo Iławeckie i Frombork.

3.4. Korzystający z pomocy społecznej. Udział gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wg kryterium dochodowego w regionie jest znacząco wyższy od średniej krajowej. Również dla wszystkich typów powyższy wniosek jest prawdziwy. Różnica negatywna jest szczególnie duża dla miast bardzo małych, w typie 5. W tych miastach szczególnie wysoki jest udział gospodarstw korzystających z pomocy społecznej, nawet dwukrotnie wyższy niż średnia dla typów.

3.5. Otrzymujący zasiłek rodzinny. Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w skali kraju dla grupy gmin, w których zlokalizowane są miasta (gminy miejskie i miejsko-wiejskie) w regionie jest dużo wyższy od średniej krajowej. Prawidłowość ta dotyczy wszystkich typów z wyjątkiem Olsztyna (typ 2c), gdzie udział ten jest niższy niż średnia dla typu. Wskaźnik 3.5 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym i dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie jest to siedem miast: Lidzbark, Susz, Korsze, Pieniężno, Sępopol, Kisielice i Miłomłyn.

W tabeli 3.6 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne – ujemne. Zła sytuacja jest

przykładowo w miastach w typie 5a we wskaźniku 3.5; odchylenie negatywne o 58% względem średniej wartości wskaźnika w tym typie miast w Polsce.

Tab. 3.6 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

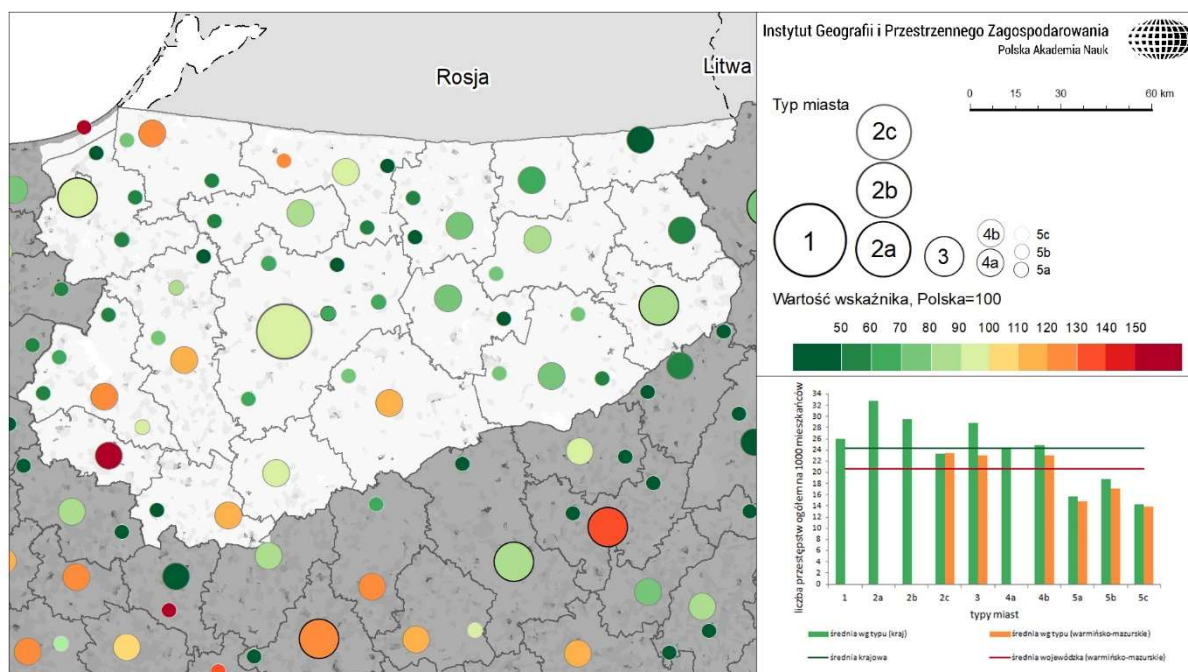
	2c	3	4a	4b	5a	5b	5c
3.2.	5	-11	x	-8	-34	-17	-17
3.3.	10	-14	x	-11	-83	-57	-54
3.5.	20	-6	x	-8	-58	-28	-13

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulancie wartości ponad średnią, przy destymulancie wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulancie wartości poniżej średniej, przy destymulancie wartości powyżej średniej)

BEZPIECZEŃSTWO

4.1. Poziom przestępczości

Struktura przestrzenna przestępstw¹⁶ w Polsce wskazuje na znaczne zróżnicowanie zarówno wewnątrz, jak i międzyregionalne. Wyraźnie wyższy poziom przestępczości cechuje tzw. ziemie odzyskane, przede wszystkim południowy zachód Polski, a także duże miasta, w tym w szczególności duże miasta wojewódzkie (z wyjątkiem Warszawy). Z kolei najniższy poziom przestępstw obserwuje się na obszarach wiejskich, szczególnie w tradycyjnie konserwatywnych regionach (Polska wschodnia). Wskaźnik jest destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika, tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji. Źródłem danych dotyczących przestępstw jest Komenda Główna Policji. Punktem odniesienia są średnie dla gmin, w których zlokalizowane są miasta w danym typie.



Ryc. 4.1 Liczba przestępstw ogółem na 1000 mieszkańców, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Komendy Głównej Policji (dane dla gmin).

Liczba przestępstw ogółem na 1000 mieszkańców w województwie warmińsko-mazurskim (21) jest nieco niższa od średniej krajowej, która wynosi 24. O ile w Olsztynie (23) poziom ten jest nieco wyższy niż średnia dla typu 2c, o tyle w pozostałych typach miast średnie dla województwa kształtują się na niższym poziomie niż średnie dla kraju, co należy uznać za pozytywne. W miastach subregionalnych nieco gorzej jest w Elblągu (24) niż w Ełku (22). Najgorsza sytuacja w regionie jest pod względem przestępczości w Nowym Mieście Lubawskim (37) oraz w Braniewie (31). Generalnie poziom przestępczości jest niższy na wschodzie województwa.

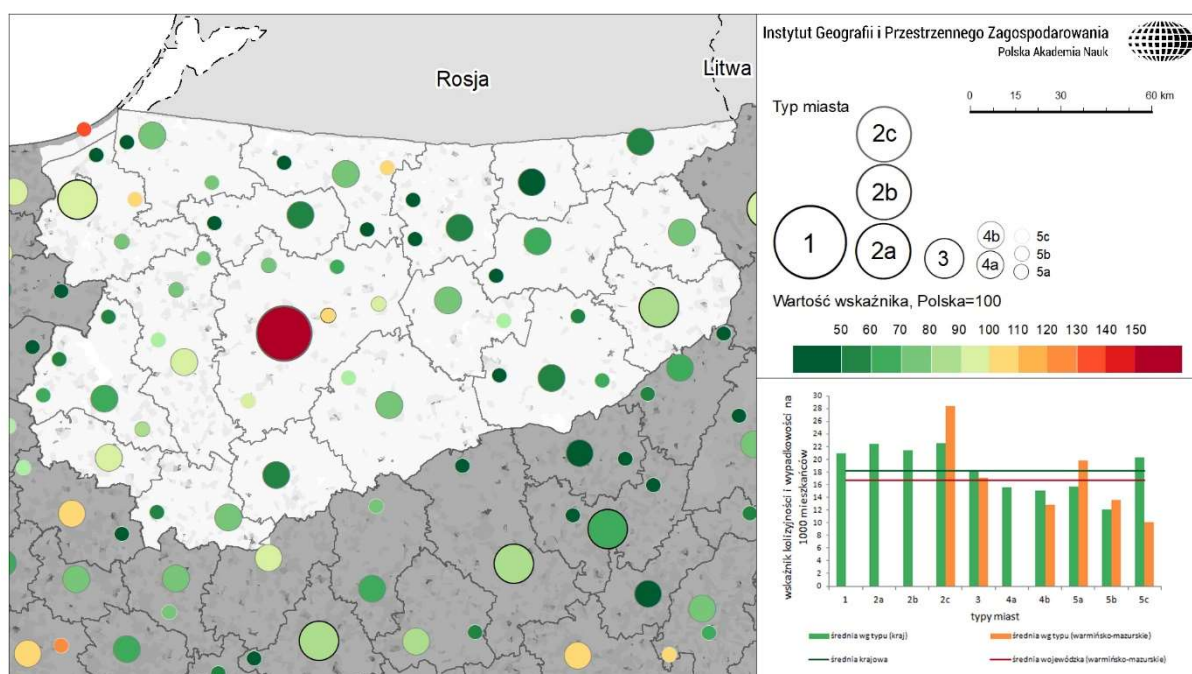
¹⁶ Przestępstwo jest czynem zabronionym pod groźbą kary. Jest czynem o dużej szkodliwości społecznej, który jest karalny, zawiniony oraz bezprawny. Cechy, które służą do wskazania różnic pomiędzy przestępstwem a wykroczeniem to fakt, iż są regulowane za pomocą różnych ustaw, a także mają różny stopień szkodliwości społecznej czynu – mniejszą szkodliwością charakteryzuje się wykroczenie.

4.2. Bezpieczeństwo drogowe

Ze względu na dużą losowość wypadków¹⁷, w raporcie posłużono się autorskim wskaźnikiem wypadkowości i kolizyjności (WWiK), w którym uwzględnia się również kolizje, przy czym przyznaje się odpowiednie wagi wypadkom (x4), zabitym w wypadkach (x8) oraz rannym w wypadkach (x2) zgodnie ze wzorem:

$$WWiK_i = \frac{4 \times W_i + 8 \times Z_i + 2 \times R_i + K_i}{L_i}$$

gdzie: W_i – wskaźnik wypadkowości i kolizyjności w mieście i , W_i – liczba wypadków drogowych w mieście i , Z_i – liczba zabitych w wypadkach drogowych w mieście i , R_i – liczba rannych w wypadkach drogowych w mieście i , K_i – liczba kolizji drogowych w mieście i , L_i – liczba mieszkańców w mieście i (w tys.). Wskaźnik jest destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika, tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji. W skali kraju zdecydowanie najgorsza sytuacja jest w dużych miastach, gdzie szczególnie wysoka jest liczba kolizji. Zdecydowanie lepiej pod tym względem wyglądają mniejsze miasta. Nie badano obszarów wiejskich. Źródłem danych była Komenda Główna Policji.



Ryc. 4.2 Wskaźnik wypadkowości i kolizyjności, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Głównej Policji.

Średnia wartość wskaźnika w miastach województwa warmińsko-mazurskiego (16,76) jest niższa od średniej krajowej dla miast, która wynosi 18,17, co oznacza, że na drogach województwa jest relatywnie bezpiecznie. Niechlubny wyjątek stanowi stolica regionu, Olsztyn z 4 ofiarami śmiertelnymi 258 wypadków. W Olsztynie wskaźnik WWiK osiąga wartość 28.

¹⁷ Bezpieczeństwo drogowe związane jest bezpośrednio z liczbą wypadków i kolizji drogowych. W świetle ustawy z 20 czerwca 1997 r. - Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2018 r. poz. 1990, z późn. zm.) wypadek drogowy to zdarzenie mające związek z ruchem pojazdów na drogach publicznych, w wyniku którego nastąpiła śmierć lub uszkodzenie ciała osób. Za śmiertelną ofiarę wypadku drogowego uznaje się osobę zmarłą w wyniku doznanych obrażeń na miejscu lub w ciągu 30 dni. Za ranną ofiarę wypadku drogowego uznaje się osobę, która doznała obrażeń ciała i otrzymała pomoc lekarską. Jeżeli w wyniku zdarzenia nikt nie odniósł poważniejszych obrażeń, a skutkiem jest jedynie strata mienia, mamy do czynienia z kolizją.

4.3. Podsumowanie (hierarchizacja)

4.1. **Poziom przestępczości.** Liczba przestępstw ogółem na 1000 mieszkańców w województwie jest nieco niższa od średniej krajowej. Wskaźniki dla poszczególnych typów nie wykazują dużych odchyleń od średnich dla typów. Można powiedzieć, że województwo odzwierciedla ogólny poziom przestępstw w kraju, również w układzie hierarchicznym. Wskaźnik 4.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnu (najlepszy wynik). W regionie jest to tylko jedno miasto: Nowe Miasto Lubawskie.

4.2. **Bezpieczeństwo drogowe.** Średnia wartość wskaźnika w miastach województwa jest niższa od średniej krajowej dla miast, co oznacza, że na drogach regionu jest relatywnie bezpiecznie. Na niekorzyść, w relacji do średnich zaznacza się Olsztyn (typ 2c), gdzie znacznie przekroczona jest średnia krajowa dla typu. Na korzyść odznaczają się natomiast miasta w typie 5c, gdzie wskaźnik wynosi około połowy średniej dla typu. Wskaźnik 4.2 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce. W regionie jest to tylko jedno miasto: Olsztyn.

W tabeli 4.3 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne – ujemne. Region jest bardzo bezpieczny, brak widocznych dużych odchyleń negatywnych.

Tab. 4.3 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

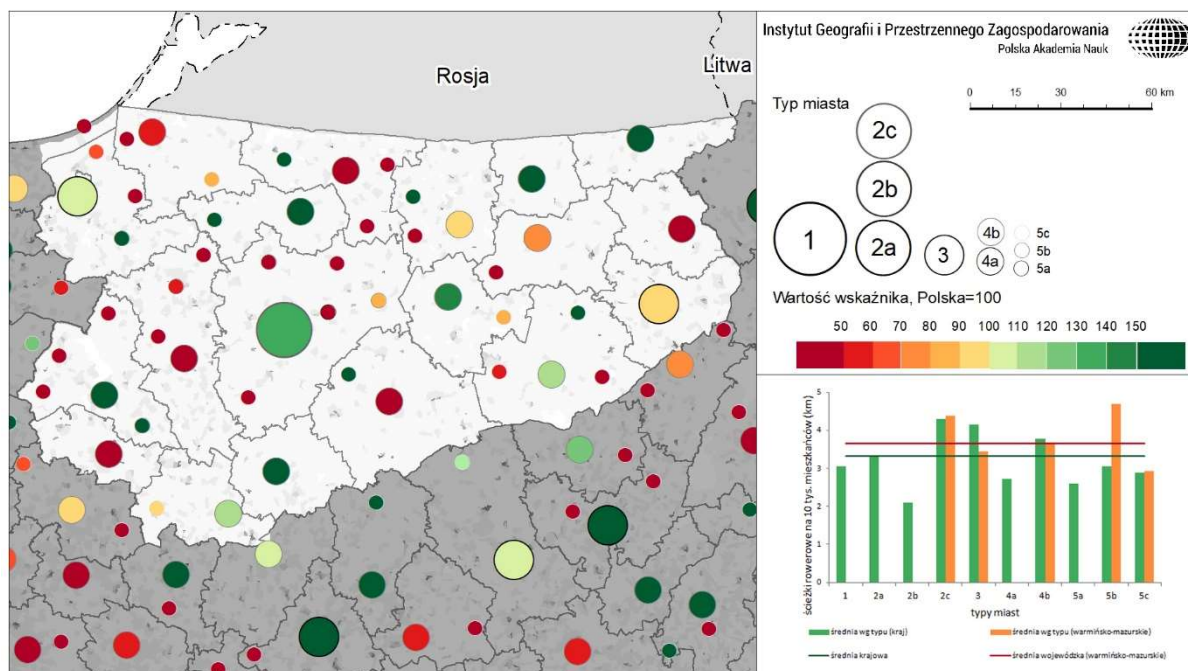
	2c	3	4a	4b	5a	5b	5c
4.1.	-1	20	x	7	6	9	3
4.2.	-25	6	x	15	-26	-12	50

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

INFRASTRUKTURA SIECIOWA

5.1. Ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności

Rower jako środek transportu w Polsce intensywnie się rozwija, są miasta gdzie udział roweru w podróży (według tzw. Kompleksowych Badań Ruchu) przewyższa nawet 5%. Wskaźnik jest stymulantą. Im dłuższa sieć dróg rowerowych, tym lepiej dla mieszkańców gminy (miasta). W Polsce ma miejsce dość zrównoważony rozwój infrastruktury ścieżek rowerowych¹⁸, mniej więcej we wszystkich typach miast jest od dwóch do czterech kilometrów ścieżek na 10 tys. mieszkańców. Zła sytuacja ma miejsce w Konurbacji Katowickiej, a także, co dość interesujące w aglomeracjach, choć generalnie rozkład przestrzenny wskaźnika w ujęciu krajowym przypomina mozaikę.



Ryc. 5.1 Długość ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszkańców (w km), 2017.

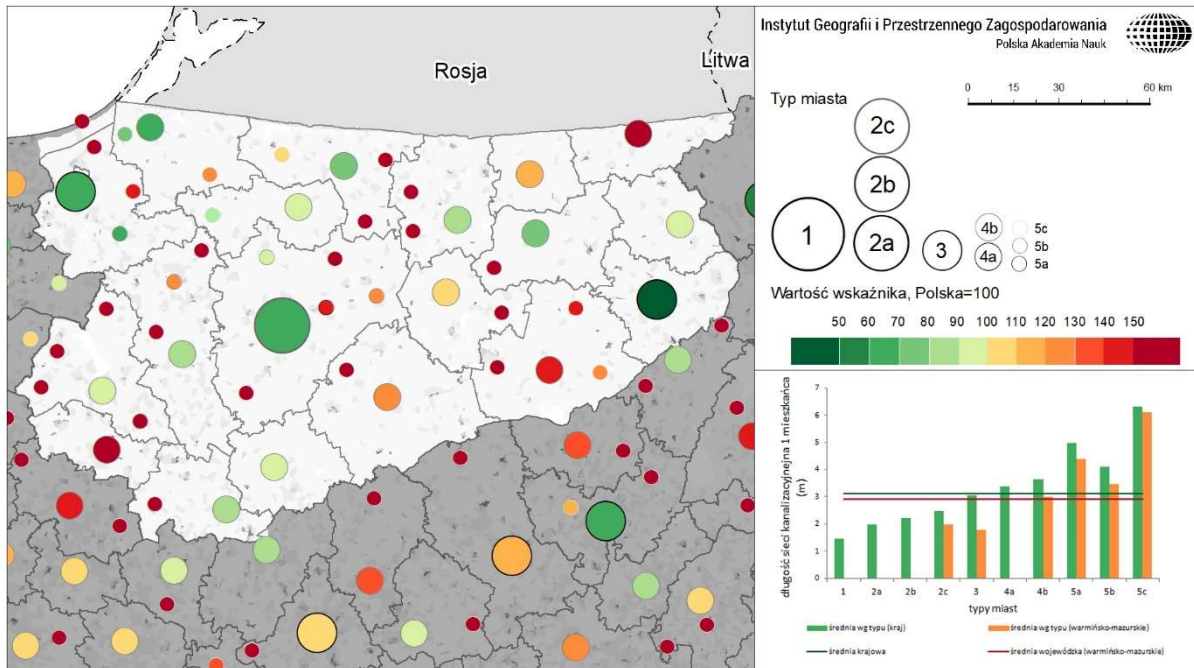
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Długość ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszk. w województwie warmińsko-mazurskim (3,7 km) jest wyższa od średniej krajowej, która wynosi około 3,3 km. W Olsztynie wskaźnik wynosi 4,4 km, podczas gdy w miastach subregionalnych jest na nieco niższym poziomie – w Ełku 3 km, a w Elblągu 3,7 km. Z miast powiatowych najgorzej jest w Olecku, gdzie według bazy GUS jest jedynie 600 m drogi rowerowej na 10 tys. mieszk. Najgorsza sytuacja jest jednak w pozostałych miastach (typ 5), gdzie aż w 13 z nich nie ma ani jednego kilometra drogi rowerowej. Z punktu widzenia rozkładu przestrzennego wskaźnika obserwuje się mozaikę miast. Te dobrze wyposażone w infrastrukturę rowerową sąsiadują z innymi wyposażonymi gorzej.

¹⁸ Wyposażenie w infrastrukturę transportową stanowi ważny element infrastruktury sieciowej. Infrastruktura drogowa jest jednak trudna do uchwycenia, ze względu na różne kategorie dróg o różnym charakterze przechodzące przez miasta. Podobnie brak jest jednolitej bazy transportu publicznego (w tym autobusowego) w Polsce. Spójne dane dostępne w ramach Banku Danych Lokalnych dla wszystkich gmin (w tym miast i gmin miejsko-wiejskich) są natomiast dostępne dla infrastruktury rowerowej.

5.2. Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci

Wskaźnik odnosi się do długości sieci kanalizacyjnej¹⁹, co jest w dużym stopniu skorelowane z gęstością/rozproszeniem sieci osadniczej, wskaźnik ten jest z oczywistych względów destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika, tym mniej efektywna jest sieć kanalizacyjna (jeden metr sieci obsługuje średnio mniejszą liczbę ludności). W Polsce w ujęciu regionalnym zauważalna jest lepsza sytuacja w dużych miastach, a wraz ze spadkiem znaczenia w hierarchii osadniczej długość sieci kanalizacyjnej na jednego mieszkańca ulega wydłużeniu. Zauważalna jest również relatywnie lepsza sytuacja w Polsce północnej i zachodniej w związku z podziałem historycznym, szczególnie w porównaniu z relatywnie gorszą sytuacją na obszarze dawnego zaboru austriackiego. Generalnie jednak w całej Polsce najgorzej wypadają pod tym względem małe miasta, niezależnie od regionu.



Ryc. 5.2 Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci (w m), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

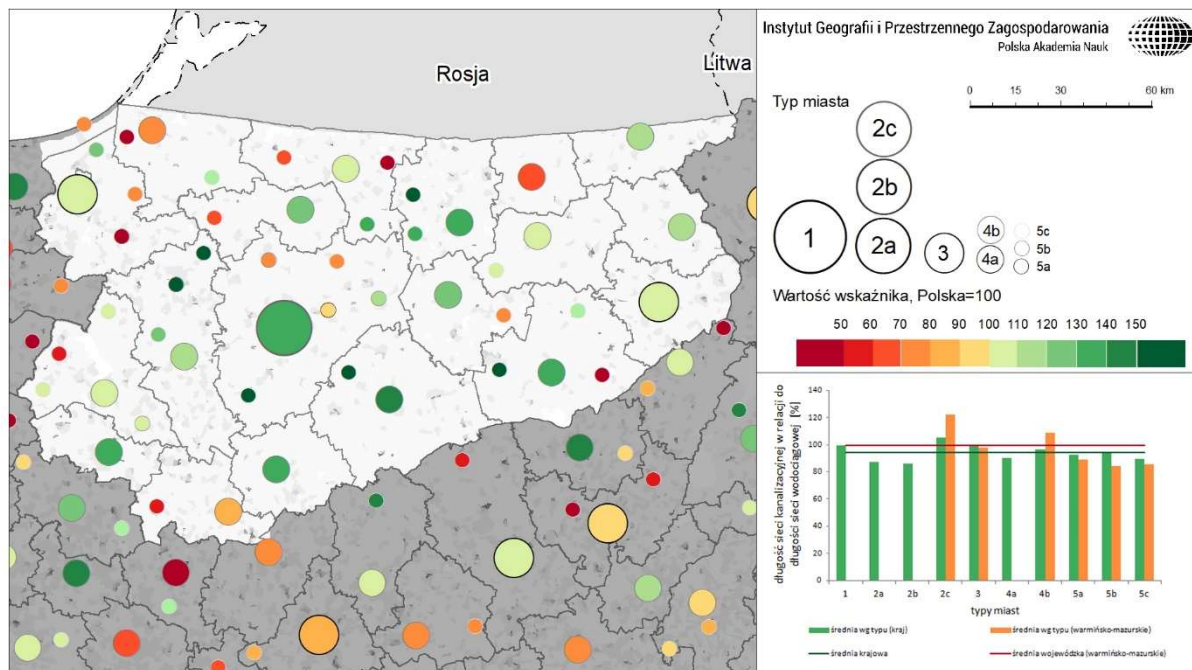
Długość sieci kanalizacyjnej (w m) na 1 mieszkańca podłączonego do sieci w województwie warmińsko-mazurskim (2,9) jest niższa od średniej krajowej (3,1), co należy uznać za bardzo pozytywne. W Olsztynie sytuacja jest nieco lepsza w relacji do średniej dla typu 2c (wskaźnik wynosi 2,0). W miastach subregionalnych jest nawet lepiej, od 1,5 w Ełku do 1,9 w Elblągu. W grupie miast powiatowych i innych w typie 4 najmniej efektywna jest sieć kanalizacyjna w Nowym Mieście Lubawskim, gdzie wskaźnik wyniósł 5,7. W grupie pozostałych miast (typ 5) najgorsza sytuacja z długością sieci kanalizacyjnej w przeliczeniu na 1 przyłączonego mieszkańca jest w Miłomłynie, gdzie wskaźnik zbliżył się do aż 12,0. Generalnie, w całym regionie dominują układy mozaikowe. Miasta o rozproszonej zabudowie (przynajmniej w kontekście sieci kanalizacyjnej) sąsiadują z tymi bardziej zwartymi.

5.3. Różnica w długości sieci kanalizacyjnej i wodociągowej

Różnica w długości sieci kanalizacyjnej i wodociągowej to wskaźnik mający znaczenie z punktu widzenia ochrony środowiska. Wskaźnik ma charakter stymulanty, co oznacza, że im dłuższa sieć

¹⁹ Sieć kanalizacyjna czynna to według definicji GUS to system kanałów krytych (podziemnych) odprowadzających ścieki z budynków i innych obiektów do odbiorników lub urządzeń do oczyszczania ścieków.

kanalizacyjna względem sieci wodociągowej, tym lepsza sytuacja w danym mieście z punktu widzenia ochrony środowiska. W Polsce wyraźnie lepiej jest na obszarze Galicji, szczególnie w obszarach górskich. Na pozostałym obszarze kraju rozkład przestrzenny wskaźnika przypomina mozaikę, w dużych miastach sytuacja jest nieco gorsza niż w miastach mniejszych, generalnie jednak różnice między typami miast nie są duże co może być nieco zaskakujące z punktu widzenia różnic w rozproszeniu sieci osadniczej między typami miast.



Ryc. 5.3 Długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej (%), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

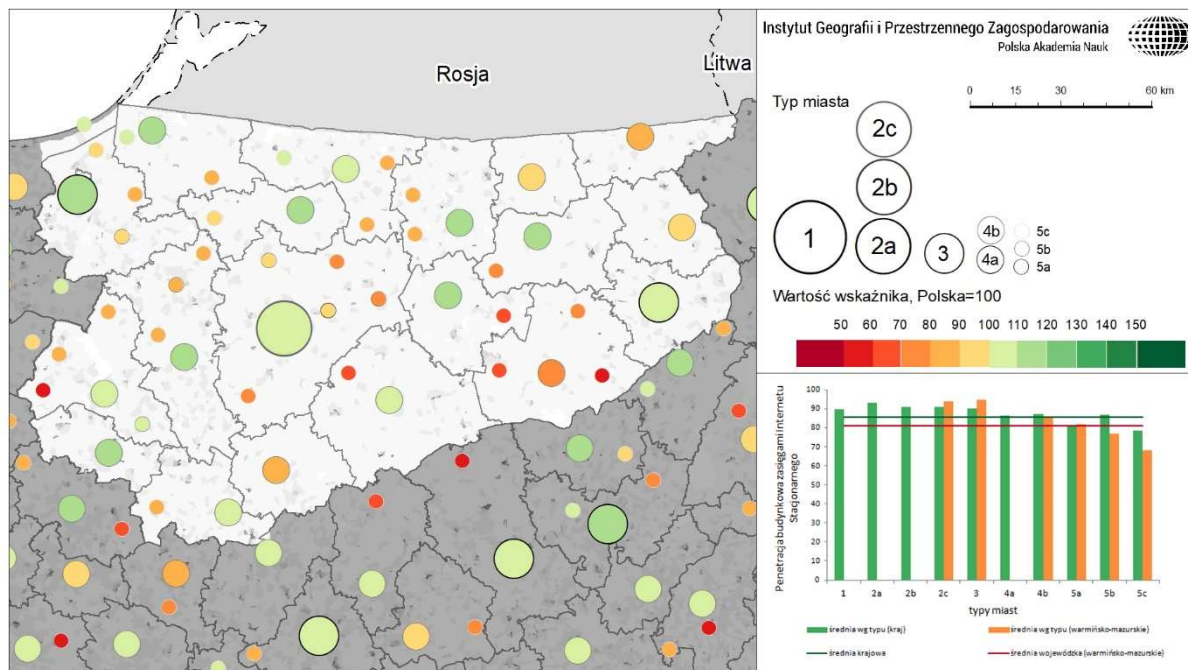
Długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej w województwie warmińsko-mazurskim (w %) (99,8) jest wyższa od średniej krajowej (94) co należy uznać za pozytywne z punktu widzenia ochrony środowiska. W Olsztynie wskaźnik wynosi aż 122, sytuacja zatem jest dużo lepsza w relacji do średniej dla typu 2c. W miastach subregionalnych sieć kanalizacyjna jest nieznacznie krótsza od wodociągowej w Ełku (96) i Elblągu (99) (w obu przypadkach jest to jednak wartość wyższa niż średnia krajowa). W grupie miast powiatowych i innych w typie 4 najkrótsza sieć kanalizacyjna względem wodociągowej jest w Braniewie (75), a w grupie pozostałych miast (typ 5) - w Sępopolu, gdzie wskaźnik wyniósł jedynie 40.

5.4. Penetracja budynekowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem

Zróznicowanie wskaźnika²⁰ w kraju ogółem nie jest wysokie i w 2017 r. penetracja budynekowa jest na relatywnie wysokim poziomie we wszystkich regionach oraz typach miast. Wskaźnik jest

²⁰ Analogicznie jak w wydawanym przez Urząd Komunikacji Elektronicznej „Raportie o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2017 r.” w celu „oceny dostępności do sieci posłużono się wskaźnikiem penetracji budynekowej, rozumianym jako stosunek liczby budynków znajdujących się w zasięgu sieci (chodzi tu o takie budynki, w których operatorzy deklarują możliwość świadczenia usług) do liczby wszystkich budynków na analizowanym obszarze (...). Średnia penetracja budynekowa zasięgami internetu stacjonarnego wynosiła w 2017 r. w Polsce ok. 82%. Najwyższą penetracją (ponad 85%) charakteryzowały się województwa: opolskie (ok. 90%), śląskie, małopolskie, dolnośląskie i wielkopolskie, a z kolei najniższą (poniżej 75%) województwa: świętokrzyskie (ok. 68%), warmińsko-mazurskie, mazowieckie (...). Udział budynków z dostępem do internetu stacjonarnego w

stymulantą, a zatem wyższe wartości wskaźnika oznaczają lepszą penetrację budynkową. Wskaźnik jest dostępny na poziomie gminnym, zatem dla mniejszych miast podawane średnie i liczby dotyczą gmin miejsko-wiejskich, a nie samych miast.



Ryc. 5.4 Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Komunikacji Elektronicznej.

Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem w województwie warmińsko-mazurskim (81%) w badanych miastach jest dużo niższa niż średnia dla Polski (86%). W Olsztynie 94% budynków jest w zasięgu internetu stacjonarnego. W miastach subregionalnych jest dość podobnie, ok. 94-95% budynków w Elblągu i Ełku jest w zasięgu. Gorzej jest natomiast w niektórych mniejszych miastach, przykładowo z miast powiatowych najgorzej jest w Pisz, gdzie penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem wyniosła jedynie 64%, a w grupie miast w typie 5 (pozostałe miasta) najstąbiej wypada gmina miejsko-wiejska Kisielice – jedynie 48% budynków objętych jest zasięgiem.

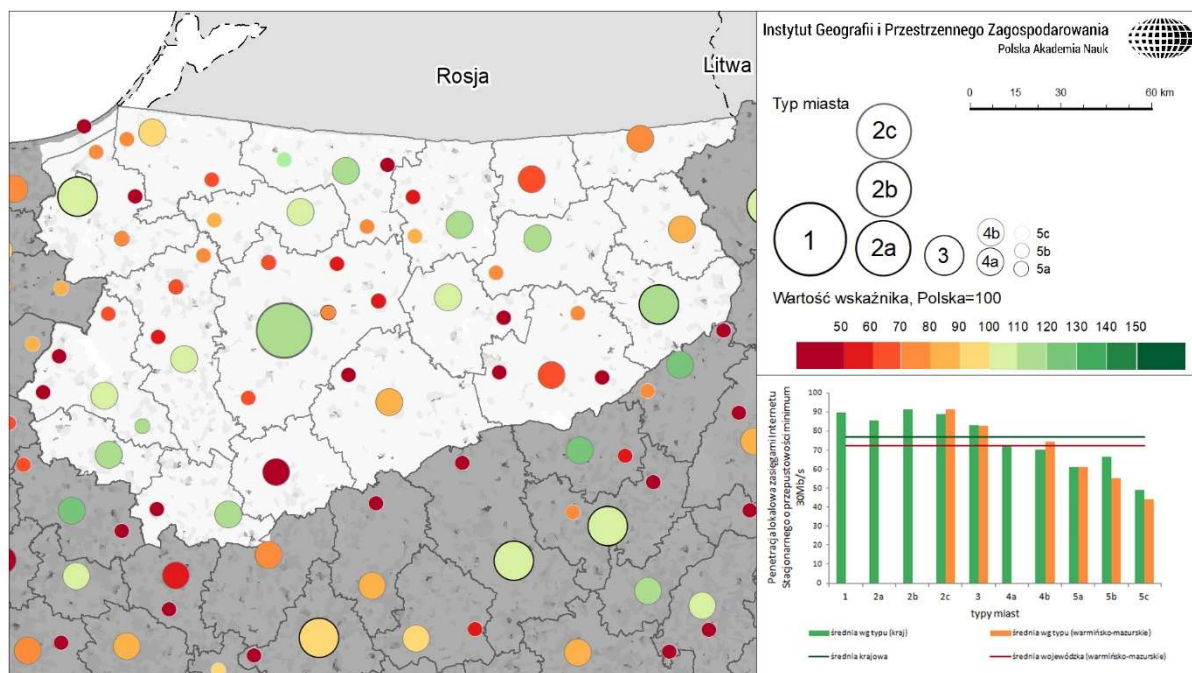
5.5. Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s)

Wskaźnik²¹ jest stymulantą, a zatem wyższe wartości wskaźnika oznaczają lepszą penetrację lokalową. Dane dostępne są na poziomie gminnym. Według UKE średnia penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o przepustowości minimum 30 Mb/s wynosiła w Polsce ok. 67%. Należy mieć na uwadze, że informacja podawana przez UKE dotyczy całego kraju włącznie z terenami wiejskimi, stąd też obliczony wskaźnik dla miast jest odpowiednio wyższy. Według UKE najwyższą penetracją charakteryzuje się niezmiennie województwo śląskie (niemal 84%), zaś najniższą – region świętokrzyski (42%). Generalnie zauważalne są znacznie lepsze wyniki dla miast większych (przy czym

poszczególnych gminach (...) różnicuje się przestrzennie – wyższy jest w zachodniej części kraju oraz w obrębie obszarów silnie zurbanizowanych.”

²¹ Analogicznie jak w wydawanym przez Urząd Komunikacji Elektronicznej „Raportie o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2017 r.” w celu „oceny stopnia realizacji postanowień Europejskiej Agencji Cyfrowej (EAC) posłużono się wskaźnikiem penetracji lokalowej, rozumianym jako stosunek liczby lokali mieszkalnych w budynkach będących w zasięgu sieci min. 30 Mb/s (budynek, w którym operatorzy deklarują możliwość świadczenia danych usług) do ogólnej liczby lokali mieszkalnych na analizowanym obszarze (...).”

nie ma dużej różnicy między miastami wojewódzkimi a subregionalnymi) niż małych. Nie ma natomiast znaczenia położenie wewnątrz aglomeracji lub poza nią.



Ryc. 5.5 Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Komunikacji Elektronicznej.

Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s w województwie warmińsko-mazurskim (72%) w badanych miastach jest niższa niż średnia dla Polski (77%). Wskaźniki dla Olsztyna (92%) oraz miast subregionalnych (Elbląg – 80% i Ełk – 89%) wyglądają dość dobrze na tle kraju. Gorzej jest w niektórych mniejszych miastach, przykładowo z miast powiatowych najgorzej jest w Nidzicy, gdzie penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s wyniosła jedynie 32%, a w grupie miast w typie 5 (pozostałe miasta) najstąbiej wypada gmina miejsko-wiejska Ruciane-Nida – jedynie 21% lokali objętych jest zasięgiem.

5.6. Podsumowanie (hierarchizacja)

5.1. Ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności. Długość ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszk. w województwie jest wyższa od średniej krajowej. Dla miast subregionalnych jest niższa, a dla miast w typie 5b – wyższa, dla pozostałych typów – bardzo zbliżona do średniej dla typów. Wskaźnik 5.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnie (najślabszy wynik). W regionie jest to trzynaście miast, wszystkie na poziomie niższym niż powiatowe.

5.2. Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci. Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci w województwie jest niższa od średniej krajowej. Najlepiej prezentują się Olsztyn i miasta subregionalne, gdzie sytuacja jest zdecydowanie lepsza w porównaniu do średniej krajowej. Wskaźnik 5.2 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnie (najślabszy wynik). W regionie jest to tylko jedno miasto – Miłomłyn.

5.3. Różnica w długości sieci kanalizacyjnej i wodociągowej. Długość sieci kanalizacyjnej w relacji do długości sieci wodociągowej w województwie jest wyższa od średniej krajowej. W poszczególnych typach nie ma dużych odchyśleń od średnich dla typów.

5.4. Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem. Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem w województwie w badanych miastach jest dużo niższa niż średnia dla Polski, ale w poszczególnych typach nie ma dużych odchyłeń od średnich dla typów. Wskaźnik 5.4 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najślabszy wynik). W regionie jest to dziewięć miast – Pisz, Biskupiec, Biała Piska, Orzysz, Mikołajki, Ruciane-Nida, Jeziorany, Kisielice oraz Pasym.

5.5. Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s). Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego o prędkości co najmniej 30 Mb/s w województwie w badanych miastach jest niższa niż średnia dla Polski, ale podobnie jak w przypadku internetu stacjonarnego ogółem w poszczególnych typach nie ma dużych odchyłeń od średnich dla typów. Wskaźnik 5.5 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najślabszy wynik). W regionie dotyczy to czterech miast – Lidzbark, Susz, Ruciane-Nida i Pasym.

W tabeli 5.6 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. W regionie jest dobra sytuacja w zakresie infrastruktury sieciowej we wszystkich typach miast.

Tab. 5.6 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

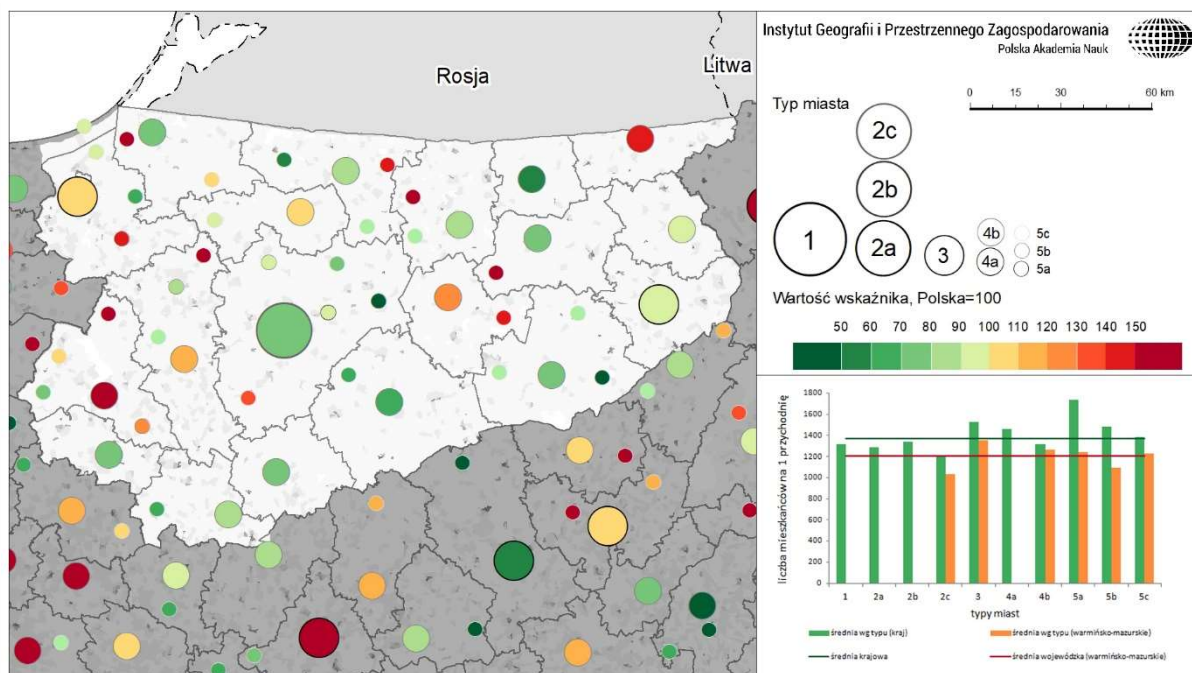
	2c	3	4a	4b	5a	5b	5c
5.1.	2	-17	x	-3	brak dróg	53	1
5.2.	19	42	x	17	12	15	3
5.4.	3	5	x	-1	1	-12	-13
5.5.	3	0	x	6	0	-17	-11

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

OCHRONA ZDROWIA

6.1. Przychodnie

W przypadku wykorzystanych danych GUS w kontekście wyposażenia miast w przychodnie²², analiza dotyczy przychodni ogółem w ramach podmiotów ambulatoryjnych (stan w dniu 31 XII 2017 r.). Ze względu na fakt, iż wskaźnik odnosi się do liczby ludności ogółem przypadających na jedną przychodnię, jest on destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika, tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji. W skali kraju obserwuje się brak większego zróżnicowania między typami miast.



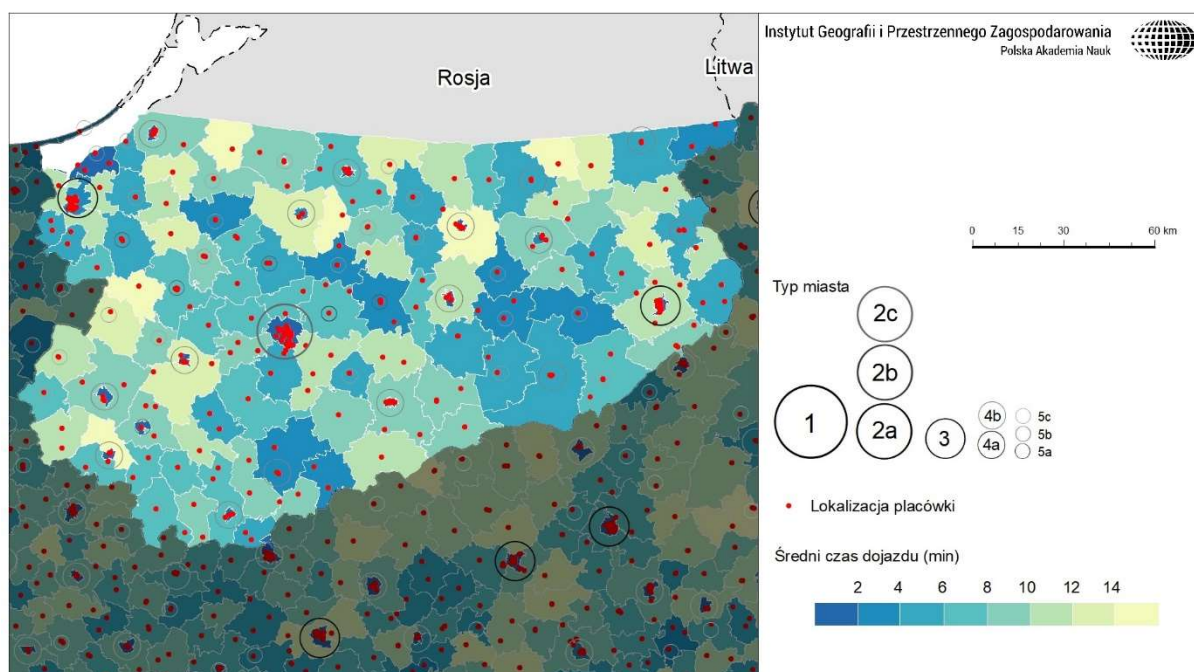
Ryc. 6.1.1 Liczba mieszkańców na jedną przychodnię, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Średnia liczba mieszkańców przypadających na jedną przychodnię w miastach województwa warmińsko-mazurskiego (1206) jest niższa od średniej krajowej dla miast, która wynosi 1373. W Olsztynie (1030), jak również w miastach subregionalnych, tj. w Ełku (1256) i Elblągu (1406) wyposażenie w przychodnie jest lepsze niż średnia dla typu miast. W miastach powiatowych i innych z typu 4 najgorzej jest w Iławie (2209), a w miastach pozostałych w typie 5 – w Rynie, gdzie na jedną przychodnię w mieście przypada 2865 mieszkańców. Podsumowując, sytuacja w województwie pod względem wyposażenia w przychodnie jest dobra, z wyjątkiem pojedynczych, raczej mniejszych miast.

²² Przychodnia to, według GUS, przedsiębiorstwo podmiotu leczniczego, w którym udziela się ambulatoryjnych świadczeń zdrowotnych podstawowej lub specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz świadczenia z zakresu rehabilitacji leczniczej. Wyróżnia się przychodnie podstawowej opieki zdrowotnej (POZ) i ambulatoryjnej opieki specjalistycznej. Warto nadmienić, że od 2017 r. obowiązuje ustawa z dnia 27 października 2017 r. o podstawowej opiece zdrowotnej (Dz.U. z 2019 r. poz. 357). Przychodnie POZ, których dotyczy dodatkowa analiza dostępności, są niezależnymi firmami (poza SPZOZ), jednak usługi przez nie świadczone są bezpłatne dla osób ubezpieczonych, gdy POZ ma podpisany kontrakt z NFZ. W 2017 r. świadczenia ambulatoryjnej opieki zdrowotnej realizowało w Polsce 21,7 tys. przychodni oraz 5,1 tys. praktyk lekarskich i stomatologicznych świadczących usługi w ramach środków publicznych, przy czym udzielono 320,2 mln porad – 285,7 mln lekarskich i 34,5 mln stomatologicznych (Ambulatoryjna opieka zdrowotna w 2017 r., GUS). Liczba porad jako wskaźnik jest również dostępna w ramach BDL GUS, jednak zdecydowano o liczbie przychodni jako zmiennej warunkującej zarówno wyposażenie, jak i dostępność.

Wskaźnik wyposażenia w przychodnie (POZ i specjalistyczne) został uzupełniony o analizę dostępności do przychodni podstawowej opieki medycznej. Wskaźnik dostępności do POZ wyrażony jest średnim czasem dojazdu (w minutach) transportem indywidualnym do najbliższej przychodni. Wykorzystano dane pozyskane z Narodowego Funduszu Zdrowia, które zawierały informacje o kontraktach na usługi medyczne, zawartych przez poszczególne placówki medyczne. Analizę dostępności przeprowadzono na podstawie dokładnych danych adresowych. Na tym etapie wykorzystania danych dostępnościowych nie było możliwości wyodrębnienia miast z gmin miejsko-wiejskich. W Polsce średni czas dojazdu do najbliższej przychodni POZ wynosi niespełna 7 minut (maksymalny czas dojazdu w Polsce to 29 minut). Analizowane dane przedstawiają sytuację w roku 2015 i zostały wykonane na podstawie wynikowej bazy danych Stępnik i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.



Ryc. 6.1.2 Średni czas przejazdu do najbliższej przychodni POZ (w min), 2015.

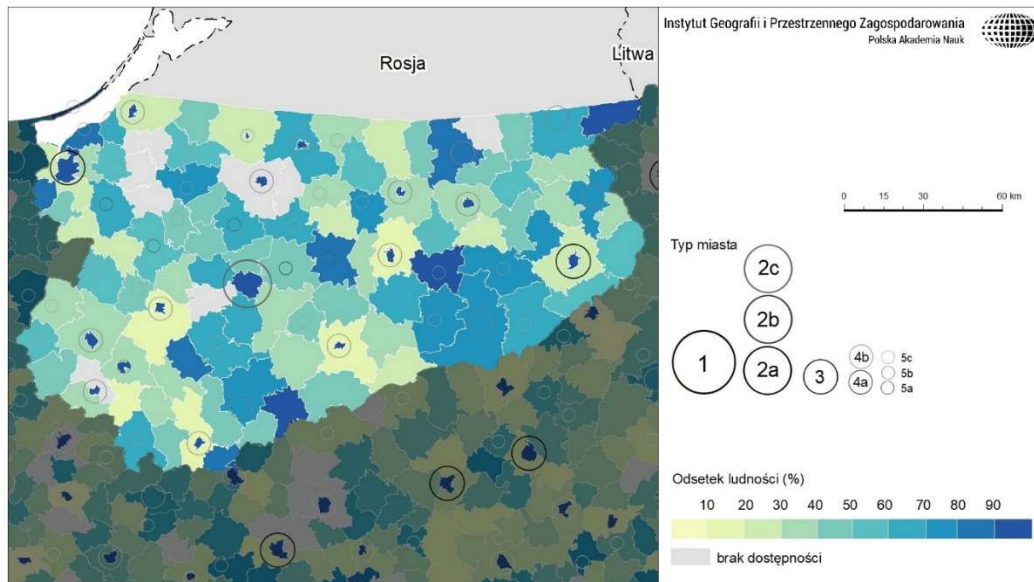
Źródło: Stępnik i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Poziom dostępności do przychodni POZ w województwie warmińsko-mazurskim jest zróżnicowany i oczywiście jest wynikiem przestrzennego rozmieszczenia analizowanych placówek medycznych. Obraz dostępności do tego typu usług nawiązuje do obrazu dostępności do starostw powiatowych. Najlepsza dostępność charakterystyczna jest dla całego zbioru miast powiatowych, przy czym wysokim poziomem dostępności wyróżnia się gmina miejsko-wiejska Tolkmicko, co z jednej strony wynika z lokalizacji w Tolkmicku tego typu placówek, jak również bliskiego położenia względem Elbląga i zlokalizowanych tam placówek usługowych. W wielu przypadkach najniższy poziom dostępności do przychodni POZ dotyczy głównie gmin wiejskich leżących w obszarze funkcjonalnym danego miasta (np. Kętrzyn, Lidzbark Warmiński, Mrągowo, Ełk, Nowe Miasto Lubawskie). W województwie warmińsko-mazurskim średni czas dojazdu do najbliższej przychodni POZ wynosi 7,5 minuty, a maksymalny 20 minut.

Najwyższym poziomem dostępności, wyrażonym jako odsetek ludności w izochronie 5-minutowej (powyżej 90%) (ryc. 6.1.3), charakteryzuje się nie tylko Olsztyn i miasta subregionalne, ale również większość miast powiatowych, a nawet niektóre miasta o znaczeniu lokalnym (np. Górowo Iławeckie, Lubawa). Natomiast niski stopień dostępności, a w zasadzie jego brak, nie dotyczy miast, tylko niektórych gmin wiejskich (niektóre z nich to otoczenie miast powiatowych, np. Lidzbark

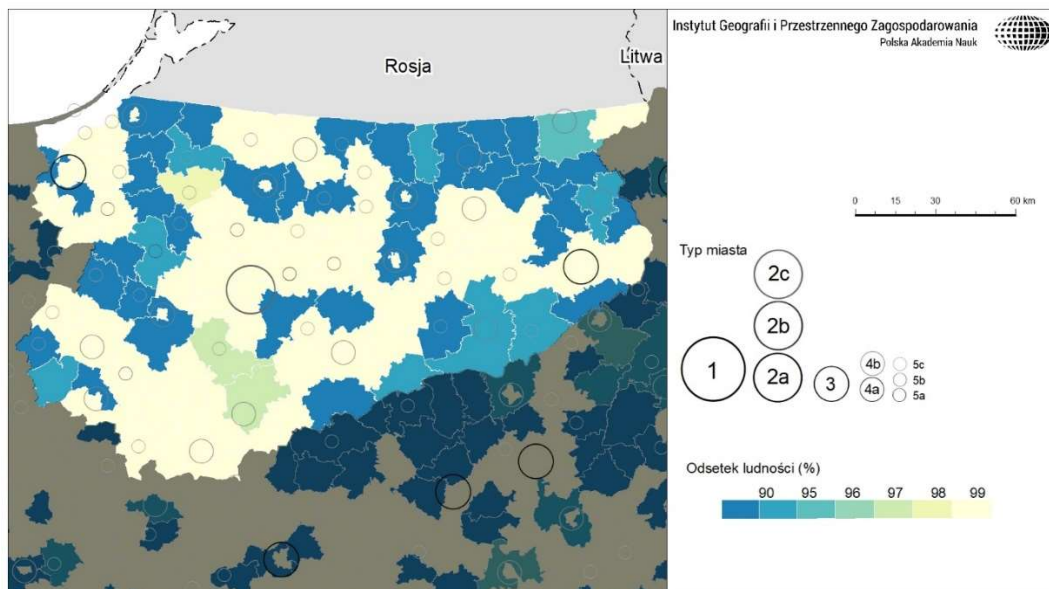
Warmiński, Nowe Miasto Lubawskie). Najniższym odsetkiem ludności w izochronie 5-minutowej charakteryzują się małe miasta np. Sępólno, Szusz.

W przypadku dość znacznej części województwa (ryc. 6.1.4, część północno-wschodnia, południowo-wschodnia, zachodnia) i leżących tam miast (np. Bisztynek, Ruciane-Nida, Kiszelice) mniej niż 90% ludności mieszka w zasięgu izochrony 20-minutowej od najbliższej przychodni POZ. Wysoka wartość wskaźnika dotyczy miast regionalnych, miast typu 3 (subregionalne) i niektórych miast powiatowych (np. Szczytno, Nidzica, Giżycko, Bartoszyce).



Ryc. 6.1.3 Odsetek ludności mieszkającej w zasięgu izochrony 5 minut jazdy od najbliższej przychodni POZ (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.



Ryc. 6.1.4 Odsetek ludności mieszkającej w zasięgu izochrony 20 minut jazdy od najbliższej przychodni POZ (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W latach 2007-2018 w miastach kraju zachodziły umiarkowane zmiany w liczbie przychodni POZ (w porównaniu np. z klubami dziecięcymi czy żłobkami). W przypadku miast województwa warmińsko-mazurskiego liczba przychodni (a raczej świadczeniodawców) wzrosła z 378 do 692, z czego w latach 2017-2018 odnotowano niewielki spadek (1%) liczby placówek. W latach 2007-2018 w miastach Polski nastąpił 62% wzrost liczby placówek (świadczeniodawców). Największe zmiany procentowe dotyczyły każdego typu miast (np. Pisz – 600%, Ełk – 425%, Ruciane-Nida – 400%, Lubawa – 300%, Giżycko – 258%, Biała Piska – 233%, Ostróda – 222%, Olsztyn – 221%). Pozytywnym zjawiskiem jest udostępnienie tego rodzaju usług w miastach, które w 2007 r. nie miały tego typu placówek tj. w Górowie Iławeckim (3 placówki w 2018 r., Jezioranach – 4, Miłomłynie – 1). Odnotowano również przypadki zmian negatywnych np. w Miłakowie i Pasłęku liczba placówek uległa zmniejszeniu (spadek o jedną placówkę).

Jednak do interpretacji tych wyników należy podchodzić bardzo ostrożnie, głównie ze względu na zmiany i ograniczenia metodologiczne gromadzenia danych przez GUS. Po pierwsze, dane GUS zawierają informację wyłącznie o tych podmiotach (również prywatnych), które miały podpisany kontrakt z Narodowym Funduszem Zdrowia (NFZ). Poza tym w 2012 r. i 2015 r. poszerzono zakres podmiotowy badania GUS m.in. o dodanie informacji o liczbie poradni specjalistycznych. Tak więc zmiany w latach 2007-2017 zapewne wynikały częściowo z rozwoju sieci placówek medycznych, jak również ze zmian metodyki gromadzenia danych i podpisywaniem umów z NFZ przez placówki, które takich umów wcześniej nie miały.

6.2. Szpitale

Baza sieci szpitali²³ (Ministerstwo Zdrowia) zawiera informacje o klasyfikacji szpitali w obrębie województwa, z uwzględnieniem m.in. szpitali I, II i III stopnia, a także w podziale na kategorie szpitali (ogólnopolski, onkologiczny, onkologiczny lub pulmonologiczny, pediatryczny oraz pulmonologiczny). Szczególną uwagę poświęcono szpitalom III stopnia tj. szpitalom klinicznym państwowych uczelni medycznych lub państwowych uczelni prowadzących działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych.

Większość szpitali w województwie warmińsko-mazurskim w ramach sieci szpitali jest zlokalizowana w Olsztynie (7). W ośrodkach subregionalnych są po dwa szpitale w Ełku i Elblągu. W regionie w sieci szpitali są tylko dwa szpitale III stopnia, do których należą: Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Olsztynie i Wojewódzki Szpital Zespolony w Elblągu.

Placówki szpitalne oferują specjalistyczną pomoc medyczną. W analizie dostępności do specjalistycznej opieki medycznej uwzględniono dwa rodzaje placówek: szpitale i szpitale kliniczne (tj. placówki świadczące usługi hospitalizacyjne). Rozmieszczenie placówek medycznych świadczących specjalistyczną pomoc lekarską nawiązuje do układu sieci osadniczej. Widoczna jest zdecydowana koncentracja tego typu placówek w największych miastach Polski i słabo rozbudowana sieć szpitali na obszarach peryferyjnych (w tym na peryferiach wewnętrznych). W Polsce średni czas dojazdu do najbliższego szpitala wynosi 21 minut. Wskaźnik dostępności do szpitali wyrażony jest średnim czasem dojazdu (w minutach) transportem indywidualnym do najbliższej placówki. Analizowane dane przedstawiają sytuację w roku 2015 i zostały wykonane na podstawie wynikowej bazy danych Stępnia i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

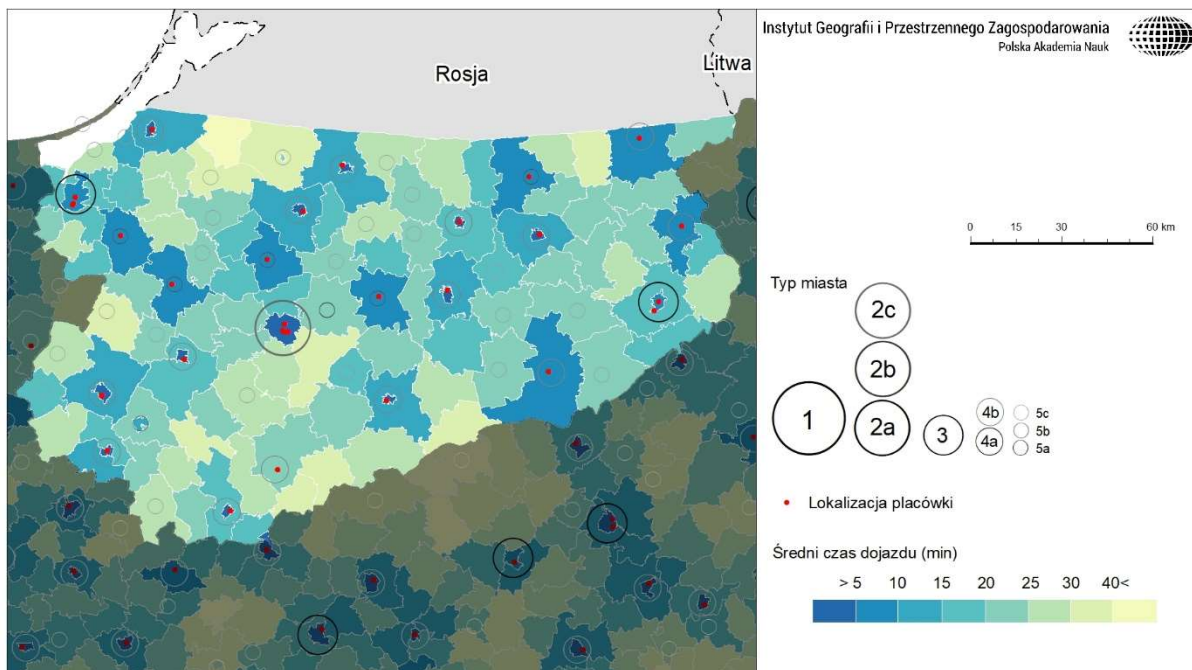
²³ Jak wskazuje Ministerstwo Zdrowia „ustawa tworząca tzw. sieć szpitali wprowadza nowe rozwiązania, które usprawnią organizację udzielania świadczeń opieki zdrowotnej przez szpitale oraz przychodnie przyszpitalne i poprawią dostęp pacjentów do leczenia specjalistycznego w szpitalach. Pozwolą one zoptymalizować liczbę oddziałów specjalistycznych i umożliwią lepszą koordynację świadczeń szpitalnych i ambulatoryjnych. Ułatwią także zarządzanie szpitalami”.

Tab. 6.2. Klasyfikacja szpitali w sieci szpitali według lokalizacji (miasta), 2017.

	szpital I stopnia	szpital II stopnia	szpital III stopnia	szpital ogólnopolski	szpital onkologiczny	szpital onkologiczny lub pulmonologiczny	szpital pediatryczny	szpital pulmonologiczny	Suma końcowa
Olsztyn	1	1	1	2	0	0	1	1	7
Elk	1	0	0	1	0	0	0	0	2
Elbląg	0	1	1	0	0	0	0	0	2
Bartoszyce	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Braniewo	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Działdowo	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Giżycko	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Iława	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Kętrzyn	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Lidzbark Warmiński	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Mrągowo	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Nidzica	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Nowe Miasto Lubawskie	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Olecko	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Ostróda	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Pisz	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Szczytno	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Gołdap	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Węgorzewo	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Pasłęk	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Biskupiec	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Dobre Miasto	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Morąg	1	0	0	0	0	0	0	0	1

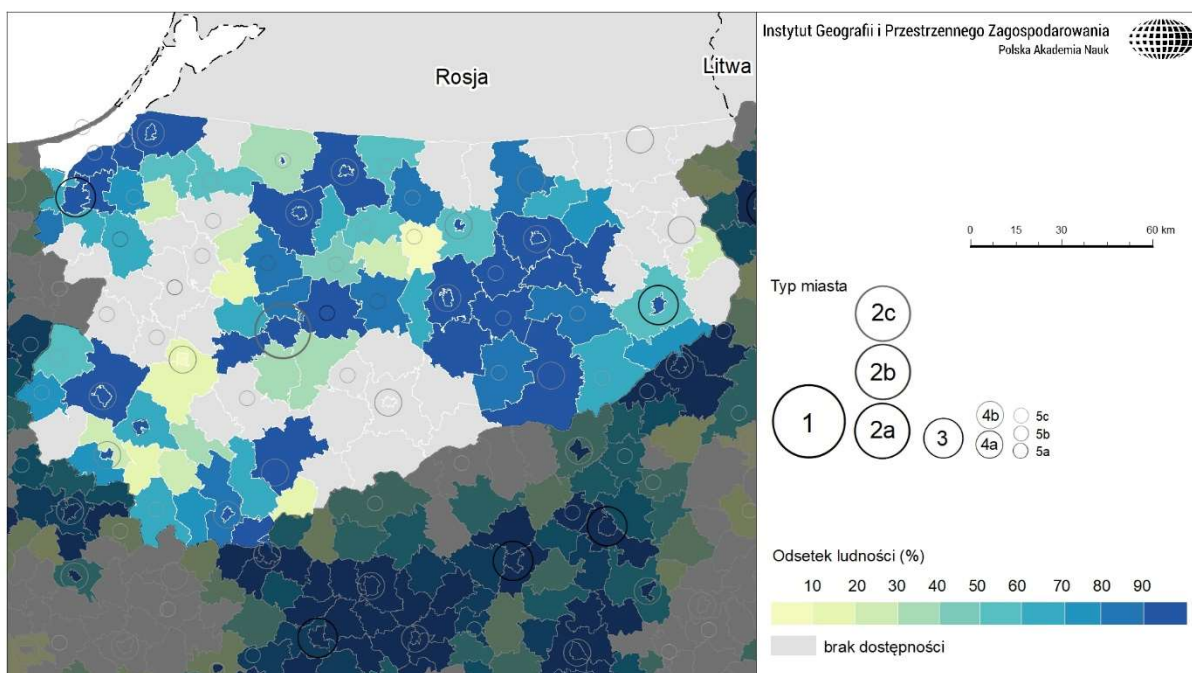
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Zdrowia.

Ogólny obraz dostępności do szpitali nawiązuje do podziału administracyjnego szczebla powiatowego, chociaż w przypadku dostępności do placówek szpitalnych jest ona zdecydowanie wyższa. Wynika to z równomiernego rozmieszczenia tego typu placówek. Szpitale zlokalizowane w Pasłęku i Morągu wyraźnie poprawiają obraz dostępności zachodniej części województwa w stosunku do obrazu dostępności do starostw powiatowych. Analogiczna sytuacja występuje w przypadku lokalizacji szpitala w Biskupcu czy Dobrym Mieście. Najniższym poziomem dostępności wyróżnia się południowa część powiatu olsztyńskiego oraz część powiatu braniewskiego i bartoszyckiego. Spośród miast województwa najniższy poziom dostępności do tego typu usług medycznych dotyczy miasta Zalewa (powiat iławski) – czas dojazdu 31 minut. W województwie warmińsko-mazurskim średni czas dojazdu do najbliższego szpitala wynosi 19 minut (maksymalny 44 minuty).



Ryc. 6.2 Średni czas przejazdu do najbliższego szpitala (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.



Ryc. 6.4.2 Odsetek ludności mieszkającej w zasięgu izochrony 30 minut jazdy od najbliższego SOR-u, 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

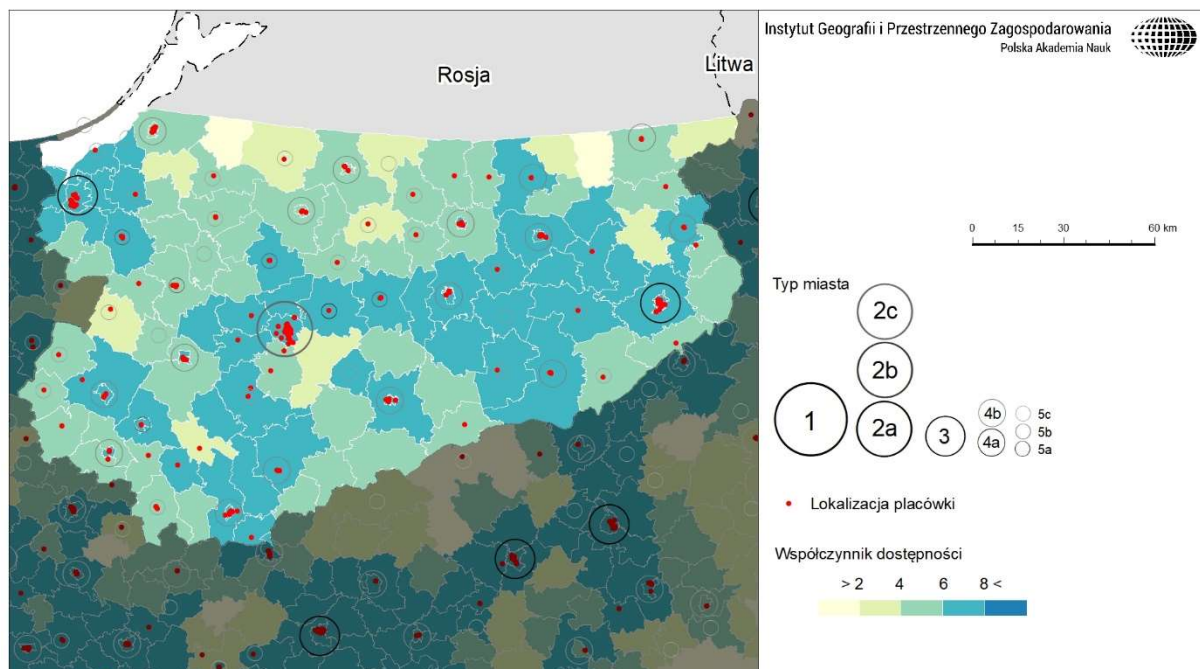
W przypadku analizy dostępności skumulowanej (odsetek ludności mieszkającej w zasięgu izochrony 30 minut jazdy od najbliższego SOR-u) zwracają uwagę przede wszystkim obszary o całkowitym braku dostępności tego typu usług. Występują one w północno-wschodniej (np. Gołdap,

Olecko), południowej (np. Szczytno) i zachodniej części województwa (np. Morąg, Miłomłyn). W ich przypadku mamy do czynienia z całkowitym brakiem dostępności (tj. cała ludność tych miast i obszarów mieszka poza izochroną 30-minutową).

Natomiast w przypadku Olsztyna, miast subregionalnych, wielu powiatowych (np. Pisz, Giżycko, Lidzbark Warmiński, Braniewo, Iława, Bartoszyce) i niektórych miast lokalnych (np. Ryn, Mikołajki, Barczewo) ponad 90% ludności mieszka w zasięgu izochrony 30 minut jazdy do najbliższego SOR-u.

6.3. Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług

W analizach uwzględniono autorski wskaźnik dostępności do tzw. koszyka specjalistycznych usług medycznych. Zbiór usług specjalistycznych zawiera dziewięć następujących kategorii: kardiologia, onkologia, choroby płuc, ortopedia i traumatologia narządów ruchu, geriatryka, neurologia, położnictwo i ginekologia, gastroenterologia, diabetologia. Koszyk usług w połączeniu ze zmodyfikowanym wskaźnikiem dostępności skumulowanej stanowił podstawę do obliczenia dostępności do specjalistycznych usług medycznych. Maksymalny dopuszczalny czas dojazdu ustalono na poziomie 30 minut i obliczono, do ilu spośród wymienionych typów usług specjalistycznych można dojechać z danego miejsca zamieszkania. Nie było istotne ile różnych placówek danego typu znajdowało się w izochronie 30 minut. Wartości wskaźnika zawierają się w przedziale 0-9, gdzie 9 oznacza pełną dostępność do wszystkich typów usług specjalistycznych. Średnio w Polsce w izochronie 30-minutowej dostępnych jest 6 typów specjalistycznych usług medycznych (statystycznie 6,3). Ogólny obraz dostępności do specjalistycznych usług medycznych jest odzwierciedleniem układu centrum-peryferie, gdzie obszary centralne charakteryzują się najwyższym poziomem dostępności, a peryferyjne (w tym również peryferia wewnętrzne, głównie pogranicza województw) są obszarami najgorszej dostępności do tego typu usług medycznych.



Ryc. 6.3 Dostępność kumulatywna w izochronie 30-minutowej typów specjalistycznej opieki medycznej (koszyk usług), 2015.

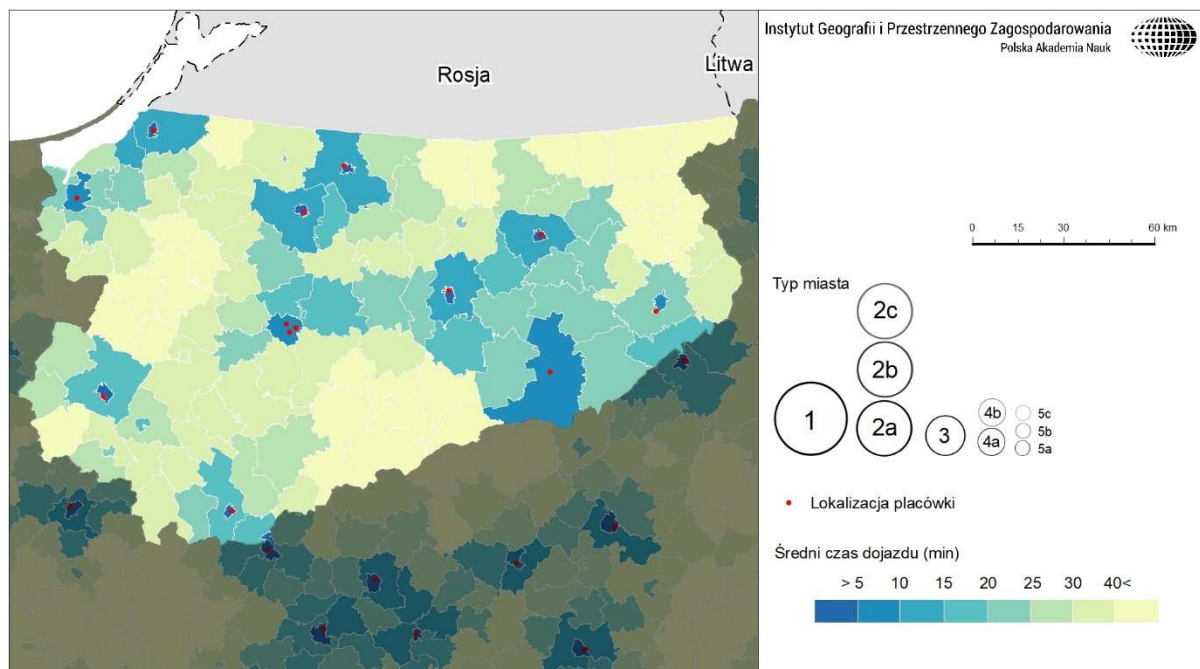
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie warmińsko-mazurskim widoczna jest koncentracja specjalistycznych usług medycznych w Olsztynie, a następnie w dwóch miastach subregionalnych. Trzeba zaznaczyć, że żadne

miasto województwa nie oferuje pełnego dostępu do specjalistycznych usług medycznych (nawet miasto wojewódzkie). Najwyższy poziom dostępności obejmuje środkową i środkowo-wschodnią część województwa, północno-zachodnią (Elbląg z obszarem funkcjonalnym) oraz część obszaru powiatu działowskiego i nidzickiego. Niski poziom dostępności obejmuje północną część województwa. Spośród miast województwa najniższym poziomem dostępności charakteryzuje się Bisztynek (statystycznie 3,6 usługi) i Zalewo (statystycznie 3,6 usługi). Średnia dla całego województwa to 5,8 typu specjalistycznych usług medycznych w izochronie 30-minutowej.

6.4. Szpitalne oddziały ratunkowe

Rozmieszczenie szpitalnych oddziałów ratunkowych²⁴, jak usług o średnim poziomie centralizacji, nawiązuje do podziału administracyjnego szczebla powiatowego. Ich rozmieszczenie w skali kraju jest dość równomierne, chociaż widoczna jest ich koncentracja w największych miastach kraju. W Polsce średni czas dojazdu do najbliższego SOR-u wynosi 29 minut (maksymalny 115 minut). Wskaźnik dostępności do SOR-ów wyrażony jest średnim czasem dojazdu (w minutach) transportem indywidualnym do najbliższej placówki medycznej.



Ryc. 6.4 Średni czas przejazdu do najbliższego SOR-u (w min), 2015.

Źródło: Stępniaik i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

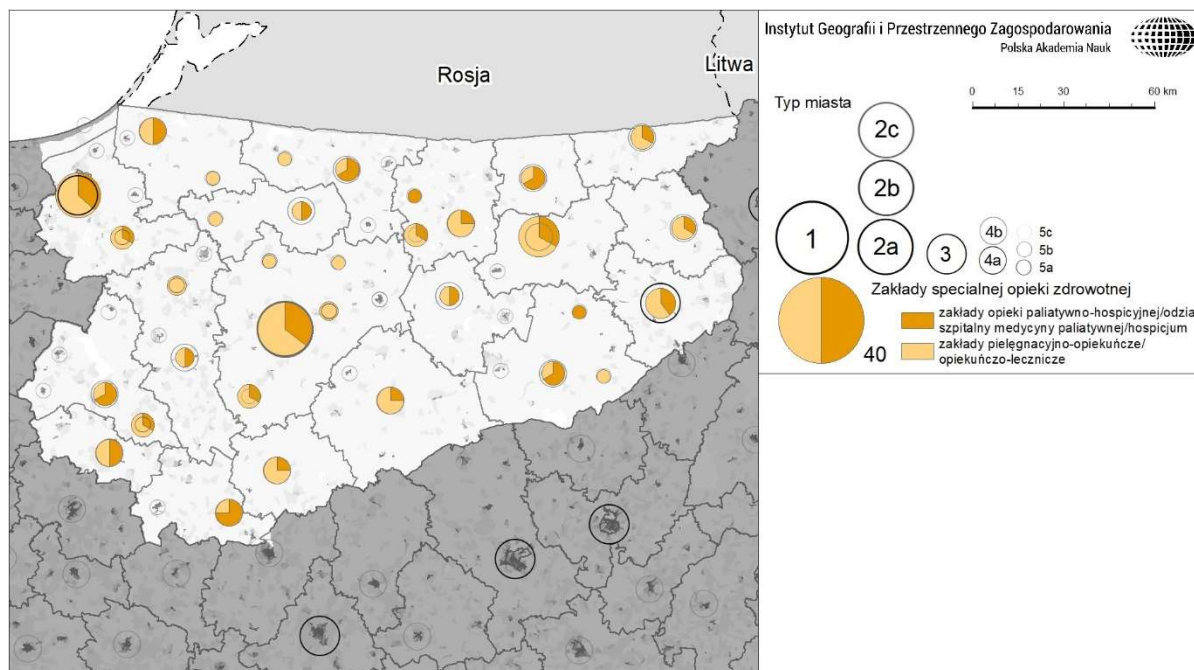
Nierównomierne rozmieszczenie szpitalnych oddziałów ratunkowych skutkuje dużym zróżnicowaniem poziomu dostępności do tego typu usług medycznych. W najlepszej sytuacji są mieszkańcy niektórych miast powiatowych i ich obszarów funkcjonalnych (np. Olsztyn, Elbląg, Mrągowo, Giżycko, Bartoszyce, Lidzbark Warmiński). Brak SOR-ów w Gołdapi i Olecku skutkuje niskim poziomem dostępności do tego typu usług we wschodniej części województwa. Również część południowa (głównie powiat szczycieński) charakteryzuje się słabą dostępnością do SOR-ów (brak placówki w Szczytnie). Gołdap, Szczytno i Olecko są największymi ośrodkami w województwie z

²⁴ Szpitalny oddział ratunkowy (SOR) jest jednostką systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego. Podstawowym zadaniem SOR jest udzielanie pacjentowi pomocy w stanach nagłego zagrożenia zdrowia. Według danych Narodowego Funduszu Zdrowia na terenie całej Polski funkcjonują 232 szpitalne oddziały ratunkowe, które nie podlegają rejonizacji, co oznacza, że świadczenia medyczne można uzyskać w dowolnej placówce w kraju.

najgorszym poziomem dostępności do tego typu placówek (czas dojazdu odpowiednio: 60, 45 i 41 minut). W województwie warmińsko-mazurskim średni czas dojazdu do SOR-ów wynosi 29 minut (maksymalny – 60 minut).

6.5. Opieka paliatywna i hospicyjna. Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze

Źródłem wykazu placówek realizujących świadczenia opieki paliatywnej i hospicyjnej²⁵ oraz świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze również był Narodowy Fundusz Zdrowia. Dane są aktualne na 2017 r.



Ryc. 6.5 Hospicja oraz zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Narodowego Funduszu Zdrowia.

W województwie warmińsko-mazurskim są 44 hospicja i 70 zakładów świadczących usługi pielęgnacyjne i opiekuńcze. Głównym ośrodkiem, w których zlokalizowane są hospicja i zakłady świadczące usługi pielęgnacyjne jest Olsztyn, gdzie funkcjonuje 6 hospicjów. Na drugim miejscu jest Elbląg, gdzie zlokalizowano 4 hospicja. 3 hospicja, co interesujące są w Działdowie i Giżycku. W drugim mieście subregionalnym, tj. w Ełku są tylko 2 hospicja. 4 hospicja funkcjonują ponadto w Nowym Targu, a 3 w Zakopanem. Istnieje dość duże zróżnicowanie miast mniejszych w wyposażenie w hospicja. Największym ludnościowo miastem w regionie bez hospicjum jest Morąg. Z kolei w mniejszych Nowym Mieście Lubawskim lub Węgorzewie są aż dwa hospicja.

²⁵ Według definicji Narodowego Funduszu Zdrowia świadczenia opieki paliatywnej i hospicyjnej to wszechstronna, całościowa opieka i leczenie objawowe świadczeniobiorców chorujących na nieuleczalne, niepoddające się leczeniu przyczynowemu, postępujące, ograniczające życie choroby. Opieka ta jest ukierunkowana na poprawę jakości życia, ma na celu zapobieganie bólowi i innym objawom somatycznym oraz ich uśmierzenie, łagodzenie cierpień psychicznych, duchowych i socjalnych. W bazie NFZ istnieje podział na hospicjów na: hospicjum domowe dla dzieci/zespół domowej opieki paliatywnej dla dzieci (27 jednostek w kraju), hospicjum domowe/zespół domowej opieki paliatywnej (166), hospicjum stacjonarne (15), hospicjum stacjonarne/stacjonarny ośrodek opieki paliatywnej (17), oddział medycyny paliatywnej (21), oddział medycyny paliatywnej (6) oraz poradnię medycyny paliatywnej (66).

6.6. Podsumowanie (hierarchizacja)

6.1. Przychodnie (liczba mieszkańców przypadająca na jedną przychodnię). We wszystkich typach notowane są wartości niższe od średniej krajowej dla poszczególnych typów miast. Największe różnice dotyczą małych miast (typ 5). Usługa występuje w 6 typach. Poniżej średniej krajowej dla całego zbioru miast plasuje się ośrodek wojewódzki i niektóre małe miasta (typ 5b). Najwyższy poziom dostępności dotyczy Olsztyna, miast subregionalnych i niektórych miast typu 4. Najniższy poziom dostępności charakteryzuje małe miasta. Wskaźnik 6.1 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnu (najślabszy wynik). W regionie jest to tylko jedno miasto – Ryn.

6.2. Szpitale (liczba placówek oraz średni czas dojazdu do najbliższego szpitala). W województwie funkcjonuje stosunkowo duża liczba szpitali (31) w 23 miastach regionu, również w miastach typu 5. Ich równomierne rozmieszczenie sprawia, że województwo charakteryzuje się stosunkowo dobrym poziomem dostępności do tego typu usług (lepszym niż wynikałoby to z podziału administracyjnego szczebla powiatowego). Notowany poziom dostępności jest hierarchiczny tj. im wyższa ranga miasta tym wyższy poziom dostępności.

6.3. Specjalistyczna opieka medyczna – koszyk usług (średni czas przejazdu do najbliższej placówki specjalistycznej opieki medycznej). Widoczna jest koncentracja specjalistycznych usług medycznych w Olsztynie, a następnie w dwóch miastach subregionalnych. Trzeba zaznaczyć, że w żadne miasto województwa nie oferuje pełnego dostępu do specjalistycznych usług medycznych (nawet miasto wojewódzkie). Najwyższy poziom dostępności obejmuje środkową i środkowo-wschodnią część województwa (miasta typu 4 i niektóre 5), północno-zachodnią (Elbląg z obszarem funkcjonalnym) oraz część obszaru powiatu działdowskiego i nidzickiego. Niski poziom dostępności obejmuje północną część województwa (przede wszystkim typ 5, następnie 4).

6.4. Szpitalne oddziały ratunkowe (średni czas dojazdu do najbliższego SOR-u). Nierównomierne rozmieszczenie szpitalnych oddziałów ratunkowych skutkuje dużym zróżnicowaniem poziomu dostępności do tego typu usług medycznych. W najlepszej sytuacji są mieszkańcy ośrodka wojewódzkiego, miast subregionalnych i niektórych miast powiatowych (typ 4). Brak SOR-ów w niektórych miastach typu 4 (Gołdap, Olecko, Szczytno) skutkuje niskim poziomem dostępności otaczających je obszarów.

6.5. Opieka paliatywna i hospicyjna. Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze (liczba placówek). W województwie funkcjonują 44 hospicja i 70 zakładów świadczących usługi pielęgnacyjne i opiekuńcze. Oprócz koncentracji tego typu placówek w Olsztynie, miastach subregionalnych i pojedynczych przypadkach miast typu 4 (Giżycko) widoczne jest również stosunkowo równomierne rozmieszczenie pozostałych placówek (również w miastach typu 5).

W tabeli 6.6 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne – ujemne. Brak odchyleń ujemnych w regionie oznacza bardzo dobrą sytuację w tym zakresie.

Tab. 6.6 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

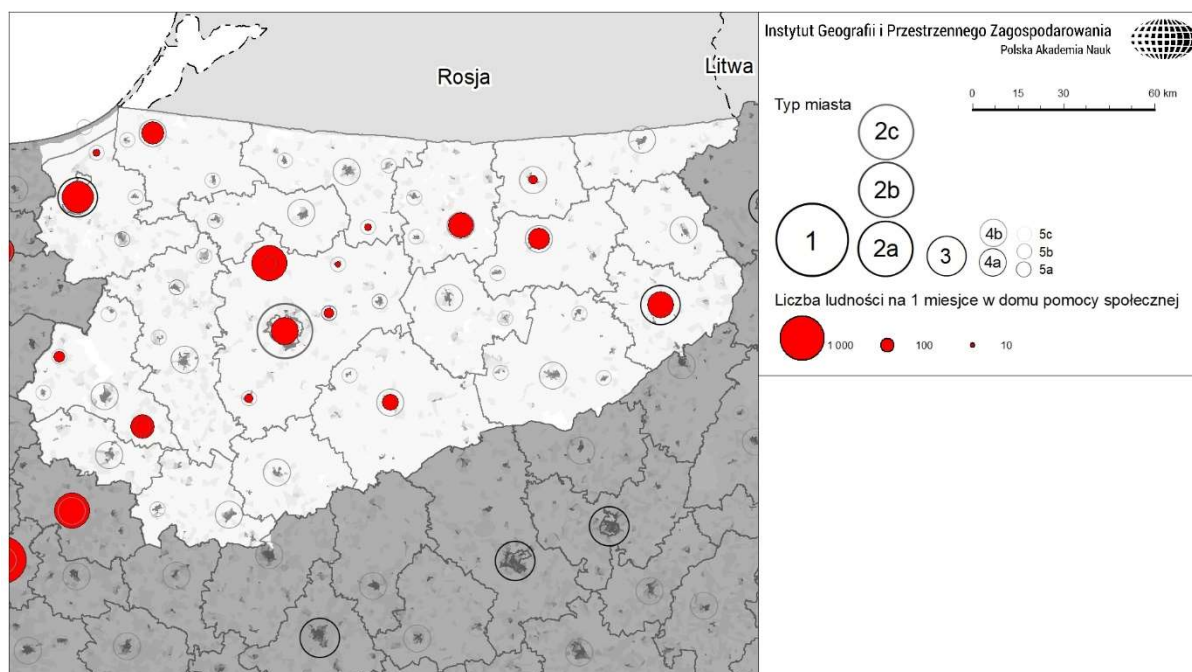
	2c	3	4a	4b	5a	5b	5c
6.1.	15	11	x	4	28	26	11

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

POMOC I INTEGRACJA SPOŁĘCZNA

7.1. Domy pomocy społecznej

W analizie ujęto wszystkie domy pomocy społecznej²⁶ bez względu na grupę docelową, dla której są przeznaczone (np. dla osób w podeszłym wieku, przewlekle chorych, niepełnosprawnych fizycznie itp.). Uzyskane dane pozwoliły na skonstruowanie wskaźnika uwzględniającego relację liczby osób (potencjalnego popytu) i miejsc w domach pomocy społecznej (podaży) tj. liczbę mieszkańców przypadającą na jedno miejsce w placówce tego typu.



Ryc. 7.1 Liczba ludności przypadająca na jedno miejsce w domu pomocy społecznej, 2018.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BIP i ROPS.

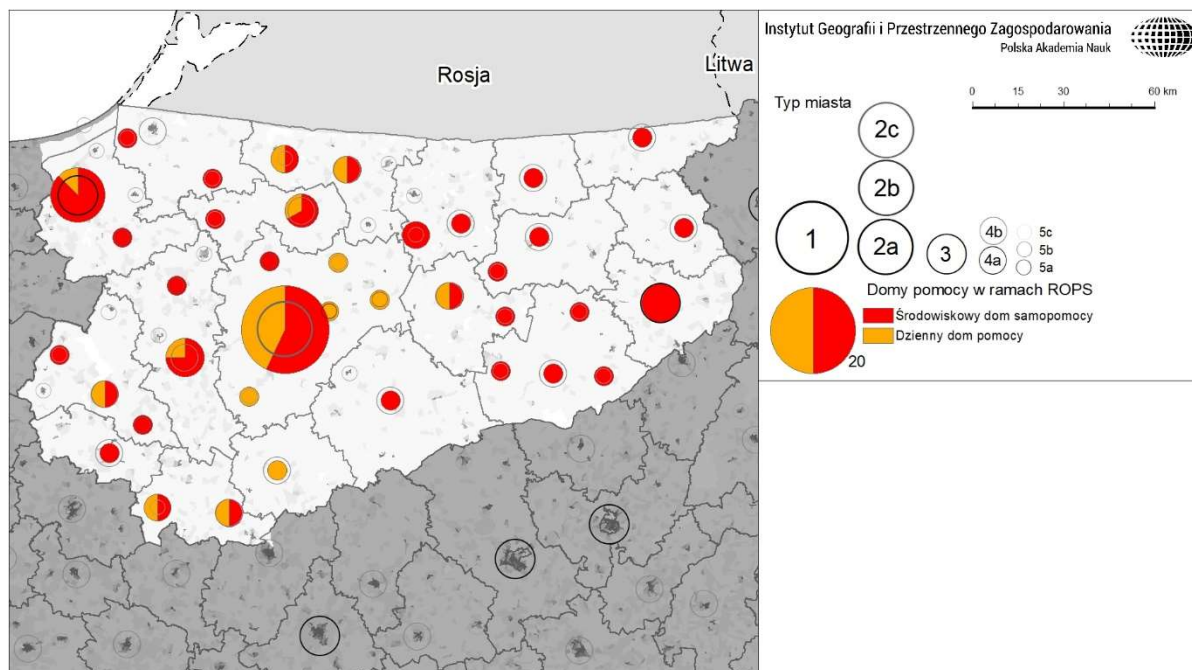
W miastach województwa warmińsko-mazurskiego funkcjonuje łącznie 26 domów pomocy społecznej. Najwięcej placówek znajduje się w Olsztynie (7 placówek o łącznej liczbie 469 miejsc), następnie w Elblągu (4, 249 miejsc) i Ełku (2, 181 miejsc). W zestawieniu wyróżnia się obiekt w Węgorzewie dysponujący 272 miejscami.

Najwyższa wartość wskaźnika dotyczy Dobrego Miasta (643 osoby na jedno miejsce w placówce), Elbląga (486) i Olsztyna (369), najmniejsza zaś małych miast zaklasyfikowanych do typu 5 tj. Jezioran (22), Tolkmicka (23) i Bisztynka (30). W województwie warmińsko-mazurskim średnia wartość wskaźnika wynosi 345 osób/1 miejsce w domu pomocy społecznej i jest dużo niższa od średniej dla sześciu województw.

²⁶ Z miejsca w domu pomocy społecznej może skorzystać osoba, która z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności nie może samodzielnie funkcjonować w społeczeństwie (nawet przy udzieleniu pomocy w formie usług opiekuńczych). Osoba taka kierowana jest do najbliższego względem miejsca zamieszkania domu pomocy społecznej.

7.2. Środowiskowe domy samopomocy i dzienne domy pobytu

Na podstawie uzyskanych danych dotyczących środowiskowych domów samopomocy (ŚDS)²⁷ oraz domów dziennego pobytu (DDP)²⁸ przedstawiono stopień wyposażenia miast w analizowane placówki pomocy społecznej wraz z ich przestrzennym rozmieszczeniem.



Ryc. 7.2 Rozmieszczenie ŚDS i DDP, 2019.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BIP i ROPS.

W województwie warmińsko-mazurskim funkcjonuje 57 środowiskowych domów samopomocy i 23 dzienne domy pobytu, z czego tylko 26% w Olsztynie. Pierwsza kategoria placówek charakteryzuje się bardziej równomiernym rozmieszczeniem niż druga kategoria, jednak ogólnie należy podkreślić wysoki stopień wyposażenia województwa w tego typu placówki. Dienne domy pobytu koncentrują się głównie w Olsztynie i jego otoczeniu oraz niektórych miastach powiatowych, głównie w zachodniej części województwa (np. Iława, Nidzica, Działdowo, Lidzbark Warmiński). Stosunkowo niski stopień wyposażenia w tego typu placówki widoczny jest tylko w południowej części województwa (powiat szczycieński).

²⁷ Środowiskowe domy samopomocy (ŚDS) są jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej. Służą budowaniu sieci oparcia społecznego, przygotowują do funkcjonowania w społeczeństwie. Są przeznaczone dla osób przewlekle psychicznie chorych i niepełnosprawnych intelektualnie. To placówki okresowego dziennego lub całodobowego pobytu, w którym osoby z różnorodnymi problemami psychicznymi mogą otrzymać częściową opiekę i pomoc w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych oraz posiłek. Na koniec 2015 r. w Polsce działało 760 środowiskowych domów samopomocy, dysponujących 27 810 miejscami. Z ich usług korzystało 28 059 osób (Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej).

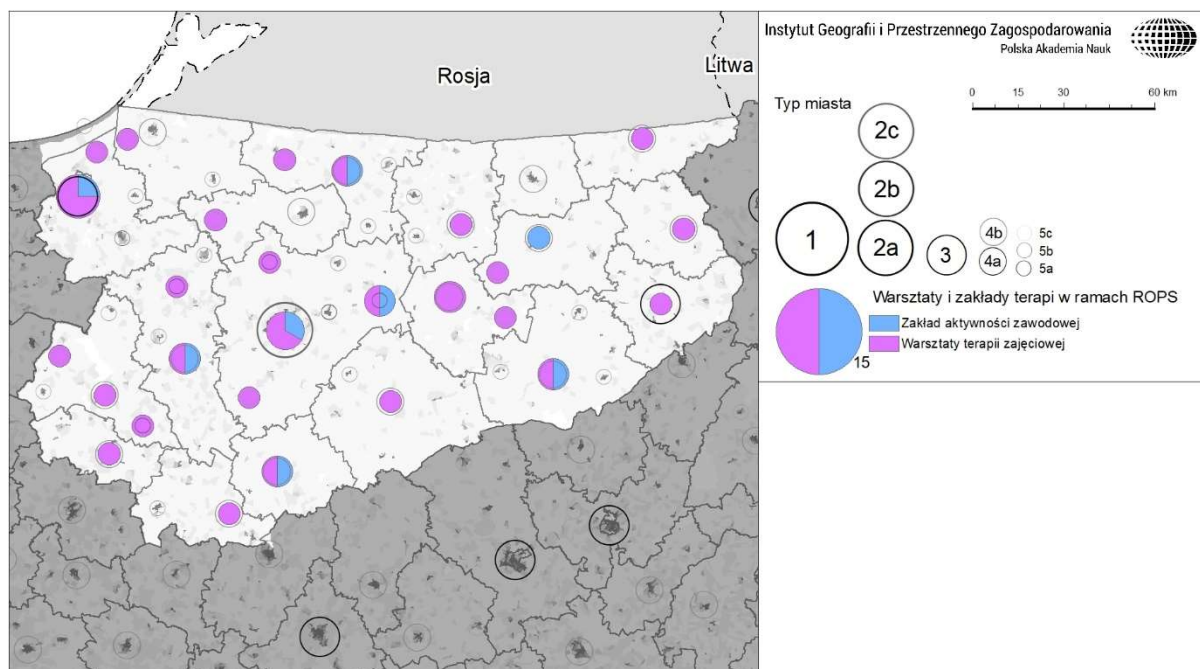
²⁸ Natomiast domy dziennego pobytu (DDP) są placówkami świadczącymi usługi okresowo tj. od poniedziałku do piątku w godzinach 8-16. W ramach swojej działalności placówka zapewnia opiekę i szereg zajęć mających na celu m.in. podtrzymywanie aktywności społecznej (np. w przypadku osób samotnych), sprawności ruchowej, utrzymywanie i rozwijanie sprawności intelektualnej, organizację czasu wolnego itp. Z miejsca w DDP mogą korzystać emeryci i renciści w wieku emerytalnym, osoby samotne, osoby z niepełnosprawnością, osoby o niskich dochodach, osoby żyjące w trudnych warunkach bytowych itp. (Urząd m.st. Warszawy).

7.3. Zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej

Zakład aktywności zawodowej może być utworzony zarówno przez jednostkę samorządu terytorialnego, jak i fundacje, stowarzyszenia lub inne organizacje społeczne. Jego celem statutowym jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych (znacznego i umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną).

Warsztaty terapii zajęciowej (WTZ) to usługa rehabilitacyjna świadczona przez placówki dziennego pobytu. Uczestnikami tych warsztatów są osoby niepełnosprawne o potwierdzonym statusie. W ramach działalności WTZ prowadzi się rehabilitację społeczną i aktywizację zawodową zmierzającą do rozwoju uczestnika WTZ, zwiększenia jego samodzielności i zwiększenia szans do podjęcia pracy zawodowej.

Na podstawie uzyskanych danych z ROPS-ów możliwe było przedstawienie przestrzennego rozmieszczenia placówek prowadzących tego rodzaju działalność. W sześciu analizowanych województwach funkcjonowało 27 zakładów aktywności zawodowej i 132 placówek prowadzących warsztaty terapii zajęciowej (bez województwa zachodniopomorskiego, na podstawie przesłanych danych nie było możliwości przypisania liczby placówek do konkretnych miast).



Ryc. 7.3 Rozmieszczenie zakładów aktywności zawodowej i placówek organizujących warsztaty terapii zajęciowej, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BIP i ROPS.

Województwo warmińsko-mazurskie charakteryzuje się bardzo dobrze rozwiniętą siecią analizowanych typów placówek. W województwie funkcjonuje 8 zakładów aktywności zawodowej oraz 31 warsztatów terapii zajęciowej (WTZ), najwięcej w Elblągu – 3, Olsztynie – 2 i Mrągowie – 2. W prawie wszystkim miastach powiatowych funkcjonują warsztaty terapii zajęciowej (oprócz Braniewa, Węgorzewa, Lidzbarka Warmińskiego).

W ujęciu funkcjonalnym niski stopień wyposażenia dotyczy głównie małych miast (typ 5, brak tego typu placówek np. w Białej Piskiej, Orzyszu, Bisztyнку, Korszach), a w ujęciu przestrzennym południowej (powiat szczycieński i piski) i północnej (powiat węgorzewski, część kętrzyńskiego) części województwa.

7.4. Regionalne placówki terapeutyczne i opiekuńczo-wychowawcze. Centrum i klub integracji społecznej. Centrum, ośrodek i punkt interwencji kryzysowej. Punkt konsultacji przy MOPS/GOPS

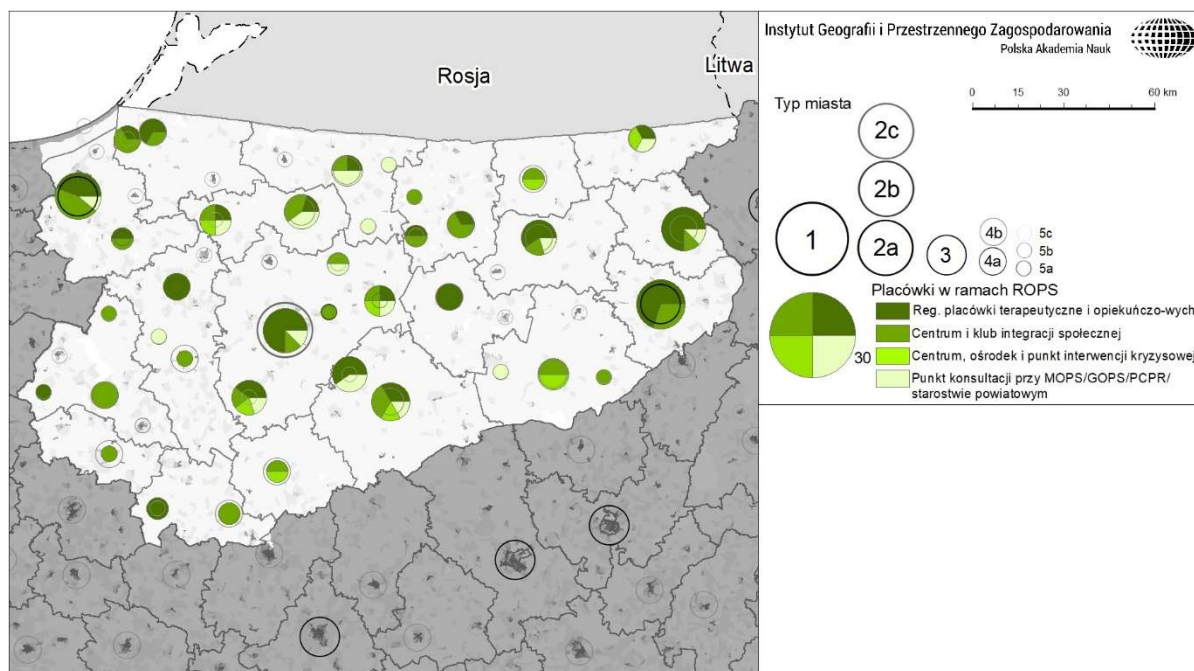
Placówki opiekuńczo-wychowawcze wszystkich typów (socjalizacyjnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego, rodzinnego) sprawują instytucjonalną pieczę zastępczą dla dzieci. Regionalne placówki prowadzone są przez samorząd województwa. Natomiast placówki terapeutyczne/opiekuńczo-terapeutyczne przeznaczone są dla dzieci wymagających szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji i nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej.

Centrum/klub integracji społecznej to forma reintegracji społecznej i zawodowej, której celem jest przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo.

Centrum/ośrodek/punkt interwencji kryzysowej to placówki świadczące pomoc psychologiczną, prawną, psychiatryczną i socjalną dla osób i rodzin znajdujących się potrzebach związanych z wystąpieniem problemów różnorodnej natury np. gwałtów, napadów, trudności w relacjach społecznych, przemocy w rodzinie, trudności małżeńskich itp.

W punktach konsultacyjnych mieszkańcy otrzymują wstępną informację nt. metod, form pomocy oraz możliwości podjęcia leczenia uzależnień, przeciwdziałania przemocy domowej, konsultacje specjalistów np. poradnictwo i konsultacje psychologów, porady prawne itp.

Na podstawie uzyskanych danych przedstawiono stopień wyposażenia regionów w analizowane placówki pomocy społecznej wraz z ich przestrzennym rozmieszczeniem.



Ryc. 7.4 Rozmieszczenie placówek, 2018, 2019.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BIP i ROPS.

W województwie funkcjonują łącznie 123 placówki, z czego najwięcej regionalnych placówek terapeutycznych i opiekuńczo-wychowawczych (53), a najmniej placówek interwencji kryzysowej (9). Funkcjonuje aż 41 centrów/klubów integracji społecznej. Województwo wyróżnia się wysokim stopniem wyposażenia w analizowaną infrastrukturę pomocy społecznej oraz zróżnicowaną ofertą w wielu miastach różnych typów, od 2 do 5 (np. Olsztyn, Elbląg, Szczytno, Olecko, Giżycko, Lidzbark Warmiński, Olsztyn, Orneta). Dzięki równomiernemu rozmieszczeniu nie ma znacznych obszarów o niskim stopniu wyposażenia w analizowane typy placówek.

7.5. Ośrodki adopcyjne

Ośrodek adopcyjny jest placówką pośredniczącą w adopcji dzieci. Celem statutowym takiej placówki jest zapobieganie sieroctwu społecznemu poprzez stworzenie dziecku odpowiednich warunków do rozwoju i wychowania w warunkach rodzinnych (rodziny zastępczej). Ośrodek adopcyjny przeprowadza całą procedurę związaną z przysposobieniem dziecka tj. od momentu zgłoszenia się do danego ośrodka poprzez proces diagnozy, przygotowania do adopcji, kwalifikacji do pełnienia funkcji rodziny adopcyjnej aż po procedurę sądową.

Z dniem 1 stycznia 2012 r. ośrodki adopcyjne znalazły się pod zarządem urzędów marszałkowskich. Ośrodek adopcyjny prowadzi więc samorząd województwa lub podmiot, któremu samorząd zlecił realizację tego zadania. Według portalu *childadoption.eu* w 2018 r. w Polsce funkcjonowały 42 ośrodki adopcyjne (bez filii i oddziałów).

W województwie warmińsko-mazurskim funkcjonują 3 ośrodki adopcyjne, łącznie z oddziałami, w trzech miastach tj. w Olsztynie (1), Elblągu (1) i Ełku (1). Ośrodki te (w tym dwie filie – Ełk, Elbląg) prowadzone są przez Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

7.6. Podsumowanie (hierarchizacja)

7.1. Domy pomocy społecznej. Poziom wyposażenia w analizowane placówki odpowiada randze miast w przypadku Olsztyna i ośrodków subregionalnych (Elbląg, Ełk). Niski poziom wyposażenia dotyczy miast powiatowych (w wielu brak jest tego typu infrastruktury, np. Lidzbark Warmiński, Olecko, Gołdap, Iława, Działdowo, Nidzica), natomiast spośród małych miast wyróżnia się Dobre Miasto (typ 5, miasta lokalne) o wysokiej wartości wskaźnika (jednak pozytywnym aspektem jest sam fakt istnienia tego typu placówki w mieście tego typu).

7.2. Środowiskowe domy samopomocy i dzienne domy pobytu. W przypadku tego rodzaju placówek województwo warmińsko-mazurskie wyróżnia się ponadprzeciętnym poziomem wyposażenia. Duża liczba placówek zlokalizowana jest w mieście wojewódzkim i miastach subregionalnych.

7.3. Zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej. Również i w tym przypadku województwo warmińsko-mazurskie wyróżnia się ponadprzeciętnym poziomem wyposażenia. Stosunkowo wysoki poziom wyposażenia dotyczy nie tylko największych ośrodków, ale również tych najmniejszych (typ 5).

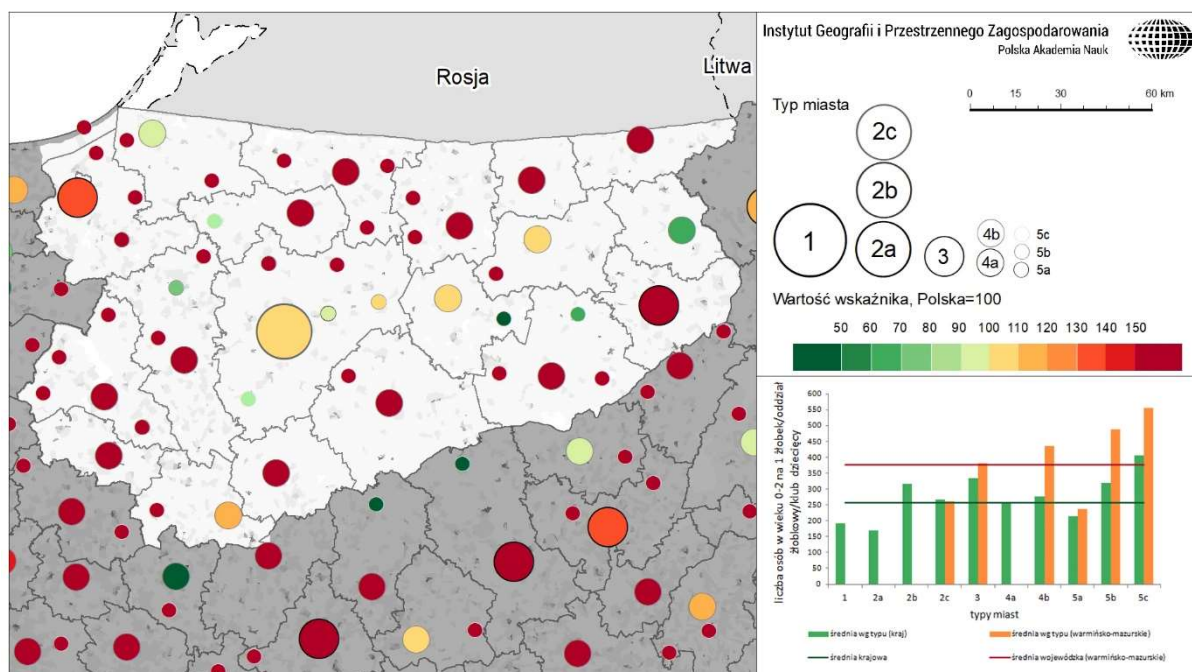
7.4. Regionalne placówki terapeutyczne i opiekuńczo-wychowawcze. Centrum i klub integracji społecznej. Centrum, ośrodek i punkt interwencji kryzysowej. Punkt konsultacji przy MOPS/GOPS. Należy zwrócić uwagę na wysoki poziom wyposażenia w niektórych miastach powiatowych (w tym zróżnicowanie oferty, np. Szczytno, Lidzbark Warmiński, a przede wszystkim Olecko) i lokalnych (przede wszystkim Pasym, Biskupiec, Orneta, Olsztynek). Co jest bardzo pozytywne, wysoki poziom wyposażenia dotyczy wszystkich typów miast.

7.5. Ośrodki adopcyjne. Rozmieszczenie ośrodków adopcyjnych nawiązuje do układu hierarchicznego tj. zlokalizowane są w Olsztynie i miastach subregionalnych (Elbląg, Ełk).

EDUKACJA ORAZ ZORGANIZOWANA OPIEKA NAD DZIEĆMI DO LAT 3

8.1. Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce

Ze względu na fakt, iż wskaźnik odnosi się do liczby dzieci w wieku do trzech lat przypadających na jedną placówkę (żłobek, klub dziecięcy i oddział żłobkowy)²⁹, jest on destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika, tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji, przy czym do grupy miast o najwyższym poziomie wskaźnika należą również te, w których nie ma ani jednej placówki. W skali kraju wyraźnie lepsza sytuacja w zakresie wyposażenia w jednostki sprawujące opiekę nad dziećmi do lat 3 jest w dużych miastach i aglomeracjach, najstąbiej wyglądają miasta najmniejsze położone z dala od aglomeracji. Źródłem danych jest Bank Danych Lokalnych GUS.



Ryc. 8.1.1 Dzieci w wieku 0-3 na jedną placówkę (żłobek, klub dziecięcy i oddział żłobkowy), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

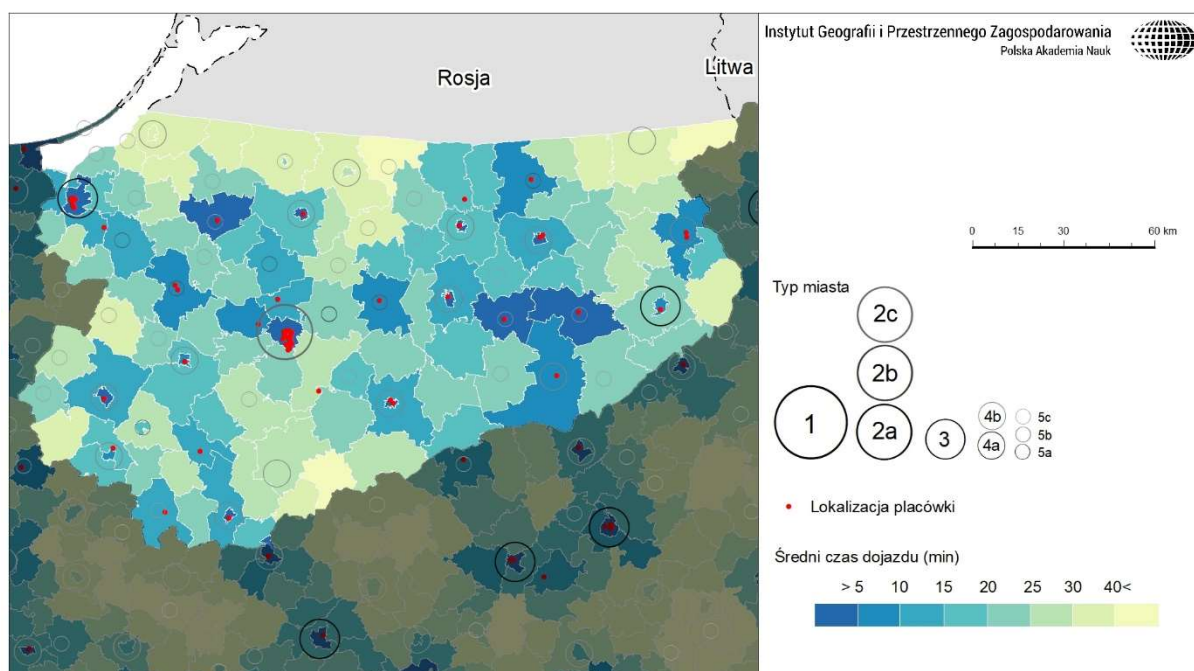
Średnia liczba dzieci w wieku 0-3 przypadających na jedną placówkę (żłobek, klub dziecięcy i oddział żłobkowy) w miastach województwa warmińsko-mazurskiego (377) jest dużo wyższa od średniej krajowej dla miast, która wynosi 258. W ponad połowie miast (dokładnie w 27) nie ma ani jednej placówki sprawującej opiekę nad dziećmi do lat 3. Są to głównie mniejsze miasta, ale również m.in. Bartoszyce i Pisz, gdzie liczba dzieci w wieku 0-3 przewyższa 500. Relatywnie dobrze jest w Olsztynie (262), gorzej w Elblągu (335) i krytycznie w Ełku (489). Z miast powiatowych jedynie w Olecku sytuacja wygląda na dobrą dzięki funkcjonowaniu w tym mieście trzech placówek żłobkowych. Układ

²⁹ Według ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2019 r. poz. 409, z późn. zm.) żłobki i kluby dziecięce są jednostkami organizacyjnymi sprawującymi opiekę nad dziećmi do lat 3, realizującymi funkcje opiekuńcze, wychowawcze, edukacyjne oraz wpisanymi do rejestru prowadzonego przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta. Zadania obu tych form opieki nad dziećmi są w zasadzie identyczne, choć różnią się pod kątem zakresu tej opieki. Obejmują one zapewnienie dziecku opieki w warunkach zbliżonych do domowych, zagwarantowanie właściwej opieki pielęgnacyjnej oraz prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych. Natomiast różnice odnoszą się do wieku dziecka. W żłobku dziecko może przebywać od ukończenia 20 tygodnia życia, zaś w klubie dziecięcym opieka dotyczy dzieci od ukończenia 1 roku życia, a liczba miejsc nie może być większa niż 30. Z kolei oddział żłobkowy to jednostka działająca przy przedszkolu (lub innej instytucji) sprawująca opiekę nad dziećmi do lat 3 nie wpisana do rejestru żłobków i klubów dziecięcych.

przestrzenny przyjmuje wygląd mozaikowy. Miasta lepiej i gorzej wyposażone w żłobki sąsiadują często ze sobą.

Wskaźnik wyposażenia w żłobki został uzupełniony informacjami o dostępności do żłobków w postaci średniego czasu przejazdu do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego transportem indywidualnym (w min). Analizowane dane przedstawiają sytuację w roku szkolnym 2014/2015 i zostały wykonane na podstawie publikacji Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>, na podstawie Rejestru żłobków i klubów dziecięcych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z dnia 20.02.2015 r.

W Polsce przeciętny czas dojazdu do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego wyniósł 21 minut. Występuje dość silne zróżnicowanie w wysokości wskaźnika między dużymi miastami, w tym aglomeracjami, a miastami mniejszymi. Badanie zostało wykonane z uwzględnieniem dokładnej lokalizacji żłobków i klubów dziecięcych, co pozwala również na uchwycenie różnic międzydzielnicowych w największych miastach regionu.



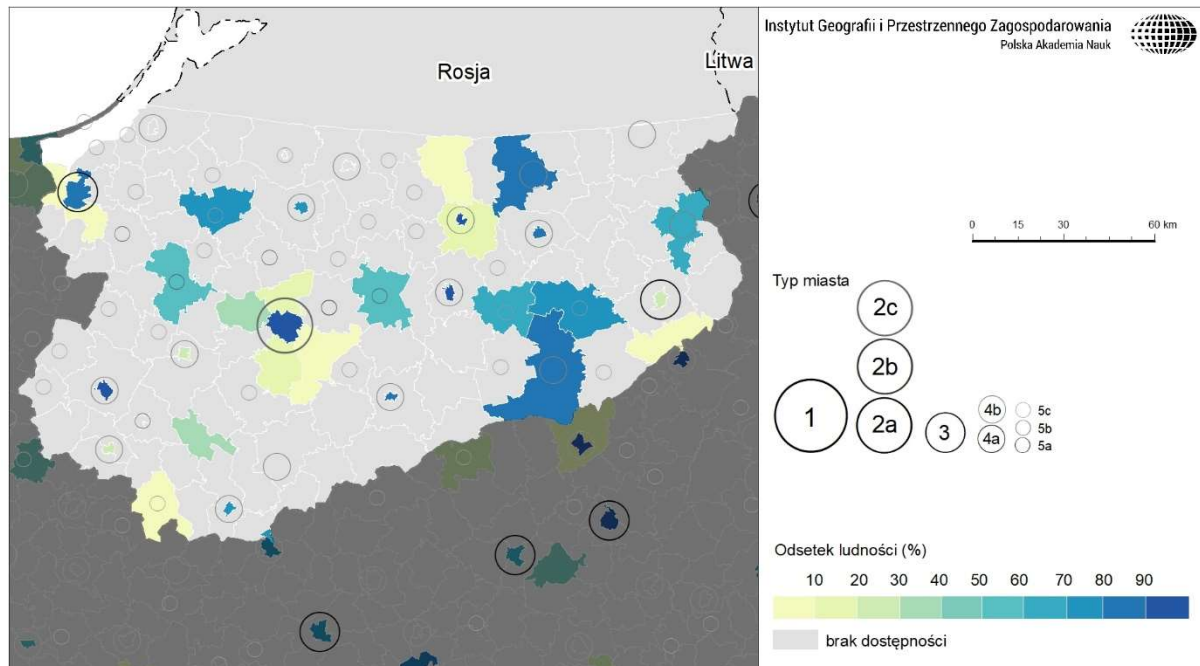
Ryc. 8.1.2 Średni czas przejazdu do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Najwyższy poziom dostępności do żłobków i klubów dziecięcych charakterystyczny jest dla miasta wojewódzkiego, gdzie występuje ich znaczna koncentracja (czas dojazdu poniżej 5 minut), Elbląga (typ 3), miast powiatowych (typ 4, grupa niejednorodna) oraz niektórych miast zaklasyfikowanych do typu 5 (np. Orzysz, Mikołajki, Orneta). Wiele miast powiatowych (typ 4) charakteryzuje się niskim poziomem dostępności do tego typu usług (np. Braniewo, Bartoszyce, Gołdap, Nidzica). Spośród miast najniższą dostępnością wyróżnia się Sępolec (czas dojazdu do najbliższej placówki wynosi 44 minuty). W województwie warmińsko-mazurskim średni czas dojazdu do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego wynosi 20 minut (maksymalny czas dojazdu 44 minuty).

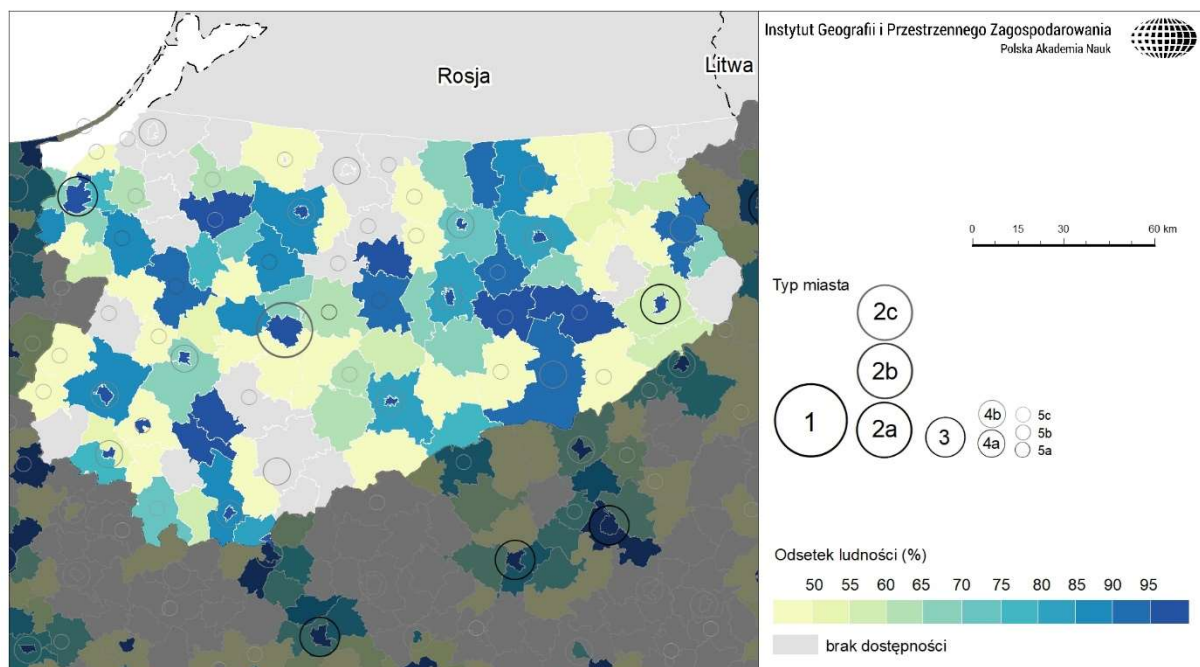
Najwyższym poziomem dostępności rozumianym jako odsetek osób mieszkających w odległości do 5 minut jazdy do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego, charakteryzuje się Olsztyn, następnie Elbląg, niektóre miasta powiatowe (np. Mrągowo, Iława, Pisz). W zasadzie populacja całego województwa, w tym miast, znajduje się poza analizowaną izochroną. Dotyczy to zarówno miast powiatowych (np. Gołdap, Braniewo, Bartoszyce) jak i najmniejszych miast o znaczeniu lokalnym (np. Sępolec, Górowo Iławeckie, Tolkmicko, Olsztynek).

Sytuacja się poprawia, jeśli weźmiemy pod uwagę izochronę 20-minutową. Jednak i w tym przypadku całkowity brak dostępności dotyczy wielu miast województwa, w tym miast powiatowych (Braniewo, Bartoszyce, Gołdap, Nidzica).



Ryc. 8.1.3 Odsetek ludności w zasięgu 5 minut jazdy do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego, 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.



Ryc. 8.1.4 Odsetek ludności w zasięgu 20 minut jazdy do najbliższego żłobka lub klubu dziecięcego, 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W latach 2012-2018 w całej Polsce zachodziły dynamiczne zmiany w liczbie zarówno klubów dziecięcych, jak i żłobków. W przypadku miast województwa warmińsko-mazurskiego zaobserwowano ponad 2-krotny wzrost liczby klubów dziecięcych (do poziomu 13 placówek w 2018 r.), podczas gdy w miastach Polski odnotowano ponad 3,5-krotny wzrost. Natomiast w latach 2017-2018 liczba placówek wzrosła o 18%, co mogło się wiązać ze zmianą ustawy o żłobkach i klubach dziecięcych (np. zrównanie długości pobytu w obu placówkach do 10 godzin).

W 2012 r. tylko w 6 miastach województwa funkcjonowały kluby dziecięce (po jednej placówce w mieście). Jeśli chodzi o liczbę miast z tą usługą to niewiele się zmieniło w latach 2012-2018. Obecnie (2018 r.) kluby dziecięce funkcjonują w 7 miastach, z czego 4 w Olsztynie, który charakteryzował się największą dynamiką wzrostową. Tego typu placówki funkcjonują jeszcze w Działdowie (1), Giżycku (2), Ornece (1), Barczewie (1), Ostródzie (2) i Elblągu (2). W przypadku Dobrego Miasta i Morąga mamy do czynienia ze spadkiem liczby placówek (przestały funkcjonować jedyne placówki w tych miastach).

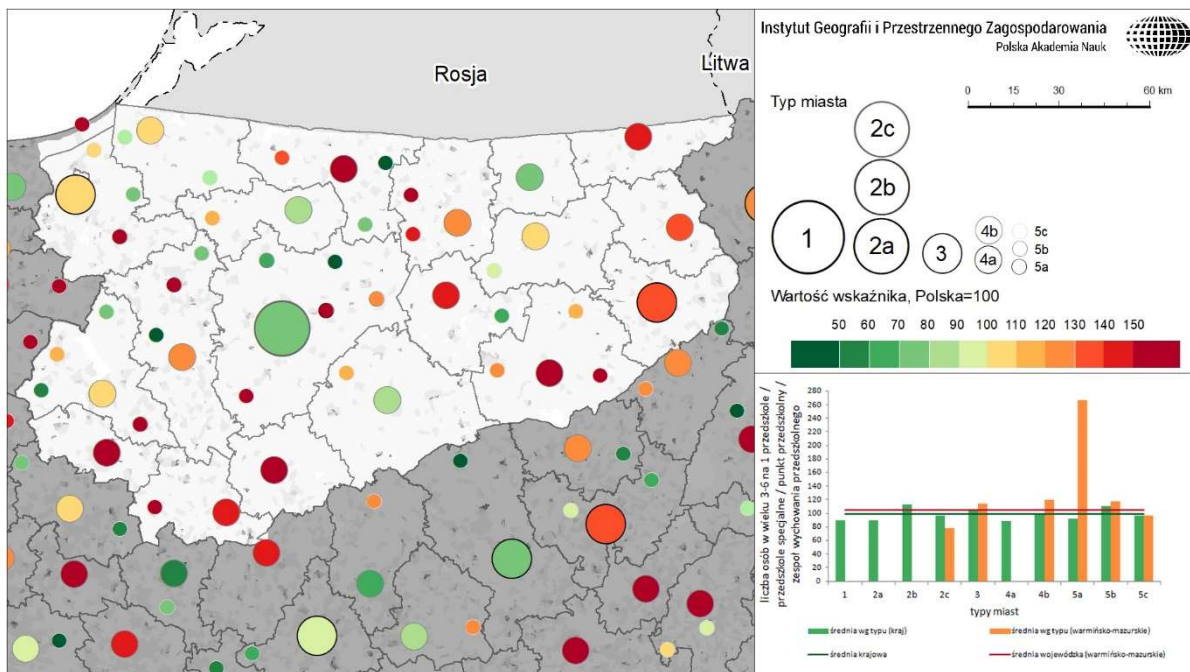
Również w przypadku żłobków odnotowano duże zmiany tj. 4,5-krotny wzrost liczby placówek w miastach województwa (z 14 w 2012 r. do 64 w 2018 r., z czego w latach 2017-2018 liczba placówek wzrosła o 31%), podobnie jak w miastach Polski (4-krotny wzrost w latach 2012-2018; w latach 2017-2018 – 23%). Największe zmiany dotyczyły Olsztyna (wzrost o 314%), miast regionalnych (Elbląg – 233%, Ełk – w 2012 r. nie było żadnej placówki, w 2018 r. były 3) oraz Mrągora i Olecka (po 300%). Analogiczną sytuację jak w Ełku zanotowano w Braniewie (2 placówki w 2018 r.), Iławie (2), Dobrym Mieście (2) i Morągu (2).

8.2. Przedszkola

W skali kraju rozkład przedszkoli³⁰ według typów miast jest wyjątkowo podobny, nieznacznie lepiej wyglądają miasta zlokalizowane w dużych aglomeracjach (z wyjątkiem tych wymagających restrukturyzacji). Należy mieć jednak na względzie, że wskaźnik nie uwzględnia różnic w liczbie miejsc w poszczególnych placówkach, a ta może być odpowiednio wyższa w dużych miastach. Źródłem danych jest Bank Danych Lokalnych GUS.

Średnia liczba dzieci w wieku 3-7 przypadających na jedną placówkę (przedszkole, punkt przedszkolny, zespół wychowania przedszkolnego) w miastach województwa warmińsko-mazurskiego (105) jest nieznacznie wyższa od średniej krajowej dla miast, która wynosi 99. W Olsztynie sytuacja jest dobra, wskaźnik wyniósł 78. W miastach subregionalnych już jest dużo gorzej, w Elblągu (105) i w Ełku (131). Duże różnice obserwuje się na poziomie miast powiatowych, od relatywnie dobrze wyposażonych w przedszkola Szczytna (83) i Lidzbarka Warmińskiego (83) do bardzo złej sytuacji w Nowym Mieście Lubawskim (234). Jeszcze większe zróżnicowanie dotyczy miast pozostałych i innych w typie 5, od świetnej sytuacji w Sępopolu (33) i Jezioranach (33) do ponad 250 dzieci przypadających na jedną placówkę w Olsztynku i Barczewie. Rozkład przestrzenny ma, podobnie jak w przypadku żłobków, mozaikowy charakter.

³⁰ Według rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół przedszkole jest placówką przeznaczoną dla dzieci w wieku od lat 3 do rozpoczęcia przez nie nauki w szkole podstawowej, wspomagającą indywidualny rozwój, zapewniającą opiekę odpowiednią do potrzeb dziecka oraz przygotowującą do nauki w szkole. Do analizy oprócz przedszkoli wzięto pod uwagę również przedszkola specjalne, punkty przedszkolne, zespoły wychowania przedszkolnego. Ze względu na fakt, iż wskaźnik odnosi się do liczby dzieci w wieku od trzech do siedmiu lat (od 1 września 2017 r. wszystkie dzieci w wieku 3-7 lat muszą mieć zapewnione miejsca w przedszkolu) przypadających na jedną placówkę, jest on destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika, tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji.



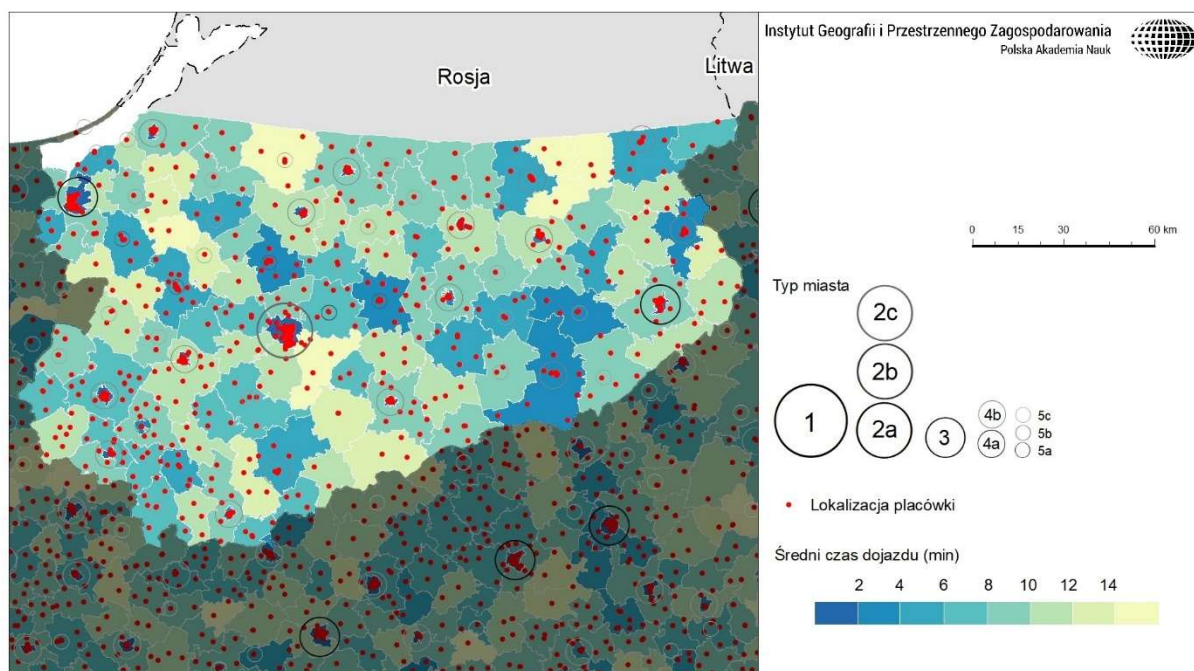
Ryc. 8.2.1 Dzieci w wieku 3-7 na jedną placówkę (przedszkole, punkt przedszkolny, zespół wychowania przedszkolnego), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Wskaźnik wyposażenia w przedszkola został uzupełniony informacjami o dostępności do przedszkoli w postaci średniego czasu dojazdu do trzech najbliższych przedszkoli transportem indywidualnym (w min). Analizowane dane przedstawiają sytuację w roku szkolnym 2013/2014 i zostały wykonane na podstawie publikacji Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>, na podstawie Systemu Informacji Oświatowej, Ministerstwa Edukacji Narodowej (dane pozyskane bezpośrednio z Departamentu Analiz i Prognoz).

W Polsce zróżnicowanie dostępności do przedszkoli ma charakter wyspowy i nawiązuje do układu sieci aglomeracji i miast. Badanie zostało wykonane z uwzględnieniem dokładnej lokalizacji przedszkoli, co podobnie jak w przypadku innych usług edukacyjnych, pozwala również na uchwycenie różnic międzydzielnicowych w największych miastach regionu.

Cały obszar województwa warmińsko-mazurskiego charakteryzuje się stosunkowo dobrym poziomem dostępności do przedszkoli. Obserwowana jest koncentracja tego typu placówek w mieście wojewódzkim oraz w miastach subregionalnych, co skutkuje wysokim poziomem dostępności. Podobna sytuacja dotyczy niektórych mniejszych miast (typ 4, miasta powiatowe), np. Nidzicy, Mrągowa, Olecka, Gołdapi, Iławy. Obszary o stosunkowo niskim poziomie dostępności występują w każdej części województwa. Średni czas dojazdu do trzech najbliższych przedszkoli wynosi ponad 8 minut (maksymalny czas dojazdu 19 minut).



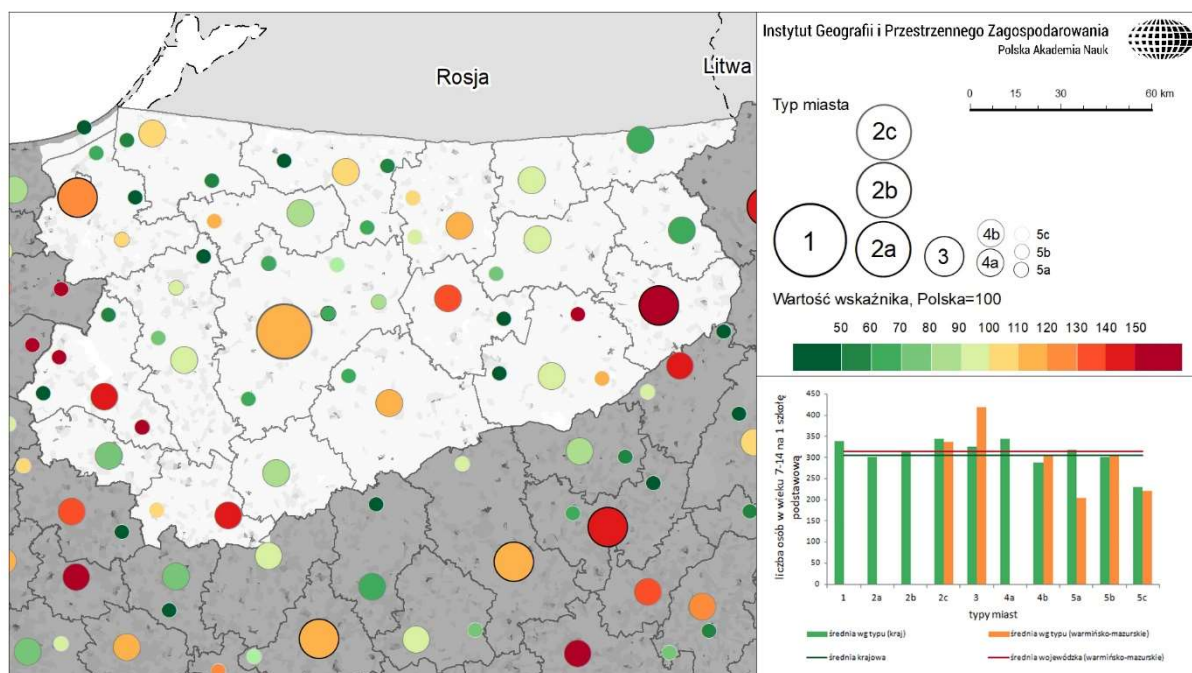
Ryc. 8.2.2 Średni czas przejazdu do trzech najbliższych przedszkoli (w min), 2014.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

8.3. Szkoły podstawowe

W analizie wyposażenia w szkoły podstawowe³¹ (w tym specjalne) przyjęto wskaźnik obrazujący liczbę dzieci w wieku szkolnym (7-15 lat) przypadającą na jedną szkołę podstawową. Wskaźnik ten jest destymulantą. Analizę wyposażenia w szkoły podstawowe można było przeprowadzić dwójako tj. z punktu widzenia finansów gminy (im mniejsza szkoła tym większe jednostkowe koszty utrzymania) lub z punktu widzenia uczniów i warunków edukacji (im mniejsza liczba uczniów, tym lepsze warunki dla jakości kształcenia tzn. nauczyciel może poświęcić więcej czasu każdemu z uczniów). Przyjęto to drugie podejście. Najkorzystniejsza wartość wskaźnika dotyczy miast zaklasyfikowanych do typu 4 i 5, najgorsza zaś miast leżących w obszarach funkcjonalnych miast regionalnych i samych miast regionalnych (typ 2). Średnia krajowa dla miast wynosi 305 uczniów/1 szkołę podstawową.

³¹ Szkoła podstawowa jest pierwszym etapem zorganizowanej i obowiązkowej formy edukacji dzieci (nie licząc obowiązku przygotowania przedszkolnego dla dzieci 5- i 6-letnich). Po ponownych zmianach systemu oświaty, która jest realizowana od 1 września 2017 r., została przywrócona 8-letnia szkoła podstawowa. Najgęstsza sieć placówek występuje w południowej Polsce (śląskie, małopolskie, podkarpackie), najrzadsza zaś w województwie podlaskim, zachodniopomorskim i lubuskim. W układzie typów funkcjonalnych miast widoczna jest duża koncentracja tego typu placówek w ośrodkach regionalnych, następnie subregionalnych, co jest pochodną wielkości tych ośrodków mierzoną liczbą mieszkańców.



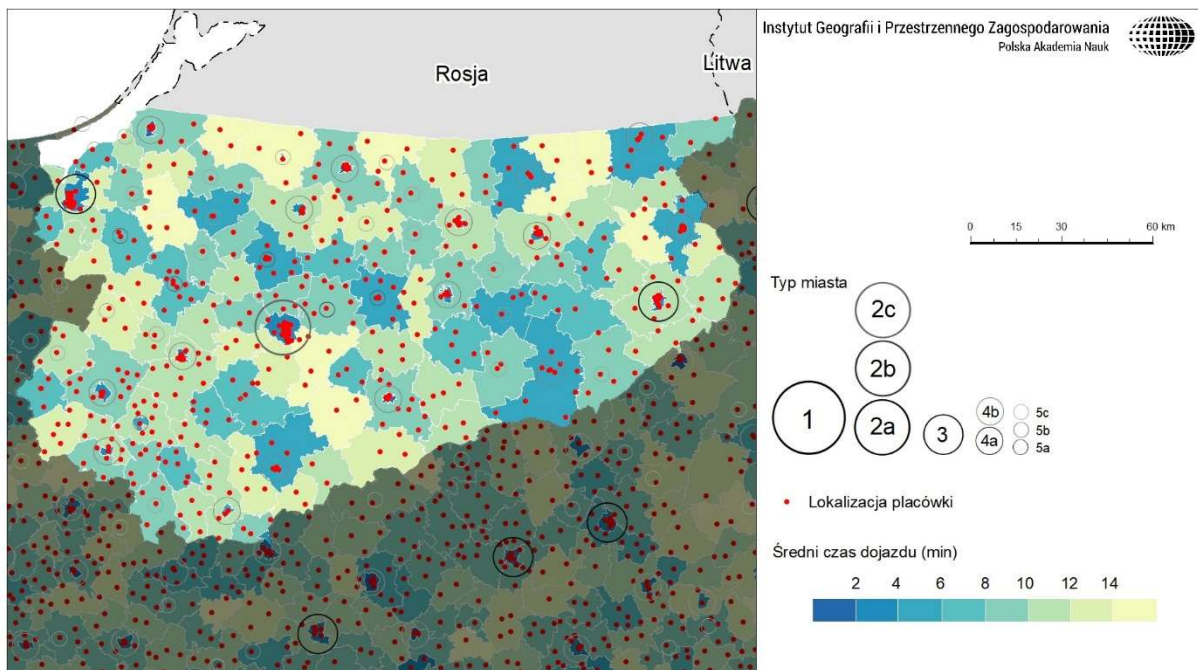
Ryc. 8.3.1 Liczba dzieci w wieku 7-15 lat przypadająca na jedną szkołę podstawową, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W województwie warmińsko-mazurskim najkorzystniejsza sytuacja dotyczy przede wszystkim miast typu 5 (np. Kisielice – 86 dzieci na 1 szkołę podstawową, Miłakowo – 114, Ruciane-Nida – 125, Młynary – 139), następnie miast powiatowych (typ 4, np. Olecko – 203, Gołdap – 208). Wysoka wartość wskaźnika charakterystyczna jest dla miast subregionalnych (Ełk – 490, Elbląg – 387), jak również dla Olsztyna, który plasuje się powyżej średniej krajowej (336). Najniższą wartość wskaźnika odnotowano w przypadku Lubawy (970). W województwie warmińsko-mazurskim na jedną placówkę przypada średnio 315 dzieci w wieku 7-15 lat.

Wskaźnik wyposażenia w szkoły podstawowe został uzupełniony wskaźnikiem dostępności do trzech najbliższych szkół podstawowych (czas dojazdu transportem indywidualnym, w minutach). Obok odległości wskaźnik ten uwzględnia również możliwość wyboru różnych placówek. Od nowelizacji ustawy z 2013 r. (Ustawa z dnia 6 grudnia 2013 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2014, poz. 7, art. 8 ust. 1) nie ma ograniczeń rejonizacyjnych, jednak w dalszym ciągu pierwszeństwo przyjęcia do szkoły podstawowej mają kandydaci zameldowani w obrębie obwodu szkoły publicznej. Natomiast kandydaci spoza rejonu mogą zostać przyjęci do szkoły podstawowej w przypadku wolnych miejsc. Trzeba też zaznaczyć, że analiza dostępności do szkół podstawowych została przeprowadzona według zasad sprzed reformy systemu oświaty (tj. uwzględniono 6-letnią szkołę podstawową). Analizowane dane przedstawiają sytuację w roku szkolnym 2013/2014 i zostały wykonane na podstawie publikacji Stępiak i in. (2017) *Dostępność do usług publicznych* RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>, na podstawie Systemu Informacji Oświatowej, Ministerstwa Edukacji Narodowej (dane pozyskane bezpośrednio z Departamentu Analiz i Prognoz).

Najwyższym poziomem dostępności do szkół podstawowych charakteryzują się aglomeracje miejskie i inne miasta, najmniejszą zaś obszary peryferyjne. W Polsce średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych wynosi niespełna 9 minut i jest mało zróżnicowany regionalnie.



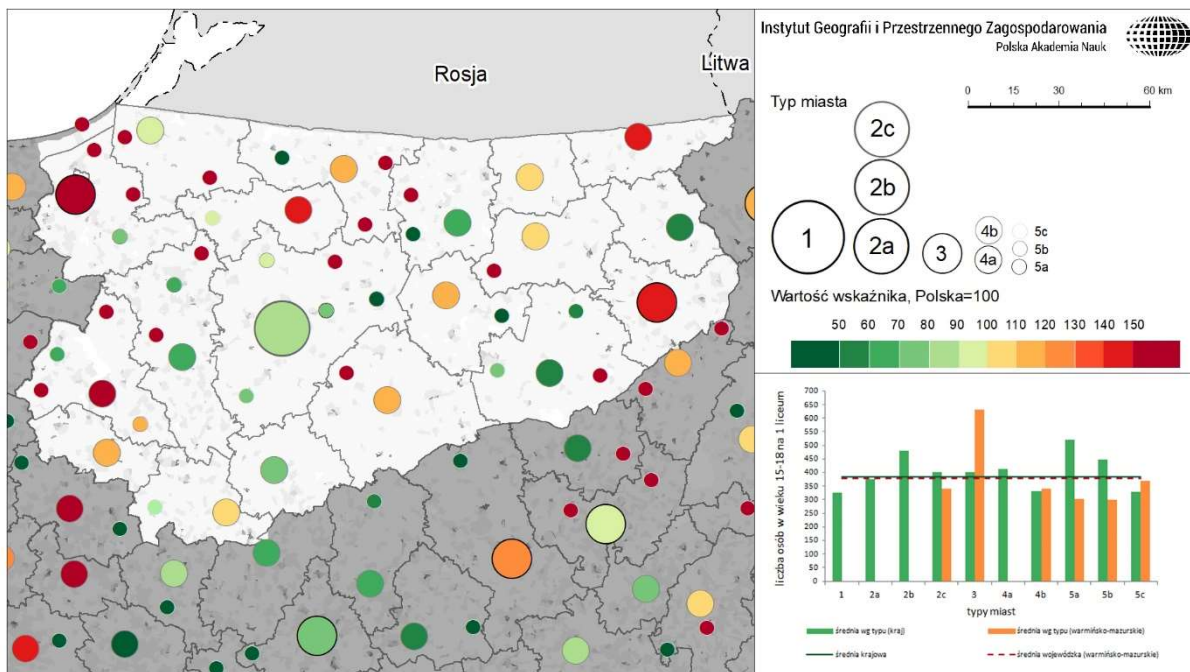
Ryc. 8.3.2 Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych (w min), 2014.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie warmińsko-mazurskim widoczna jest wyraźna koncentracja szkół podstawowych w stolicy województwa, ośrodkach subregionalnych (Elbląg, Ełk) i niektórych miastach powiatowych (typ 4, np. Giżycko, Kętrzyn, Bartoszyce, Ostróda, Olecko), co przekłada się na wysoki poziom dostępności do tego typu usług edukacyjnych (czas dojazdu poniżej 4 minut). Również niektóre gminy miejsko-wiejskie wyróżniają się bardzo dobrą dostępnością do szkół podstawowych (np. Węgorzewo, Pisz). Zauważalny jest stosunkowo niski poziom dostępności w obszarze funkcjonalnym Olsztyna (w południowej części). W województwie warmińsko-mazurskim średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół podstawowych przekracza 9 minut (maksymalny wynosi 19 minut).

8.4. Licea

W analizie szkolnictwa ponadgimnazjalnego uwzględniono licea ogólnokształcące oraz licea specjalne (bez liceów dla dorosłych). Przyjęty wskaźnik obrazuje liczbę osób w wieku 15-19 lat przypadającą na 1 liceum. Wskaźnik ten jest destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika, tym gorsza sytuacja w analizowanym zakresie (przyjęto, że im mniejsza liczba uczniów przypadająca na jedną szkołę, tym lepiej). W skali Polski najkorzystniejsza wartość wskaźnika dotyczy miast subregionalnych i powiatowych (typ 4), chociaż widoczne jest duże zróżnicowanie regionalne wartości analizowanego wskaźnika. Średnia krajowa dla miast wynosi 383 osoby w wieku 15-19 lat/1 placówkę szkolną.



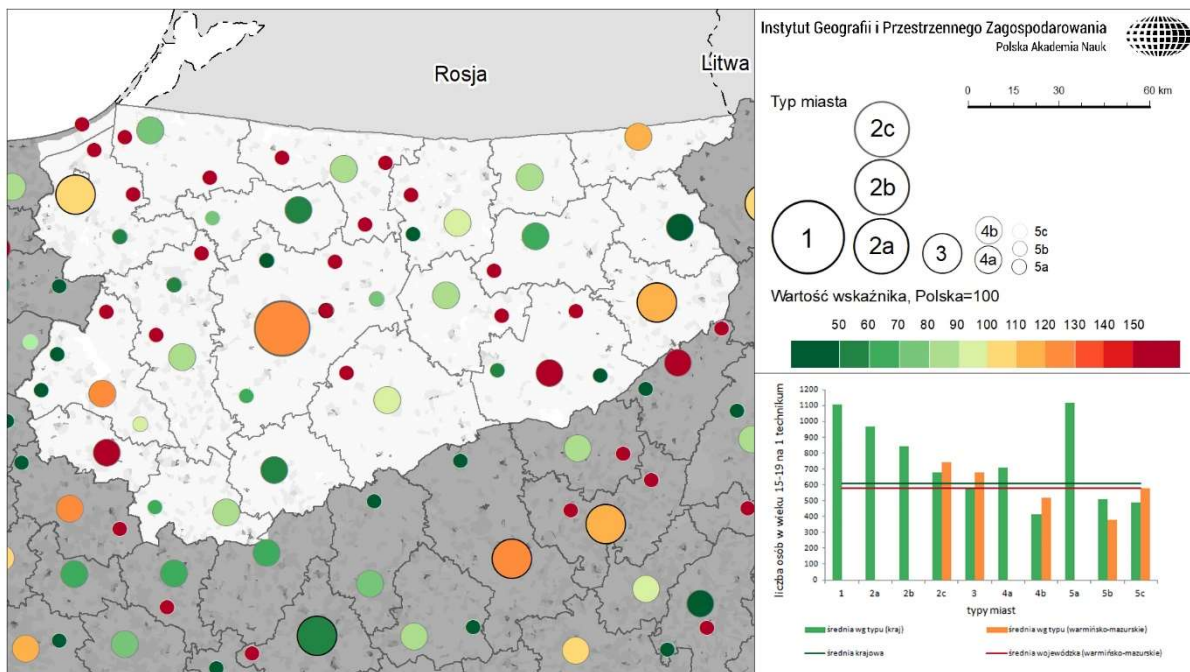
Ryc. 8.4 Liczba osób w wieku 15-19 lat przypadająca na jedno liceum, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Ogólna sytuacja w zakresie wyposażenia w placówki licealne w stosunku do zapotrzebowania jest stosunkowo niekorzystna w porównaniu do średniej krajowej dla miast. Zaznacza się też zróżnicowanie regionalne w tym zakresie, gdzie wyraźnie gorsza sytuacja zaznacza się w północno-zachodniej części województwa. Najwyższa wartość wskaźnika dotyczy Elbląga (675 osób w wieku 15-19 lat/1 liceum) i Ławy (604). Zła sytuacja jest również w drugim mieście subregionalnym, Ełku (569). W 15 miastach województwa (wszystkie typ 5) nie ma zlokalizowanej ani jednej placówki tego typu. Korzystnie natomiast wypadają mniejsze miasta (np. Górowo Iławieckie – 90, Mikołajki – 123, Reszel – 190, Biskupiec – 191). Poniżej średniej krajowej plasuje się również miasto wojewódzkie (339). Na jedno liceum przypada średnio 379 osób w wieku 15-19 lat (znacznie powyżej średniej krajowej dla miast).

8.5. Technika

W analizie szkolnictwa ponadgimnazjalnego uwzględniono również technika, czyli szkoły średnie o profilu technicznym. W dalszej analizie liczbę ludności w wieku 15-20 lat odniesiono do liczby placówek szkolnych (liczba osób w danym wieku przypadająca na jedno technikum). Wskaźnik ten jest destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika tym gorsza sytuacja w analizowanym zakresie (przyjęto, że im mniejsza liczba uczniów przypadająca na jedną szkołę, tym lepiej). W skali Polski najkorzystniejsza wartość wskaźnika dotyczy miast subregionalnych i powiatowych (typ 4), najgorsza zaś miast regionalnych (typ 2). Średnia krajowa dla miast wynosi 608 osób w wieku 15-20 lat/1 technikum.



Ryc. 8.5.1 Liczba osób w wieku 15-20 lat przypadająca na jedno technikum, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

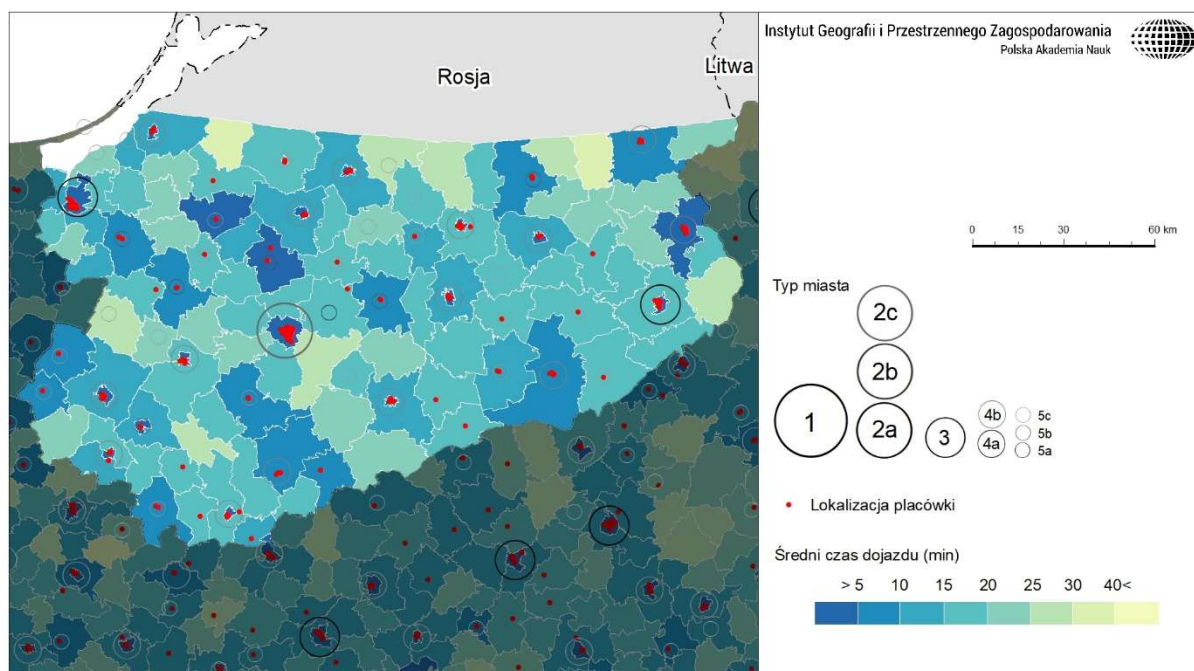
W województwie warmińsko-mazurskim zauważalna jest korzystna sytuacja w analizowanym zakresie. W zdecydowanej większości miast województwa notuje się wartości poniżej średniej krajowej dla miast. Dotyczy to przede wszystkim małych miast (typ 5) m.in. Kisielic (83), Białej Piskiej (189), Reszła (228) i Dobrego Miasta (234). Spośród miast powiatowych (typ 4) najwyższa wartość wskaźnika dotyczy trzech z nich: Olecka (9288), Nidzicy (339) i Lidzbarka Warmińskiego (356).

Najwyższa wartość analizowanego wskaźnika została odnotowana w przypadku Piza (1076), Iławy (752), Olsztyna (718) i Ełku (718). W 18 miastach województwa warmińsko-mazurskiego (wszystkie typ 5) nie funkcjonuje ani jedna placówka tego typu.

W miastach województwa warmińsko-mazurskiego na jedno technikum przypada średnio 579 osób w wieku 15-20 lat (wartość niższa od średniej krajowej dla miast).

8.4' i 8.5'. Licea i technika (analiza dostępności)

Analizę wyposażenia w placówki szkolne, pozwalające zdawać egzamin maturalny (licea i technika) uzupełniono o analizę dostępności czasowej do tych placówek. Jako że na tym poziomie edukacji istotna jest możliwość wyboru odpowiedniej szkoły analizowany wskaźnik obrazuje średni czas dojazdu do trzech najbliższych placówek szkolnych (liceów ogólnokształcących, w tym specjalnych, techników). Charakter szkolnictwa ponadgimnazjalnego/ponadpodstawowego jako usług o średnim poziomie centralizacji sprawia, że placówki tego typu zlokalizowane są przede wszystkim w miastach regionalnych (typ 2), subregionalnych (typ 3) i powiatowych (typ 4), co przekłada się na wysoki poziom dostępności. Średni czas dojazdu do trzech najbliższych placówek szkolnych wynosi 15 minut.



Ryc. 8.5.2 Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół ponadpodstawowych /ponadgimnazjalnych (w min), 2014.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie warmińsko-mazurskim sieć tego typu placówek edukacyjnych jest dość dobrze rozbudowana i równomiernie rozmieszczona (z przewagą liczby placówek w części zachodniej). Widoczna jest oczywiście koncentracja liceów i techników w Olsztynie i miastach subregionalnych oraz niektórych miastach powiatowych zaklasyfikowanych do typu 4. Najwyższy poziom dostępności charakterystyczny jest nie tylko dla Olsztyna, Elbląga, Ełku, ale również dla ośrodków typu 4 (miasta powiatowe, Olecko, Lidzbark Warmiński, Giżycko, Mrągowo), a nawet 5 (miasta lokalne, Dobre Miasto, Orneta).

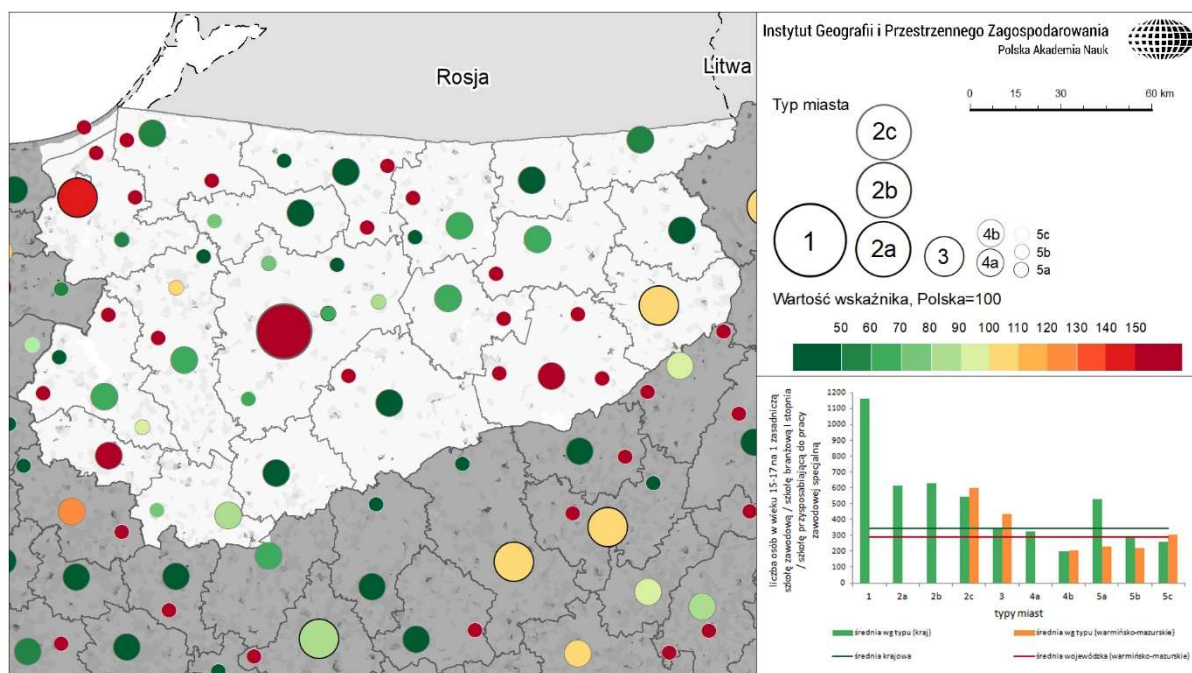
Najłatwiej dostępne są nie tylko jednostki administracyjne leżące na obszarach peryferyjnych (przy granicy z obwodem kaliningradzkim), ale również te leżące w strefie oddziaływania Olsztyna. Miastem o najniższym poziomie dostępności do tego typu usług edukacyjnych jest Zalewo (czas dojazdu – 29 minut). W województwie warmińsko-mazurskim średni czas dojazdu do trzech najbliższych szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych wynosi niespełna 15 minut (maksymalny czas dojazdu – 32 minuty).

8.6. Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe

W analizie liczbę ludności w wieku 15-18 lat odniesiono do liczby placówek szkolnych³² (liczba osób w danym wieku przypadająca na jedną szkołę zawodową).

W skali Polski najkorzystniejsza wartość wskaźnika dotyczy miast subregionalnych i powiatowych (typ 4), najgorsza zaś miast regionalnych (typ 2). Średnia krajowa dla miast wynosi 346 osób w wieku 15-18 lat/1 szkołę zawodową.

³² Z dniem 1 września 2017 r. dotychczasowa 3-letnia zasadnicza szkoła zawodowa została przekształcona w 3-letnią szkołę branżową I stopnia. W analizie wyposażenia w szkoły zawodowe wykorzystano dane GUS z 2017 r. Według GUS w 2017 r. w miastach funkcjonowały 1724 placówki tego typu.



Ryc. 8.6.1 Liczba osób w wieku 15-18 lat przypadająca na jedną szkołę zawodową/szkołę branżową, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

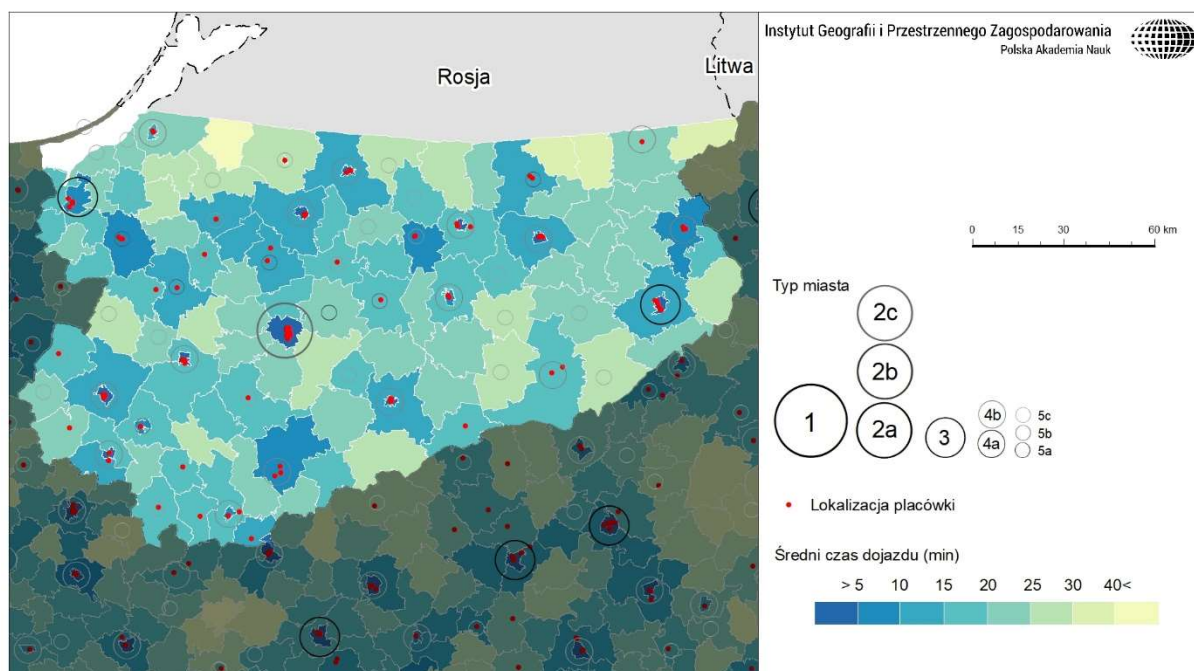
W większości miast województwa warmińsko-mazurskiego wartość analizowanego wskaźnika jest niższa od średniej krajowej dla miast. Tylko w przypadku pięciu miast, w tym w mieście wojewódzkim i miastach subregionalnych, wartość ta przekracza średnią krajową (Olsztyn – 598 osób w wieku 15-18 lat/1 placówkę szkolną, Pisz – 586, Elbląg – 503, Morąg – 368, Ełk – 351). W 17 miastach województwa nie funkcjonuje ani jedna placówka tego typu (wszystkie reprezentują typ 5).

Najniższa wartość wskaźnika charakteryzuje miasta powiatowe (typ 4, np. Nidzica – 97, Węgorzewo – 106, Olecko – 126, Lidzbark Warmiński – 146) oraz małe miasta (typ 5, np. Miłakowo – 42, Jeziorany – 106, Górowo Iławeckie – 127, Reszel – 153).

W miastach województwa warmińsko-mazurskiego na jedną zasadniczą szkołę zawodową/szkołę branżową przypada średnio 288 osób w wieku 15-18 lat (wartość dużo niższa od średniej krajowej dla miast).

Wskaźnik wyposażenia w zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe został uzupełniony informacjami o dostępności do tego typu szkół w postaci średniego czasu przejazdu do trzech najbliższych szkół transportem indywidualnym (w min). Analizowane dane przedstawiają sytuację w roku szkolnym 2014/2015 i zostały wykonane na podstawie publikacji Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>, na podstawie Systemu Informacji Oświatowej Ministerstwa Edukacji Narodowej (dane pozyskane bezpośrednio z Departamentu Analiz i Prognoz).

W Polsce przeciętny czas dojazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych/branżowych wynosi 19 minut. Nie ma dużego zróżnicowania wartości wskaźnika między dużymi miastami, w tym aglomeracjami, a mniejszymi miastami. Badanie zostało wykonane z uwzględnieniem dokładnej lokalizacji placówek szkolnych (dane adresowe).



Ryc. 8.6.2 Średni czas przejazdu do trzech najbliższych szkół zawodowych/szkół branżowych (w min), 2014.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie warmińsko-mazurskim widoczna jest koncentracja placówek szkolnych w mieście wojewódzkim, ośrodkach subregionalnych i niektórych powiatowych. Natomiast wschodnia i południowo-wschodnia część województwa charakteryzuje się rzadką siecią tego typu placówek, co oczywiście wpływa na niski poziom dostępności czasowej do tego typu usług edukacyjnych.

Najwyższym poziomem dostępności charakteryzują się ośrodki powiatowe zaklasyfikowane do typu 4 tj. Bartoszyce, Szczytno, Iława, Nowe Miasto Lubawskie i Ostróda (średni czas dojazdu do trzech najbliższych placówek szkolnych nie przekracza 3 minut). Natomiast najdłuższy czas przejazdu, osiągający maksymalnie 39 minut, dotyczy północnych krańców województwa.

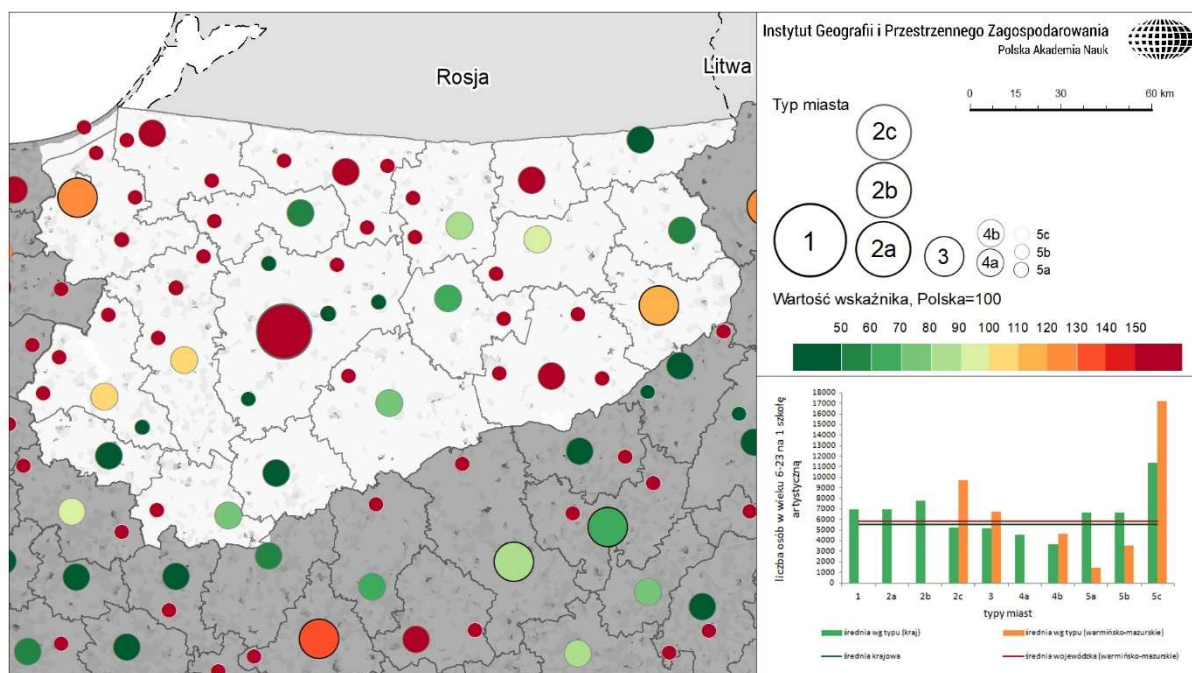
W województwie warmińsko-mazurskim średni czas dojazdu do trzech najbliższych zasadniczych szkół zawodowych/szkół branżowych wynosi 18,5 minuty i jest porównywalny ze średnią krajową.

8.7. Szkoły artystyczne

Wykorzystany wskaźnik jest destymulantą. Mówi o liczbie osób w wieku 6-23 lata na jedną szkołę artystyczną. W Polsce nie ma dużych różnic w zakresie wyposażenia miast w poszczególnych typach w szkoły artystyczne³³. W przeliczeniu na liczbę osób w wieku 6-23 na 1 szkołę artystyczną

³³ Szkoła artystyczna według GUS to instytucja edukacyjna zakładana i prowadzona przez Ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego. Osoby prawne niebędące jednostkami samorządu terytorialnego i osoby fizyczne mogą zakładać niepubliczne szkoły artystyczne po uzyskaniu wpisu do ewidencji. Wyróżnia się szkoły realizujące jednocześnie kształcenie ogólne i kształcenie artystyczne oraz szkoły realizujące wyłącznie kształcenie artystyczne. Do szkół artystycznych zalicza się również szkoły bibliotekarskie oraz animatorów kultury. Absolwenci ogólnokształcących szkół artystycznych II stopnia mają możliwość przystępowania do egzaminu maturalnego po zdaniu którego otrzymują prawo ubiegania się o przyjęcie na wyższe studia. Po ukończeniu szkoły dającej wykształcenie w zawodzie, uczeń otrzymuje dyplom ukończenia szkoły potwierdzający uzyskanie tytułu zawodowego. Szkoły artystyczne w Banku Danych Lokalnych GUS są podzielone według typu i gestora na szkoły

relatywnie najlepiej wyposażone są miasta powiatowe (typ 4), gdzie na jedną szkołę przypada ok. 4500 mieszkańców, w dalszej kolejności miasta subregionalne (typ 3) i wojewódzkie (typ 2), aczkolwiek w przypadku miast wojewódzkich jest spore zróżnicowanie między miastami. Z kolei najmniej tego typu szkół jest w miastach mniejszych, szczególnie poza aglomeracjami.



Ryc. 8.7 Liczba mieszkańców w wieku 6-23 lata na jedną szkołę artystyczną, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

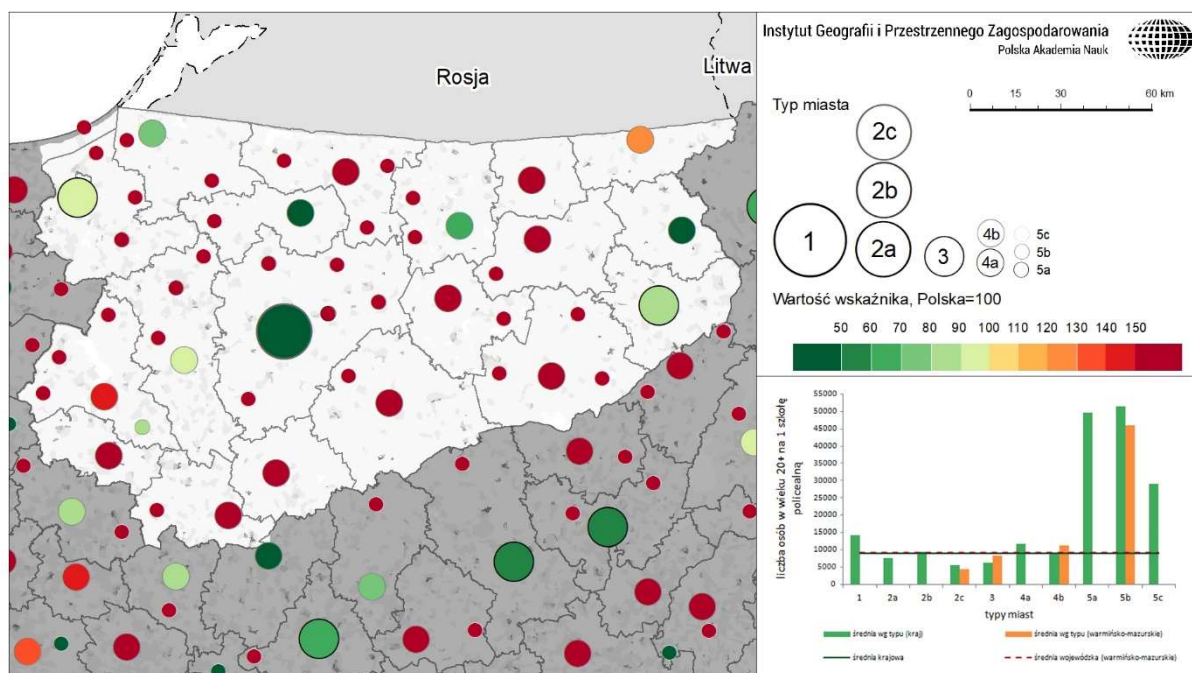
W województwie warmińsko-mazurskim średnia liczba mieszkańców w miastach w wieku 6-23 przypadających na jedną szkołę artystyczną wyniosła 5854 osób co jest wskaźnikiem wyższym niż średnia krajowa (5529 osób). Słabo wypadł Olsztyn (9735 osób na jedną szkołę) oraz miasta subregionalne – Ełk (6172) i Elbląg (7155), w innych typach miast średnie są zbliżone do średnich krajowych dla typów, przy czym dla miast typu 5a i 5b wskaźniki są wyraźnie lepsze.

8.8. Szkoły policealne

Wskaźnik jest destymulantą i dotyczy ludności w wieku powyżej 20 lat. W Polsce szkoły policealne³⁴ są zlokalizowane głównie w mniejszych miastach wojewódzkich, subregionalnych lub powiatowych. Nie funkcjonują natomiast prawie w ogóle w miastach mniejszych.

artystyczne niedające uprawnień zawodowych, ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe oraz szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe kształcące wyłącznie w zakresie przedmiotów artystycznych.

³⁴ W informacji i opracowaniu statystycznym GUS *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2016/2017* wskazuje się, że łączna liczba szkół policealnych zmniejsza się z roku na rok. „Część szkół policealnych (1 905 szkół, czyli 81,7% ogólnej ich liczby) zarządzana była przez podmioty sektora prywatnego, przede wszystkim przez spółki prawa handlowego (42,9% wszystkich szkół policealnych), osoby fizyczne – pracodawców (26,6% wszystkich szkół policealnych), a także organizacje i stowarzyszenia o zróżnicowanym charakterze. Natomiast podmioty sektora publicznego (jednostki samorządu terytorialnego i administracji rządowej) prowadziły 18,3% szkół policealnych. (...) Generalnie szkoły policealne dla młodzieży prowadzą kształcenie w formie dziennej, wieczorowej i zaocznej, natomiast szkoły dla dorosłych kształcą w formie stacjonarnej, zaocznej i na odległość (od roku szkolnego 2008/2009 formy kształcenia dzienna i wieczorowa są zastępowane formą stacjonarną). W roku szkolnym



Ryc. 8.8 Liczba mieszkańców w wieku 20+ na jedną szkołę policealną, 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W województwie warmińsko-mazurskim szkoły policealne skoncentrowane są głównie w Olsztynie (32 szkoły). Z miast subregionalnych dwukrotnie więcej tego typu szkół jest w Elblągu (12) niż w Elku (6). Z pozostałych miast powiatowych warto wyróżnić Kętrzyn, gdzie zlokalizowano 4 szkoły policealne.

8.9. Uczelnie wyższe, jednostki naukowo-badawcze i biblioteki naukowe

Liczba uczelni wyższych oraz jednostek naukowo-badawczych jest jednym ze wskaźników warunkujących kapitał ludzki w mieście. Dane dotyczące tej tematyki gromadzi rejestr POL-on. Zgromadzono dane aktualne na czerwiec 2019 r. Dane dotyczą liczby uczelni publicznych, w tym zawodowych oraz niepublicznych, jednostek naukowo-badawczych oraz bibliotek naukowych. Wskaźnik jest stymulantą. Należy mieć na uwadze, że w ostatnich latach ze względu na malejącą liczbę studentów w Polsce liczba uczelni wyższych, przede wszystkim tych niepublicznych znacząco się zmniejszyła. Ze względu na relatywnie niewielką liczbę miast, w których znajdują się uczelnie, jednostki badawcze lub biblioteki naukowe zdecydowano się umieszczać jako materiał empiryczny jedynie tabelę syntetyzującą jednostki w regionie, dającą dodatkowo możliwość weryfikacji profilu uczelni.

2016/2017, podobnie jak w latach ubiegłych, zdecydowanie najbardziej popularna była zaoczna forma kształcenia, z której korzystało 79,5% uczniów szkół policealnych. W trybie dziennym pobierało naukę 12,4% uczniów, a stacjonarną formę kształcenia wybrało 8,1% uczniów; odsetek osób preferujących wieczorową formę kształcenia był marginalny (0,1%). (...) Największą popularnością cieszyły się zawody z podgrupy biznesu i administracji, przy czym wybierane były głównie przez kobiety (72,2%), oraz z podgrupy medycznej (w tym kobiety 80,3%), a następnie usług dla ludności (w tym kobiety 93,3%) oraz higieny i bezpieczeństwa pracy."

Tab. 8.9 Uczelnie wyższe, jednostki naukowo-badawcze i biblioteki naukowe według profilu i lokalizacji, 2019.

	Olsztyn	Elbląg	Ełk	Szczytno
Uczelnia artystyczna	-	-	-	-
Uczelnia ekonomiczna	-	-	-	-
Uczelnia medyczna	-	-	-	-
Uczelnia morska	-	-	-	-
Uczelnia pedagogiczna	-	-	-	-
Uczelnia służb państwowych	-	-	-	1
Uczelnia techniczna	-	-	-	-
Uczelnia teologiczna	-	-	-	-
Uczelnia wojskowa	-	-	-	-
Uczelnia wychowania fizycznego	-	-	-	-
Uczelnia rolnicza / przyrodnicza	-	-	-	-
Uniwersytet	1	-	-	-
Uczelnia zawodowa	-	1	-	-
Uczelnia niepubliczna	3	1	-	-
Uczelnie razem	4	2	0	1
Jednostka naukowo-badawcza	3	1	-	-
Biblioteka naukowa	3	-	1	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy POL-on.

W województwie warmińsko-mazurskim funkcjonują następujące uczelnie: Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Elblągu, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie oraz cztery uczelnie niepubliczne, w tym trzy w Olsztynie. W regionie znajdują się cztery jednostki naukowo-badawcze: Instytut Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności Polskiej Akademii Nauk w Olsztynie, Instytut Rybactwa Śródlądowego im. Stanisława Sakowicza w Olsztynie, OPEGIEKA sp. z o.o. w Elblągu oraz Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie. Ponadto w regionie funkcjonuje pięć bibliotek naukowych.

8.10. Podsumowanie (hierarchizacja)

8.1. Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce (liczba dzieci w wieku 0-3 lata/1 placówkę). W województwie warmińsko-mazurskim w większości przypadków (oprócz typu 2, wartość zbliżona do średniej krajowej) średnia dla danego typu miast przekracza średnią krajową. Szczególnie widoczne jest to w przypadku typu 4b, 5b i 5c. Najwyższy poziom dostępności dotyczy Olsztyna i miast subregionalnych (z tym że w mniejszym stopniu Ełku) oraz niektórych miast powiatowych (typ 4b). Najniższy poziom dostępności dotyczy małych miast (typ 5) oraz niektórych miast typu 4b. Brak żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w 2017 r. zaobserwowano aż w 27 miastach regionu, w tym z miast powiatowych w: Pisz, Bartoszycach, Nidzicy i Nowym Mieście Lubawskim.

8.2. Przedszkola (liczba dzieci w wieku 3-7 lat/1 placówkę). W województwie nie ma znaczących różnic względem średniej krajowej (np. typ 2c wartość niższa od średniej, typ 4b wartość wyższa, 5b i 5c porównywalna) poza jednym przypadkiem tj. typem 5a – średnia wartość prawie 3-krotnie wyższa od średniej krajowej dla miast tego typu. W prawie wszystkich przypadkach (oprócz typu 2c) wartości wskaźnika przekraczają średnią krajową dla całego zbioru miast. Cały obszar województwa warmińsko-mazurskiego charakteryzuje się stosunkowo dobrym poziomem dostępności do przedszkoli. Obserwowana jest koncentracja tego typu placówek w mieście wojewódzkim oraz w miastach

subregionalnych, co skutkuje wysokim poziomem dostępności. Wskaźnik 8.2 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie jest to sześć miast, w tym: Pisz, Nowe Miasto Lubawskie, Barczewo, Morąg, Pasłęk i Olsztyn.

8.3. Szkoły podstawowe (liczba dzieci w wieku 7-15 lat przypadająca na jedną szkołę podstawową). W województwie wyróżniają się tylko dwa typy tj. typ 3 (wartość dużo wyższa od średniej) oraz typ 5a (wartość dużo niższa od średniej krajowej dla miast). W pozostałych przypadkach wartości wojewódzkie w poszczególnych typach miast są porównywalne ze średnią krajową dla miast w tych typach. Ponadto tylko w małych miastach wartości wskaźnika nie przekraczają średniej krajowej dla całego zbioru miast. Najwyższy poziom dostępności dotyczy Olsztyna i niektórych miast powiatowych (w tym gmin miejsko-wiejskich). Najniższy poziom dostępności charakteryzuje małe miasta. Wskaźnik 8.3 umożliwia spojrzenie na hierarchizację, gdzie punktem odniesienia jest zbiór wszystkich miast w Polsce, w kontekście miast w dziesiątym decylnym (najlepszy wynik). W regionie jest to sześć miast, w tym: Ełk, Iława, Działdowo, Lubawa, Susz oraz Orzysz.

8.4. Licea (liczba osób w wieku 15-19 lat przypadająca na jedno liceum). Tylko w przypadku typu 3 uzyskana wartość znacząco przekracza średnią krajową dla danego typu. Natomiast w przypadku typu 5a i 5b mamy sytuację odwrotną tj. uzyskane wartości są znacząco niższe od średniej krajowej dla danego typu. W pozostałych przypadkach różnice są niewielkie. Poniżej średniej krajowej dla całego zbioru miast plasują się miasta subregionalne (typ 3) i miasta powiatowe (typ 4). Brak liceum w 2017 r. zaobserwowano w piętnastu miastach regionu.

8.5. Technika (liczba osób w wieku 15-20 lat przypadająca na jedno technikum). W jednym przypadku – typ 5b – uzyskana wartość jest niższa od średniej krajowej w tym typie. W pozostałych przypadkach są to wartości wyższe, ale nie są to bardzo duże różnice. Małe miasta (typ 5) i niektóre miasta powiatowe (typ 4) plasują się poniżej średniej krajowej dla całego zbioru miast. Brak technikum w 2017 r. zaobserwowano w osiemnastu miastach regionu.

8.4' i 8.5'. Licea i technika (analiza dostępności). Widoczna jest koncentracja placówek szkolnych w mieście wojewódzkim, ośrodkach subregionalnych i niektórych powiatowych (które charakteryzują się najkrótszym czasem dojazdu do tego typu usług edukacyjnych). Natomiast wschodnia i południowo-wschodnia część województwa charakteryzuje się rzadką siecią tego typu placówek, co oczywiście wpływa na niski poziom dostępności czasowej do tego typu usług.

8.6. Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe (liczba osób w wieku 15-18 lat przypadająca na jedną szkołę zawodową/szkołę branżową). Wartości wyższe od średniej dotyczą największych miast regionu (typ 2c i 3) oraz typu 5c, natomiast wartości niższe od średniej uzyskano przede wszystkim w typach 5a (wartość ponad dwa razy mniejsza od średniej dla danego typu) i 5b. Powyżej średniej krajowej dla całego zbioru miast plasują się największe miasta regionu (typ 2 i 3). Najwyższy poziom dostępności dotyczy Olsztyna, miast subregionalnych i niektórych miast powiatowych. Najniższy poziom dotyczy nie tylko małych miast, ale również niektórych miast powiatowych (typ 4). Brak szkół zawodowych/szkół branżowych w 2017 r. zaobserwowano w siedemnastu miastach regionu.

8.7. Szkoły artystyczne (liczba mieszkańców w wieku 6-23 lata na jedną szkołę artystyczną). W większości typów otrzymano wartości wyższe od średniej krajowej dla danego typu. Największe różnice dotyczą największych (przede wszystkim typ 2c, w mniejszym stopniu 3) oraz najmniejszych miast regionu (typ 5c). Wartości niższe od średniej krajowej dotyczą typu 5a (wartość kilkukrotnie mniejsza) i 5b (wartość prawie dwukrotnie mniejsza). Powyżej średniej krajowej dla całego zbioru miast plasują się największe miasta w regionie (typ 2, 3) i niektóre małe miasta (typ 5c).

8.8. Szkoły policealne (liczba mieszkańców w wieku 20+ na jedną szkołę policealną). W dwóch typach wartości są niższe od średniej krajowej w danym typie (typ 5b i 2c), a w kolejnych dwóch nieznacznie wyższe od średniej (3 i 4b). Usługa występuje w 4 typach. Poniżej średniej krajowej dla całego zbioru miast plasują się największe miasta regionu (typ 2, 3).

8.9. Uczelnie wyższe, jednostki naukowo-badawcze i biblioteki naukowe. W województwie funkcjonuje 7 uczelni wyższych (4 w Olsztynie, 2 w Elblągu i 1 w Szczytnie), 3 jednostki naukowo-badawcze (3 w Olsztynie i 1 w Elblągu) oraz 5 bibliotek naukowych (3 w Olsztynie, 1 w Ełku i 1 w Szczytnie).

W tabeli 8.10 przedstawiono odchylenia od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy. Wartości pozytywne są dodatnie, negatywne - ujemne. Zła sytuacja, w relacji do innych miast w tym typie, jest przykładowo dla wskaźnika 8.4 w miastach w typie 3 (odchylenie negatywne o 57% względem średniej dla typu).

Tab. 8.10 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

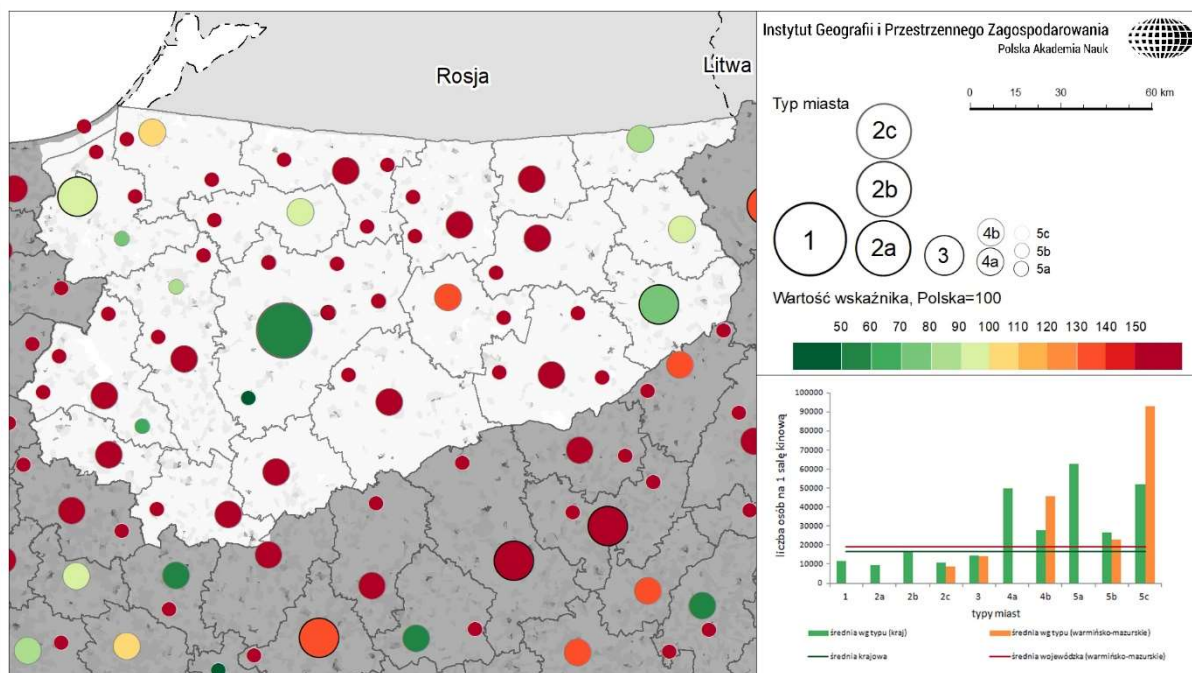
	2c	3	4a	4b	5a	5b	5c
8.1.	1	-15	x	-58	-11	-53	-37
8.2.	20	-8	x	-20	-191	-6	0
8.3.	3	-29	x	-6	36	-2	4
8.4.	15	-57	x	-3	42	33	-12
8.5.	-9	-18	x	-25	brak placówki	26	-19
8.6.	-10	-25	x	-2	57	25	-18

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

KULTURA I SZTUKA, SPORT I REKREACJA

9.1. Kina

W skali kraju wyraźnie lepsza sytuacja w zakresie wyposażenia w kina³⁵ jest w dużych miastach (miasta wojewódzkie) i w miastach subregionalnych (np. dawne miasta wojewódzkie). Najgorsza sytuacja jest w małych miastach, również tych leżących w aglomeracjach miejskich. Prawie 3/4 wszystkich kin w Polsce to obiekty z 1 lub 2 salami, które zlokalizowane są głównie w lokalnych i ponadlokalnych ośrodkach miejskich. W Polsce na jedną salę kinową przypada 27,1 tys. mieszkańców, natomiast w ośrodkach miejskich 16,6 tys. osób.



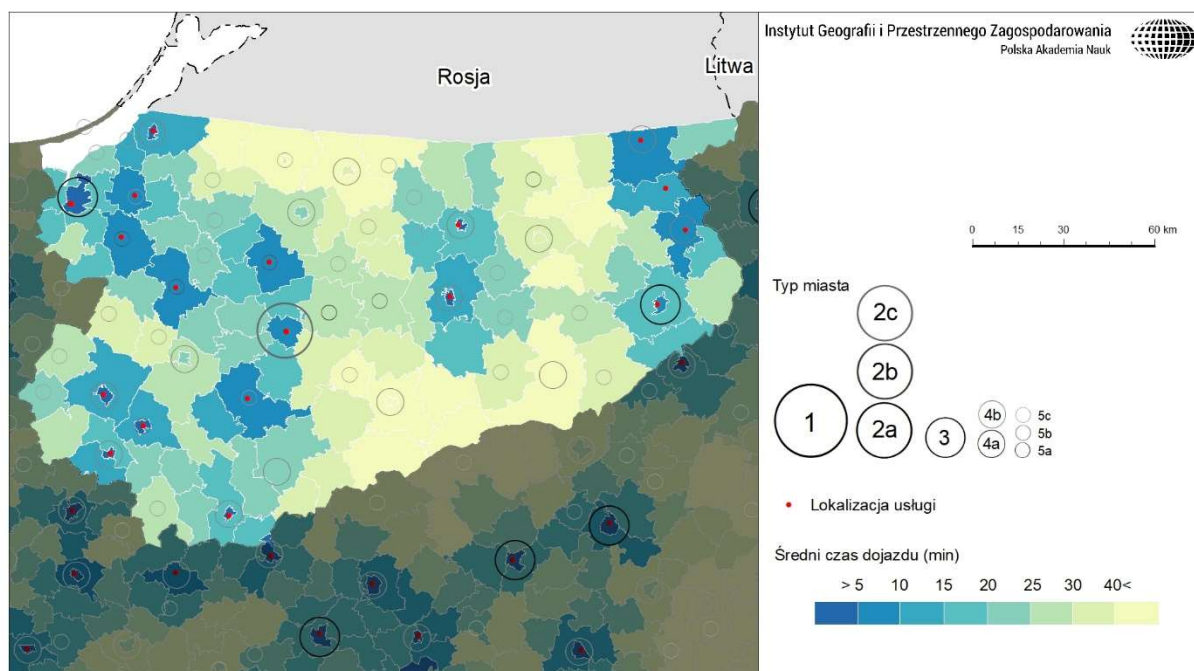
Ryc. 9.1.1 Liczba osób przypadająca na jedną salę kinową (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W zakresie wyposażenia miast w infrastrukturę kinową wyróżnia się miasto wojewódzkie (8,7 tys. mieszkańców/1 salę kinową) oraz ośrodki subregionalne (oba poniżej średniej krajowej). Poza tym wysokimi wartościami wskaźnika legitymuje się niewiele ośrodków miejskich województwa (m.in. Olsztynek, Lubawa, Pasłęk, Lidzbark Warmiński – wartości poniżej średniej krajowej). Poza tym wyposażenie w tego typu infrastrukturę w województwie warmińsko-mazurskim należy uznać za słabe (w skrajnych przypadkach dwukrotnie przekracza średnią krajową dla miast np. Iława – 33,1 tys. mieszkańców/1 salę kinową). Widoczne jest to w porównaniu średniej wojewódzkiej do średniej krajowej dla miast, odpowiednio 19,2 tys. i 16,6 tys.

Wskaźnik wyposażenia w sale kinowe został uzupełniony o analizę dostępności czasowej do tego typu usług kulturalnych. Analizę dostępności przeprowadzono na podstawie dokładnych danych adresowych. W Polsce średni czas dojazdu do najbliższego kina wynosi 24 minuty.

³⁵ Według GUS kino to jednostka prowadząca działalność w jednym obiekcie przystosowanym na stałe do publicznego wyświetlania filmów z określoną częstotliwością. Ze względu na fakt, iż wskaźnik wyposażenia odnosi się do liczby osób przypadających na jedną salę kinową, jest on destymulantą, co oznacza, że im wyższa wartość wskaźnika, tym szybciej potrzebna jest interwencja w danym mieście w celu poprawy sytuacji, przy czym do grupy miast o najwyższym poziomie wskaźnika należą również te, w których nie ma ani jednej placówki.



Ryc. 9.1.2 Średni czas przejazdu do najbliższego kina (w min), 2016.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W województwie warmińsko-mazurskim zauważalne jest nierównomierne rozmieszczenie kin. Stosunkowo duże zagęszczenie placówek występuje w zachodniej części województwa, czego konsekwencją jest stosunkowo dobra dostępność do tego typu usług kulturalnych. Lokalizacja czterech kin we wschodniej części województwa sprawia, że trzy wschodnie powiaty województwa (gołdapski, olecki, ełcki) również wyróżniają się dobrą dostępnością do kin. Natomiast konsekwencją braku kin w ośrodkach powiatowych środkowej części województwa (poza Mrągowie i Kętrzynie) tj. w Bartoszych, Giżycku, Szczytnie i Pieszku jest wspomniany niski poziom dostępności do tego typu usług. Spośród miast najniższy poziom dostępności dotyczy wspomnianych już Szczytna (45 minut) i Pieszka (42 minuty) oraz Sępólna (46 minut) i Pasyrnicy (54 minuty). W województwie warmińsko-mazurskim średni czas dojazdu do najbliższego kina wynosi 24,5 minuty.

W latach 2007-2018 w miastach Polski nie zaobserwowano większych zmian w liczbie placówek kinowych (niewielki tylko 1% wzrost), ale wzrost taki i to stosunkowo wysoki nastąpił w przypadku liczby sal kinowych (46% w skali Polski). Oznacza to, że likwidowane są małe kina (jednosalowe), w małych i średnich miastach, a powstają nowe wielosalowe multipleksy, zlokalizowane głównie w miastach subregionalnych.

W przypadku miast województwa warmińsko-mazurskiego mamy do czynienia ze spadkiem liczby kin w latach 2007-2018 (w 2018 r. 19 placówek, w ogólnym bilansie o 3 mniej niż w 2007 r.). Kina zlikwidowano w 8 miastach (Działdowo, Młynary, Reszel, Mikołajki, Nidzica, Nowe Miasto Lubawskie, Biskupiec, Dobrze Miasto). We wszystkich przypadkach były to jedyne kina w tych miastach. Natomiast nowe placówki powstały w Braniewie, Ełku, Gołdapi, Elblągu i Olsztynie, z tym, że w Braniewie i Gołdapi mamy do czynienia z powstaniem tego typu usług, a w pozostałych przypadkach z rozszerzeniem usługi. Jednocześnie, w tym samym okresie, liczba sal kinowych w miastach województwa warmińsko-mazurskiego wzrosła o 67% (w latach 2017-2018 odnotowano tylko mały 2% wzrost). Wzrost ten dotyczył jednak tylko Olsztyna (wzrost o 14 sal) i miast subregionalnych (Elbląg – wzrost o 6 sal, Ełk – o 4 sale). Widoczne jest zatem przesunięcie dostępności tego rodzaju usług w kierunku miast subregionalnych i regionalnych (zwiększa się poziom centralizacji tej usługi).

9.2. Teatry

Placówki teatralne³⁶, jako usługa o wysokim stopniu centralizacji, wykazują dużą koncentrację przestrzenną. Ich rozmieszczenie ogranicza się w zasadzie do miast wojewódzkich (typ 2) i niektórych miast subregionalnych (typ 3). Analiza obejmuje teatry profesjonalne, w tym operowe i filharmonie (dane GUS). Nie obejmuje natomiast m.in. teatrów amatorskich, które to zostały uwzględnione w przypadku analizy dostępności czasowej.

Tab. 9.2 Liczba placówek teatralnych i liczba widzów w tych placówkach, 2017.

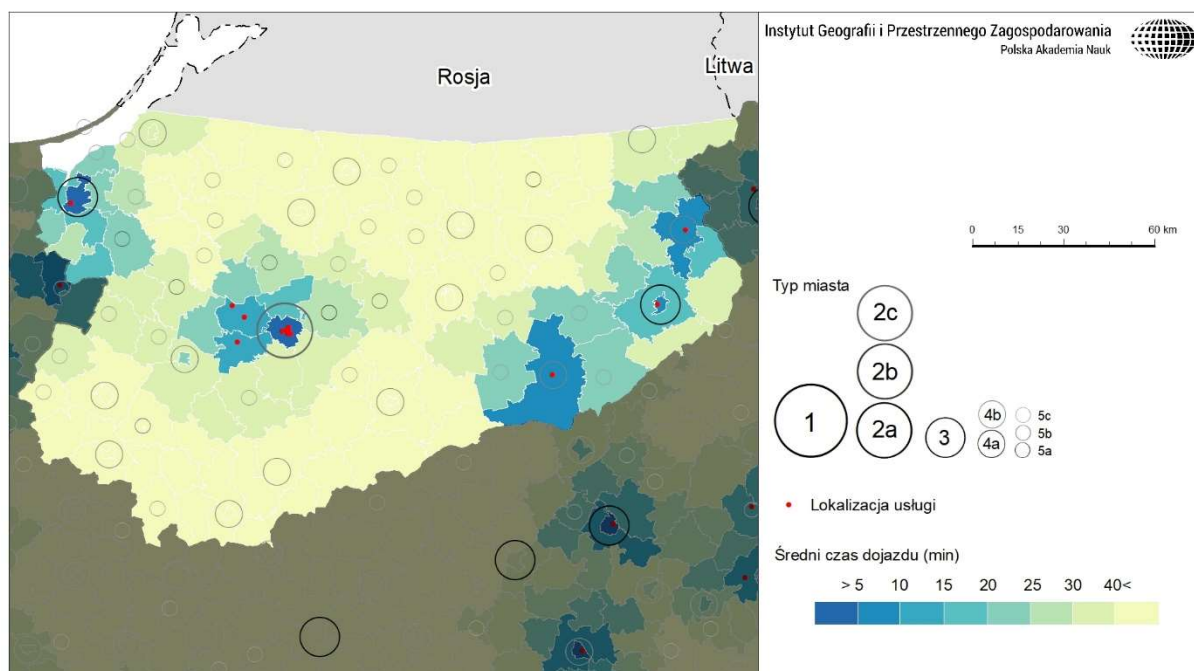
Zmienna	Rodzaj placówki	Elbląg	Olsztyn
Liczba placówek	Filharmonia	0	1
	Teatr dramatyczny	1	1
	Teatr muzyczny, balet, operetka itp.	0	0
	Teatr operowy	0	0
	Teatr lalkowy	0	1
Liczba widzów ogółem	Teatr dramatyczny	54 287	50 177
	Teatr muzyczny, balet, operetka itp.	0	0
	Teatr operowy	0	0
	Teatr lalkowy	0	34 691
	łącznie widzów	54 287	84 868
Liczba widzów na 10 tys. mieszk.	Teatr dramatyczny	4 490	2 899
	Teatr muzyczny, balet, operetka itp.	0	0
	Teatr operowy	0	0
	Teatr lalkowy	0	2 004
	łącznie	4 490	4 903
	łącznie (województwo)	4 734	

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Według GUS w województwie warmińsko-mazurskim profesjonalne placówki teatralne funkcjonują w dwóch ośrodkach tj. w Elblągu (1 placówka) i Olsztynie (3 placówki). W 2017 r. zgromadziły one prawie 140 tys. widzów (bez widzów Warmińsko-Mazurskiej Filharmonii im. Feliksa Nowowiejskiego w Olsztynie; brak danych GUS o liczbie widzów w filharmoniach). Średnia liczba widzów przypadająca na 10 tys. mieszkańców (dla wszystkich miast w Polsce, w których funkcjonują placówki teatralne) wynosi 6450 osób (bez filharmonii).

Wskaźnik wyposażenia w placówki teatralne został uzupełniony o analizę dostępności czasowej do tego typu usług kulturalnych. Analizę dostępności przeprowadzono na podstawie dokładnych danych adresowych. W Polsce średni czas dojazdu do najbliższego teatru wynosi 37 minut.

³⁶ Według GUS teatr to instytucja lub organizacja zajmująca się profesjonalnie regularnym wystawianiem utworów scenicznych (dramatycznych, lalkowych, muzycznych i rozrywkowych) posiadająca stały zespół (aktorów, muzyków, reżyserów, scenografów itp.), z reguły posiadająca budynek lub pomieszczenie przystosowane do wystawiania utworów scenicznych, przy wykorzystaniu różnych technik przekazu (słowo, ruch, muzyka, dźwięk), niezależnie od liczby występujących w nich osób. Definicja ta obejmuje więc również opery i filharmonie.



Ryc. 9.2 Średni czas przejazdu do najbliższego teatru (w min), 2016.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

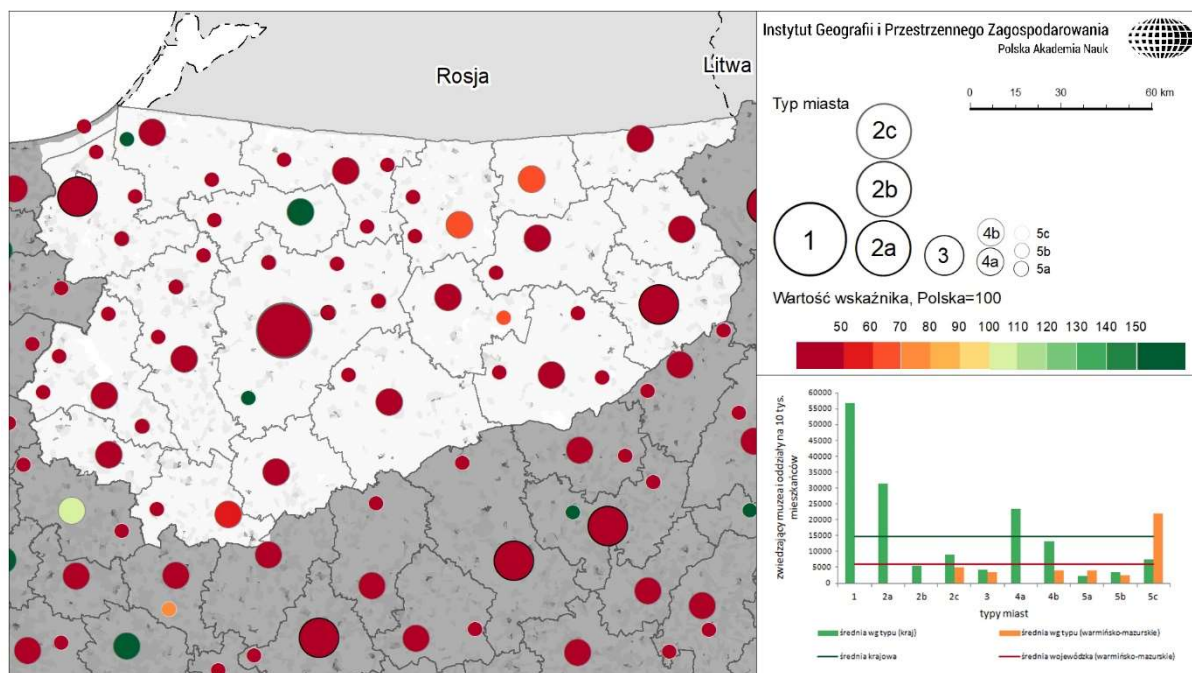
W województwie warmińsko-mazurskim największy zwarty obszar dobrej dostępności do teatrów występuje w południowo-wschodniej części województwa, co jest wynikiem zlokalizowania tego typu placówek w Pisz, Ełku i Olecku. Ponadto występują jeszcze dwa małe obszary o dobrej dostępności tj. Olsztyn (koncentracja tego typu obiektów) wraz z otoczeniem funkcjonalnym oraz Elbląg wraz z obszarami przyległymi. Większa część województwa charakteryzuje się niskim poziomem dostępności do usług teatralnych (czas dojazdu przekraczający 40 minut). W większości miast powiatowych nie działa żadna placówka teatralna, nawet amatorska. Nie ma ani jednej placówki tego typu w miastach lokalnych (typ 5). W przypadku wielu miast czas dojazdu do najbliższego teatru przekracza 60 minut. Sytuacja taka występuje nie tylko w przypadku miast typu 5 (Sępólno 86 minut, Lidzbark 75 minut), ale i 4 (Działdowo 69 minut, Kętrzyn 69 minut, Bartoszyce 61 minut). W województwie warmińsko-mazurskim średni czas dojazdu do najbliższego teatru wynosi 45 minut i znacznie przekracza średnią krajową.

9.3. Muzea

Wśród miast najwyższymi wartościami wskaźnika³⁷ (powyżej średniej krajowej) wyróżnia się mniej więcej połowa miast wojewódzkich (typ 2), nieliczne miasta subregionalne (typ 3) i ośrodki powiatowe, zaliczone do typu 4. Analizowany wskaźnik jest stymulantą, co oznacza, że im wyższa

³⁷ Muzeum to jednostka organizacyjna, nie nastawiona na osiąganie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów (Ustawa z dn. 21 listopada 1996 r. o muzeach). Według Banku Danych Lokalnych GUS w 2017 r. w Polsce funkcjonowało 949 muzeów, z czego najwięcej w województwie mazowieckim (135), małopolskim (132) i wielkopolskim (92). Natomiast pod względem wartości analizowanego wskaźnika na pierwszym miejscu plasuje się województwo małopolskie, następnie mazowieckie i pomorskie.

wartość wskaźnika tym lepsza pozycja danego miasta. W analizowanym zakresie średnia krajowa dla miast wynosi 14,7 tys. osób/10 tys. mieszkańców.



Ryc. 9.3 Liczba osób zwiedzających muzea i oddziały przypadająca na 10 tys. mieszkańców (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

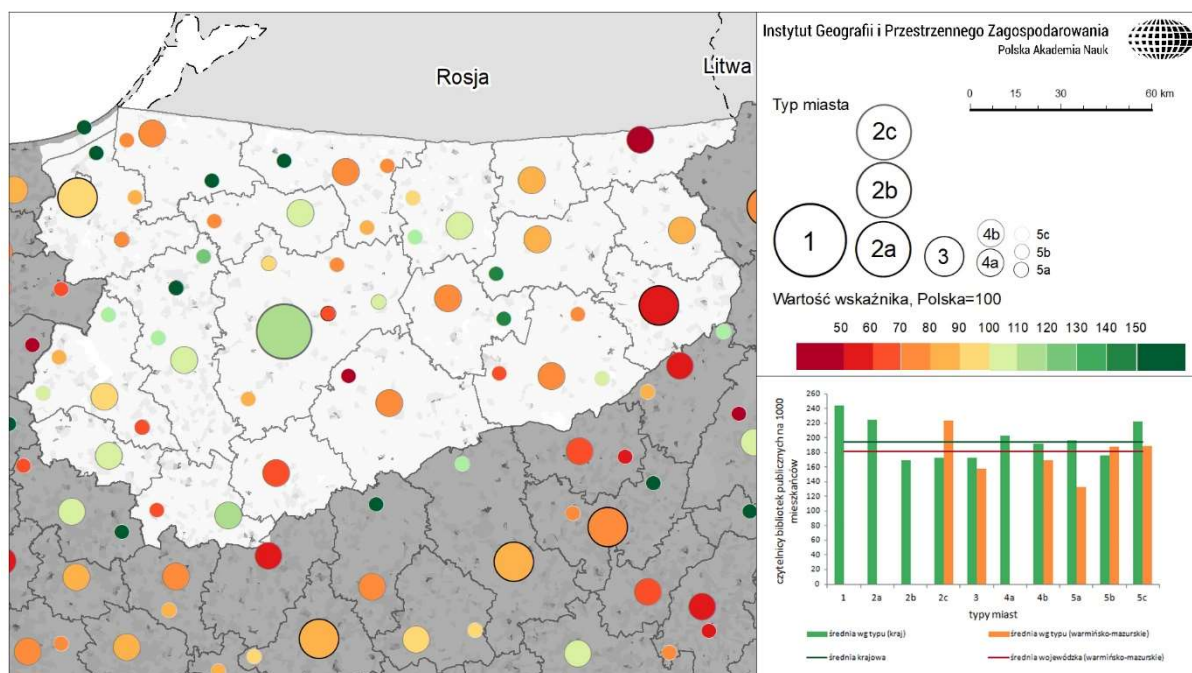
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

W 2017 r. muzea zlokalizowane w miastach województwa warmińsko-mazurskiego odwiedziło łącznie 502,3 tys. zwiedzających (średnia wojewódzka dla miast – 2,12 mln). Nie jest zauważalna wyższa pozycja ośrodka wojewódzkiego na tle innych miast ani odnośnie koncentracji obiektów muzealnych, ani też w wartości analizowanego wskaźnika (5,1 tys., poniżej średniej krajowej). Tylko trzy miasta (spośród 19, w których zlokalizowane jest przynajmniej jedno muzeum) przekraczają średnią wartość krajową tj. Frombork (586,1 tys. zwiedzających/10 tys. mieszkańców), Olsztynek (73,2 tys.) i Lidzbark Warmiński (30,2 tys.). Średnia wartość wskaźnika dla miast województwa warmińsko-mazurskiego wynosi 5,9 tys. (zaledwie 40% średniej krajowej).

9.4. Biblioteki

Wśród miast najwyższymi wartościami wskaźnika³⁸ (liczba czytelników w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) wyróżniają się małe ośrodki miejskie (typ 5, również 4), chociaż widoczne jest znaczne zróżnicowanie przestrzenne. W większości dużych miast (typ 2) wartość wskaźnika jest niższa od średniej krajowej (z wyjątkiem m.in. Krakowa, Gdańska, Opola, Warszawy, Olsztyna i Lublina). Analizowany wskaźnik jest stymulantą tj. im wyższa wartość wskaźnika tym lepsza pozycja danego miasta względem średniej krajowej dla całego zbioru miast 194 osoby/1000 mieszkańców.

³⁸ Według definicji GUS, biblioteka to jednostka organizacyjna lub jej część posiadająca uporządkowany (zinwentaryzowany) zbiór książek, czasopism i innych materiałów piśmienniczych liczący co najmniej 300 jednostek inwentarzowych, której głównymi celami są tworzenie i obsługa zbiorów oraz udostępnianie ich użytkownikom w sposób kontrolowany. W 2017 r. w Polsce funkcjonowały 7953 biblioteki publiczne (łącznie z filiami), najwięcej w województwie mazowieckim (953), śląskim (784) i małopolskim (717). Jednak największą liczbą czytelników w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyróżnia się województwo małopolskie (193), następnie mazowieckie (173) i lubelskie (170).



Ryc. 9.4 Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

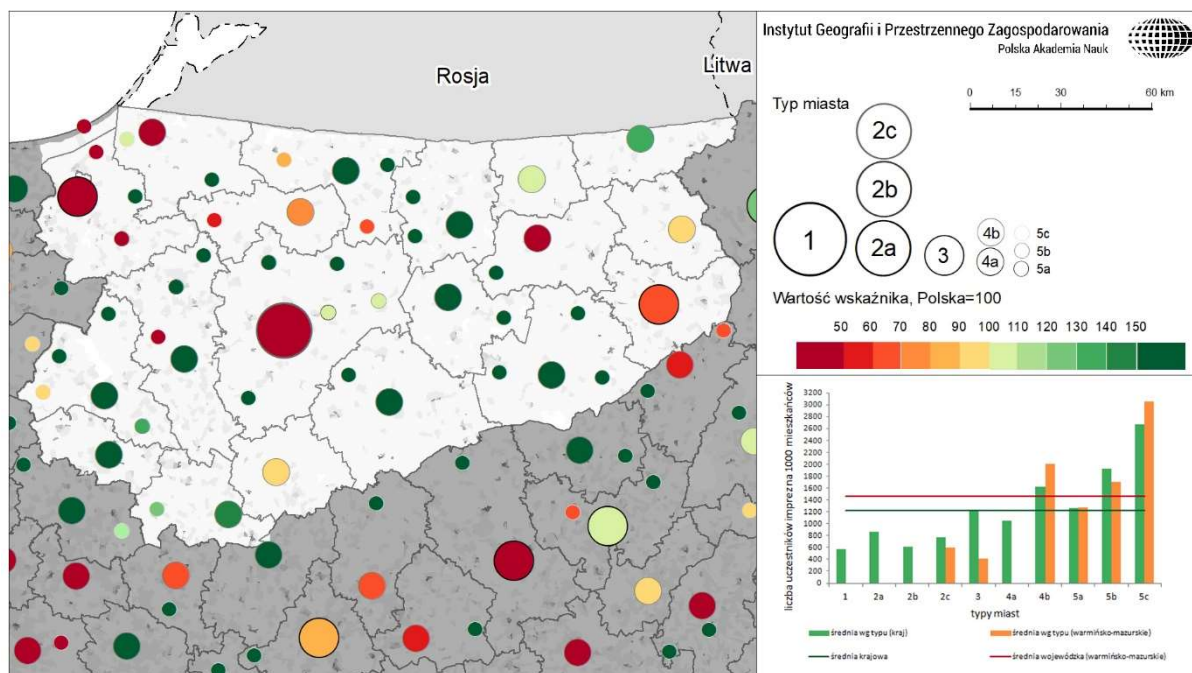
W województwie warmińsko-mazurskim pod względem analizowanego wskaźnika aktywności bibliotecznej (czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców w relacji do średniej krajowej dla miast) wyróżniają się małe miasta, chociaż zbiór ten jest bardzo niejednorodny. Najwyższa wartość wskaźnika dotyczy Tolkmicka (359), Morąga (292), Pieniężna (316) i Górowa łąweckiego (319). Wśród małych miast znajduje się również to o najniższej wartości wskaźnika (Pasym 92, obok Gołdapi 97 i Ełku 113). Pozytywnie wyróżnia się miasto wojewódzkie (224) nieznacznie przekraczając średnią krajową dla miast. Średnia wojewódzka dla miast wynosi 181 czytelników/1000 mieszkańców. Do interpretacji tych wyników należy podchodzić ostrożnie. Z jednej strony niską wartość wskaźnika można interpretować jako niedostateczny stopień wyposażenia w biblioteki, a z drugiej jako brak zainteresowania (szeroka dostępność innych form spędzania wolnego czasu, szczególnie w dużych miastach) i/lub potrzeby (korzystanie z własnych zbiorów, w tym z e-booków).

9.5. Ośrodki kultury

Najwyższe wartości wskaźnika³⁹ dotyczą miast typu 5 i 4 (oprócz miast leżących w aglomeracjach miejskich), najniższe zaś ośrodków regionalnych (typ 2), co częściowo wynika z

³⁹ Wyposażenie w placówki kulturalne służące integracji, wypoczynkowi i aktywności lokalnych społeczności (tj. centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice) zostało ujęte jako wskaźnik obrazujący również działalność tych placówek (liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców, bez imprez masowych ujętych w Banku Danych Lokalnych w odrębnej kategorii). W ten sposób zostało zobrazowane nie tylko rozmieszczenie placówek, ale i aktywność lokalnych liderów, przejawiająca się organizacją różnorodnych imprez o charakterze kulturalno-rekreacyjnym. W Polsce średnia wartość wskaźnika wynosi 945, najwyższa zaś jest w województwie dolnośląskim (1234), podkarpackim (1195) i podlaskim (1189), najmniej w łódzkim (661) i mazowieckim (676). Średnia dla wszystkich miast w Polsce wynosi 1219 osób/1000 mieszkańców.

charakteru organizowanych imprez (imprezy o zasięgu lokalnym). Średnia krajowa dla miast wynosi 1219 uczestników/1000 mieszkańców.



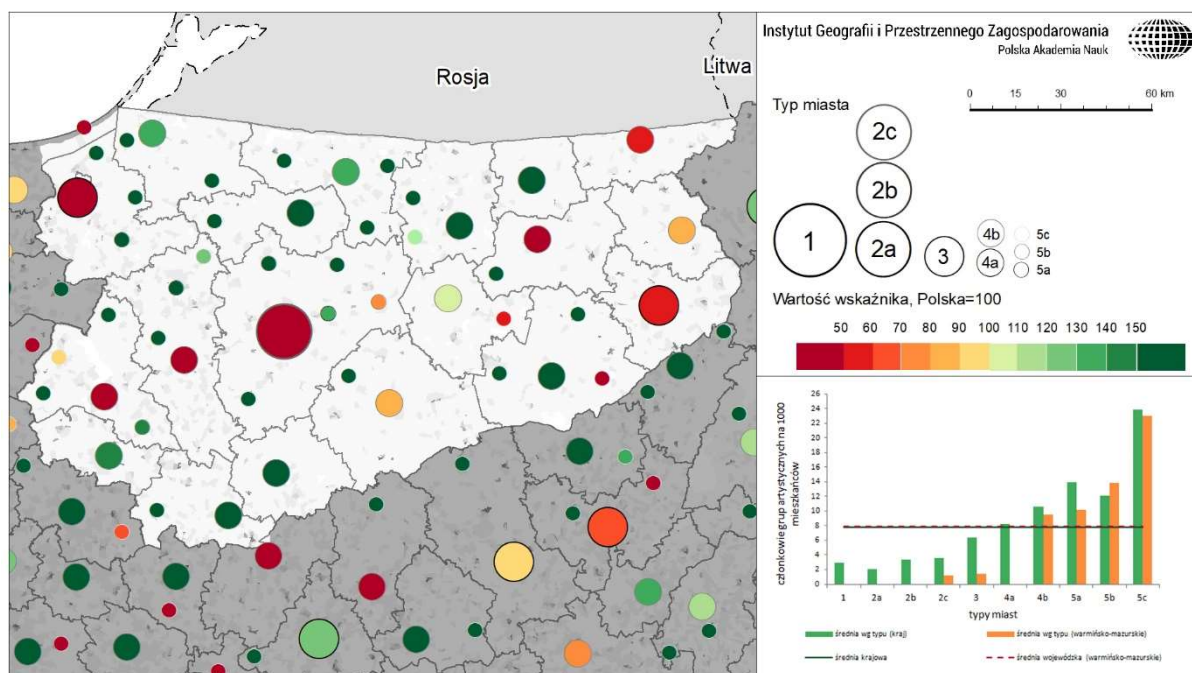
Ryc. 9.5 Liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Województwo warmińsko-mazurskie pozytywnie wyróżnia się w zakresie aktywności kulturalnej (liczba uczestników imprez/1000 mieszkańców). W zdecydowanej większości miast województwa notowane są wartości powyżej średniej krajowej dla miast. Z tego można wnioskować, że organizowane imprezy przez lokalne placówki kulturalne mają charakter ponadlokalny. Można też to wiązać z ogólną atrakcyjnością tego obszaru i uczestnictwem w tych imprezach przebywających tam turystów. Na tle pozytywnego obrazu w sposób negatywny wyróżnia się miasto wojewódzkie (typ 2) oraz ośrodki subregionalne (typ 3). Najniższe wartości wskaźnika aktywności kulturalnej notowane są w przypadku Pasłęka (86), Elbląga (198), Braniewa (357), Tolkmicka (493) i Miłomłyna (532). Średnia wojewódzka dla miast wynosi 1459 osób/1000 mieszkańców i znacznie przekracza średnią krajową dla miast.

9.6. Grupy artystyczne

Aktywność kulturalną lokalnych społeczności zmierzono uczestnictwem nie tylko jako widzowie, ale również jako członkowie grup artystycznych prowadzonych przez lokalne centra i ośrodki kultury (na 1000 mieszkańców). Wśród polskich miast najwyższymi wartościami wskaźnika wyróżniają się małe ośrodki miejskie (typ 5, również 4), chociaż widoczne jest znaczne zróżnicowanie regionalne. We wszystkich dużych miastach (typ 2), z wyjątkiem Rzeszowa, wartość wskaźnika jest niższa od średniej krajowej. Analizowany wskaźnik jest stymulantą tj. im wyższa wartość wskaźnika tym lepsza pozycja danego miasta względem średniej krajowej dla miast, średnia krajowa dla wszystkich miast wynosi 8 osób/1000 mieszkańców.



Ryc. 9.6 Członkowie grup artystycznych na 1000 mieszkańców (w odniesieniu do średniej krajowej dla miast), 2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Miasta województwa warmińsko-mazurskiego pozytywnie wyróżniają się na tle kraju w zakresie aktywnego uczestnictwa mieszkańców w lokalnych zespołach artystycznych. Tylko w 13 spośród 49 miast województwa wartość wskaźnika jest niższa od średniej krajowej dla miast (w tym w jednym mieście nie ma tego typu działalności; Elbląg). Obok Elbląga również w drugim mieście subregionalnym województwa (Ełk, 4) wartość wskaźnika jest niższa niż średnia krajowa. Najniższa wartość wskaźnika dotyczy Ławy (1) i Olsztyna (1).

W większości miast województwa wartość wskaźnika przekracza średnią krajową, najwięcej w Sępólnie (52), Korszach (45) i Bisztynku (44) (wszystkie wymienione miasta zaklasyfikowane są do typu 5). Średnia wojewódzka dla miast wynosi 8 os./1000 mieszkańców.

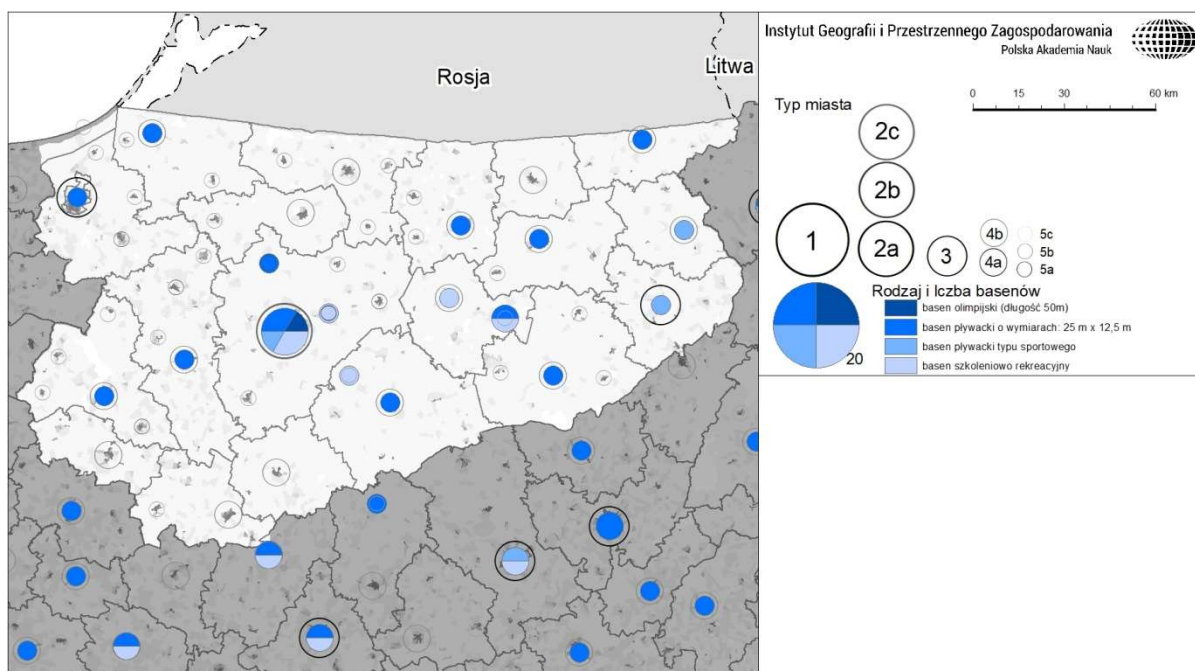
9.7. Pływalnie kryte

W analizie uwzględniono 4 kategorie basenów⁴⁰:

- basen olimpijski (o długości 50 m),
- basen pływakki typu sportowego (o wymiarach 25 m x 16 m),
- basen pływakki (o wymiarach 25 m x 12,5 m),
- basen szkoleniowo-rekreacyjny (o długości co najmniej 16 m).

W polskich miastach w 2015 r. łączna liczba niecek basenowych we wszystkich pływalniach ww. kategorii wyniosła 765.

⁴⁰ Pływalnią krytą jest obiekt wielokubaturowy, kryty o konstrukcji trwałej, ze sztucznym zbiornikiem (niecką) z wodą, służący do celów sportowych i rekreacyjnych, pływania i skoków do wody, posiadający zaplecze socjalne oraz urządzenia sanitarne. Powinien być to obiekt ogólnodostępny, umożliwiający prowadzenie zajęć w zakresie nauki pływania („Pływalnie kryte w Polsce – inwentaryzacja bazy sportowej” Ministerstwo Sportu i Turystyki).



Ryc. 9.7 Pływalnie kryte, 2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Pływalnie kryte w Polsce – inwentaryzacja bazy sportowej” Ministerstwo Sportu i Turystyki, 2015

W miastach województwa warmińsko-mazurskiego w 2015 r. łączna liczba niecek basenowych we wszystkich pływalniach wyniosła 23 tj.:

- 1 basen olimpijski (o długości 50 m),
- 13 basenów pływackich (o wymiarach 25 m x 12,5 m),
- 3 baseny pływackie typu sportowego (o wymiarach 25 m x 16 m),
- 6 basenów szkoleniowo-rekreacyjnych (o długości co najmniej 16 m).

W 2015 r. w największej ilości obiektów do dyspozycji mieli mieszkańcy Olsztyna (6 obiektów) i Mikołajek (2 obiekty), jako jedyni mieli do dyspozycji więcej niż jeden obiekt w mieście. Najgorzej sytuacja wyglądała w małych miastach (typ 5) oraz niektórych miastach powiatowych (typ 4), gdzie takich obiektów nie było. Miastami powiatowymi bez basenu były: Bartoszyce, Działdowo, Lidzbark Warmiński, Nidzica, Nowe Miasto Lubawskie, Węgorzewo (aczkolwiek w grudniu 2015 r. otwarto w Lidzbarku Warmińskim Termy Warmińskie).

9.8. Hale sportowo-widowiskowe

Do dużych hal sportowo-widowiskowych zakwalifikowano te, których widownia liczy minimum 900 miejsc siedzących służących przede wszystkim najpopularniejszym halowym sportom olimpijskim (siatkówka, koszykówka, piłka ręczna). Opracowanie nie uwzględnia hal lodowych oraz hipodromu z uwagi na zmniejszoną wielofunkcyjność spowodowaną ukierunkowaniem tych obiektów na konkretne dyscypliny sportu („Duże hale sportowo-widowiskowe – inwentaryzacja bazy sportowej” Ministerstwo Sportu i Turystyki).

Tab. 9.8 Hale sportowo-widowiskowe w województwie warmińsko-mazurskim, 2016.

Nazwa Hali	Miejscowość	Pojemność całkowita (miejsca siedzące)	Max ilość osób w hali
CSB w Elblągu	Elbląg	2999	2999
HSW MOSiR Ełk	Ełk	1500	1500
HSW w Iławie	Iława	1250	1250
HWS „LEGA”	Olecko	1020	1055
HWS „URANIA”	Olsztyn	2409	2409
HSW w Ostródzie	Ostróda	1050	1350

Źródło: Duże hale sportowo-widowiskowe – inwentaryzacja bazy sportowej, Ministerstwo Sportu i Turystyki.

W 2015 r. na terenie województwa warmińsko-mazurskiego znajdowało się 6 dużych hal widowiskowo-sportowych (po jednej w Elblągu, Ełku, Iławie, Olecku, Olsztynie i Ostródzie). Na obszarze województwa nie było hali o widowni przekraczającej 5 tys. osób.

Najbardziej znanym obiektem w województwie jest hala Urania w Olsztynie, która w latach 2003-2008 była gospodarzem siatkarskiego Memoriału Huberta Jerzego Wagnera (pojedyncze mecze odbywały się również w Iławie, Ostródzie i Elblągu). Z hali na co dzień korzystają siatkarze AZS Olsztyn (5x mistrz polski) oraz OKPR Warmia Energa grająca w I lidze (piłka ręczna mężczyzn).

9.9. Stadiony lekkoatletyczne

W miastach województwa warmińsko-mazurskiego znajduje się 9 pełnowymiarowych stadionów lekkoatletycznych⁴¹ dopuszczonych do rozgrywania oficjalnych zawodów lekkoatletycznych.

⁴¹ Kategoria stadionu lekkoatletycznego zależy od wyposażenia obiektu w urządzenia lekkoatletyczne, usytuowanie tych urządzeń gwarantujące zapewnienie bezpieczeństwa dla zawodników, sędziów i publiczności, wyposażenie w sprzęt zawodniczy i sędziowski, jak również zabezpieczenie zaplecza do rozgrzewki i odpowiedniej ilości pomieszczeń pomocniczych oraz wymaganej liczby miejsc na widowni. Komisja Obiektów i Urzędzeń Polskiego Związku Lekkiej Atletyki przyjęła zasadę, że kategorie I i II (Category Construction I i Category Construction II) są nadawane przez IAAF (Międzynarodowe Stowarzyszenie Federacji Lekkoatletycznych). PZLA nadaje stadionom kategorie od III do V, stosując kryteria ustalone przez Komisję Obiektów i Urzędzeń. Ranga zawodów które mogą być rozgrywane na stadionach spełniających określone dla poszczególnych klas wymagania:

- Kategoria I – igrzyska olimpijskie, mistrzostwa świata, mityngi IAAF EAA, puchar kontynentalny, mistrzostwa Polski seniorów,
- Kategoria II – mityngi IAAF EAA, mistrzostwa kontynentów, mistrzostwa Polski seniorów, mistrzostwa Polski U18, U20 i U23,
- Kategoria III – mistrzostwa Polski seniorów, U23, U20 i U18, mityngi międzynarodowe, mistrzostwa Europy U18, w wielobojach i w biegu na 10 000 m.
- Kategoria IVA – mistrzostwa Polski o ograniczonym programie, U16 i inne, mityngi międzynarodowe i ogólnopolskie,
- Kategoria IVB – zawody okręgowe i szczebla centralnego,
- Kategoria VA – mistrzostwa Polski w biegach długich i mityngi ogólnopolskie,
- Kategoria VB – zawody okręgowe, lokalne i szkolne.

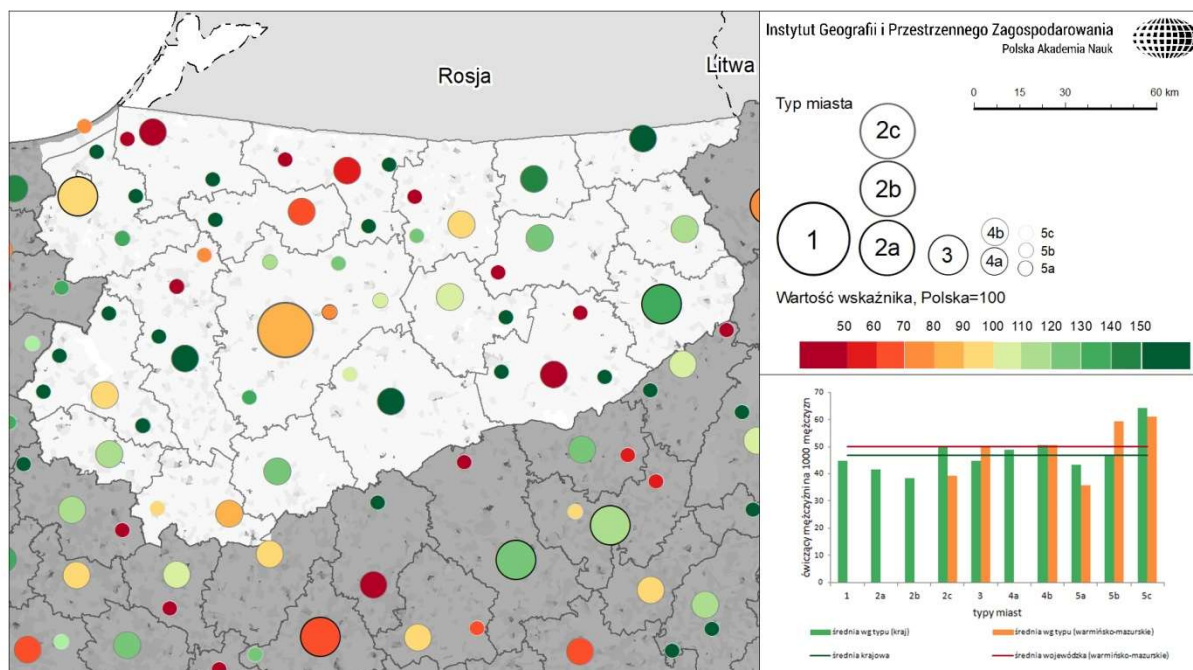
Tab. 9.9 Pełnowymiarowe stadiony lekkoatletyczne w miastach województwa warmińsko-mazurskiego, 2019.

Miejscowość, gospodarz	Rok budowy	Liczba torów		Skocznie			Rzutnie			Kategoria PZLA
		Okrężna	Prosta	wzwyż	tyczka	w dal/ 3-skok	kula	młot/ dysk	oszczep	
Działdowo MOSiR	2018	4	6	1	brak	1	1	1	1	VA
Pasłęk	2012	6	8	1	1	1	1	1	2	IVB
Elk - Zespół Szkół nr 1	2011	4	6	1	1	1	1	1	2	VA
Giżycko MOSiR	2018	4	6	1	1	2	1	brak	1	VA
Lubawa - OSiR	2010/2014	6	8	1	1	1	2	1	2	IVA
Kętrzyn	2018	4	6	1	1	1	1	1	1	VA
Lidzbarski - miejski	2010	6	8	1	1	1	2	1	2	IVA
Olecko - miejski	2010	6	8	1	1	1	1	1	2	IVA
Ostróda	2016	6	8	1	2	2	1	1	2	IVA

Źródło: Zestawienie zweryfikowanych (dopuszczonych do rozgrywania oficjalnych zawodów I), pełnowymiarowych stadionów lekkoatletycznych w układzie alfabetycznym nazw miejscowości - stan na dzień 1 stycznia 2019 r.

9.10. Ćwiczący mężczyźni

Ćwiczącym jest osoba, która czynnie uprawia określony rodzaj sportu uczestnicząc systematycznie w treningach, bądź w innej formie zajęć sportowych oraz w imprezach sportowych lub rekreacyjnych (BDL GUS). W polskich miastach w 2016 r. na 1000 mężczyzn ćwiczyło 47. Wskaźnik ten obrazuje aktywność fizyczną w klubach sportowych finansowanych z budżetów jednostek administracyjnych. Taki rodzaj aktywności, obok aktywności w sferze społecznej i kulturalnej, można traktować jako składową szerszego zagadnienia ogólnej aktywności lokalnych społeczności.



Ryc. 9.10 Ćwiczący mężczyźni na 1000 mężczyzn, 2016.

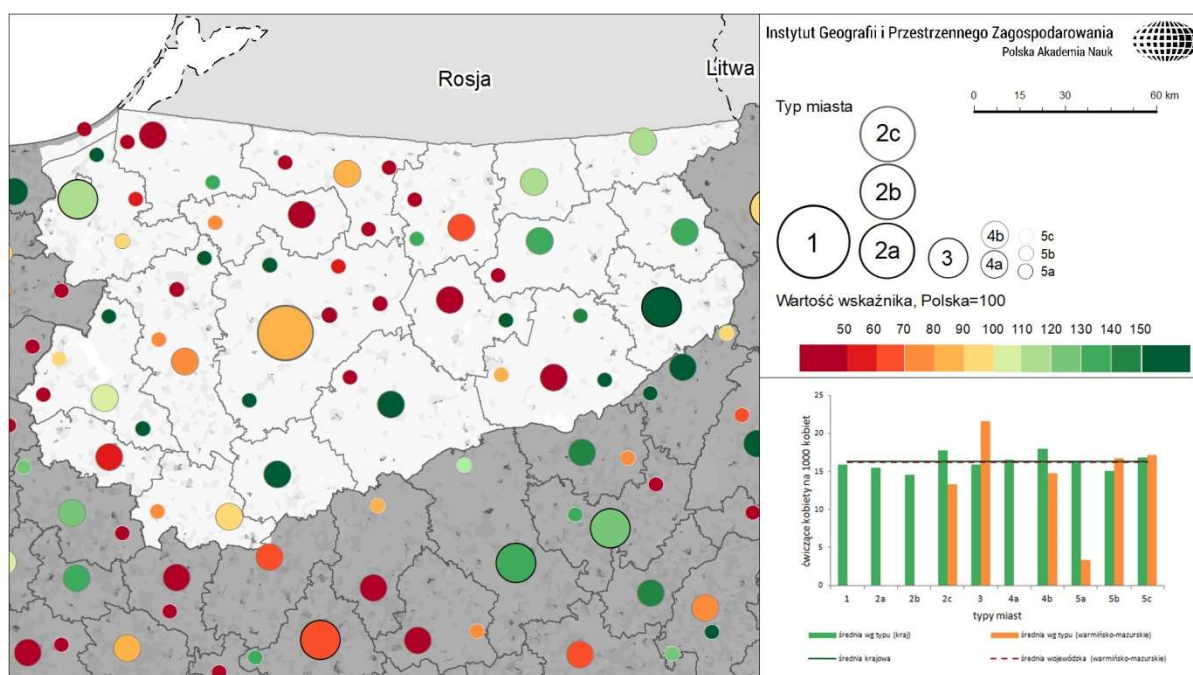
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Wartością powyżej średniej krajowej dla poszczególnych typów miast charakteryzują się dwa typy miast: miasta subregionalne (przede wszystkim Efk) i małe miasta nieaglomeracyjne (typ 5b, np. Kisielice, Susz, Pieniężno, Ruciane-Nida, Biała Piska). W pozostałych przypadkach wartości te są poniżej średniej krajowej dla danego typu miast. Najniższe wartości dotyczą niektórych miast powiatowych (Braniewo, Pisz) oraz małych miast (np. Frombork, Orzysz, Ryn).

Średnia dla wszystkich miast w województwie warmińsko-mazurskim osób ćwiczących wyniosła na 1000 mężczyzn 50, co było wartością nieznacznie powyżej średniej krajowej.

9.11. Ćwiczące kobiety

Ćwiczącym jest osoba, która czynnie uprawia określony rodzaj sportu uczestnicząc systematycznie w treningach, bądź w innej formie zajęć sportowych oraz w imprezach sportowych lub rekreacyjnych (BDL GUS). W polskich miastach w 2016 r. na 1000 kobiet ćwiczyło 16. Wskaźnik ten obrazuje aktywność fizyczną w klubach sportowych finansowanych z budżetów jednostek administracyjnych. Taki rodzaj aktywności, obok aktywności w sferze społecznej i kulturalnej, można traktować jako składową szerszego zagadnienia ogólnej aktywności lokalnych społeczności.



Ryc. 9.11 Ćwiczące kobiety na 1000 kobiet, 2016.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

W przypadku tego wskaźnika sytuacja wygląda podobnie jak w przypadku wskaźnika „ćwiczący mężczyźni” – powyżej średniej krajowej dal miast w danym typie plasuje się typ 3 (miasta subregionalne) i typ 5b i 5c (małe miasta nieaglomeracyjne, np. Biała Piska, Miłakowo, Mikołajki). Niska wartość wskaźnika dotyczy m.in. Braniewa, Lidzbarka Warmińskiego, Mrągowa oraz wielu małych miast (np. Górowa Iławeckiego, Fromborka, Kisielic). Poniżej średniej plasuje się też miasto wojewódzkie.

Średnia dla wszystkich miast w województwie warmińsko-mazurskim osób ćwiczących wyniosła na 1000 kobiet 16, co było niemalże równe ze średnią krajową.

9.12. Podsumowanie (hierarchizacja)

9.1. Kina (liczba osób przypadająca na jedną salę kinową oraz średni czas dojazdu do najbliższego kina). W trzech przypadkach uzyskane wartości są porównywalne ze średnią krajową (typ 2c, 3, 5b), natomiast duże różnice (wartość wyższa od średniej krajowej w danym typie dotyczy typu 5c i 4b). Usługa występuje w 5 typach. Poniżej średniej krajowej plasują się największe ośrodki miejskie (typ 2, 3). Najwyższy poziom dostępności dotyczy miast subregionalnych, Olsztyna i niektórych miast powiatowych. Najniższa dostępność dotyczy małych miast i niektórych miast powiatowych. Brak kin jest zauważalny w 2017 r. w 35 miastach regionu.

9.2. Teatry (liczba placówek oraz średni czas dojazdu do najbliższego teatru). Według GUS w województwie warmińsko-mazurskim profesjonalne placówki teatralne funkcjonują w dwóch ośrodkach tj. w Elblągu (1 placówka) i Olsztynie (3 placówki). Województwo charakteryzuje się niskim poziomem dostępności. Wysoki poziom dostępności dotyczy tylko miasta wojewódzkiego, miast regionalnych i dwóch miast typu 4b (Pisz, Olecko).

9.3. Muzea (liczba osób zwiedzających muzea i oddziały przypadająca na 10 tys. mieszkańców). W dwóch przypadkach odnotowano wartości wyższe od średniej krajowej dla danego typu miasta tj. dla typu 5c (prawie 3-krotnie) i 5a. W pozostałych przypadkach (typ 2c, 3, 4b, 5b) notowane są wartości niższe od średniej krajowej dla poszczególnych typów. Tylko wartość wskaźnika dla typu 5c przekracza średnią krajową dla całego zbioru miast. Brak muzeów jest zauważalny w 2017 r. w 30 miastach regionu.

9.4. Biblioteki (czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców). W województwie warmińsko-mazurskim średnią dla danego typu przekraczają miasta zaklasyfikowane do typu 2c (dość znacznie) i 5b (nieznacznie). W pozostałych przypadkach (typ 3, 4b, 5a, 5c) wartości są niższe od średniej dla poszczególnych typów miast. Średnią krajową dla całego zbioru miast przekracza tylko miasto wojewódzkie.

9.5. Ośrodki kultury (liczba uczestników imprez na 1000 mieszkańców). Największe miasta województwa (typ 2 i 3), jak również niektóre małe ośrodki miejskie (typ 5b) charakteryzują się wartościami wskaźnika poniżej średniej dla tych typów. W przypadku typu 3 różnice te są duże. Wartościami wyższymi od średniej w danym typie charakteryzują się miasta typu 4b, 5a (bardzo nieznacznie) i 5c. Poniżej średniej krajowej dla wszystkich miast plasuje się Olsztyn i ośrodki subregionalne.

9.6. Grypy artystyczne (członkowie grup artystycznych na 1000 mieszkańców). Tylko w jednym przypadku – typ 5b – uzyskane wartości wskaźnika są wyższe do średniej dla danego typu miast. Bardzo duże różnice dotyczą typów 3 i 2, w mniejszym stopniu 5a. W pozostałych przypadkach (4b, 5c) różnice nie są bardzo duże. Poniżej średniej krajowej dla wszystkich miast plasują się największe miasta regionu (typ 2 i 3).

9.7. Pływalnie kryte. 9.8. Hale sportowo-widowiskowe. 9.9. Stadiony lekkoatletyczne. Lokalizacja hal sportowo-widowiskowych i stadionów lekkoatletycznych nie ogranicza się tylko do miasta wojewódzkiego i miast subregionalnych, ale obiekty takie zlokalizowano również w wielu miastach powiatowych (Iława, Olecko, Ostróda, Działdowo, Giżycko, Lubawa, Kętrzyn, Lidzbark Warmiński). W przypadku pływalni zdecydowanie wyróżnia się Olsztyn. Pod tym względem ośrodki subregionalne nie wypadają najlepiej.

9.10. Ćwiczący mężczyźni. 9.11. Ćwiczące kobiety. W przypadku aktywności sportowej zarysowuje się następująca prawidłowość: im mniejsze miasto tym większa aktywność sportowa, co sprawdza się przede wszystkim w przypadku mężczyzn; wynika to m.in. z charakteru tego rodzaju usługi oraz konkurencji (lub jej braku) z innymi możliwościami spędzania wolnego czasu, indywidualnych preferencji i obowiązków.

Tab. 9.12 Odchylenia* od średnich dla typów miast dla wskaźników wchodzących do syntezy

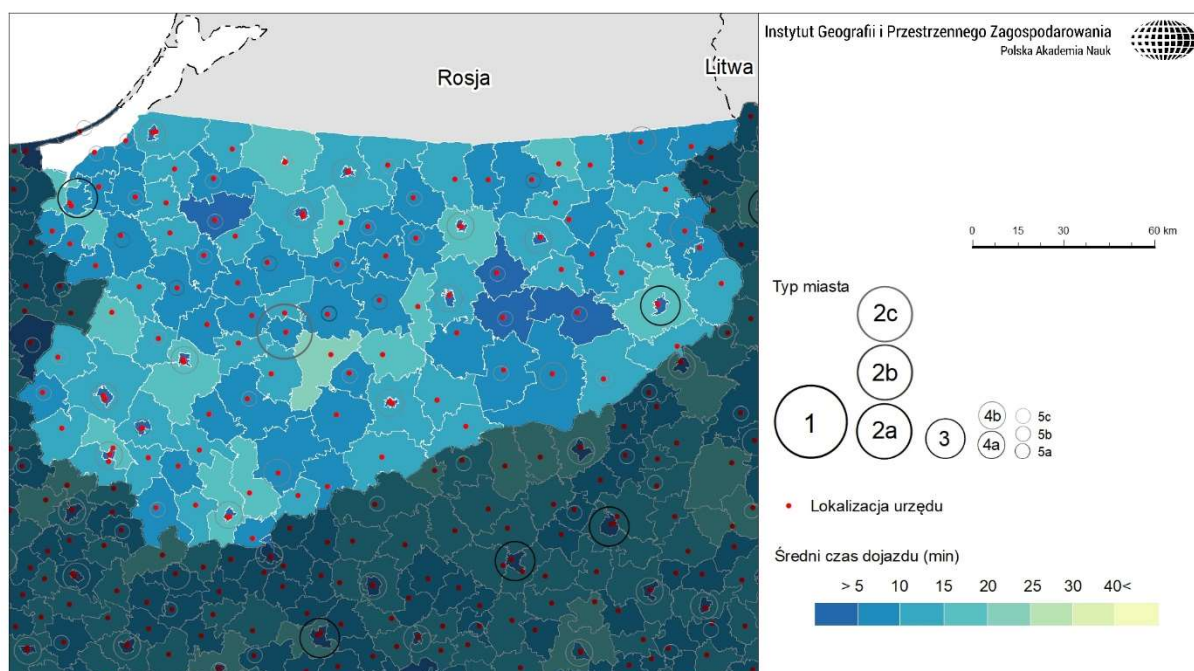
	2c	3	4a	4b	5a	5b	5c
9.1.	20	4	x	-65	brak placówki	14	-80
9.3.	-44	-19	x	-70	67	-32	193
9.4.	30	-9	x	-12	-32	7	-15
9.5.	-23	-66	x	24	2	-12	14
9.6.	-68	-79	x	-9	-27	14	-4
9.10.	-25	36	x	-18	-79	11	1
9.11.	-21	11	x	0	-18	27	-5

* Procent średniej wartości wskaźnika dla typu. Wartości pozytywne dodatnie (przy stymulacji wartości ponad średnią, przy destymulacji wartości poniżej średniej), wartości negatywne – ujemne (przy stymulacji wartości poniżej średniej, przy destymulacji wartości powyżej średniej)

ADMINISTRACJA WSZYSTKICH SZCZEBLI

10.1. Urzędy gminne

Usługi administracyjne na poziomie gminnym⁴² są usługami publicznymi o najniższym stopniu centralizacji, w związku z czym zróżnicowanie wskaźnika dostępności do urzędów gminnych w skali kraju jest najmniejsze spośród pozostałych analizowanych usług administracji publicznej. Uogólniając, wyższy poziom dostępności do urzędów gminnych wykazują mniejsze miasta niż aglomeracje i duże miasta. W Polsce średni czas dojazdu do właściwego urzędu gminnego wynosi 9 minut.



Ryc. 10.1 Średni czas przejazdu do właściwego urzędu gminnego (w min), 2015.

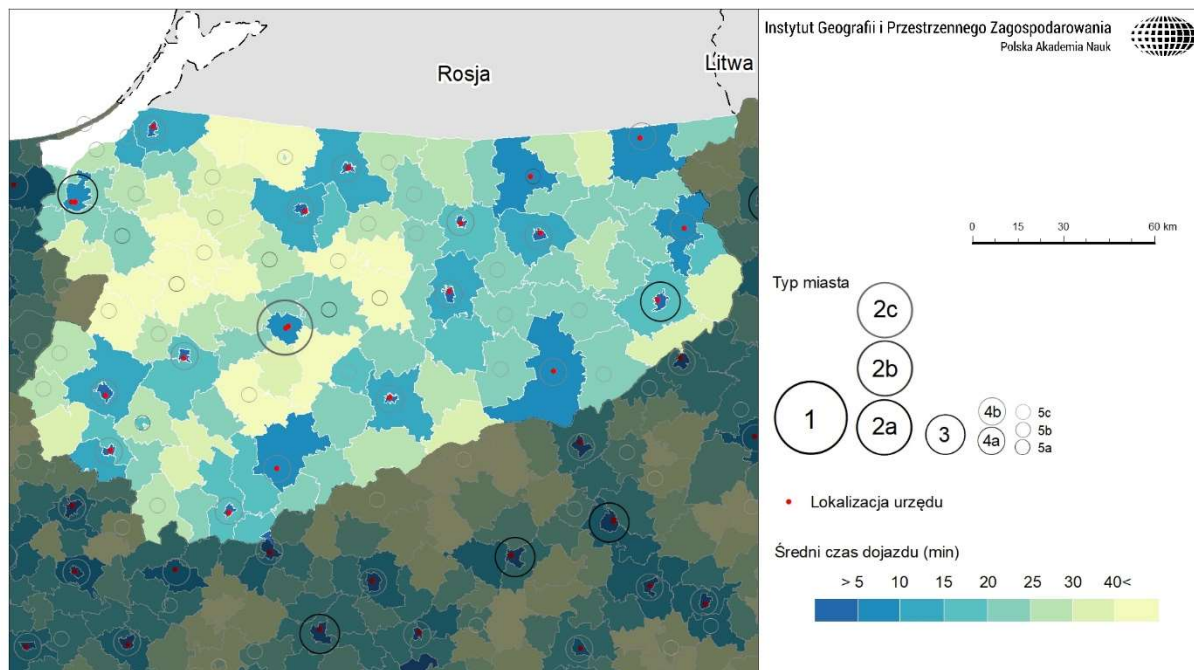
Źródło: Stępnik i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Wśród jednostek administracyjnych województwa warmińsko-mazurskiego najwyższym poziomem dostępności do usług administracji państwowej szczebla lokalnego wyróżniają się cztery miasta wraz z otaczającymi je obszarami (gminy miejsko-wiejskie): Ornetą, Orzysz, Mikołajki i Ryn. W przypadku zróżnicowania dostępności do urzędów gminnych zaznacza się następująca prawidłowość: im mniejsze miasto, tym wyższy poziom dostępności. Tym samym np. mieszkańcy Mrągowy mają lepszą dostępność do administracji gminnej niż mieszkańcy Olsztyna czy Elbląga. Najniższy poziom dostępności do administracji szczebla gminnego mają mieszkańcy gminy Purda leżącej w miejskim obszarze funkcjonalnym Olsztyna. W województwie warmińsko-mazurskim średni czas dojazdu do tego typu usług wynosi 9,5 minuty, a maksymalny nie przekracza 23 minut.

⁴² Podstawowymi jednostkami podziału administracyjnego kraju są gminy. Ich kompetencje są bardzo szerokie: od zapewnienia ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami poprzez zapewnienie lokalnego transportu zbiorowego, bezpieczeństwa mieszkańców, zarządzanie drogami gminnymi aż po podstawową opiekę medyczną, edukację publiczną itp. Jednak często zadania gminy sprowadzamy do tych zagadnień, które bezpośrednio dotyczą codziennego funkcjonowania w społeczeństwie, tj. wyrobienie lub wymiana dowodu osobistego, sprawy meldunkowe, założenie własnej działalności gospodarczej, wydanie aktu urodzenia, zgonu, ślubu (urząd stanu cywilnego) itp.

10.2. Starostwa powiatowe

Pośrednim poziomem podziału administracyjnego kraju są powiaty⁴³. Przestrzenne zróżnicowanie poziomu dostępności do starostw powiatowych w oczywisty sposób nawiązuje do rozmieszczenia miast pełniących funkcje administracyjne szczebla powiatowego. Stosunkowo wysoki poziom dostępności charakterystyczny jest również dla obszarów wiejskich w gminach miejsko-wiejskich, z racji lokalizacji siedziby urzędu w części miejskiej gminy. W Polsce średni czas dojazdu do właściwego starostwa powiatowego wynosi 24 minuty.



Ryc. 10.2 Średni czas przejazdu do właściwego starostwa powiatowego (w min), 2015.

Źródło: Stępniaik i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

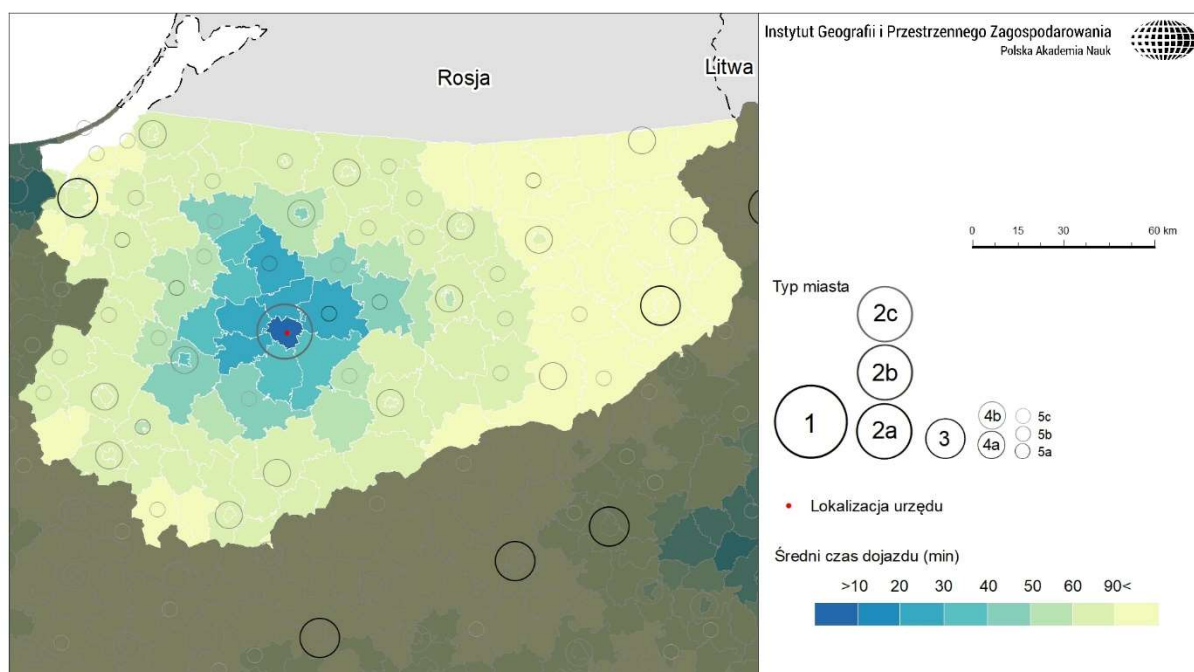
Przestrzenny obraz dostępności do administracji państwowej szczebla powiatowego ma charakter wyspowy i w oczywisty sposób nawiązuje do rozmieszczenia siedzib starostw powiatowych. We wszystkich miastach województwa warmińsko-mazurskiego, niezależnie od ich wielkości, średni czas dojazdu do administracji powiatowej nie przekracza 10 minut. Najniższy poziom dostępności widoczny jest w północno-zachodniej (np. Górowo Iławieckie, Pieniężno) i zachodniej części województwa (np. Morąg, Miłakowo, Zalewo). W województwie warmińsko-mazurskim średni czas dojazdu do administracji szczebla powiatowego wynosi 23 minuty.

⁴³ Zadania szczebla powiatowego są w zasadzie podobne do gminnego, tylko realizowane na większą skalę. Do władz powiatowych należy m.in. zarządzanie i prowadzenie szkół ponadgimnazjalnych (liceów, techników, szkół zawodowych), szpitali powiatowych, przeciwdziałanie bezrobociu (powiatowe urzędy pracy) itp. Oczywiście jest szereg spraw, które wymagają wizyty w starostwie powiatowym np. rejestracja pojazdu, wydawanie prawa jazdy czy pozwoleń na budowę (budownictwo indywidualne). Z tego też względu ich dostępność ma wpływ na jakość życia ludności, chociaż w większości przypadków, częstotliwość korzystania z usług starostw powiatowych jest rzadsza, niż ma to miejsce w przypadku urzędów gminnych. Starostwa powiatowe pełnią usługi o średnim stopniu centralizacji. Obok powiatów ziemskich, w Polsce funkcjonują powiaty grodzkie (miasta na prawach powiatu) łączące w sobie kompetencje urzędów gminnych i starostw powiatowych. Ponadto w części największych miast funkcjonują (pod różnymi nazwami) punkty obsługi mieszkańców. Punkty te nie podlegają szczegółowej rejonizacji (z wyjątkiem kilku miast w Polsce), zatem mieszkańcy mogą skorzystać z placówki, która wydaje im się najbardziej dogodna (w tym także – najbardziej dostępna).

10.3. Urzędy wojewódzkie

Jednostką podziału administracyjnego kraju najwyższego stopnia są w Polsce województwa⁴⁴. W każdym z województw funkcjonują urzędy wojewódzkie, powiązane z administracją centralną i będące jednostkami pomocniczymi wojewody i rządowej administracji państwowej. Do zadań urzędów wojewódzkich należy m.in. kierowanie, koordynowanie i kontrolowanie działalności wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych, czy gospodarowanie mieniem województwa. Urzędy wojewódzkie są placówkami administracji publicznej o wysokim stopniu centralizacji, w związku z czym zakres ich kompetencji w małym stopniu odnosi się do kwestii leżących w sferze zainteresowań obywatela, w związku z czym nawet ich niski poziom dostępności nie wpływa znacząco na jakość życia mieszkańców. Jednak poziom dostępności do tego typu usług ma znaczenie w przypadku podmiotów gospodarczych (np. uzyskanie zezwolenia na pracę cudzoziemców).

Najwyższy poziom dostępności do urzędów wojewódzkich ograniczony jest do miast wojewódzkich wraz z miastami leżącymi w ich strefie podmiejskiej. W Polsce średni czas przejazdu do właściwego urzędu wojewódzkiego wynosi 75 minut.



Ryc. 10.3 Średni czas przejazdu do właściwego urzędu wojewódzkiego (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Dostępność do Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie jest pochodną jego lokalizacji w stosunku do podległego mu obszaru: w miarę oddalania się od stolicy województwa spada poziom dostępności administracji wojewódzkiej. Stosunkowo dobrą dostępnością do tego typu usług charakteryzuje się w zasadzie tylko bezpośrednie otoczenie miasta. Ze znacznej części województwa (środkowo-wschodnia) czas dojazdu do administracji wojewódzkiej przekracza 60 minut, natomiast w najgorszej sytuacji są

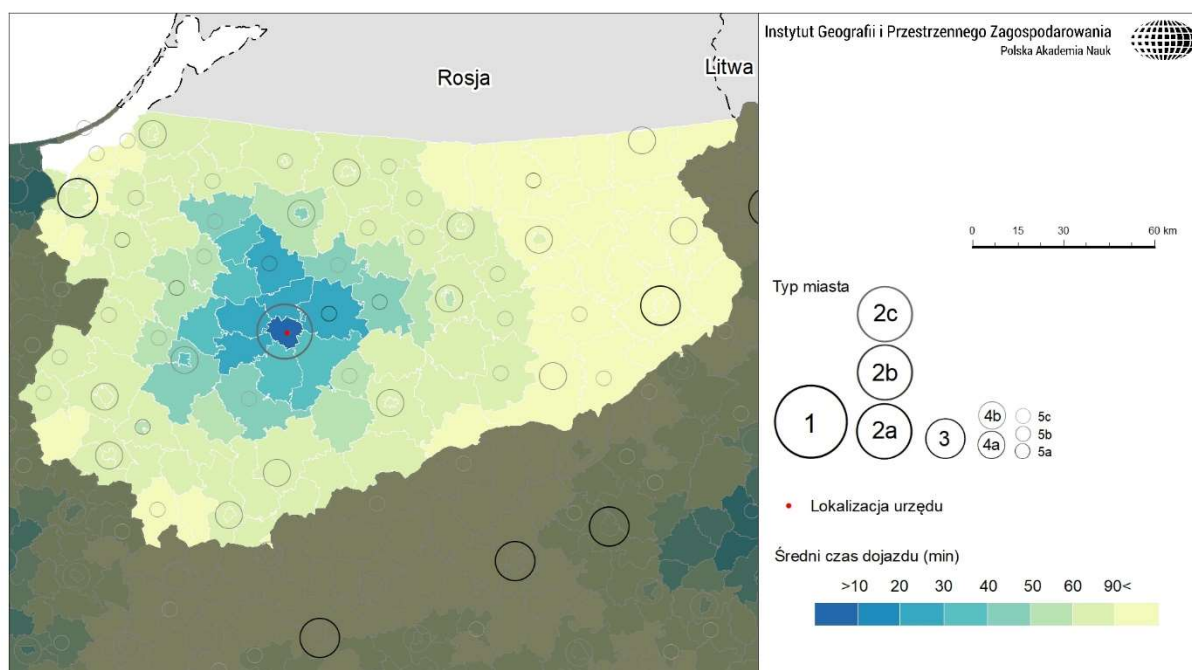
⁴⁴ W każdym z województw funkcjonują urzędy wojewódzkie, powiązane z administracją centralną i będące jednostkami pomocniczymi wojewody i rządowej administracji państwowej. Do zadań urzędów wojewódzkich należy m.in. m.in. kierowanie, koordynowanie i kontrolowanie działalności wojewódzkich samorządowych jednostek organizacyjnych, czy gospodarowanie mieniem województwa. Urzędy wojewódzkie są placówkami administracji publicznej o wysokim stopniu centralizacji, w związku z czym zakres ich kompetencji w małym stopniu odnosi się do kwestii leżących w sferze zainteresowań obywatela, dlatego nawet ich niski poziom dostępności nie wpływa znacząco na jakość życia mieszkańców. Jednak poziom dostępności do tego typu usług ma znaczenie w przypadku podmiotów gospodarczych (np. uzyskanie zezwolenia na pracę cudzoziemców).

mieszkańcy części wschodniej, gdzie czas dojazdu do Olsztyna przekracza 90 minut (w skrajnych przypadkach przekracza 140 minut, np. Olecko i Gołdap). W województwie warmińsko-mazurskim średni czas dojazdu do usług tego typu wynosi 79 minut.

10.4. Urzędy marszałkowskie

Podobnie jak w przypadku urzędów wojewódzkich urzędy marszałkowskie⁴⁵ są placówkami o wysokim stopniu centralizacji, w związku z czym zakres ich kompetencji w małym stopniu odnosi się do kwestii leżących w sferze zainteresowań obywatela, a stosunkowo niski poziom dostępności znaczącej części obszaru (głównie miast we wschodniej części regionu) nie wpływa znacząco na jakość życia mieszkańców. Poziom dostępności do tego typu usług ma znaczenie w przypadku podmiotów gospodarczych (np. firm transportowych – wydawanie licencji na przewóz osób).

Poziom dostępności do urzędów marszałkowskich jest tożsama z poziomem dostępności do urzędów wojewódzkich, za wyjątkiem województwa kujawsko-pomorskiego i lubuskiego. W Polsce średni czas przejazdu do właściwego urzędu marszałkowskiego wynosi 73 minuty.



Ryc. 10.4 Średni czas przejazdu do właściwego urzędu marszałkowskiego (w min), 2015.

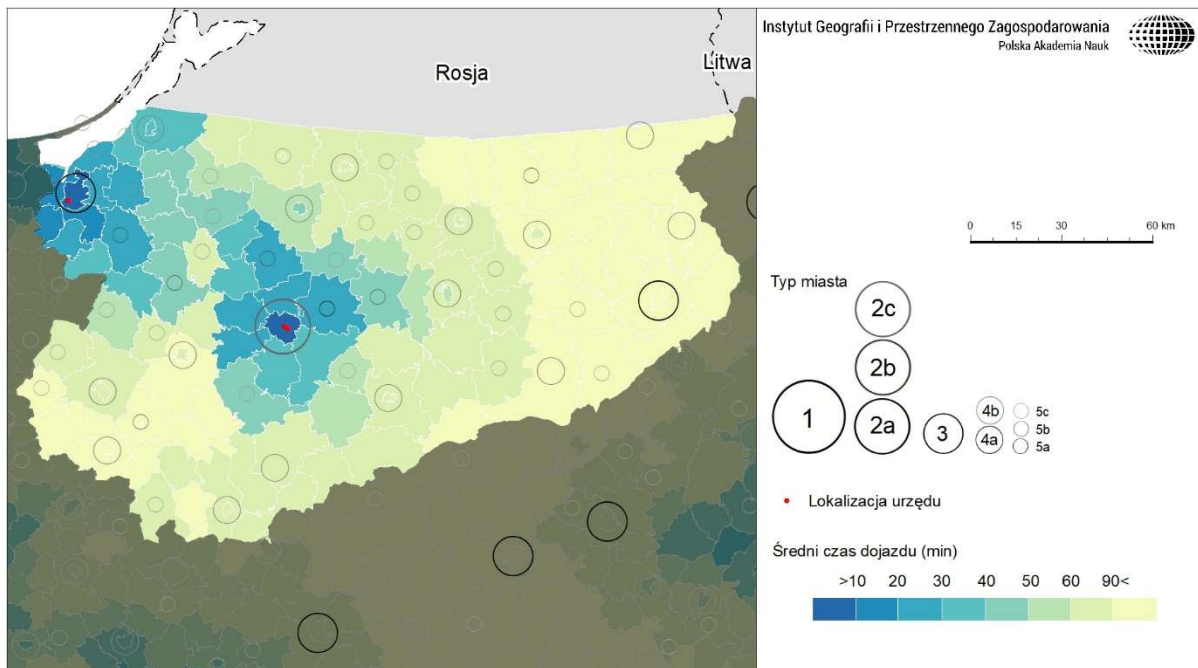
Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

Nieznaczące różnice w lokalizacji Urzędu Marszałkowskiego i Wojewódzkiego nie wpływają na ogólny obraz dostępności do tego typu usług tj. poziom dostępności do Urzędu Marszałkowskiego jest tożsama z poziomem dostępności do Urzędu Wojewódzkiego. Najlepszą dostępnością charakteryzują się jednostki wchodzące w skład miejskiego obszaru funkcjonalnego Olsztyna, a najgorszą duży zwarty obszar wschodniej części województwa. W województwie warmińsko-mazurskim średni czas dojazdu do usług tego typu wynosi 79 minut.

⁴⁵ Urzędy marszałkowskie powiązane są z administracją samorządową i są jednostkami pomocniczymi zarządu województwa. Urzędy marszałkowskie realizują np. zadania w zakresie: polityki regionalnej, obronności i bezpieczeństwa państwa, edukacji publicznej, przeciwdziałania bezrobociu, zagospodarowania przestrzennego.

10.5. Oddziały regionalne ZUS

W przypadku ZUS rejonizacja oddziałów⁴⁶ nie nawiązuje do podziału administracyjnego kraju szczebla wojewódzkiego (oddziałów [43] jest znacznie więcej niż województw). Najwyższy poziom dostępności dotyczy miast wojewódzkich i niektórych miast subregionalnych. Średni czas dojazdu do właściwego oddziału ZUS wynosi 59 minut.



Ryc. 10.5 Średni czas przejazdu do właściwego oddziału regionalnego ZUS (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

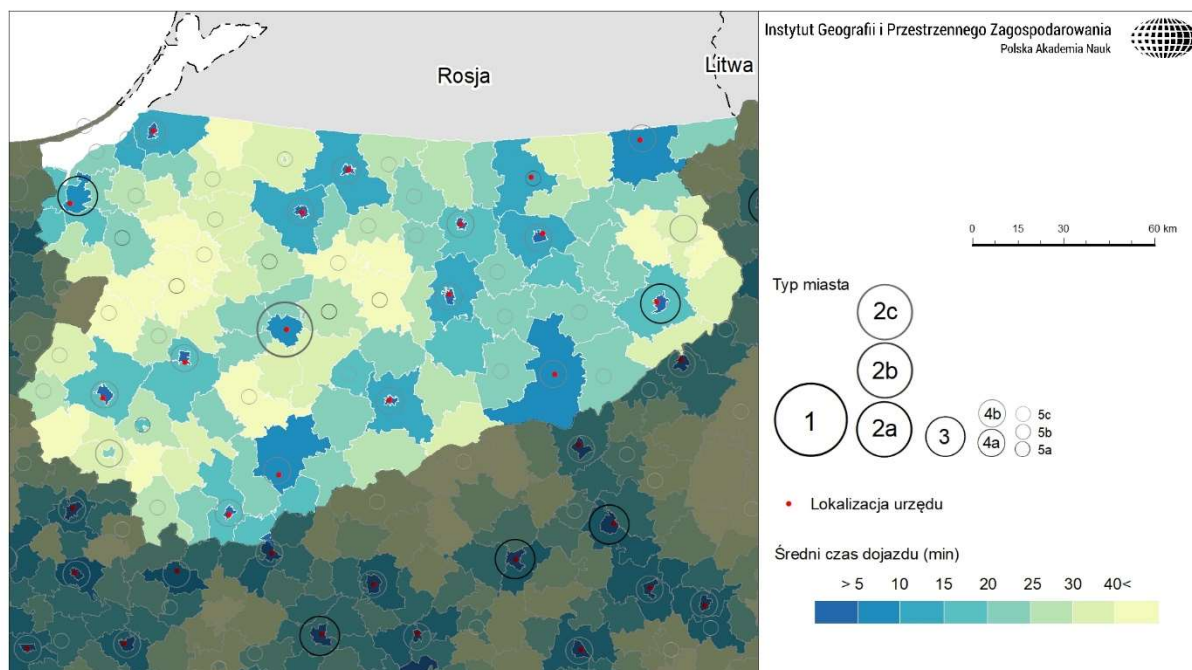
W województwie warmińsko-mazurskim funkcjonują dwa oddziały ZUS: w Olsztynie i Elblągu. Taka lokalizacja powoduje, że środkowa i zachodnia część województwa charakteryzuje się dobrą dostępnością do tego typu usług (najlepszą oczywiście wymienione miasta wraz z ich otoczeniem funkcjonalnym), podczas gdy czas dojazdu mieszkańców całej wschodniej części województwa znacząco przekracza 90 minut (maksymalnie wynosi aż 170 minut). Spośród miast województwa najdłuższym czasem dojazdu charakteryzują się: Gołdap (150 minut), Olecko (140 minut) i Ełk (128 minut). W województwie warmińsko-mazurskim średni czas dojazdu do właściwego oddziału regionalnego ZUS wynosi 74 minuty i znacząco przekracza średnią krajową.

10.6. Inspektoraty i biura terenowe ZUS

Dostępność do inspektoratów ZUS nawiązuje do dostępności administracji państwowej szczebla powiatowego, oczywiście z pewnymi wyjątkami wynikającymi z różnicy między liczbą

⁴⁶ Zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi w Polsce za administrację ubezpieczeń społecznych odpowiedzialne są dwa podmioty: Zakład Ubezpieczeń Społecznych oraz Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. ZUS jest operatorem Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i jest podstawową instytucją odpowiedzialną za system powszechnych ubezpieczeń społecznych, tj. świadczeń gwarantowanych przez państwo związanych z osiągnięciem odpowiedniego wieku (wieku emerytalnego), niezdolnością do pracy, chorobą lub macierzyństwem, a także z wypadkami przy pracy. ZUS ma strukturę dwupoziomową (oddziały i inspektoraty wraz z biurami terenowymi).

powiatów (380) a liczbą inspektoratów i biur terenowych (łącznie 272). Stąd też najwyższym poziomem dostępności do tego typu usług charakteryzują się miasta powiatowe i subregionalne. Inspektoraty i biura terenowe ZUS są tymi placówkami, z którymi mieszkańcy mają bezpośredni kontakt, a więc to dostępność do tego typu placówek determinuje dostępność do ZUS. Średni czas dojazdu do inspektoratu lub biura terenowego ZUS wynosi 25 minut.



Ryc. 10.6 Średni czas przejazdu do właściwego inspektoratu ZUS (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

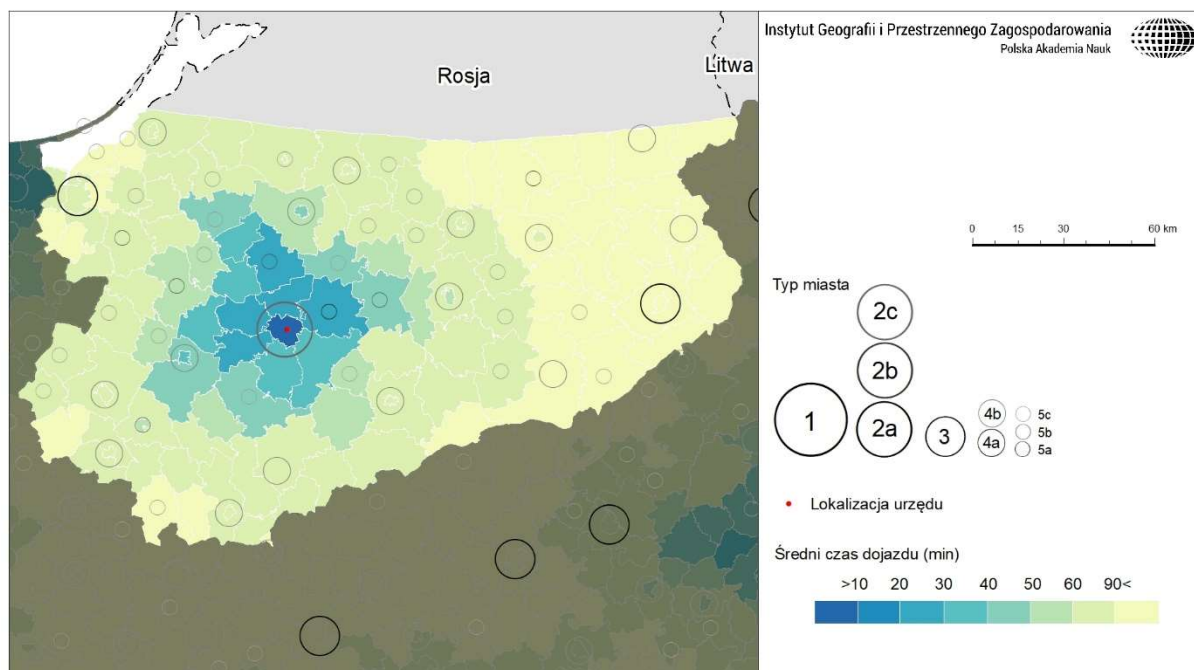
Dostępność do inspektoratów i biur terenowych ZUS nawiązuje do dostępności do starostw powiatowych, w związku z czym obraz dostępności ma charakter wyspowy. Są jednak pewne różnice w poziomie dostępności między placówkami ZUS a starostwami powiatowymi. Brak inspektoratu lub biura terenowego ZUS w Nowym Mieście Lubawskim i Olecku znacząco wpływa na pogorszenie dostępności do tego typu usług. Niski poziom dostępności widoczny jest w strefie między Elblągiem a Olsztynem, gdzie na stosunkowo dużym obszarze nie ma żadnej placówki ZUS. Również wschodnia część województwa odznacza się niskim poziomem dostępności. Spośród miast województwa warmińsko-mazurskiego najdłuższy czas dojazdu dotyczy Węgorzewa (70 minut), Miłakowa (59 minut) i Zalewa (54 minuty). W województwie warmińsko-mazurskim średni czas dojazdu do tego typu usług wynosi 26 minut (w skrajnych przypadkach 90 minut).

10.7. Oddziały regionalne KRUS

W przypadku KRUS rejonizacja oddziałów⁴⁷ nawiązuje do podziału terytorialnego kraju tj. granice poszczególnych oddziałów KRUS odpowiadają granicom województw. Stąd też poziom dostępności do oddziałów KRUS nawiązuje do dostępności do administracji państwowej szczebla

⁴⁷ Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) odpowiada za ubezpieczenie społeczne rolników. Oprócz obsługi rolników w sprawach dotyczących ubezpieczenia społecznego, realizuje również inne zadania, m.in.: wypłacanie krajowych rent strukturalnych, wypłacanie świadczeń kombatanckich inwalidom wojennym, ubezpieczenie zdrowotne rolników. Również KRUS ma dwupoziomą strukturę (oddziały i placówki terenowe).

wojewódzkiego, z jednym tylko wyjątkiem (Częstochowa). Średni czas dojazdu do oddziału terenowego KRUS wynosi 76 minut.



Ryc. 10.7 Średni czas przejazdu do właściwego oddziału KRUS (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

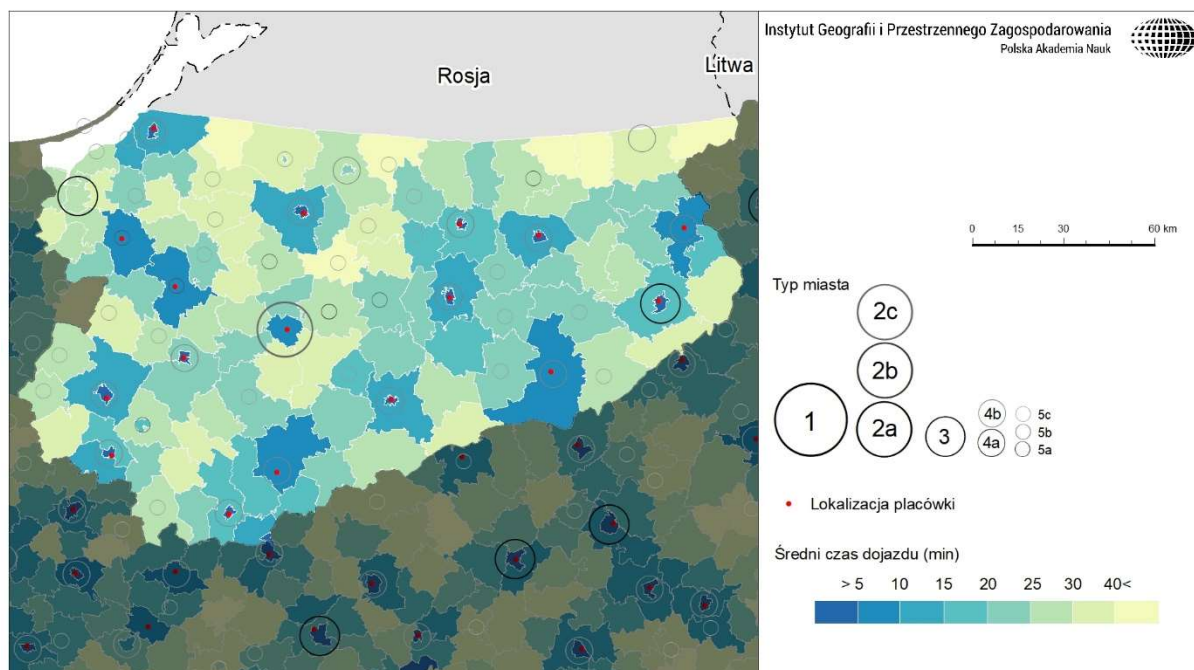
Dostępność do oddziału regionalnego KRUS jest podobna jak w przypadku dostępności do Urzędu Wojewódzkiego, co oczywiście jest pochodną lokalizacji tego oddziału. Obszary dobrej i złej dostępności układają się promieniście wokół Olsztyna: im dalej tym pogarsza się poziom dostępności do tego typu usług. Widoczny jest duży obszar o najniższym poziomie dostępności leżący na wschodzie województwa, gdzie czas dojazdu do oddziału regionalnego KRUS znacząco przekracza 90 minut (w skrajnym przypadku sięga 170 minut). Spośród miast województwa warmińsko-mazurskiego najdłuższy czas dojazdu do oddziału KRUS dotyczy Węgorzewa (70 minut), Miłakowa (59 minut) i Zalewa (54 minuty). W województwie warmińsko-mazurskim średni czas dojazdu do tego rodzaju usług wynosi 79 minut.

10.8. Placówki terenowe KRUS

Dostępność placówek terenowych KRUS (256 placówek) nawiązuje do dostępności administracji państwowej szczebla powiatowego, chociaż ich dostępność jest gorsza niż w przypadku inspektoratów ZUS. Podobnie jak w przypadku inspektoratów ZUS, to placówki terenowe KRUS warunkują dostępność do tego typu usługi. W Polsce średni czas dojazdu do placówki terenowej KRUS wynosi 26 minut. Należy też zauważyć, że jakość życia wynikająca m.in. z dostępności do tego typu usług, dotyczy tylko wybranej grupy zawodowej.

Dostępność do placówek terenowych KRUS nawiązuje do obrazu dostępności do starostw powiatowych, chociaż ogólny obraz dostępności do placówek KRUS jest inny niż do administracji szczebla powiatowego. Wynika to z lokalizacji placówek terenowych KRUS w innych miastach niż powiatowe, a z drugiej strony z brakiem takich placówek w niektórych miastach powiatowych. Tak jest w przypadku całej północnej części województwa warmińsko-mazurskiego (pas gmin i ośrodków miejskich wzdłuż granicy z obwodem kaliningradzkim), gdzie brak placówek w Bartoszczykach, Węgorzewie i Gołdapi pogarsza dostępność tego obszaru do tego typu usług. Obszary o niskiej dostępności widoczne są również w innych częściach województwa, ale nie tworzą one zwartych

obszarów. Spośród miast województwa warmińsko-mazurskiego najdłuższy czas dojazdu do placówki terenowej KRUS dotyczy Sępola (45 minut), Jezioran (41 minut) i Zalewa (36 minut). Maksymalny czas dojazdu do właściwej placówki terenowej KRUS wynosi 56 minut (i jest stosunkowo niewielki), przy średniej wojewódzkiej wynoszącej 23 minuty (niższa niż średnia krajowa).



Ryc. 10.8 Średni czas przejazdu do właściwej placówki terenowej KRUS (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

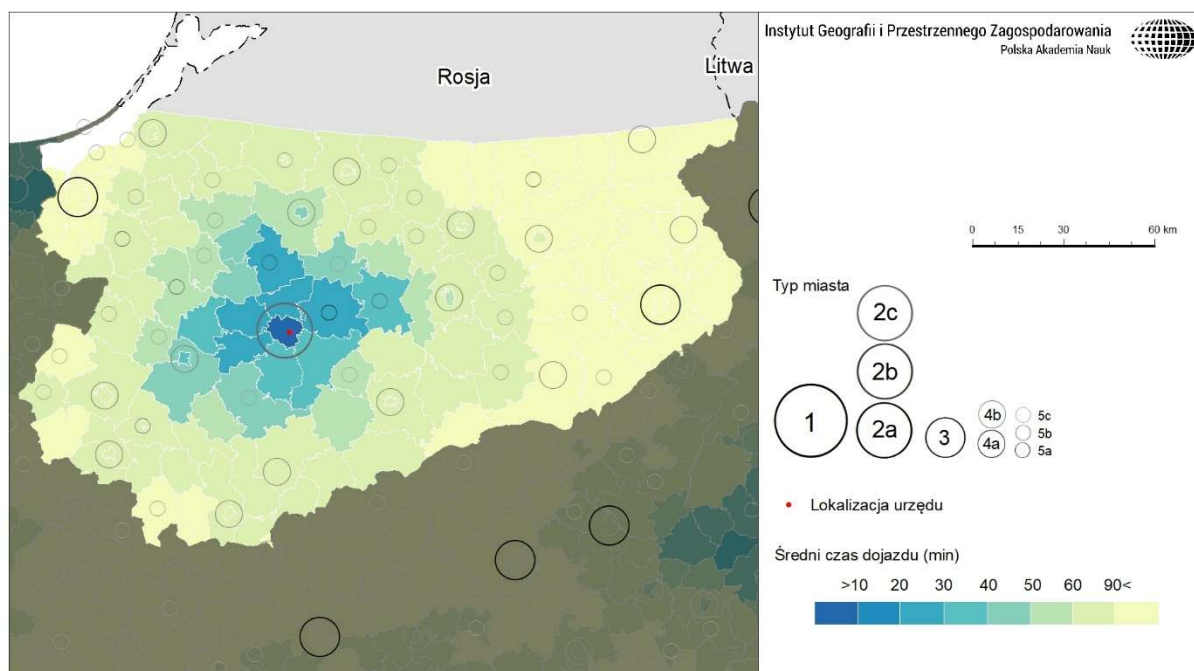
10.9. Izby skarbowe

Rozmieszczenie izb skarbowych⁴⁸ jest odzwierciedleniem podziału administracyjnego szczebla wojewódzkiego. Stąd też dostępność do izb skarbowych nawiązuje do dostępności do urzędów wojewódzkich i marszałkowskich. Należy jednak podkreślić, że są to usługi o wysokim stopniu centralizacji i tylko w minimalnym zakresie mogą wpływać na jakość życia mieszkańców. W Polsce średni czas dojazdu do izby skarbowej wynosi 75 minut.

Dostępność do Izby Skarbowej w Olsztynie jest podobna jak w przypadku oddziału regionalnego KRUS czy Urzędu Wojewódzkiego. Najwyższy poziom dostępności dotyczy Olsztyna i jego bezpośredniego zaplecza funkcjonalnego, następnie zmniejsza się w miarę oddalania się od miasta wojewódzkiego. Czas dojazdu ze wschodnich krańców województwa do Izby Skarbowej w Olsztynie

⁴⁸ W każdym województwie znajduje się izba skarbowa, która pełni instytucjonalny nadzór nad działalnością wszystkich urzędów skarbowych zlokalizowanych na terenie danego województwa. Dyrektor izby skarbowej, obok nadzoru nad podległymi mu urzędami skarbowymi, jest także odwoławczym organem podatkowym, do którego kompetencji należy przede wszystkim rozstrzygnięcie w II instancji w sprawach należących w I instancji do urzędów skarbowych oraz rozpatrywanie odwołania od decyzji dyrektora urzędu kontroli skarbowej w danym województwie. Nadzór nad dyrektorem izby skarbowej pełni minister właściwy do spraw finansów publicznych. Izby skarbowe należą do usług o wysokim stopniu centralizacji.

wynosi maksymalnie 169 minut (np. Gołdap – 149 minut, Olecko – 138 minut), przy średniej wojewódzkiej 79 minut.



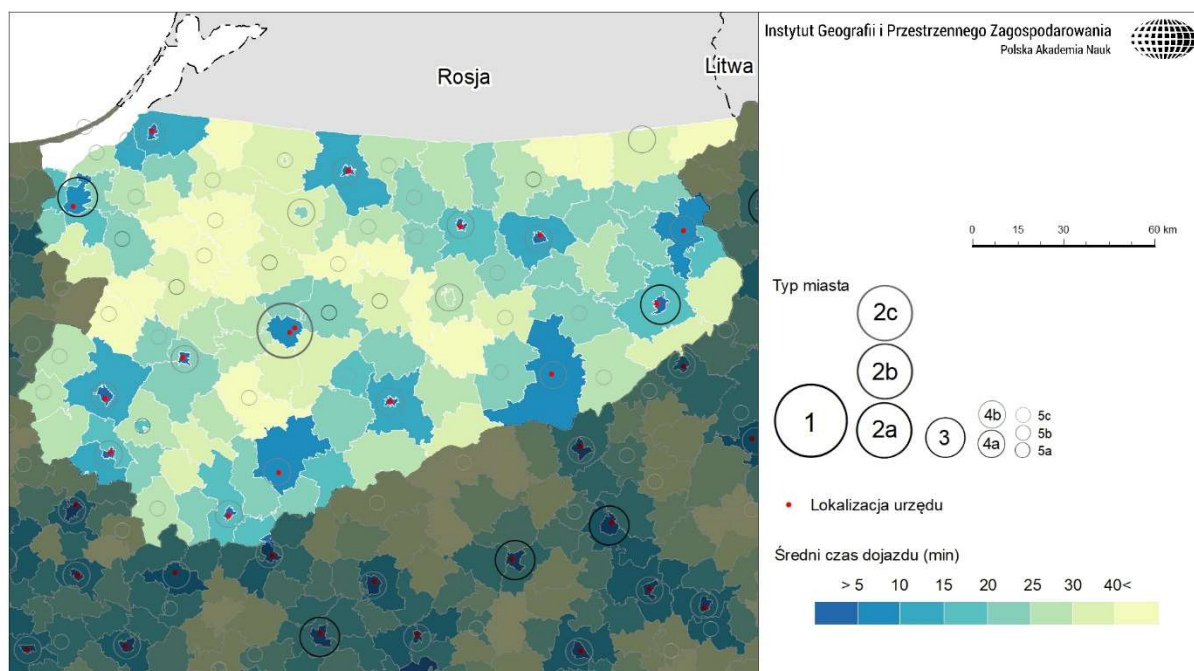
Ryc. 10.9 Średni czas przejazdu do właściwej izby skarbowej (w min), 2015.

Źródło: Stępniaik i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

10.10. Urzędy skarbowe

Rozmieszczenie urzędów skarbowych⁴⁹ jest odzwierciedleniem podziału administracyjnego szczebla powiatowego. Stąd też dostępność do urzędów skarbowych nawiązuje do dostępności do starostw powiatowych. Oprócz siedzib poszczególnych urzędów usługi administracyjne na poziomie powiatowym świadczone są również w punktach obsługi mieszkańców. Dotyczy to przede wszystkim mieszkańców największych miast. Punkty te zlokalizowane są zazwyczaj w dużych galeriach handlowych. Istnieje duże zróżnicowanie w obszarach przypisanych do właściwych urzędów skarbowych w Polsce. Ludność obszarów obsługiwanych przez poszczególne placówki waha się od 22,5 tys. do niemal 300 tys. osób. W Polsce średni czas dojazdu do właściwego urzędu skarbowego wynosi 24 minuty.

⁴⁹ Do podstawowych zadań urzędu skarbowego należy pozyskiwanie podatków z obszaru znajdującego się w zasięgu jego działania. Kontakt osoby fizycznej z urzędem skarbowym jest dość ograniczony. Większość podatników ogranicza swój kontakt z urzędem skarbowym do złożenia rocznej deklaracji podatkowej (co można zrobić również za pośrednictwem poczty lub drogą elektroniczną, co ogranicza konieczność osobistego stawienia się w urzędzie skarbowym). Jedynie nieliczni użytkownicy kontaktują się z urzędem skarbowym w związku z innymi sprawami, takimi jak sprawy spadkowe, darowizny, a także w związku z prowadzoną przez siebie działalnością gospodarczą. Tym niemniej, w znakomitej większości urzędy skarbowe pełnią rolę informacyjną i kontrolną. Urzędy skarbowe należą do usług o średnim poziomie centralizacji.



Ryc. 10.10 Średni czas przejazdu do właściwego urzędu skarbowego (w min), 2015.

Źródło: Stępiak i in. (2017) Dostępność do usług publicznych RepOD. <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>.

W przypadku urzędów skarbowych oczywiste jest nawiązanie do dostępności do starostw powiatowych. Obraz dostępności do urzędów skarbowych nie jest jednak tożsamy z obrazem dostępności do starostw powiatowych. Różnice wynikają z braku tego typu placówek w kilku miastach powiatowych tj. w Gołdapi, Węgorzewie, Mrągowie i Lidzbarku Warmińskim. Brak urzędów skarbowych w Gołdapi i Węgorzewie obniża poziom dostępności tego typu usług w północno-wschodniej części województwa. Obszar niskiej dostępności widoczny jest również na wschód oraz na północ od Olsztyna aż po granicę z obwodem kaliningradzkim, co jest wynikiem m.in. braku placówek w Lidzbarku Warmińskim i Mrągowie. W skrajnych przypadkach maksymalny czas dojazdu do właściwego urzędu skarbowego wynosi 61 minut, przy średniej wojewódzkiej wynoszącej niespełna 25 minut.

10.11. Podsumowanie (hierarchizacja)

Poziom dostępności ściśle zależy od poziomu centralizacji danej usługi: im wyższy poziom centralizacji, tym niższy poziom dostępności tego rodzaju usług, w związku z czym najgorsza dostępność dotyczy urzędu wojewódzkiego, marszałkowskiego, izby skarbowej i oddziału regionalnego KRUS. Potencjalne możliwości poprawy dostępności wynikają przede wszystkim z rozwoju infrastruktury drogowej, jak również w lokalizacji niektórych usług administracji publicznej w innych lokalizacjach. Dotyczy to jednak tylko niektórych rodzajów usług związanych z jednostkami samorządu terytorialnego (np. wydziały zamiejscowe urzędów wojewódzkich) oraz niektórych usług administracji publicznej (np. lokalizacja usług ubezpieczeń społecznych).

10.1. Urzędy gminne (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Wśród jednostek administracyjnych województwa warmińsko-mazurskiego najwyższym poziomem dostępności do usług administracji państwowej szczebla lokalnego wyróżniają się cztery miasta wraz z otaczającymi je obszarami (typ 5): Orneta, Orzysz, Mikołajki i Ryn. W przypadku zróżnicowania dostępności do urzędów gminnych zaznacza się następująca prawidłowość: im mniejsze miasto, tym wyższy poziom dostępności.

10.2. Starostwa powiatowe (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Przestrzenny obraz dostępności do administracji państwowej szczebla powiatowego ma charakter wyspowy i w oczywisty sposób nawiązuje do rozmieszczenia siedzib starostw powiatowych. We wszystkich miastach województwa warmińsko-mazurskiego, niezależnie od ich wielkości, średni czas dojazdu do administracji powiatowej nie przekracza 10 minut.

10.3. Urzędy wojewódzkie (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie jest pochodną jego lokalizacji w stosunku do podległego mu obszaru: w miarę oddalania się od stolicy województwa spada poziom dostępności administracji wojewódzkiej. Stosunkowo dobrą dostępnością do tego typu usług charakteryzuje się w zasadzie tylko bezpośrednie otoczenie miasta.

10.4. Urzędy marszałkowskie (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Nieznaczne różnice w lokalizacji Urzędu Marszałkowskiego i Wojewódzkiego nie wpływają na ogólny obraz dostępności do tego typu usług tj. poziom dostępności do Urzędu Marszałkowskiego jest tożsamy z poziomem dostępności do Urzędu Wojewódzkiego.

10.5. Oddziały regionalne ZUS (średni czas przejazdu do właściwej placówki). W województwie warmińsko-mazurskim funkcjonują dwa oddziały ZUS: w Olsztynie i Elblągu. Taka lokalizacja powoduje, że środkowa i zachodnia część województwa charakteryzuje się dobrą dostępnością do tego typu usług (najlepszą oczywiście wymienione miasta wraz z ich otoczeniem funkcjonalnym), podczas gdy czas dojazdu mieszkańców całej wschodniej części województwa znacząco przekracza 90 minut.

10.6. Inspektoraty i biura terenowe ZUS (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do inspektoratów i biur terenowych ZUS nawiązuje do dostępności do starostw powiatowych, w związku z czym obraz dostępności ma charakter wyspowy. Niewielkie różnice w obrazie dostępności wynikają z braku tego typu placówek w niektórych miastach województwa (np. Olecko – typ 4, Nowe Miasto Lubawskie – typ 5).

10.7. Oddziały regionalne KRUS (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do oddziału regionalnego KRUS jest podobna jak w przypadku dostępności do Urzędu Wojewódzkiego, co oczywiście jest pochodną lokalizacji tego oddziału. Obszary dobrej i złej dostępności układają się promieniście wokół Olsztyna: im dalej, tym pogarsza się poziom dostępności do tego typu usług.

10.8. Placówki terenowe KRUS (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do placówek terenowych KRUS nawiązuje do obrazu dostępności do starostw powiatowych, chociaż ogólny obraz dostępności do placówek KRUS jest inny niż do administracji szczebla powiatowego. Wynika to z lokalizacji placówek terenowych KRUS w innych miastach niż powiatowe, a z drugiej strony z brakiem takich placówek w niektórych miastach powiatowych.

10.9. Izby skarbowe (średni czas przejazdu do właściwej placówki). Dostępność do Izby Skarbowej w Olsztynie jest podobna jak w przypadku oddziału regionalnego KRUS czy Urzędu Wojewódzkiego. Najwyższy poziom dostępności dotyczy Olsztyna i jego bezpośredniego zaplecza funkcjonalnego, następnie zmniejsza się w miarę oddalania się od miasta wojewódzkiego.

10.10. Urzędy skarbowe (średni czas przejazdu do właściwej placówki). W przypadku urzędów skarbowych oczywiste jest nawiązanie do dostępności do starostw powiatowych. Obraz dostępności do urzędów skarbowych nie jest jednak tożsamy z obrazem dostępności do starostw powiatowych. Różnice wynikają z braku tego typu placówek w kilku miastach powiatowych tj. w Gołdapi, Węgorzewie, Mrągowie i Lidzbarku Warmińskim.

CZĘŚĆ III

WNIOSKI I REKOMENDACJE

1. Uwarunkowania syntezy

Oceniając warunki życia oraz dostęp do usług publicznych w województwie warmińsko-mazurskim należy brać pod uwagę kilka istotnych uwarunkowań o charakterze ogólnym. Należą do nich: a) położenie przygraniczne i częściowo nadmorskie, b) szybki rozwój infrastruktury drogowej w ostatniej dekadzie w zachodniej części regionu, co może poprawić dostęp do niektórych usług publicznych przy niezmienniejącej się liczbie i rozmieszczeniu placówek, ale jednocześnie może prowadzić do różnicowania się sytuacji wewnątrz regionu, c) słaba wewnętrzna dostępność w relacji równoleżnikowej, d) problemy strukturalne na terenach wiejskich (skutkujące m.in. możliwościami rozwojowymi obsługujących je małych miast), e) wysoka jakość środowiska naturalnego, powiązana z rozwiniętą funkcją turystyczną.

2. Warunki życia

Syntetyczny obraz warunków życia (ryc. 1) wskazuje na relatywnie dobrą sytuację w większości większych miast województwa (aż do poziomu powiatowego), w tym szczególnie w stolicy województwa – Olsztynie. Jednocześnie bardzo wyraźnie gorsze wartości wskaźników notują małe miasta i to praktycznie niezależnie od ich położenia geograficznego.

W przypadku miar związanych z szeroko rozumianymi warunkami środowiskowymi, relatywnie dobre warunki życia występują w zdecydowanej większości ośrodków miejskich Warmii i Mazur. Wyjątkami są ośrodki powiatowe położone na południowo-zachodnich krańcach regionu (Działdowo, Nowe Miasto Lubawskie) oraz kilka małych miast przy granicy z obwodem kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej. Duże miasta, w tym Olsztyn, mają bardzo dobry dostęp do terenów zielonych. Są także otoczone licznymi terenami chronionymi. Dobra jest tam jakość powietrza. Na ogólnie wysoki poziom wskaźnika w mniejszych miastach negatywnie wpływa natomiast relatywnie niski odsetek mieszkańców obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków.

Województwo warmińsko-mazurskie odznacza się bardzo silną (w porównaniu do innych polskich regionów) polaryzacją wewnętrzną w zakresie zamożności mieszkańców. Większość ośrodków plasuje się bardzo wyraźnie poniżej średniej krajowej. Dotyczy to zwłaszcza małych miast. Jednocześnie na tym tle pozytywnie wybijają się Olsztyn, a w drugiej kolejności Elbląg i kilka miast powiatowych w zachodniej części regionu oraz w rejonie Wielkich Jezior Mazurskich. Niska zamożność ujawnia się także w niektórych ośrodkach o charakterze turystycznym. Najuboższa jest ludność małych miast położonych na północy województwa. Z miast subregionalnych negatywnie wyróżnia się Ełk, a z powiatowych szczególnie Gołdap, Olecko i Pisz.

Pomimo niskiej zamożności mieszkańcy miast regionu dysponują relatywnie dobrymi warunkami mieszkaniowymi. W Olsztynie, w obu miastach subregionalnych i prawie we wszystkich powiatowych (poza Nowym Miastem Lubawskim) notowane są wskaźniki powyżej średniej krajowej. Także w grupie miast małych wiele dysponuje stosunkowo dobrą substancją mieszkaniową. Gorsza sytuacja w tym zakresie występuje w miasteczkach Warmii, a lepsza na historycznych Mazurach. Na dobre warunki mieszkaniowe składa się ponadprzeciętny poziom wyposażenia w podstawowe instalacje. Jednocześnie ten pozytywny obraz redukuje nieco gorsza niż średnio w kraju średnia powierzchnia mieszkań przypadająca na mieszkańca.

We wszystkich miastach województwa warmińsko-mazurskiego stosunkowo słabo kształtują się wskaźniki związane z bezpieczeństwem. Trzeba jednak podkreślić, że są one na poziomie nieco korzystniejszym od średniej krajowej. Rozkład przestrzenny jest tu jednak odwrócony względem innych wskaźników warunków życia. Najgorsza sytuacja panuje w Olsztynie i miastach subregionalnych oraz w większości ośrodków powiatowych położonych w zachodniej części regionu (z reguły wskaźniki poniżej średniej krajowej; najgorsze warunki w Ostródzie i Nowym Mieście Lubawskim), a stosunkowo lepsza w miastach powiatowych i mniejszych położonych na wschodzie województwa (m.in. w Węgorzewie, Gołdapi, Olecku, Pisz).

W ujęciu syntetycznym kompleksowym (ryc. II), w zakresie warunków życia, wyraźnie najlepsza sytuacja zdiagnozowana została w stolicy regionu Olsztynie oraz w kilku miastach powiatowych (Giżycko, Węgorzewo i Iława), relatywnie dobra w pozostałych miastach subregionalnych i powiatowych (poza Działdowem i Nowym Miastem Lubawskim). Jednocześnie większość miast małych odnotowuje warunki życia wyraźnie gorsze niż średnio w kraju (choć także one nie stanowią zbioru jednorodnego w tym zakresie). Różnica względem większych ośrodków jest jednak w tym wypadku wyraźniejsza niż w wielu innych województwach. Niejedolita jest sytuacja miast o rozwiniętych funkcjach turystycznych. Z uwagi na poziom dochodów oraz dobre warunki mieszkaniowe miasta te nie wypadają najgorzej. Jednocześnie jednak inne wskaźniki (np. bezpieczeństwo) wyraźnie redukują ten pozytywny efekt w niektórych ośrodkach.

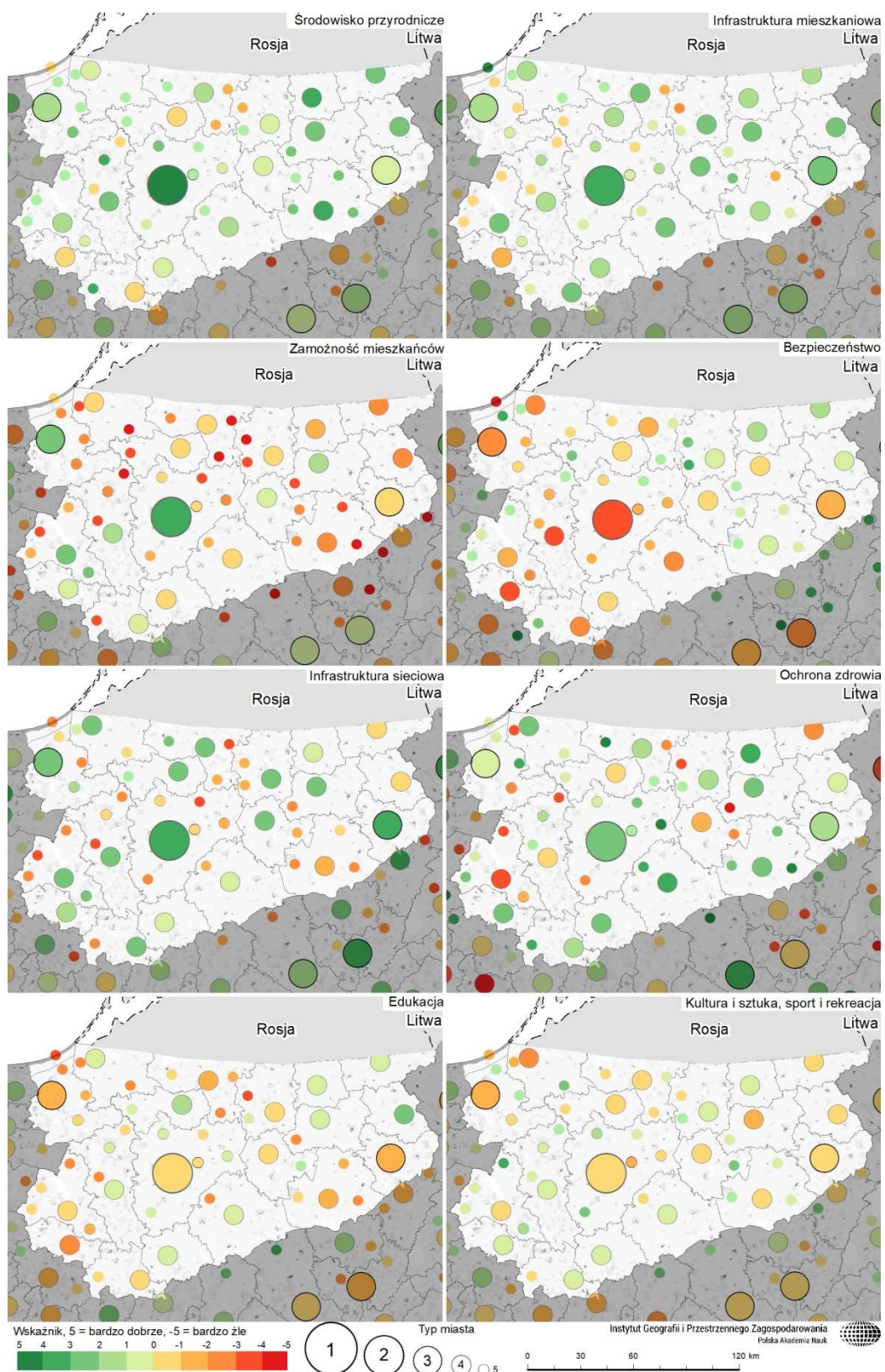
3. Dostępność usług publicznych

Prawie wszystkie większe miasta regionu (subregionalne i duża część powiatowych) charakteryzują się relatywnie wysokim poziomem wskaźników obrazujących infrastrukturę sieciową (ryc. I). Zdecydowanie gorsza sytuacja w tym zakresie występuje przede wszystkim w miastach najmniejszych. Dotyczy ona jednak także miast powiatowych we wschodniej części województwa (Pisz, Gołdap, Olecko). Z drugiej strony najlepsze wyposażenie w infrastrukturę (zwłaszcza telekomunikacyjną) mają Olsztyn, Ełk i Elbląg.

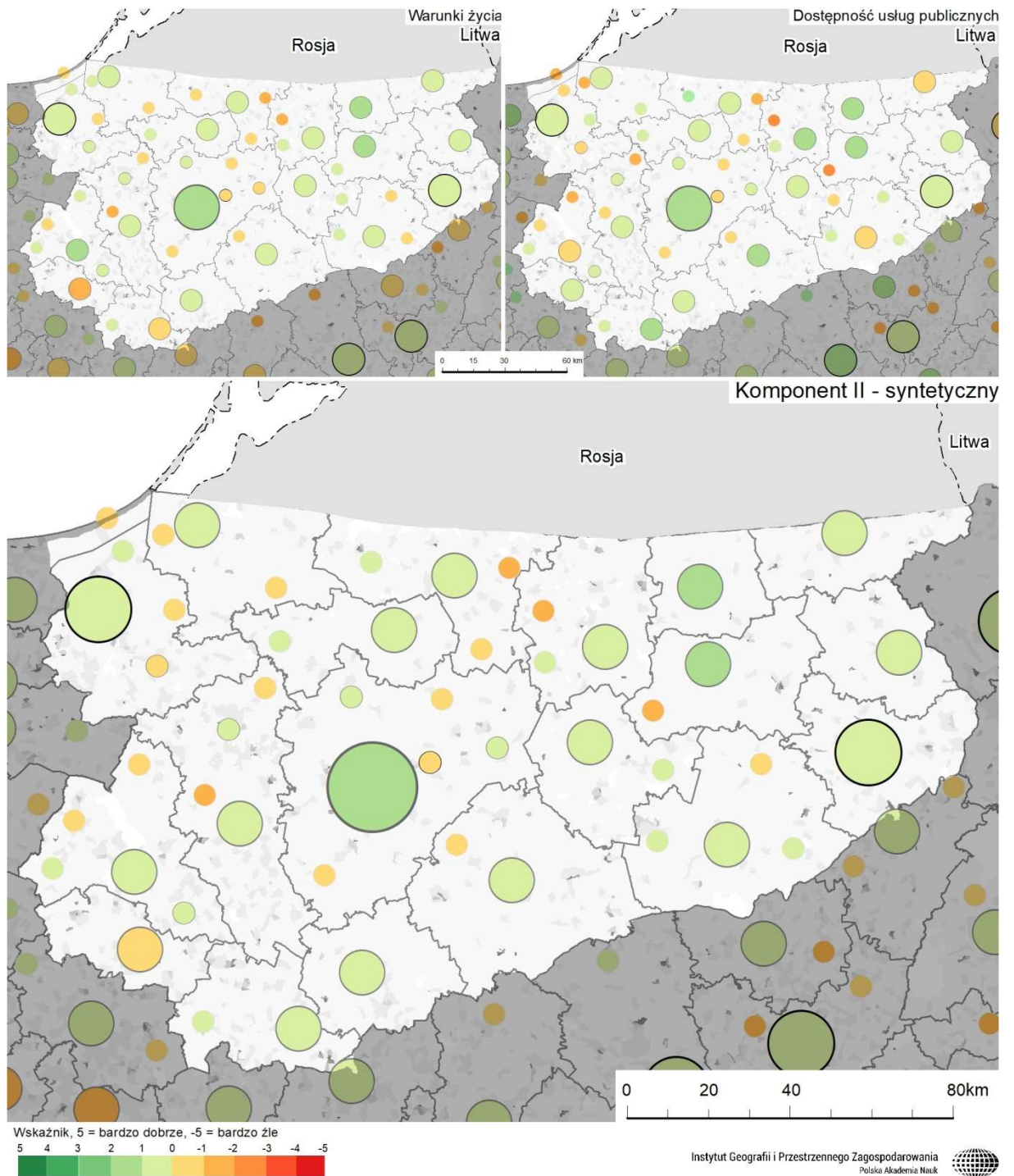
W zakresie usług edukacyjnych większość miast województwa charakteryzuje się niskim (w relacji do średniej ogólnokrajowej) poziomem wskaźników. Dotyczy to szczególnie obu ośrodków subregionalnych i kilku miast powiatowych (Pisz, Bartoszyce, Nowe Miasto Lubawskie), a w mniejszym stopniu również Olsztyna. Niedobory w zakresie usług edukacyjnych odnotowano także w większości miast małych. Lepsza sytuacja ma miejsce w innych ośrodkach powiatowych (m.in. w Dobrym Mieście i Olecku). W województwie warmińsko-mazurskim relatywnie korzystna jest sytuacja pod względem wyposażenia w żłobki i przedszkola. Koncentracja placówek szkolnych w Olsztynie skutkuje wysokim poziomem wskaźników dla stolicy regionu. Dobry dostęp do edukacji podstawowej i ponadpodstawowej dotyczy ponadto miast subregionalnych. Jednocześnie w miastach najmniejszych dostęp do szkół ponadpodstawowych jest wyraźnie gorszy.

Zastosowany w miarach syntetycznych wskaźnik usług w zakresie ochrony zdrowia (rozmieszczenie przychodni) wskazuje na ogólnie dobrą sytuację, ale także na silne zróżnicowanie terytorialne w ramach regionu. Najwyższa wartość wskaźnika notowana jest w Olsztynie, Szczytnie i Węgorzewie. Spośród miast powiatowych najgorsza w Gołdapi i Iławie. Duże różnice występują także w pozostałych zbiorach miast, w tym wśród miast najmniejszych. Ośrodki o dobrym nasyceniu placówkami służby zdrowia sąsiadują niekiedy z miastami o bardzo niskich wartościach wskaźnika. Niskie wartości notowane są też niekiedy w miastach będących ośrodkami ruchu turystycznego (np. Mikołajki i Ruciane-Nida) w rejonie Wielkich Jezior Mazurskich.

W przypadku placówek kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych, sytuacja w większych miastach województwa jest na ogół gorsza od średniej krajowej. Dotyczy to także stolicy regionu – Olsztyna, a ponadto Elbląga i Ełku oraz kilku miast powiatowych. Paradoksalnie lepsza sytuacja występuje w wielu ośrodkach najmniejszych.



Ryc. I. Wskaźniki cząstkowe (obszary tematyczne) – warunki życia i dostępność usług publicznych



Ryc. II. Wskaźniki syntetyczne

W ujęciu syntetycznym kompleksowym (ryc. II), w zakresie dostępności do usług publicznych, najlepsza sytuacja zdiagnozowana została w Olsztynie i w kilku ośrodkach powiatowych (Szczytno, Działdowo, Kętrzyn, Węgorzewo, Giżycko). Nieco tylko gorsze wartości wskaźnika syntetycznego zarejestrowano w obu ośrodkach subregionalnych (Elbląg, Ełk) i w większości pozostałych miast powiatowych. W tej ostatniej grupie negatywnym wyjątkiem (wartości wskaźnika poniżej średniej krajowej) są Gołdap, Pisz i Iława. Zauważalne niedobory usług publicznych zdiagnozowano w miastach małych, w tym w niektórych ośrodkach turystycznych (jak Mikołajki w rejonie Wielkich Jezior Mazurskich oraz Frombork i Tolkmicko nad Zalewem Wiślanym). Uzyskany obraz syntetyczny jest wypadkową różnych braków w zakresie usług, jakie ujawniają się na poszczególnych poziomach

hierarchii osadniczej regionu. Na uwagę zasługuje fakt, że braki takie występują czasem w miastach o skądinąd relatywnie lepszych warunkach życia (w tym zwłaszcza o wyższym poziomie zamożności mieszkańców). Jednocześnie miasta atrakcyjne osadniczo (ośrodki turystyczne) nie dysponują czasem wystarczającą infrastrukturą usługową dla stałych mieszkańców.

4. Ocena ogólna warunków życia i dostępności usług publicznych

Wskaźnik syntetyczny obrazujący zbiorczo warunki życia oraz dostępność do usług publicznych (ryc. II) możemy utożsamiać z pełną oceną warunków życia uwzględniającą zarówno elementy bardziej stabilne (jak środowisko przyrodnicze, zamożność i bezpieczeństwo), jak też infrastrukturę społeczną, której rozwój i organizacja zależna jest od bardziej krótkoterminowych działań władz publicznych różnych szczebli. Uzyskany obraz przestrzenny wskazuje, że miasta województwa warmińsko-mazurskiego w większości plasują się na poziomie zbliżonym lub nieco wyższym od średniej krajowej. Jako dobrą ocenić należy sytuację stolicy regionu – Olsztyna. Relatywnie dobra jest też sytuacja prawie wszystkich miast powiatowych (poza Nowym Miastem Lubawskim). Problemowy charakter mają natomiast liczne (choć nie wszystkie) miasta małe. Nie można przy tym zdiagnozować zależności ich sytuacji od położenia geograficznego (tworzą one układ mozaikowy przestrzennie). Złożona jest sytuacja ośrodków turystycznych nad jeziorami i Zalewem Wiślanym, gdzie relatywnie dobrej sytuacji w zakresie dochodów lub warunków mieszkaniowych towarzyszą braki w wyposażeniu i dostępności do usług publicznych skierowanych do stałych mieszkańców. Uzyskane wyniki potwierdzają diagnozowane wcześniej procesy polaryzowania się zbioru polskich miast, w tym miast w regionie warmińsko-mazurskim. Proces ten jest dynamiczny i wymaga aktywnej polityki w sferze równoważenia dostępu do usług publicznych. Polaryzacja nie ma wyłącznie charakteru hierarchicznego (lepsza sytuacja w miastach większych, słaba w najmniejszych), ale także horyzontalny (zwłaszcza w grupie ośrodków powiatowych, ale do pewnego stopnia także wśród miast najmniejszych).

5. Dostępność transportowa do wybranych usług publicznych

Wskaźniki dostępności transportowej do usług publicznych (ryc. III) wskazują na wyrównywanie się mierzonych w ten sposób warunków życia w grupach miast położonych blisko siebie. Dotyczy to zwłaszcza bardziej rozproszonych usług edukacyjnych i z zakresu ochrony zdrowia. Z drugiej strony inne usługi (np. w sferze kultury) pozostają nadal rozłożone nierównomiernie.

Wskaźniki dostępności do instytucji administracji publicznej pozostają skorelowane z położeniem miasta w hierarchii osadniczej. Najwyższe wartości notowane są w rejonie Olsztyna i maleją w kierunku wschodnim, co jest wyrazem pogarszającej się dostępności transportowej do instytucji szczebla wojewódzkiego. W tym układzie wyraźnie słabsza dostępność dotyczy Ełku, podczas gdy drugi ośrodek subregionalny – Elbląg, z uwagi na odległość pozostaje w relatywnie lepszej sytuacji. Wyraźnie słabszą dostępność transportową do administracji notujemy we wschodnich miastach powiatowych (Olecko, Gołdap, Węgorzewo) oraz większości miast najmniejszych (także w zachodniej części województwa).

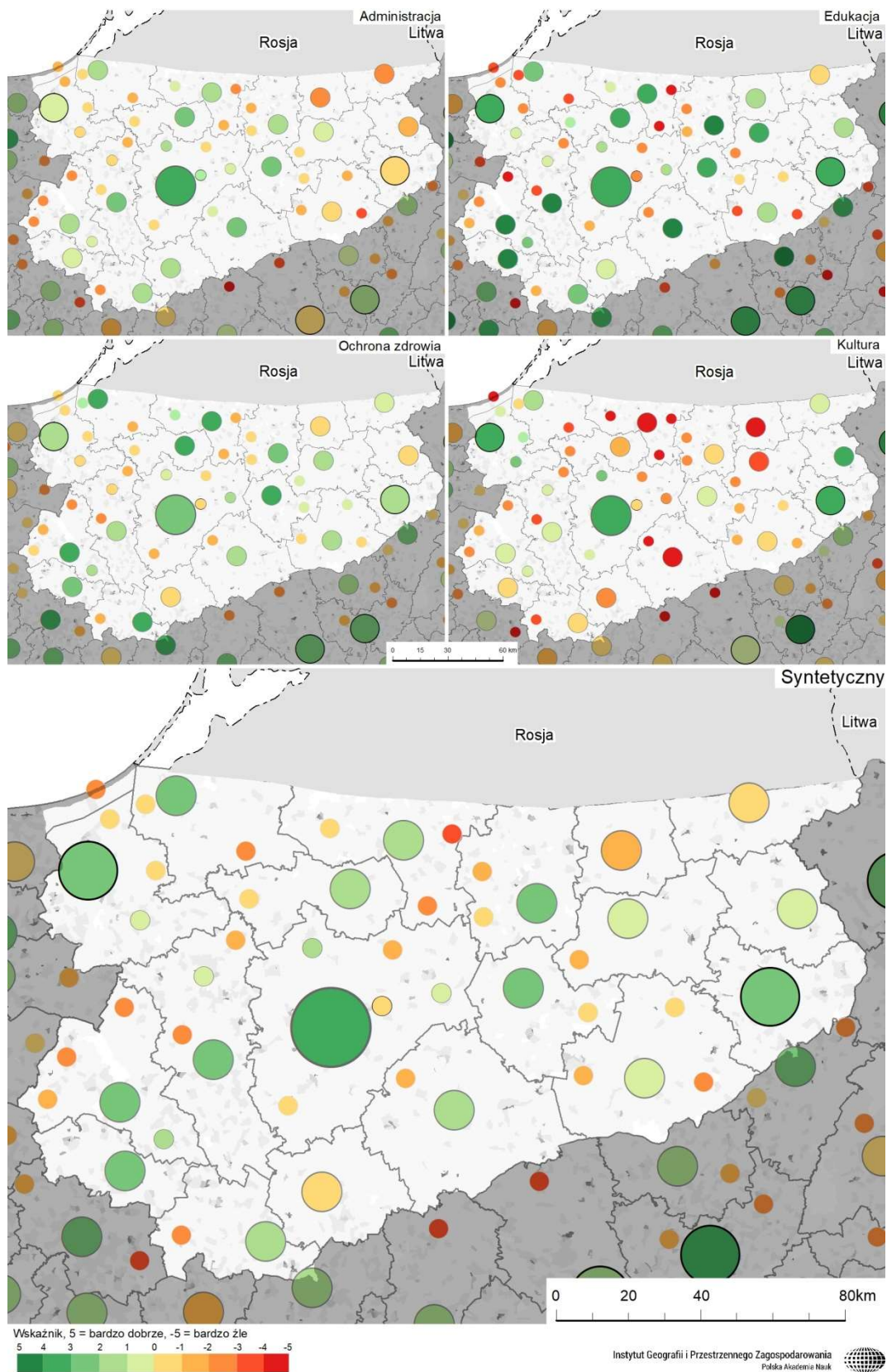
W przypadku usług edukacyjnych i ochrony zdrowia ośrodki powiatowe zapewniają podstawowy dostęp do takich placówek jak szkoły średnie i szpitale. Uzyskany obraz jest bardziej wyrównany (w tej grupie miast) niż w przypadku omawianego wcześniej dostępu do usług publicznych (gdzie miary były przeliczane względem liczny ludności). Można to interpretować jako prawidłową lokalizację istniejących placówek, także w miejscach, gdzie obiektywna podaż usług (ilość i wielkość szkół lub przychodni) nie jest wystarczająca. Generalnie dostępność transportowa do edukacji i ochrony zdrowia jest w regionie warmińsko-mazurskim relatywnie dobra (na tle kraju). Dotyczy to praktycznie wszystkich miast powiatowych. W przypadku edukacji jedynym wyjątkiem negatywnym jest Gołdap, a w przypadku ochrony zdrowia są nimi: Węgorzewo, Olecko i Nidzica.

W województwie funkcjonuje stosunkowo duża liczba szpitali (31) ulokowanych w 23 miastach regionu, również w kilku miastach małych. Ich równomierne rozmieszczenie sprawia, że województwo charakteryzuje się stosunkowo dobrym poziomem dostępności do tego typu usług (lepszym niż wynikałoby to z podziału administracyjnego szczebla powiatowego). Notowany poziom dostępności jest hierarchiczny tj. im wyższa ranga miasta tym wyższy poziom dostępności. Widoczna jest koncentracja specjalistycznych usług medycznych w Olsztynie, a następnie w dwóch miastach subregionalnych. Trzeba zaznaczyć, że w żadne miasto województwa nie oferuje pełnego dostępu do wszystkich usług medycznych (nawet miasto wojewódzkie). Najwyższy poziom dostępności obejmuje środkową i środkowo-wschodnią część regionu. Nierównomierne rozmieszczenie szpitalnych oddziałów ratunkowych skutkuje dużym zróżnicowaniem poziomu dostępności do tego typu usług medycznych. W najlepszej sytuacji są mieszkańcy ośrodka wojewódzkiego, miast subregionalnych i niektórych miast powiatowych. Brak SOR-ów w niektórych miastach powiatowych (Gołdap, Olecko, Szczytno) skutkuje niskim poziomem dostępności otaczających je obszarów.

Wspomniane wyżej wyrównanie przestrzenne nie ma miejsca w przypadku dostępności transportowej do placówek kultury. W tym zakresie miasta powiatowe nie zapewniają najczęściej oferty na poziomie odpowiadającym przeciętnej krajowej. Wyraźnie lepsza jest natomiast oferta miast subregionalnych (Elbląga i Ełku). W przypadku wysokich wskaźników Elbląga nie bez znaczenia może być dobry dostęp do oferty kulturalnej Trójmiasta w sąsiednim województwie pomorskim. Swego rodzaju „pustynia kulturalną”, jest północna część regionu, gdzie bardzo niskie wartości wskaźników notowane są zarówno w miastach małych, jak i powiatowych.

We wszystkich praktycznie kategoriach usług dostępność transportowa jest wyraźnie gorsza w przypadku miast najmniejszych, w tym szczególnie ośrodków położonych na wybrzeżu. Dodatkową przyczyną jest tu stan infrastruktury transportowej (brak drogi ekspresowej scalającej województwo, brak obwodnic i tras dojazdowych do miast turystycznych). Zła dostępność do usług w innych małych miastach peryferyjnych nie jest na ogół rekompensowana bliskością miast w sąsiednich województwach.

W ujęciu syntetycznym (ryc. III) rozkład dostępności transportowej do wybranych usług publicznych (administracja, edukacja, ochrona zdrowia i kultura) wskazuje na uprzywilejowaną pozycję stolicy regionu – Olsztyna i dwóch centrów subregionalnych (Ełku i Elbląga) oraz na dobrą pozycję większości pozostałych miast powiatowych. Wyjątkami w tej ostatniej grupie są wyraźnie gorzej wypadające, Gołdap, Węgorzewo i Nidzica. Pozycja prawie wszystkich miast małych jest słaba lub bardzo słaba. Inwestycje transportowe w zachodniej części województwa (drogi ekspresowe S7 i S51) nie przyczyniły się znacząco do poprawy dostępności transportowej do usług. Wynika to z relatywnie dużych odległości między ośrodkami (brak ukształtowanej metropolii z miastami satelickimi). W efekcie o wyższym niekiedy poziomie wskaźnika w miastach małych decyduje, poza ich własnym potencjałem usługowym, położenie względem stolicy, miast subregionalnych i ewentualnie bliskiej aglomeracji Trójmiasta. Na zachodnich rubieżach województwa widoczne jest istnienie pasa peryferii wewnętrznych (pogranicze z regionami pomorskim i kujawsko-pomorskim), diagnozowanego wcześniej m.in. podczas prac nad delimitacją obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją (prace dla SOR).



Ryc. III. Wskaźniki cząstkowe (obszary tematyczne) dostępnościowe – dostępność usług publicznych

6. Wnioski – ujęcie kompleksowe

Województwo warmińsko-mazurskie jest silnie spolaryzowane w zakresie poziomu i warunków życia (pierwsze pytanie badawcze). Analizowane wskaźniki wskazują także, że polaryzacja ta niekiedy maleje (warunki życia), ale jednocześnie w niektórych innych aspektach (usługi publiczne) nadal wzrasta (drugie pytanie badawcze). Warunki życia są najlepsze w stolicy regionu, dobre w obu ośrodkach subregionalnych i bardzo zróżnicowane w powiatowych. Wyraźnie gorsza sytuacja ma miejsce w miastach małych, i to praktycznie niezależnie od ich geograficznej lokalizacji. W okresie 2007-2018 (drugie pytanie badawcze) odnotowano pozytywne zmiany w zakresie warunków środowiskowych (zmniejszenie poziomu zanieczyszczeń pyłowych). Podobnie jak w całym kraju zmniejszała się stopa bezrobocia. W miastach na prawach powiatu podnosił się poziom wynagrodzeń. Co więcej można tam zaobserwować konwergencję wyrażającą się w zmniejszeniu różnic w tym zakresie między Elblągiem a Olsztynem.

Stan i dostęp do usług publicznych (trzecie pytanie badawcze) jest wyraźnie zróżnicowany przestrzennie. Ponownie najlepszy jest w Olsztynie, dobry w większości miast powiatowych, za wyjątkiem kilku ośrodków położonych peryferyjnie. Wyraźnie gorsza jest sytuacja miast małych. Dynamika zmian w okresie 2007-2018 była odmienna w poszczególnych kategoriach usług. Do szybkiego przyrostu liczby placówek doszło w przypadku żłobków i klubów dziecięcych. Dotyczyło to w pierwszej kolejności Olsztyna, ale także ośrodków subregionalnych, niektórych powiatowych, a nawet małych (placówki pojawiły się w ośrodkach, gdzie wcześniej nie istniały wcale). Znaczne przyrosty odnotowano także w przypadku przychodni podstawowej opieki zdrowotnej (proporcjonalnie we wszystkich typach ośrodków). W innych usługach notowano raczej tendencje koncentracyjne, nie zawsze widoczne w samej liczbie obiektów. Przykładem mogą być kina, których liczba nie wzrosła przy jednoczesnym zwiększeniu się liczby sal kinowych (powstawanie multipleksów w dużych i średnich ośrodkach). Reasumując można przyjąć, że w zbiorze miast regionu wystąpiła nieznaczna konwergencja w zakresie warunków życia. Nie odnotowano jej natomiast pod względem wyposażenia w niektóre usługi podstawowe.

Poziom dostępności poszczególnych usług uwarunkowany jest nie tylko ich fizycznym świadczeniem w określonych miastach (szóste pytanie badawcze), ale także sytuacją transportową. Dotyczy to zwłaszcza wschodniej części województwa, gdzie niektóre małe ośrodki są oddalone geograficznie, a w konsekwencji także transportowo od miast powiatowych.

Duża część miast województwa charakteryzuje koncentracja usług publicznych odpowiadająca ich pozycji administracyjnej i demograficznej (piąte pytanie badawcze). Ponadproporcjonalnie wysoką koncentrację usług wykazuje szereg miast małych (nie będących siedzibą powiatu). Dotyczy to: Pasłęka, Lubawy, Morąga, Biskupca, Ornety, Barczewa i Dobrego Miasta. Z drugiej strony skupienie usług podstawowych jest niższe od pozycji hierarchicznej ośrodka jedynie w przypadku Nowego Miasta Lubawskiego.

Biorąc pod uwagę sytuację demograficzną wielu miast województwa (w relacji do średniej krajowej; siódme pytanie badawcze; porównaj komponent 1 badania), braki w zakresie warunków życia oraz dostępu do usług publicznych muszą być traktowane jako trwałe, a w niektórych miastach nawet pogłębiające się. Oznacza to realną potrzebę działania w zakresie podaży usług oraz dostępności transportowej do nich.

Wskazane i możliwe do realizacji działania w zakresie podnoszenia poziomu i warunków życia w miastach województwa warmińsko-mazurskiego oraz poprawy dostępności usług publicznych (czwarte pytanie badawcze) wylistowano w kolejnym podrozdziale oraz w tabeli rekomendacyjnej. Obszary zintegrowanych działań w tym zakresie to m.in.: a) lepsza integracja systemu usług publicznych w obrębie powiatów, tak aby poprawić ich podaż w wielu miastach małych; b) doposażenie w usługi kilku miast powiatowych, w tym szczególnie na wschodzie regionu, a także Nidzicy, Działdowa i Nowego Miasta Lubawskiego; c) poprawa sytuacji niektórych miast najmniejszych, szczególnie oddalonych geograficznie (w zakresie podaży usług oraz dostępności transportowej).

7. Rekomendacje

Przeprowadzona analiza syntetyczna pozwala na wypunktowanie kilku rekomendacji przydatnych dla prowadzenia polityki regionalnej oraz wybranych polityk sektorowych na terenie województwa warmińsko-mazurskiego.

- Celowe wydaje się pełniejsze integrowanie systemu usług publicznych na obszarze powiatów, tak aby niwelować ogromne dysproporcje w szeroko rozumianych warunkach życia widoczne między miastami powiatowymi i sąsiednimi małymi ośrodkami. Integracja może być realizowana poprzez: a) powstawanie nowych placówek w wybranych mniejszych miastach (o ile jest to uzasadnione lokalnym popytem), względnie filii obiektów znajdujących się w mieście powiatowym; b) integrację instytucjonalną, zapewniającą odpowiedni podział zadań pomiędzy podobnymi placówkami w powiecie; c) ułatwienie dostępu transportowego do placówek w miastach powiatowych (organizacja lub wsparcie dla transportu publicznego; organizacja alternatywnych form transportu na terenach rzadko zaludnionych – *car sharing*, autobus na zamówienie itp.; w niektórych przypadkach rozwój infrastruktury, np. budowa brakujących odcinków dróg lokalnych).
- Niektóre konkretne miasta powiatowe powinny być doposażone w usługi publiczne, tak aby zachować ich relatywnie wyższą atrakcyjność osiedleńczą. Dotyczy to w pierwszej kolejności ośrodków położonych na wschodzie województwa, ale także na jego krańcach południowo-zachodnich (Nidzica, Działdowo, Nowe Miasto Lubawskie).
- Doposażenie ośrodków dotyczy w szczególności ochrony zdrowia (szpitalne oddziały ratunkowe w nie posiadających ich miastach powiatowych, pełna obsługa specjalistyczna w Olsztynie, Elblągu i Ełku) i edukacji ponadpodstawowej (poprawa dostępu transportowego do placówek w Gołdapi i innych miastach na wschodzie regionu oraz zwiększenie oferty edukacyjnej w Elblągu, Ełku, Piszcu, Bartoszycach i Nowym Mieście Lubawskim).
- We wszystkich strefach peryferyjnych regionu występują braki w zakresie niektórych usług, które mogą być rozwiązane poprzez lokalizację nowych placówek lub alternatywnie poprzez poprawę dostępności transportowej (w tym transportem publicznym) do miast powiatowych. Rozwiązania transportowe na poziomie całych powiatów wydają się wskazane w Węgorzewie i Gołdapi (relacje z Ełkiem) oraz w Niedzicy (relacje z Olsztynem, częściowo już poprawione dzięki budowie drogi ekspresowej S51). Ponadto wydaje się celowe wsparcie transportu publicznego w niektórych konkretnych relacjach wewnątrz powiatów. Dotyczy to m.in. powiązania Sępopola i Bisztynka z Bartoszycami, Pieniężna z Braniewem, Zalewa i Suszu z Iławą, Białej Piskiej z Piszem oraz Lidzbarka z Działdowem.
- Polityka w zakresie wyposażenia w usługi miast małych położonych na peryferiach regionu powinna być elastyczna i zróżnicowana terytorialnie. Musi brać ona pod uwagę zachodzące procesy demograficzne oraz dostępność transportową do sąsiednich miast większych (w tym dostępność transportem publicznym). Oznacza to, że niektóre małe miasta (nie będące ośrodkami powiatowymi) oddalone geograficznie, powinny w większym stopniu pełnić rolę koncentratora usług (zwłaszcza w zakresie ochrony zdrowia i edukacji, ale do pewnego stopnia także kultury). Przykładami może być Pieniężno i Lidzbark.
- Należy dążyć do lepszego wykorzystania nowej regionalnej i krajowej infrastruktury transportowej (jaka powstała w województwie w ostatnich dwóch dekadach) do rozwoju powiązań lokalnych poprawiających jakość życia mieszkańców (w tym do dostępu do usług publicznych). Może to np. oznaczać dogęszczenie węzłów na istniejących i planowanych drogach ekspresowych lub ślepe odcinki dróg wyższej klasy skierowane np. w stronę miast turystycznych (Mikołajki, Frombork, Ruciane-Nida) oraz w stronę niektórych ośrodków o wyraźnie gorszym dostępie do usług publicznych (np. z Ełku w kierunku Olecka i Gołdapi oraz

Giżycka i Węgorzewa, ale także z Olsztyna na północ w stronę Lidzbarka Warmińskiego i Bartoszyca).

- Miasta w rejonie Wielkich Jezior Mazurskich wymagają wsparcia, nie tylko jako krajowe i międzynarodowe ośrodki turystyczne, ale także (a może przede wszystkim) z punktu widzenia nienajlepszych warunków życia stałych mieszkańców. Część z nich może poprawić dostępność usług na drodze inwestycji transportowych (poprawa sieci drogowej w układzie nadmorskim, lepsze dowiązanie do ośrodków powiatowych oddalonych od wybrzeża, organizacja transportu publicznego do tych miast). Priorytetem wydaje się jednak doposażenie usług, zwłaszcza w zakresie ochrony zdrowia i kultury w Węgorzewie, Giżycku i Piszcu.
- Niektóre powiaty mogą dążyć do lepszej integracji usług publicznych w układach bipolarnych lub multipolarnych. Takie układy mogą funkcjonować np. w rejonie Wielkich Jezior Mazurskich (Giżycko-Węgorzewo), ale także na osi Ostróda-Iława oraz Kętrzyn-Mrągowo. Jest ważne aby w tego typu sytuacji lokalizacyjnej nie stwarzać mieszkańcom barier instytucjonalnych w korzystaniu z usług publicznych, a także aby odpowiednie podmioty w obu jednostkach współpracowały ze sobą i dążyły, w miarę możliwości, do komplementarnego świadczenia usług (np. lekarze specjaliści, szkoły branżowe).
- Istnienie tzw. peryferii wewnętrznych wskazuje na potrzebę współpracy z niektórymi sąsiednimi województwami w zakresie poprawy dostępności do usług miast położonych na wzajemnych pograniczach (np. poprzez wykorzystanie placówek usługowych w regionach sąsiednich lub poprzez wspólną organizację transportu publicznego). Dotyczy to potencjalnej współpracy z województwem kujawsko-pomorskim (m.in. wykorzystanie potencjału usługowego Brodnicy) i pomorskim (poszerzenie obszaru rynkowego usług elbląskich o tereny w sąsiednim regionie).
- Zachowanie istniejącego dobrze ukształtowanego układu hierarchicznego sieci osadniczej województwa, wymaga: a) wzmocnienia podaży i dostępności do usług w Nowym Mieście Lubawskim; b) wsparcia dla niektórych ośrodków najmniejszych, tak aby mogły zachować swoje funkcje oraz atrakcyjność osiedleńczą (budowa infrastruktury komunalnej, infrastruktury sieciowej dla internetu oraz poprawa jakości substancji mieszkaniowej).

Ważnym elementem wniosków i rekomendacji jest tabela rekomendacyjna dla wszystkich miast regionu bazująca na:

- 51 usługach w podziale na typy usług w zależności od szczebla hierarchicznego opisanego w klasyfikacji ośrodków według podaży typów usług wraz z kluczem przejścia między klasyfikacją ośrodków według podaży typów usług a klasyfikacją funkcjonalno-administracyjną (szczegóły pod tabelą); kolorami oznaczono poszczególne poziomy hierarchiczne, zgodnie z klasyfikacją ośrodków według podaży typów usług, tj.

<p>2 – Ośrodek ponadregionalny koncentrujący usługi o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym (liczba usług od 40 w górę);</p>	<p>3 – Ośrodki regionalne, koncentrujące usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak i usługi oddziałujące na cały region lub jego część (liczba usług od 30 w górę);</p>	<p>4 – Ośrodki subregionalne, koncentrujące usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak również subregionu (liczba usług od 25 w górę);</p>	<p>4' – Ośrodki ponadlokalne o oddziaływaniu ponadgminnym, koncentrujące usługi dla bezpośredniego zaplecza (liczba usług od 20 w górę);</p>	<p>5 – Ośrodki lokalne, koncentrujące w miejscach zamieszkania usługi podstawowe (liczba usług poniżej 20)</p>
--	--	--	---	---

Czcionką kolorem czerwonym zaznaczono te miasta, dla których liczba usług jest poniżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego.

Czcionką kolorem niebieskim zaznaczono te miasta, dla których liczba usług jest powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego.

- Dwie ostatnie kolumny tabeli – 32 wskaźniki z syntezy (problemy w miastach – wskaźniki/usługi w dziesiątym i dziewiątym decylnie – przedostatnia kolumna tabeli wraz z uszczegółowieniem dla wybranych usług dla dziewiątego i dziesiątego decylnie – ostatnia kolumna tabeli)

Tab. I. Tabela rekomendacyjna dla wszystkich miast regionu bazująca na 51 usługach oraz 32 wskaźnikach z syntezy (problemy w miastach – wskaźniki/usługi w dziesiątym i dziewiątym decylnie)

Klasyfikacja według typów usług*	Klasyfikacja funkcjonalno-administracyjna**	Liczba ludności i 2017	Nazwa miasta	51 usług						Wnioski wynikające z porównania 51 usług z typologią miast w projekcie	Potencjalne problemy wynikające z 32 wskaźników ujętych w syntezie (wartość wskaźnika w dziesiątym decylnie wszystkich miast w Polsce)	Dodatkowe uwagi wynikające m.in. z 32 wskaźników (w tym wartość wskaźnika w dziesiątym i dziesiątym decylnie wszystkich miast w Polsce dla wybranych usług: przychodnie, przedszkola, szkoły podstawowe oraz od piątego decylnie – dla miast powiatowych i większych – żłobki i kluby dziecięce)
				suma ogólna	suma (5)	suma (4')	suma (4)	suma (3)	suma (2)			
2	2c	173070	Olsztyn	43	15	8	9	4	7	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu. Bardzo wysoka liczba usług dla ośrodka ponadregionalnego	- Bezpieczeństwo drogowe	
3	3	120895	Elbląg	39	15	6	9	4	5	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu. Wysoka liczba usług dla ośrodka ponadregionalnego	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Ośrodki kultury - Grupy artystyczne	Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Rozwój specjalistycznej opieki lekarskiej. Zwiększenie oferty edukacyjnej.
3	3	61523	Ełk	32	12	8	7	3	2	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu. Wysoka liczba usług dla ośrodka ponadregionalnego	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Szkoły podstawowe - Biblioteki	Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Rozwój specjalistycznej opieki lekarskiej. Zwiększenie oferty edukacyjnej.
4	4b	29480	Giżycko	29	14	7	6	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Kina - Muzea	Doposażenie usług w zakresie ochrony zdrowia i kultury (obsługa obszarów turystycznych). Celowy komplementarny rozwój usług w układzie bipolarnym Giżycko-Węgorzewo.
4	4b	33243	Ostróda	28	13	7	8	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Kina	Celowy komplementarny rozwój usług w układzie bipolarnym Giżycko-Węgorzewo.
4	4b	23500	Szczytno	28	14	7	4	1	2	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Kina	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Wskazane powstanie Szpitalnego Oddziału Ratunkowego.
4	4b	27478	Kętrzyn	27	12	8	5	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu		Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Celowy komplementarny rozwój usług w układzie bipolarnym Kętrzyn-Mrągowo.

4	4b	15877	Lidzbark Warmiński	27	13	8	4	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu		Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).
4	4b	16508	Olecko	27	11	8	6	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Muzea	Lepsze dowiązanie do układu dróg wyższej klasy. Wskazane powstanie Szpitalnego Oddziału Ratunkowego.
4	4b	33132	Itawa	26	12	7	6	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Szkoły podstawowe - Muzea	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Celowy komplementarny rozwój usług w układzie bipolarnym Giżycko-Węgorzewo.
4	4b	21889	Mrągowo	26	12	7	5	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu		Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej. Celowy komplementarny rozwój usług w układzie bipolarnym Kętrzyn-Mrągowo.
4	4b	13740	Gołdap	26	13	7	4	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Muzea - Biblioteki	Konieczne doposażenie w usługi podstawowe. Lepsze dowiązanie do układu dróg wyższej klasy. Wskazane powstanie Szpitalnego Oddziału Ratunkowego.
4	5c	7677	Olsztynek	25	14	6	3	1	1	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Przedszkola	Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
4'	4b	21370	Działdowo	24	13	8	3	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Obszary prawnie chronione w mieście i gminach sąsiadujących - Szkoły podstawowe - Kina	Konieczne doposażenie w usługi podstawowe. Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.
4'	4b	17074	Braniewo	23	11	7	3	1	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Muzea - Ćwiczący mężczyźni	Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
4'	4b	23810	Bartoszyce	22	12	7	2	0	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Kina - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Zwiększenie oferty edukacyjnej.
4'	5b	12298	Pasłęk	22	10	8	2	1	1	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Bezrobocie rejestrowane - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Przedszkola - Muzea - Ośrodki kultury	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Działania na rzecz aktywizacji zawodowej.

4'	5b	10269	Lubawa	22	11	7	3	1	0	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Szkoły podstawowe - Muzea	Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.
4'	4b	13872	Nidzica	22	11	7	3	1	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Udział ludności niekorzystającej z oczyszczalni ścieków - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Kina - Muzea	Konieczne doposażenie w usługi podstawowe. Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę).
4'	5b	13994	Morąg	22	11	6	3	1	1	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Przedszkola - Ćwiczący mężczyźni	Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
4'	4b	19386	Pisz	22	11	7	4	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Przedszkola - Kina - Ćwiczący mężczyźni	Konieczne doposażenie w usługi podstawowe. Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Zwiększenie oferty edukacyjnej. Doposażenie usług w zakresie ochrony zdrowia i kultury (obsługa obszarów turystycznych).
4'	5b	10539	Biskupiec	21	12	5	3	0	1	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem - Kina - Muzea	
4'	4b	11438	Węgorzewo	21	12	7	2	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Bezrobocie rejestrowane - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Kina	Doposażenie usług w zakresie ochrony zdrowia i kultury (obsługa obszarów turystycznych). Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Działania na rzecz aktywizacji zawodowej. Celowy komplementarny rozwój usług w układzie bipolarnym Giżycko-Węgorzewo.
4'	5c	8924	Orneta	20	14	5	0	0	1	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Bezrobocie rejestrowane - Kina - Muzea	Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Działania na rzecz aktywizacji zawodowej.
4'	5a	7472	Barczewo	20	13	4	3	0	0	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Ścieżki rowerowe - Przedszkola - Technika	Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę).

											- Kina	
4'	5b	10293	Dobre Miasto	20	11	6	3	0	0	Liczba usług powyżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Kina - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
5	4b	10997	Nowe Miasto Lubawskie	19	11	5	3	0	0	Liczba usług poniżej poziomu wynikającego z układu hierarchicznego.	- Poziom przestępczości - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Przedszkola - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea	Konieczne doposażenie w usługi podstawowe . Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Zwiększenie oferty edukacyjnej.
5	5c	4615	Reszel	17	9	6	1	0	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Kina	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
5	5c	4021	Górowo Iławeckie	15	10	4	1	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Bezrobocie rejestrowane - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Technika - Kina - Ćwiczące kobiety - Ćwiczący mężczyźni	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Działania na rzecz aktywizacji zawodowej.
5	5c	7900	Lidzbark	15	11	3	0	0	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Bezrobocie rejestrowane - Otrzymujący zasiłek rodzinny - Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s) - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Kina - Muzea	Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Działdowem Wskazana większa koncentracja usług podstawowych, z uwagi na oddalenie geograficzne od ośrodka powiatowego.
5	5c	3852	Mikołajki	15	11	2	2	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina	
5	5c	5586	Susz	14	10	4	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Dochody z pracy - Otrzymujący zasiłek rodzinny	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.

											<ul style="list-style-type: none"> - Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s) - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Szkoły podstawowe - Kina - Muzea 	<p>Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.</p> <p>Działania na rzecz aktywizacji zawodowej.</p> <p>Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Hławą.</p>
5	5c	3258	Jeziorany	14	11	3	0	0	0	<p>Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania - Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Dochody z pracy - Bezrobocie rejestrowane - Ścieżki rowerowe - Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Kina - Muzea 	<p>Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).</p> <p>Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.</p> <p>Działania na rzecz aktywizacji zawodowej.</p> <p>Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej.</p>	
5	5c	5615	Orzysz	14	11	2	1	0	0	<p>Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem - Szkoły podstawowe - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Ćwiczący mężczyźni 	<p>Szkoły podstawowe. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej.</p>	
5	5c	4041	Biała Piska	13	10	3	0	0	0	<p>Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Dochody z pracy - Bezrobocie rejestrowane - Ścieżki rowerowe - Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea 	<p>Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).</p> <p>Przedszkola. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę).</p> <p>Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.</p> <p>Działania na rzecz aktywizacji zawodowej.</p> <p>Wskazane wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Piszem.</p> <p>Wskazana większa koncentracja usług podstawowych, z uwagi na oddalenie geograficzne od ośrodka powiatowego.</p>	
5	5c	2389	Frombork	12	9	1	1	0	1	<p>Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bezrobocie rejestrowane - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika 	<p>Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę).</p> <p>Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).</p> <p>Działania na rzecz aktywizacji zawodowej.</p>	

											<ul style="list-style-type: none"> - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Ćwiczące kobiety - Ćwiczący mężczyźni 	
5	5c	4579	Ruciane-Nida	12	10	2	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem - Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s) - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea 	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).
5	5c	2417	Bisztynek	11	11	0	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Dochody z pracy - Bezrobocie rejestrowane - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Ćwiczące kobiety 	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Działania na rzecz aktywizacji zawodowej. Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Bartoszycami.
5	5c	2549	Pasym	11	9	0	1	0	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem - Penetracja lokalowa zasięgami internetu stacjonarnego (30 Mb/s) - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Biblioteki 	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).
5	5c	2802	Pieniężno	10	9	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Bezrobocie rejestrowane - Otrzymujący zasiłek rodzinny - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina 	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Działania na rzecz aktywizacji zawodowej Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Braniewem.

											- Muzea	
5	5c	2719	Tolkmicko	10	9	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania - Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea 	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
5	5c	2865	Ryn	10	9	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Dochody z pracy - Ścieżki rowerowe - Przychodnie - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Ćwiczące kobiety - Ćwiczący mężczyźni 	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej.
5	5c	2135	Kisielice	10	8	1	0	0	1	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Dochody z pracy - Otrzymujący zasiłek rodzinny - Ścieżki rowerowe - Penetracja budynkowa zasięgami internetu stacjonarnego ogółem - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea 	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).
5	5c	4346	Korsze	10	8	2	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	<ul style="list-style-type: none"> - Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Dochody z pracy - Bezrobocie rejestrowane - Otrzymujący zasiłek rodzinny - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea 	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Przedszkole. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 3-7 lat na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Działania na rzecz aktywizacji zawodowej.

															- Ćwiczące kobiety - Ćwiczący mężczyźni	
5	5c	1970	Sępopol	9	9	0	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Procent mieszkań bez centralnego ogrzewania - Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Dochody z pracy - Bezrobocie rejestrowane - Otrzymujący zasiłek rodzinny - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea - Ćwiczące kobiety	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Działania na rzecz aktywizacji zawodowej. Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Bartoszycami.				
5	5c	2609	Miłakowo	9	8	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Dochody z pracy - Bezrobocie rejestrowane - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Kina - Muzea	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Działania na rzecz aktywizacji zawodowej.				
5	5c	2165	Zalewo	8	7	1	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Udział parków, zieleni i terenów zieleni osiedlowej - Powierzchnia użytkowa mieszkania (PUM) - Dochody z pracy - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea	Przychodnie POZ. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby mieszkańców na 1 placówkę). Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Poprawa jakości substancji mieszkaniowej, w celu utrzymania atrakcyjności osiedleńczej. Wskazana wsparcie dla powiązań transportem publicznym z Iławą.				
5	5c	2449	Miłomłyn	8	8	0	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Otrzymujący zasiłek rodzinny - Ścieżki rowerowe - Długość sieci kanalizacyjnej na 1 mieszkańca podłączonego do sieci - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę). Działania na rzecz aktywizacji zawodowej. Rozwój sieciowej infrastruktury komunalnej.				

											- Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea	
5	5c	1792	Młynary	7	7	0	0	0	0	Liczba usług odpowiadająca układowi hierarchicznemu	- Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej - Ścieżki rowerowe - Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce - Licea - Technika - Zasadnicze szkoły zawodowe/szkoły branżowe - Kina - Muzea	Żłobki i kluby dziecięce. Wskazane uzupełnienie oferty usługowej (bardzo wysoka wartość wskaźnika liczby dzieci 0-3 na 1 placówkę).

***Klasyfikacja ośrodków według podaży typów usług** (numeracja zmodyfikowana na potrzeby porównawcze z klasyfikacją wg IGiPZ PAN) - **2- Ośrodek ponadregionalny** koncentrujący usługi o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym (liczba usług od 40 w górę); **3 - Ośrodki regionalne**, koncentrujące usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak i usługi oddziałujące na cały region lub jego część (liczba usług od 30 w górę); **4 - Ośrodki subregionalne**, koncentrujące usługi zarówno dla potrzeb bezpośredniego zaplecza, jak również subregionu (liczba usług od 25 w górę); **4' - Ośrodki ponadlokalne o oddziaływaniu ponadgminnym**, koncentrujące usługi dla bezpośredniego zaplecza (liczba usług od 20 w górę); **5 - Ośrodki lokalne**, koncentrujące w miejscach zamieszkania usługi podstawowe (liczba usług poniżej 20)

****Klasyfikacja funkcjonalno-administracyjna – 2 – miasta regionalne**; w tym: 2a - Wielka Piątka (Czwórka), w tym Trójmiasto; 2b - rdzenie metropolii wymagające restrukturyzacji (Katowice, Łódź, Szczecin), dla Katowic 14 miast na prawach powiatu; **2c** - pozostałe miasta wojewódzkie; **3 - miasta subregionalne** (spełniające jedno z możliwych kryteriów – dawna siedziba województwa w latach 1975-1998, miasto na prawach powiatu, liczba ludności ponad 50 tys. mieszkańców (poza aglomeracjami)); **4 - miasta powiatowe**, w tym: 4a – aglomeracyjne (znajdujące się w MOF według Śleszyński (2013) oraz Tarnowskie Góry ze względu na GZM i 4b – nieaglomeracyjne; **5 - miasta pozostałe**; w tym: 5a – aglomeracyjne; 5b - >10 tys. nieaglomeracyjne; 5c - <10 tys. nieaglomeracyjne.

Literatura

- Arak P., Ivanov A., Peleah M., Płoszaj A., Rakocy K., Wyszowski K., 2012, *Krajowy Raport o rozwoju społecznym. Polska 2012. Rozwój regionalny i lokalny*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Biuro Projektowe UNDP w Polsce, Warszawa.
- Atlas Rzeczypospolitej Polskiej, 1995-1997*, Główny Urząd Geodezji i Kartografii, IGiPZ PAN, PPWK S.A., Warszawa.
- Atlas Zasobów, Wolorów i Zagrożeń Środowiska Przyrodniczego, 1994*, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Baucz A., Łotocka M., Żuber P. (red.), 2008, *Spójność terytorialna wyzwaniem polityki rozwoju Unii Europejskiej. Polski wkład w debatę*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Brodowska M., Kaczor A., 2011, *Źródła zanieczyszczeń gazowych i pyłowych oraz ocena ich redukcji w Polsce w ostatnim dziesięcioleciu*, *Autobusy. Technika, Eksploatacja, Systemy Transportowe*, 10, s. 84-91.
- Caschili S., De Montis A., Trogu D., 2015, *Accessibility and rurality indicators for regional development*, *Computers, Environment and Urban Systems*, 49, s. 98-114.
- Degórski M., 2015, *Polityka krajobrazowa Polski: wyzwania i szanse*, *Problemy Ekologii Krajobrazu*, 40, s. 13-26
- Duże hale sportowo-widowiskowe – inwentaryzacja bazy sportowej*, 2016, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa
- Fogel P., 2012, *Wskaźniki oceny polityki i gospodarki przestrzennej w gminach*, *Biuletyn KPZK PAN*, 250, Warszawa.
- Geurs K.T., Ritsema van Eck J.R., 2001, *Accessibility Measures: Review and Applications. Evaluation of accessibility impacts of land use transport scenarios, and related social and economic impacts*, RIVM Report 408505 006, Bilthoven: National Institute of Public Health and the Environment, <http://rivm.openrepository.com/rivm/bitstream/10029/9487/1/408505006.pdf>.
- Gorzela G., Płoszaj A., Smętkowski M., 2006, *Ocena strategii rozwoju regionu – wykorzystanie modelu czterech kapitałów*, *Studia Regionalne i Lokalne*, 3(25), s.67-79
- Hanushek E. A., Woessmann L., 2007, *The role of school improvement in economic development*. Program on Education Policy and Governance, Program on Education Policy and Governance, Research paper 07-01.
- Herbst M., 2015, *Regional returns to education in the context of interregional migration*, *Studia Regionalne i Lokalne*, 1(59). <https://doi.org/10.7366/1509499515901>.
- Kistowski M., 1993, *Metoda oceny wielkości potencjału rekreacyjnego na przykładzie Polski północno-wschodniej* (w:) M. Pietrzak (red.) *Ekologia krajobrazu w badaniach Terytorialnych Systemów Rekreacyjnych*, AWF, Poznań, s.53-57.
- Kistowski M., 2012, *Atlas zoologiczny gmin Polski 2000-2009*. Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Kistowski M., Śleszyński P., 2010, *Presja turystyczna na tle walorów krajobrazowych Polski*, *Krajobraz a turystyka*, *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego*, 14, Komisja Krajobrazu Kulturowego PTG, Sosnowiec, s. 36-51.
- Komornicki T., 2009, *Usługi i sieci transportowe: przestrzenne trendy rozwoju sieci i niezbędna podaż infrastruktury dla spójności przestrzennej - recenzja raportu 1.2.1 ESPON*, [w:] G. Gorzela, A. Olechnicka (red.), *Polska z perspektywy badań ESPON - oceny, wnioski, rekomendacje*, Wydaw. Nauk. Scholar, Warszawa, s. 50-64.
- Komornicki T., 2012, *Odporność gospodarek lokalnych na globalne czynniki ekonomiczne*, w: *Problemy współpracy transgranicznej i kształtowania ponadkrajowych powiązań gospodarczych* (red. S. Ciok, S. Dołzbłasz), *Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego*, Wrocław, s. 25-40.
- Komornicki T., Bański J., Śleszyński P., Rosik P., Świątek D., Czapiewski K., Bednarek-Szczepańska M., Stępiak M., Mazur M., Wiśniewski R., Solon B., 2010, *Ocena wpływu inwestycji infrastruktury transportowej realizowanych w ramach polityki spójności na wzrost konkurencyjności regionów* (w ramach ewaluacji ex post NPR 200412006), *Narodowa Strategia Spójności*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 131 s.
- Komornicki T., Korcelli P., Siłka P., Śleszyński P., Świątek D., 2013, *Powiązania funkcjonalne pomiędzy polskimi metropoliami*, *Wydawnictwo Akademickie Sedno*, Warszawa, 215 s.
- Komornicki T., Rosik P., Stępiak M., Śleszyński P., Goliszek P., Pomianowski W., Kowalczyk K., 2018, *Ewaluacja i monitoring zmian dostępności transportowej w Polsce z wykorzystaniem wskaźnika WMDT*, IGiPZ PAN, Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, Warszawa, 91 s.

- Komornicki T., Rosik P., Śleszyński P., Solon J., Wiśniewski R., Stępnia M., Czapiewski K., Goliszek S., 2013. *Impact of the construction of motorways and expressways on socio-economic and territorial development of Poland*. Poland: Ministry of Regional Development, Warsaw (Wpływ budowy autostrad i dróg ekspresowych na rozwój społeczno-gospodarczy i terytorialny Polski, badanie ewaluacyjne zrealizowane przez IGiPZ PAN na zlecenie MRR, Warszawa 2013.
- Komornicki T., Śleszyński P., Rosik P., Pomianowski W., przy współpracy M. Stępnia i P. Siłki, 2010, *Dostępność przestrzenna jako przesłanka kształtowania polskiej polityki transportowej*, Biuletyn KPZK, 241, Warszawa.
- Kwietniewski M., 2010, *Sieci wodociągowe i kanalizacyjne w Polsce oraz problem doboru rozwiązań materiałowych do ich budowy*. Materiały IV Konferencji Technicznej Sieci kanalizacyjne i wodociągowe z tworzyw sztucznych. Tanio i na lata, s. 9–17
- Mazur M., Bański J., Czapiewski K., Śleszyński P., 2015. *Wiejskie obszary funkcjonalne – próba metodyczna wyznaczenia ich obszarów i granic*, Studia Obszarów Wiejskich, 37, s. 7-36.
- Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2016/2017*, 2017, Raport GUS, Warszawa
- Pływalnie kryte w Polsce – inwentaryzacja bazy sportowej, 2015, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa
- Raport o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2017 r.*, 2018, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Warszawa.
- Rosik P., Pomianowski W., Goliszek S., Stępnia M., Kowalczyk K., Guzik R., Kołoś A., Komornicki T., 2017, *Multimodalna dostępność transportem publicznym w Polsce*, Prace Geograficzne 258, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Rosik P., Stępnia M., Komornicki T., 2015, *The decade of the big push to roads in Poland: impact on improvement in accessibility and territorial cohesion from a policy perspective*, Transport Policy, 37, 1, 134-146.
- Stępnia M., Wiśniewski R., Goliszek S., Marcińczak S., 2017, *Dostępność do usług publicznych*, Prace Geograficzne IGiPZ PAN, Warszawa, RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>
- Śleszyński P., 2005, *Perspektywy rozwoju rynku mieszkaniowego w Polsce w świetle sytuacji demograficznej, ekonomicznej i stanu zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych*, Studia Regionalne i Lokalne, 1(19), s. 45-65.
- Śleszyński P., 2013, *Propozycja kompleksowej koncepcji wskaźników zagospodarowania i ładu przestrzennego*, [w:] P. Śleszyński (red.), *Wskaźniki zagospodarowania i ładu przestrzennego w gminach*, Biuletyn KPZK PAN, 252, s. 176-232.
- Śleszyński P., 2014, *Distribution of population density in Polish towns and cities*. Geographia Polonica, 87, 1, s. 61-75.
- Śleszyński P., 2016, *Delimitacja miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze*, ekspertyza wykonana dla Ministerstwa Rozwoju dla potrzeb Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa, maszynopis, https://www.mr.gov.pl/media/36353/Delimitacja_miasta_srednie_Sleszynski_SOR_listopad.pdf.
- Śleszyński P., 2017, *Wyznaczenie i typologia miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze*, Przegląd Geograficzny, 89, 4 s. 565-593.
- Śleszyński P., Bański J., Degórski M., Komornicki T., 2017, *Delimitacja obszarów strategicznej interwencji państwa: obszarów wzrostu i obszarów problemowych*, Prace Geograficzne, 260, IGiPZ PAN, Warszawa, 295 s.

Strony internetowe GUS (stat.gov.pl) i poszczególnych Ministerstw

Źródła baz danych

Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

Baza danych obiektów topograficznych (BDOT)

Biuletyn Informacji Publicznej (Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej)

Dostępność do usług publicznych RepOD.<http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>

Komenda Główna Policji
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
Ministerstwo Sportu i Turystyki
Narodowy Fundusz Zdrowia
POL-on – system informacji o szkolnictwie wyższym
Polski Związek Lekkiej Atletyki (PZLA)
System Informacji Oświatowej, Ministerstwo Edukacji Narodowej
Urząd Komunikacji Elektronicznej